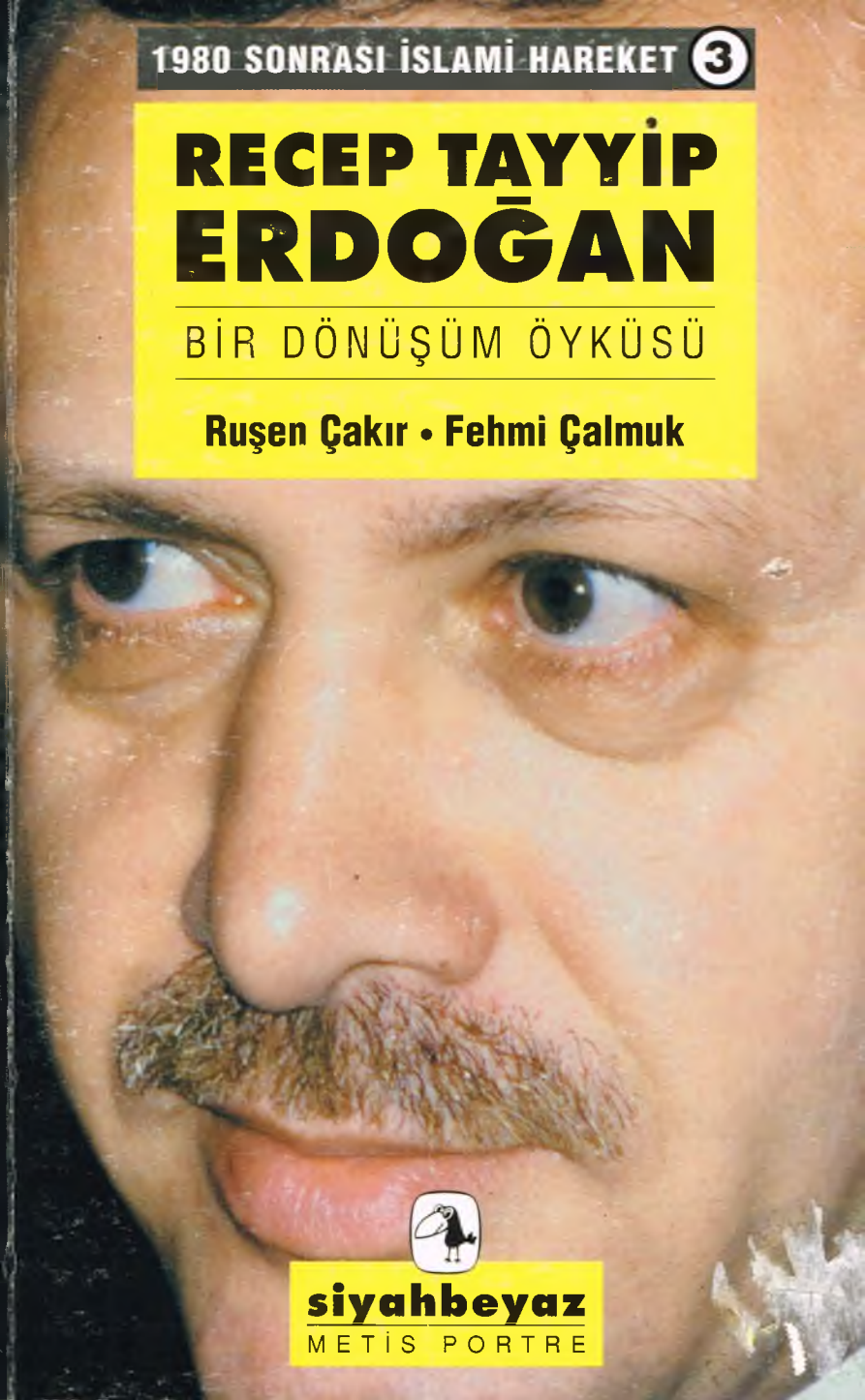
1980 SONRASI İSLAMİ HAREKET 3

RECEP TAYYİP ERDOĞAN

BİR DÖNÜŞÜM ÖYKÜSÜ

Ruşen Çakır • Fehmi Çalmuk

siyahbeyaz
METİS PORTRE

RECEP TAYYİP ERDOĞAN

Bir Dönüşüm Öyküsü

Ruşen Çakır • Fehmi Çalmuk

Ruşen Çakır, 1962'de Hopa'da doğdu. Laz. Ali Deniz'in babası. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe 1985'te *Nokta* dergisinde başladı. *Tempo, Cumhuriyet, Milliyet* ve CNN-Türk'te çalıştı. Halen serbest muhabirlik yapıyor.

Kitapları: *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 8. basım, Metis, 1990; *Vatan Millet Pragmatizm* (Hıdır Göktaş ile birlikte), Metis, 1991; *Resmi Tarih Sivil Arayış* (Hıdır Göktaş ile birlikte), Metis, 1991; *Sol Kemalizme Bakıyor* (Levent Cinemre ile birlikte), Metis, 1992; *Ne Şeriat Ne Demokrasi, RP'yi Anlamak*, 2 basım, Metis, Nisan 1994; *Hatemi'nin İranı* (Sami Oğuz ile birlikte), İletişim, 2000; *Direniş ve İtaat, İki İktidar Arasında İslamcı Kadın*, Metis, 2000; *Derin Hizbullah*, Metis, 2001. Geçtiğimiz yıl yayımladığımız, Anne Steiner, Loïc Debray'ın örgüt sosyolojisi kitabı *Kızıl Ordu Fraksiyonu* da Çakır tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Fehmi Çalmuk 1969 Ankara doğumlu. 1987 yılından bu yana sırasıyla *Milli Gazete, Beklenen Vakit, Akşam,* Yurt Haber Ajansı'nda parlamento muhabirliği, bir dönem de *Güneş* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Halen serbest gazetecilik ve yazarlıkla uğraşan Çalmuk'un, *RP'nin Gülen Yüzü* (Karakoç, 1996), *Selamun Aleyküm Komutanım* (Kim, 2000), *Bir Kampanya Yaptık Anasını Satayım!* (Alan, 2001), *Erbakan'ın Kürtleri - Milli Görüş'ün Güneydoğu Politikası* (Metis, 2001) isimli yayımlanmış kitapları bulunmaktadır. Çalmuk, evli ve bir kız çocuğu babası.

Siyahbeyaz Dizisi, özerk, bağımsız ve araştırmacı gazeteciliği teşvik etmeyi, medyanın genelinde haber olamayan ya da medyaya eksik, yanlış veya çarpıtılmış bir şekilde yansıyan kişi, olay ve temalara, kendilerini kamu önünde ifade olanağı yaratmayı, ve bu yolla toplumun haber alma hakkını ve olanaklarını geliştirecek katkılarda bulunmayı amaçlamaktadır. Kelimenin gerçek anlamıyla hayatın her alanına el atmayı hedeflemektedir. Kitaplar geleceğe taşınan belge ve başvuru kaynaklarıdır aynı zamanda; bugünün güncelliğine bakış biçimimiz, yarının yakın tarih bilinci olacaktır.

Metis Yayınları
İpek Sokak 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul

Siyahbeyaz Dizisi 26

RECEP TAYYİP
ERDOĞAN
Bir Dönüşüm Öyküsü
(1980 Sonrası İslami Hareket - 3)
Ruşen Çakır, Fehmi Çalmuk

© Ruşen Çakır, Fehmi Çalmuk, 2001
© Metis Yayınları, 2001

İlk Basım: Eylül 2001

Dizi Yayın Yönetmeni:
Ruşen Çakır

Yayıma Hazırlayan:
Haldun Bayrı

Kapak Fotoğrafı:
Ali Ekeyılmaz

Kapak ve Grafik Tasarım:
Emine Bora, Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Kapak ve İç Baskı: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Cilt: Sistem Mücellithanesi

ISBN 975-342-333-0

RECEP TAYYİP ERDOĞAN

BİR DÖNÜŞÜM ÖYKÜSÜ

Ruşen Çakır
Fehmi Çalmuk

siyahbeyaz
METİS PORTRE

İçindekiler

Sunuş 7

I Kasımpaşalı İslamcı 9
Kasımpaşa Dedikleri 11
İmam-Hatip Yılları 21
Tebliğ, Cihad ve Şiddet 26
Flört Etmeden Evlilik 35
Emine Erdoğan Tayyip Erdoğan'ı Anlatıyor 38
Şu Kışlanın Kapısına 43
Refah'lı Yıllar 45
Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan 59
Şiirle Gelen Ceza 75
Karargâh Gibi Cezaevi 81
Fazilet'e Taşınan Mücadele 89
Ne Zaman, Ne Hakkında, Ne Dedi? 112
Bülent Arınç Röportajı 124

II Globalist Muhafazakâr 137
Geç Kalmış Liberal 139
Giderayak Niyet Beyanı 149
Sistemle Anlaşma Peşinde 155
Erdoğan Amerikancı mı? 164
Cemaatlerin Tercihi 170
Elveda Cihad 177
Elveda Biat 183
Fazilet'le Birlikte Nikâh da Bitti 190
Erdoğan Kürtlere Bakıyor mu? 196
Erdoğan Post-İslamcılığın Neresinde? 202
Kaset Savaşları 210
Erdoğan Oligarşiye Karşı mı? 223
Değişmedi, Dönüştü 231
Ek: Dört Metinde Laikliğin Serüveni 236

Sunuş

Recep Tayyip Erdoğan, 1994 yılında İstanbul Belediye Başkanlığı'na seçildikten sonra parti içinde ayrışma ihtimalini soranlara, bunun medyanın kasıtlı bir propagandası olduğunu söylüyordu: "RP'yi kendi içinde bölme, parçalama çabası. Düşmanca... Maalesef öyle değerlendiriyorum. Zira benim böyle bir iddiam, bu yönde bir adımım yok. Bana, Rabbimin kader planı içinde takdir ettiği rol neyse, bugüne kadar o rolü oynadım."

Necmettin Erbakan ile hep usta-çırak ilişkisi içinde olduğunu vurgulayan Erdoğan için Erbakan bir ustaydı ve ustaya vefasızlığı düşünemezdi ve düşünmeyecekti de: "Kaldı ki siyasette benim hocamdır Erbakan. Usta-çırak ilişkisidir bizimki. Şu anda da böyle bir vefasızlığın, yanlışın içinde olmayı hiçbir zaman düşünmedim; istemem." (Tempo dergisi, 28 Kasım 1996)

Fazilet Partisi'nin laikliğe karşı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle kapatılmasından sonra 14 Ağustos 2001 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AK Parti) kuran Erdoğan, böylelikle ustasının dükkânının karşısına kendi dükkânını açmış oldu. Erdoğan'ın partisi merkez sağdaki kitleleri yanına çekmeyi ve böylelikle iktidara gelmeyi hedefliyor.

Elinizdeki kitap, Erdoğan'ın çocukluğundan bu yana geçirdiği bütün aşamaları anlatıyor. Dolayısıyla uzun bir süreci kapsayan ve bu gidişle daha da süreceği anlaşılan bir dönüşümün öyküsünü anlatıyor.

Kitabın "Kasımpaşalı İslamcı" başlıklı birinci bölümü Fehmi Çalmuk, "Globalist Muhafazakâr" başlıklı ikinci bölümü ise Ruşen Çakır tarafından kaleme alındı. Fakat her birimiz diğerinin bölümüne katkıda ve hatta müdahalede bulunduk. Sonuçta ortaya kolektif bir kitap çıktı.

1

Kasımpaşalı İslamcı

Babam Mustafa Çalmuk'a

Kasımpaşa Dedikleri

Dışarıdan bakınca batakhane gibi duran Hacıhüsrev, Kulaksız ve Dolapdere'nin, iyi gören gözlerce incelendiğinde, hem İstanbul hem de dünya kültürü içinde önemli birer renk oldukları anlaşılır. Bu mahallelerde yankesici ve hırsızların yanında müzisyenler, ressamlar ve sinema oyuncuları da yaşar. Bu mahallelerin içinden, son zamanlarda avangard mizahçılarımız da çıkmıştır, caz yapan Roman vatandaşlar da.

Tüm bu semtlerin merkezi durumunda olan Kasımpaşa'ya gelince işin renginin tamamen değiştiğini görürüz. Burada geçmişten günümüze, Türk ve dünya kültürüne önemli katkılarda bulunan insanlar yetişmiştir. Örneğin Evliya Çelebi tam bir Kasımpaşalı'dır. Çelebi, yorgunluğunu Kasımpaşa sınırları içindeki Loğusa Hatun Türbesi'nde gidermektedir. Doğu'ya ilk matbaayı getiren İbrahim Müteferrika da Kasımpaşalı'dır. Dünyanın en çok okunan mizahçıları arasında bulunan Aziz Nesin de mütevazı bir Kasımpaşa evinde doğmuştur. Heykel sanatçısı Zühtü Müridoğlu Kasımpaşa sokaklarında büyümüştür. Dünya ve olimpiyat şampiyonu güreşçi Gazanfer Bilge ile 1948 Londra Olimpiyatları'nda takım halinde şampiyon olan tüm güreşçiler Kasımpaşa Spor Kulübü'nden çıkmıştır. Ok branşında dünya ve Olimpiyat Şampiyonu Yücel Cavkaytar da bu semtin çocuğudur.[1] Bu semtin bir çocuğu daha vardır. Ve kendisi hikâyemizin kahramanı olacaktır: Recep Tayyip Erdoğan.

Türkiye'nin mahallelerinde bir yaşama kültürü vardır. Bu kültürün ittifak noktası, kutsalı mahalledir. Mahallenin malı, mülkü, namusu, onuru bütün mahallelinin omuzundadır. Mahallede güvercin, dışarıda ise şahin olmak esastır. Kasımpaşa da bu mahallelerden birisidir. Ama bir farkla: Kasımpaşa'yı farklı kılan gizli bir anayasası olmasıdır. Bu gizli anayasaya kısaca "racon" denir. Yalnız Kasımpaşalılar tarafından bilinen bu raconunun unutulmaması gerekir. Tayyip Erdoğan Kasımpaşa'nın raconunu şöyle açıklar: "Kasımpaşalı olmak net olmanın, mert olmanın adıdır."[2]

Kasımpaşa'nın bazı bölgelerinde suça meyilli, suçun içinde

1. 1921 Kasımpaşalılar Derneği açıklaması, *Hürriyet*, 14 Şubat, 2000.
2. *Hürriyet*, 15 Şubat, 2000.

olan insan sayısı fazladır. En eski İstanbul varoşları buradadır. Varoşlarda, yankesiciler, eroinmanlar, gece âleminin eğlendiricileri vardır. Romanlar, Ermeniler, Rumlar, Museviler, Türkler hep bir arada yaşar... Sanat müziğinin önemli isimlerinden Muazzez Ersoy, çocukluk yıllarının geçtiği Kasımpaşa'nın bu havasını şöyle anlatır:

"Bizim bir komşumuz Ermeni ise bir diğeri Rum veya Musevi olabilirdi. Bir arada hoşgörülü ve uyum içinde yaşamayı başarabiliyorduk. Bir de sokak eğlencelerini, sokak düğünlerini hiç unutamam. Hep beraber söylenir, hep beraber oynanırdı. Kasımpaşalılar sıcakkanlı ve heyecanlı insanlardır. Bitirim dediğimiz insanlara sıkça rastlanırdı. Delikanlılığa sığmayacak davranışlar karşısında tepkisiz kalınmaz, gereken yapılırdı. Bu yüzden kavgalar da pek eksik olmazdı. Fakat her şeye rağmen, Kasımpaşa ile ilgili anılarımı düşündüğümde yüzümde acı değil tatlı bir tebessüm kalır."[3]

Böyle bir âlemde hayatlarını sürdüren Kasımpaşalılar racon gereği oturdukları semtte suç işlemezler. Gizli anayasaları bunu emreder. Yanlış yapan ise mahalleli tarafından cezalandırılır...

Bataklık Çiçeği Erdoğan

Bir zamanlar İstanbul'da tulumbacılar vardı. En iyi tulumbacılar da Kasımpaşa'dan çıkardı. Ateşe meydan okur, içine dalarlardı. Kasımpaşalılarda tulumbacılardan kalan bir gelenek vardır. Bu, ortak "vücut dili"dir. Kaldırım kenarında tezgâh altında hap pazarlayıp, tezgâh üstünde kâğıt mendil satan kadınlardan, koltuğuna yan oturmuş dolmuş şoföründen, yolda yürüyen kabadayısına kadar herkeste aynı vücut dili hâkimdir. Erdoğan'da da bu vücut dilini görürsünüz: Sağ omuz devamlı öndedir, hafif eğik. Sol omuz arkadadır. Bu duruş, Kasımpaşa duruşudur.

Tayyip Erdoğan'a göre, "Kasımpaşalı olmak bir sevdadır." Erdoğan, Kasımpaşalılık söz konusu olduğunda tereddüt etmeden "Kasımpaşa'nın, Kasımpaşalıların yanında olurum," demişti. Oldu da! Onları ne belediye başkanlığı sırasında, ne de cezaevinde yatarken unuttu.

Tayyip Erdoğan için Kasımpaşa çok şey ifade eder. Kasımpa-

3. *Hürriyet*, 14 Şubat, 2000.

şa'nın tarihsel önemini şöyle anlatır: "Tarihi derinliği çok eski olan Kasımpaşa ile ilgili çirkin yakıştırmaları çok haksız buluyorum. Özellikle Osmanlı tarihi içerisinde elit kadroların iskân bölgesi olan Kasımpaşa, son dönemlere kadar ülke hizmetinde bulunan birçok yöneticileri de bağrından çıkartmış bir semttir. İstanbul'un fethine tanıklık etmiş olan bu semt özellikle de gerek sivil gerekse askeri yönetimlerin de iskân edildiği alandı. Yanlış yönetim anlayışları neticesinde, yanlış planlamalarla yoğun izinli ve izinsiz yerleşimle sosyal yapısı değişen Kasımpaşa, bugün tasvip edilmeyecek bir sıkıntıyı yaşıyor.

Tayyip Erdoğan olarak, çocukluğumun en güzel günlerini, Kulaksız-Okmeydanı'ndan Mecidiyeköy hatta Levent'e kadar olan bölgedeki o geniş alanlarda, dut bahçelerinde, tarihi dikilitaşlar ve nişantaşların arasında arkadaşlarımla birlikte yaşadım. Kasımpaşa bir tarihtir, Kasımpaşalı olmak bir kültürdür ve Kasımpaşa geçmişiyle net ve mert olmanın odaklaştığı bir mekândır."[4]

Alman *Süddeutsche Zeitung* gazetesi muhabirlerinden Wolfgang Koydl, 3 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan Kasımpaşa konulu yazısında Tayyip Erdoğan'ı şu sözlerle tanımlıyordu: "Bataklık çiçeği." Koydl, bununla da kalmayıp Kasımpaşa'nın, daha doğrusu Kasımpaşalıların bir düşünden bahsediyordu. Yani, Tayyip Erdoğan'ın gerçekleştirdiği bir düşten:

"Hepsinin gururlanmak için bir sebebi var. Çünkü, Allah biliyor ya, Kasımpaşa'da büyüyüp de öyle büyük adam olana pek rastlanmıyor. Kasımpaşa, Pera'dan aşağıya inen ve Haliç'in sularının en kötü kokularını saldığı semt. Burada çingeneler olmalı ya da sokakta yürüyen insanı elindeki jiletle tedirgin eden yankesiciler. Kasımpaşa deyince her şey mümkün de, buralardan birinin koskoca İstanbul'a belediye başkanı olması pek inanılası değil. Ama Recep Tayyip Erdoğan bu düşü hem kendi için, hem de Kasımpaşalılar adına gerçekleştirdi. Rizeli fakir bir göçmenin oğlu olarak önce İstanbul metropolünün belediye başkanı olmayı başardı ve ülke çapında tanınan bir politikacı haline geldi. Bugün birçokları onu gelecek yüzyılda Türkiye'nin politik umudu olarak görüyor. Üstelik politik kariyeri yasaklı olduğu halde."[5]

4. *Hürriyet*, 15 Şubat, 2000.
5. Wolfgang Koydl, *Süddeutsche Zeitung*, 3 Aralık 1999.

Tayyip Erdoğan yıllar sonra siyasete atıldığında önüne Kasımpaşalı olmasından dolayı bazı benzetmeler de çıkacaktı. Milli Görüş içinde sıkı Erbakancı olarak bilenen *El Aziz* gazetesi, Tayyip Erdoğan'ı şöyle niteleyecekti: "Kasımpaşa haylazı."[6] Erdoğan bu sözlerden hiç alınmadığını birçok kere ortaya koydu. "Zaten haylaz olunmazsa bu işler yapılamaz. Batıp çıkmak haylaz insanların işidir."[7]

Tayyip Erdoğan'a yönelik bu yakıştırmaların ardı arkası kesilmedi. Kimine göre çok radikal, kimine göre daha ılımlıydı Erdoğan... Bu göreceli Erdoğan portresi, art arda eklenen özellikler onun beyazperde de bir yankısının oluşmasına neden oldu. Onun, "Demokrasi bir tramvaydır, gittiğimiz yere kadar gider, orada ineriz," sözleri bu benzetmenin ana temasını oluşturdu. Erdoğan'ın bindiği bu tramvayla ilgili yorumu İslami kesimin önde gelen yazarlarından Sadık Albayrak yaptı: "Bir ihtiras tramvayı varsa, Başkan oradaki Karl Malden değil, Marlon Brando'dur."[8]

Erdoğan'ın sözünden hareketle ortaya atılan tramvay muhabbeti insanların zihninde Elia Kazan'ın ünlü *İhtiras Tramvayı* filmini çağrıştırmıştı. Filmde, Karl Malden, muhafazakâr, inançlarına bağlı bir kişiliği canlandırıyor, hatta bu inanç ve ilkeleri nedeniyle sevdiği kadını bile bırakıyordu. Buna karşılık Marlon Brando ise delidolu, biraz serseri bir tipi oynuyordu.

Peki bunlarla Erdoğan'ın ilintisi nasıl kuruluyordu? Bunu da Ertuğrul Özkök şöyle yapacaktı: "Bunlardan hangisi Tayyip Erdoğan'a daha uyar? Sadece Fazilet Partili bir kişilik olarak bakarsanız belki Karl Malden. Ama İstanbul Belediye Başkanı, futbolcu ve Kasımpaşalı biri olarak bakarsanız. O zaman belki Marlon Brando. Yani haylaz Kasımpaşalı."

Gurbetçiler

Türkiye'nin 1950'li yıllarda demokrasiye geçiş süreciyle birlikte birçok sosyal değişim de yaşandı. Demokrasiye geçiş, kırsal kesimin yeni kentsel alanlara yönelmesine de kapı araladı. Büyük kent-

6. Ergun Aksoy, *Radikal*, 6 Temmuz 1998.
7. Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*, 10 Temmuz 1998.
8. *Hürriyet*, 10 Temmuz 1998.

ler göç alıyordu. Özellikle İstanbul.

Göç, aslında İstanbul için yeni bir olgu değildi. Osmanlı döneminde Dersaadet'e değil gecekondu yapmak, şehre göç bile izne bağlanmıştı. II. Selim döneminde 400 bin olan İstanbul nüfusu IV. Murat devrine kadar 600 bine çıktı. Bu dönemde yapılan sayım sonucu taşradan izinsiz geldikleri tespit edilen 150 bin kişi ilk Macaristan Seferi'ne öncü olarak gönderildi. III. Osman döneminde Mürur Tezkeresi alma zorunluluğu getirilmiş, II. Mahmut döneminde Rumeli ve Anadolu yakalarında birer kontrol merkezi kurulmuştu. Alınan tedbirlerle 1844 yılında 680 bin olan İstanbul nüfusu, 20 yıl sonraki sayımda ancak 10 bin kişi artmıştı.

Cumhuriyet döneminde de İstanbul'a girişler sıkı kontrole alınmıştı. Haydarpaşa Garı'nın kapısında ellerinde tahta bavullarıyla denize dönük kapıdan çıkan gurbetçiler karşılarında inzibatları görüyordu. İş bulmak için İstanbul'da umut arayanlar geldikleri trenle geri gönderilirdi. Ama bu önlemler özellikle 1960 sonrası giderek zayıflayacak, yükünü sırtına alan, kamyonların üstünde eşya taşıyanlar buldukları hazine arazisinin üstüne yeni varoşlar yaratmak için harç dökeceklerdi. Geceyarısından sonra kondurdukları evlerde yarına doğru bayrak açacaklardı.

Yeşille mavinin buluştuğu yerdi Rize'nin Güneysu İlçesi. Rumca ismi Potamya'ydı. Tayyip Efendi'nin oğlu Ahmet de, 13 yaşında gurbetin kapısını ilk açanlardandı. Rize'de daha o yıllarda çay ekimi yapılmıyordu. Bıyıkları bile terlememiş Ahmet Erdoğan gözünü İstanbul'a dikti. Eşin dostun yardımıyla bir eve yerleşti. Artık onun için doğduğu değil doyduğu yer önemliydi. Şirket-i Hayriye'ye girdi. Marmara'nın lodosunu, fırtınasını Deniz Yolları'nda kıyı kaptanı olarak yaşadı. Hem de yarım asır... Artık kendisine yakıştırılan bir lakabı da vardı: Reis Kaptan.

Reis Kaptan'ın İstanbul hatıraları hareketli ve renklidir. Gençlik yıllarını İstanbul'un çılgın bölgelerinde, Pera'larda geçirdi. Beyoğlu'nu, Tophane'nin her tarafını karış karış bilirdi. Gece âleminin merkezinde denizciliğin verdiği duygusallıkla yaşadı.

Denizcilerin gözleri dalgaların ritminde kaybolur. Gemiye ayak bastılar mı değişen bir karakteri vardır denizcilerin. Her gemi bir devlettir. Kaptan ise devlet başkanı. Geminin kendisine has kuralları, disiplini vardır. Disiplinsizliğe geçit yoktur. Karada ne olursa olsun insan gemide değişiverir, bambaşka biri olur. Yanlış yapanla-

ra suçun niteliğine göre özel cezalar verilir. Otorite çiğnendi mi, geminin değişik yerlerinden ayaklarından, koltuk altlarından sallandırılıverirler.

Böyle bir dünyanın insanı olan Reis Kaptan'ın ilk eşinden iki, ikinci eşinden üç çocuğu vardı. Eşi Tenzile Hanım'ın üçüncü çocuğu bir oğlan olunca Reis Kaptan Rize'den İstanbul'a bir mirası da taşımak istedi: Ona babasının ismini koydu: Tayyip. Doğum, Recep ayına denk geldiği için bebeğin adı Recep Tayyip oldu ve kulağına ezan okundu. Tarih yaprakları 1954 yılının 26 Şubat gününü gösteriyordu.

Recep Tayyip Erdoğan için fakirlik, geçim sıkıntısı alınyazısı gibiydi. Onunla yaşayacak onunla büyüyecekti. Ekmeğini taştan çıkaracaktı. Reis Kaptan hayatın zorluklarını, fakirlik yıllarını teker teker anlatıyor, çocuklarının bundan ders çıkartmalarını istiyordu. Reis Kaptan'ın bu sözlerden sonra gözleri dolardı. Gözlerinden yaş döküldüğünü gören çocukları da ağlardı. Recep Tayyip'in gözleri dolar, zihnini hırs kaplardı. Reis Kaptan güldüğündeyse herkes gülerdi. Çocuklarına verdiği en önemli öğüt ise şuydu: "Okuyup adam olun."

Denizden Eve Taşınan Otorite

Reis Kaptan sinirli bir adamdı. Sinirlendiğinde evden kimse ona yaklaşamaz, irtibat kuramazdı. Ama onun Recep Tayyip'e karşı özel bir ilgisi vardı. Tenzile Hanım da bunun keşfetmişti. Evin babası sinirli olduğunda iş Recep Tayyip'e düşerdi. Hemen Reis Kaptan'm yanına sokulurdu. O kollarına sığındığında Reis Kaptan'ın siniri kalmazdı. Recep Tayyip, babasını üzdüğü zaman inanılmaz bir şey yapardı: Reis Kaptan'ın ayakkabılarını öperdi. Bunu gören Reis Kaptan sakinleşir, gözlerinden yaşlar süzülür, bütün çocuklar da babalarıyla birlikte ağlardı.

Reis Kaptan çok otoriter bir adamdı, denizciliğin kendine has kurallarını evinde de yaşardı. Kapıdan içeri girdiğinde otorite ilan edilmiş olurdu. Evin cezaları bile deniz kurallarına göreydi. Tenzile Hanım, Reis Kaptan'ın otoritesi karşısında çaresiz, çocuklarını kanatlarının altına alır korurdu. Tayyip Erdoğan'ın yaramazlıkları karşısında hem annesi, hem kardeşleri onu idare ederdi. Erdoğan "Otoriteye saygılıydık. Yoksa bilirdik ki babam bunun faturasını

çıkarır," diye yıllar sonra çocukluk korkusunu anlatır. Ama bir fatura gününü hiç unutmamıştır.

Kapı komşuları Müşerref Abla, Recep Tayyip'in ağzının bozukluğundan faydalanarak, ona küfrettirir, katıla katıla güler, sonra da poposuna vurarak cezalandırırdı. Bir gün öyle bir olay oldu ki Tayyip Erdoğan hayatı boyunca aklına her küfür geldiğinde bunu hatırlamaktadır. Erdoğan o olayı söyle anlatır:

"Hava kararmadan önce eve girmek zorundaydık. Bizim evin karşısında Müşerref Abla dediğimiz bir komşumuz vardı. Ben, beş-altı yaşlarındaydım. Çocuğum ya, küfür ediyorum ona... Beni almış karşısına. Ben küfrettikçe onun hoşuna gidiyor o da benim popoma vuruyor. O vuruyor ben küfrediyorum. Babam gelince (onu mahallede çok severlermiş) hemen şikâyet etmiş beni. Bunlardan haberim yok tabii. Babam içeri giriyor... Allah rahmet etsin... Alıyor beni tavana asıveriyor. Ancak ellerimden mi, koltuk altlarımdan mı bağlamış onu hatırlamıyorum. Orada 15-20 dakika kalmış olacağım ki dayım gelip beni kurtarıyor. O günden sonra küfür faslı da kapandı."[9]

Kasımpaşa'nın sakinleri, esnafları, komşuları tam bir aile gibiydi. Tayyip Erdoğan ara sıra çocukluğunun geçtiği günleri özlediğini söyler. Çocukluk yıllarına ait hem sevinci hem de üzüntüsünü şöyle anlatır: "Ben Kasımpaşa'da bir ahşap binada doğdum. O günlerimi, çocukluk günlerimi arıyorum. Bugünkü çocuklara hem üzülüyorum, hem seviniyorum. Üzülüyorum, çünkü bugünün çocukları bizim yaşadığımız o güzel günleri yaşayamıyor. Seviniyorum, çünkü gelişmiş teknikle tanıştılar."

Kasımpaşa'da, yürürken yerdeki ahşapların gıcırdadığı iki odalı bir evde oturuyorlardı. Reis Kaptan, sonradan çocukları büyüyünce Tenzile Hanım'ın tüm muhalefetine rağmen evi müteahhite verdi. O da, kat karşılığı yaptığı binadan iki daireyi Erdoğan ailesine verecekti. Erdoğan kardeşler yıllar sonra annelerinin rızasını –ağlayarak da olsa– alarak evi 1990'ların başında satacaklardı.

Erdoğan'ın bir de çocukluk hayali vardı: futbol. Ne var ki küçük Tayyip çocukluğunda futbol topuyla tanışamadı bile. Hayalini ancak lise çağlarında Camialtı'na transfer olduğunda gerçekleştirecekti. Mahalleli anlatıyor:

9. *Yeni Yüzyıl*, 8 Ocak 1995, Leyla İpekçi röportajı.

"Mesela Varol, ona şut atmayı öğretmiş. 'Hayatında gerçek bir futbol topu görmemişti o zamanlar,' diyor. Nurettin Yurdakul'un hırdavatçı dükkânından horoz şekerleri satın alırmış. Bakırcı Ali Ağabey ise, 'küçücük bir çocuktu, koşarken ona ben göz kulak olurdum,' diyor. Recep Tayyip, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği bu Kasımpaşa'dan güç alıyor ve bağlarını koparmıyor. Bakkal Nurettin Yurdakul, cezaevinden Erdoğan'ın attığı bayram kartıyla gurur duyuyor."[10]

Siyasetin Temelleri İlkokuldan

Recep Tayyip, Piyale Paşa İlkokulu'na yazdırıldı. Bir yandan okuyor diğer yandan okul harçlığını temin etmek için kâğıtlı şeker satıyordu. Önemli bir hüneri daha vardı: Okulun etkinliklerinin vazgeçilmez ismiydi. Recep Tayyip siyasete ilk adımlarını bu müsamerelerde attı. Aslında pek parlak bir talebe değildi. Sadece üç dersten pekiyi alırdı: Yazı, Beden Eğitimi ve Hal ve Gidiş...

Öğretmenleri ondan çok memnundu. Ağırbaşlı ama atak bir öğrenciydi. İlkokul 5. sınıfta iken din kültürü derslerine giren okul müdürü İhsan Aksoy, bir gün sınıfta bir soru sordu. Böylelikle belki Recep Tayyip Erdoğan'ın hayatının seyri de değişmiş oldu. Aksoy ders anlatırken ezan okunuyordu. Sınıfa döndü ve "Kim namaz kılacak?" diye sordu. Kimseden ses seda çıkmadı. Recep Tayyip sağına soluna baktı ve elini kaldırdı: "Hocam ben kılarım!" Bunun üzerine Aksoy, "Gel bakalım Recep Tayyip," diye onu yanına çağırdı. "Seninle bir namaz kılalım," diyerek yere gazete kâğıdı serdi. Ama okul müdürü, biraz sonra Recep Tayyip'in vereceği tepkiden habersizdi: "Hocam bu gazetenin üzerinde boy boy resim var. Bunda namaz olmaz!"

Ve kenara çekildi. Bu medeni cesaret Aksoy'un hoşuna gitmişti. Masanın üstündeki örtüyü alarak yere serdi. Böylece Recep Tayyip, bütün sınıfa sabah namazının nasıl kılındığını gösterdi. Müdür Bey, "Aferin Recep Tayyip," diyerek ona teşekkür etti. Bunun sonucunda, Recep Tayyip'in yeni ismi "Hoca" oldu. Yani Necmettin Erbakan'ın siyasette aldığı "hoca" unvanını Erdoğan daha ilkokul beşinci sınıfta almıştı. Müdür Bey'den beş alıp, sınıf ortasında na-

10. Wolfgang Koydl, *Süddeutsche Zeitung*, 3 Aralık 1999.

maz kıldıktan sonra Recep Tayyip'in sınıfta havası iyice artmıştı. Ama arkadaşları hemen damgayı vurdular. Özellikle kız öğrenciler kendisiyle "Hoca" diyerek dalga geçiyorlardı.

Recep Tayyip, sınıfta namazın nasıl kılınacağını gösterdiği için Din dersinden "5 puan" almıştı ama ilkokul diplomasında bu dersin notu sadece "iyi" idi. Buna rağmen Müdür İhsan Aksoy, bir gün Recep Tayyip'in yanına gelerek omuzundan tuttu. Sınıfın penceresine yaklaştırdı. Haliç'in karşısında bir yeri göstererek "Seni o gördüğün okula gönderelim," dedi. Haliç'in bir yakasında Piyale Paşa İlkokulu, diğer yakasında ise İstanbul Üniversitesi'ne bağlı İmam Hatip Lisesi bulunuyordu. İki okul da birbirini görürdü. Recep Tayyip o güne kadar İmam Hatip Lisesi'nin ne olduğunu bilmiyordu. Kısık bir sesle "Tamam Hocam," diyebildi.

Okul müdürü, Erdoğan'dan bir şey daha istiyordu. "Recep Tayyip yarm babanı al, gel," dedi. Ertesi günü Recep Tayyip, babasını alıp okul müdürünün odasına girdi. Müdür uzun uzun İmam Hatip Okulu'nu anlattı. Daha sonra ayağa kalkıp, Reis Kaptan'a, pencereden görülen İstanbul İmam Hatip Lisesi'ni gösterdi. "Recep Tayyip'i bu okula gönderelim," dedi. Reis Kaptan, müdürün tavsiyesiyle ilgili olarak, yaz aylarında Recep Tayyip'i gönderdiği Hoca'nın da görüşlerini almak istiyordu Onun yanına gitti. Hoca'ya konuyu açtı. Hoca habere çok sevinmişti. Ve şunları söyledi: "Bu okuldan sadece imam yetişmez. İnançlı gençler yetişir. Burayı bitirdikten sonra doktor da olabilirsin, avukat da..." Böylece, Recep Tayyip için 1965 yılında Piyale Paşa İlkokulu bitmiş, artık İmam Hatip Lisesi yılları başlamıştı.

Kuran Bülbülü

Recep Tayyip okula kayıt olmaya gittiğinde, öğrencilerin imtihanla alındığını öğrendi. İmtihanlara girdi ve okulu ikincilikle kazandı. İlk derslerde bazı öğretmenlerin söyledikleri karşısında tam anlamıyla şok olmuştu. Öğretmenler, öğrencilerle "Buraya ölü yıkamaya mı geldiniz," diye dalga geçiyorlardı. Recep Tayyip, İmam Hatip Lisesi'nin öyle sıradan bir lise olmadığını anlayacaktı. Çünkü sosyal faaliyetler çok fazlaydı. Şiir okumadan futbola, atletizmden münazaralara kadar birçok alanda İmam Hatipliler faaldi. Recep Tayyip de bu noktada geri kalmadı. Bir taraftan okulun futbol,

atletizm, voleybol takımlarına seçiliyor, diğer taraftan Yeşilay'ın, Milli Türk Talebe Birliği'nin (MTTB) şiir ve bilgi yarışmalarında boy gösteriyordu. Sosyalleşirken siyasallaşıyordu da... O dönemde esas olarak komünizme karşı mücadele etme iddiasındaki MTTB'de yer almaya, örgütlenmelerde görev almaya başladı. Yavaş yavaş öğrenci lideri olmaya doğru yol alıyordu.

O yıllarda İmam Hatip Lisesi'nde okuyan öğrencileri şu sözle severlerdi: "Kuran Bülbüllleri." Erdoğan da okuldaki Kuran-ı Kerim dersinde çok başarılıydı. Hem okuma, hem ezber, hem tecvit ve tilaveti çok iyiydi. Öğrenci toplantılarında onun Kur'an okumasını teşvik eder ve sessizce dinlerlerdi. Erdoğan'ın bulunduğu toplulukta dini yönden yetişmiş bir hoca, âlim yoksa namazı da hep o kıldırırdı. Ama boynu bükük okuyordu. Okul sıralarında fakirlik kâbus gibi üzerine çökmüştü. O varlıklı bir ailenin çocuğu değildi. Çok fakir değillerdi ama kıt kanaat geçiniyorlardı.

Erdoğan devamlı şunu söyleyecektir: "Biz hayatın içinden, çorbanın içinden yetişmişiz."[11] Bunun için aile fertleri adımlarını ölçülü atmak durumundaydı. Recep Tayyip de, Kasımpaşa'daki evinden sahile kadar yürür, oradan sandalla karşı tarafa Balat'a geçerdi. Balat'tan İstanbul İmam Hatip Lisesi'ne yürüyerek giderdi. Öğrenciliği boyunca okul harçlığını kendisi kazandı. Kimi gün soğuk su sattı, kimi günse bayat simit. Simit fırınlarına gider, bir gün önceki simitleri alır ve annesine götürürdü. Annesi simitleri buharda ısıtır, oğlu Tayyip'e iade eder, o da satardı. Simitleri daha ucuza aldığı için iki kat fazla para kazanırdı.

O günleri şöyle anlatır: "Yatılı okudum. Babam haftada 2,5 lira verirdi. Hafta sonlarında top sahalarına gider, su satardım. Yol parası vermemek için Kasımpaşa'dan Eminönü'ne yürüyerek gider, nane, limon ve okaliptüs şekerlemeleri alıp satardım. Bunun yanında, akşamdan bayat simit alırdım, anneciğim onu buhara yatırırdı. O zaman simit 10 kuruştu. Ben 2,5 kuruşa tanesini alır, 5 kuruşa satardım. Ayrıca okulda da kartpostal satardım. O zamanın parasıyla haftada 5 lira taksitle ilk kitabımı aldım."

11. *Sabah*, 25 Ocak 1995.

İstanbul İmam Hatiplilerin hünerlerini, becerilerini, tiyatro oyunlarını şiirlerini sergiledikleri geceler vardı. Bunlara "Biz Bize Geceleri" denirdi. Bu gecelere öğrencilerin yanı sıra veliler de gelirdi. Geceler başlar başlamaz salon "İsteriz, isteriz" sesleriyle inlerdi. İzleyicilerin isteği şuydu: "Recep Tayyip Erdoğan *Sakarya* şiirini okusun." Recep Tayyip davudi ses tonuyla çıkar şiirini okur, yer yerinden inlerdi. O zamanlar şiir okuma merakının kendisine sorun çıkaracağını, bu yüzden mahkûm olacağını düşünmemişti..

1973 yılında *Tercüman* gazetesi tarafından düzenlenen en iyi şiir okuma yarışmasında Erdoğan Türkiye birincisi seçildi. Ertesi yıl ise liselerarası en iyi kompozisyon yarışmasında Ahmet Kabaklı'nın elinden birincilik ödülünü aldı. Genç yaşta edebiyata düşkünlüğü gözden kaçmıyordu.

Çok geçmeden MTTB Ortaöğretim Öğrenci Başkanı oldu. Cağaloğlu'ndaki MTTB merkezine gelir, toplantılarda şiir okurdu. Bir önemli hüneri de sınıflar ve okullararası münazaralarda ortaya çıkardı. Okullararası münazaralarda İmam Hatipliler bir âdet geliştirmişti. Öğrenciler münazaraya başlamadan önce bir şiirin kıtalarını okurdu. Bir gün Tayyip Erdoğan münazara öncesi edebiyat öğretmeninden duymuş olduğu bir şiiri okudu. Şiir şu dizelerle başlıyordu: Minareler süngü, kubbeler miğfer...

Atatürk tarafından kurulmuş olan MTTB o dönem milliyetçi-muhafazakâr öğrencilerin elindeydi. İslami hareket siyasi sahnede etkili bir şekilde yer almadığı için MTTB anti-komünist gençlerin en önemli örgütlenme yeriydi. O dönem MTTB'nin genel başkanlığını İsmail Kahraman, genel sekreterliğini ise Osman Yumak (Yumakoğulları) yapıyordu – daha sonra ikisi de RP'den milletvekili seçildi. MTTB bünyesinde kurulan Ortaöğretim Komitesi'nde daha ziyade İmam Hatipli öğrenciler örgütleniyordu. Komitenin başkanı Mustafa Bilgi, Recep Tayyip'in en yakın arkadaşıydı. Diğer bir arkadaşı ise Sedat Yenigün'dü.

12 Mart 1971 askeri müdahalesi öncesi MTTB'ye atılan bomba sonucu Mustafa Bilgi yanarak can verdi. En yakın arkadaşını kaybeden Recep Tayyip günlerce ağladı. Ölüm onu daha da hırslandır-

dı, faaliyetlerine daha fazla ağırlık verdi. Erdoğan ikinci arkadaş acısını on yıl sonra tattı: Sedat Yenigün de 12 Eylül 1980 darbesinden önce vurularak öldürüldü.

Erdoğan, MTTB'den adım adım siyasete doğru kaymaya başladı. Necmettin Erbakan'ın "İslam ve İlim" konferanslarına katılmasıyla başlayan bu süreç, Milli Nizam Partisi'nin ardından kurulan Milli Selamet Partisi'nde etkin rol oynamaya kadar gidecekti.

Bir Futbolcu Doğuyor

İmam Hatip Lisesi'nde depreşen futbol aşkı Recep Tayyip'i profesyonelliğe kadar sürükleyecektir. Birçok genç gibi mahallede top oynayarak başlayan bu merak daha sonra onun için, geceleri uykusuna girecek kadar gerçek bir sevdaya dönüştü. Lisenin futbol takımında oynarken, sahadaki kıvraklığı bazı kişilerin dikkatini çekti. Nitekim daha sonra Almanların efsanevi futbolcusundan hareketle "Beckenbauer" diye anılacaktır. 15 yaşında ilk teklifini aldı. Camialtı Spor Kulübü, kendisine 1969 yılında bin lira transfer parası ödedi.

Ama futbol aşkı her an yarıda kalabilirdi. Çünkü Reis Kaptan, oğlunun okuyup adam olmasını istiyor, topçuluğun karın doyurmayacağını söylüyordu. Recep Tayyip'in futbol tutkusunun eğitim hayatını menfi yönde etkileyeceğini düşündüğünden oynamasına da izin vermiyordu. Bu yüzden Recep Tayyip futbolu hep gizli oynamak zorunda kaldı. Reis Kaptan'dan habersiz gittiği futbol maçlarını ve kramponlarını kömürlüğe nasıl sakladığını şöyle anlatır:

"Çok seviyordum futbolu. Benim için tutkuydu. Gece adeta uykularıma giriyordu. Fakat ilk dönemlerde babam futbol oynamama asla müsaade etmedi. Uzun bir süre futbolu babamdan gizli oynadım. Mesela top ayakkabılarımı hiç eve getirmezdim. Evimizin dışında kömürlüğümüz vardı. Babam görmesin diye kramponlarımı kömürlükte saklardım. Ayakkabılarıma gayet güzel bakardım. Gözüm gibi korurdum onları. Ben maçları yapar, eve gelir, o gün oyun oynadığımı babama hiç çaktırmazdım. Hatta bazen yaralandığım olurdu. Babam görmesin diye saklardım. Sakatlanıp ağrıdan kıvranırdım ancak babam eve gelince dişimi sıkar, sanki hiçbir şey yokmuş gibi davranırdım. Ne kadar kötü olursam olayım babam anlamasın diye hiçbir şey hissettirmezdim."[1]

Erdoğan, Camialtı'nda dört yıl oynadı. Bu arada İstanbul gençler karmasına seçildi. Karma Türkiye seçmelerine katılacaktı. Adaylar için noter tasdikli ebeveynlerden izin belgesi isteniyordu. Bu belgeyi Reis Kaptan ölse vermezdi. Erdoğan'ın gözüne uyku girmiyordu. Konuyu dayısına açmaya karar verdi. Onun babasını ikna edeceğinden emindi. Dayısı olayı Reis Kaptan'a anlatınca iki oda bir göz evde kıyametler koptu. Babası küplere binmişti. Kesinlikle izin vermiyordu. Erdoğan'ın gizli gizli futbol oynadığı da böylece açığa çıkmış oldu. Recep Tayyip kendini o kadar hazırlamıştı ki babasının izin vermeyişiyle adeta şok oldu. Ağladı. Babasıyla arasındaki en büyük çatışma meşin bir yuvarlak yüzünden çıkıyordu. Bunun gibi birçok futbol müsabakasına babası izin vermediği için katılamadı. O bununla ilgili olarak ileride "Babam yüzünden buna benzer birçok fırsatı kaçırdım," diyecektir.

Reis Kaptan'ın muhalefetine rağmen Erdoğan, biricik aşkı futbolu bırakmadı. Profesyonel olması için teklifler de aldı. Statları "es es" sloganlarıyla inleten Eskişehirspor, Erdoğan'ı renklerine katmak istiyordu. Her konuda anlaşma sağlandı. Geriye velisinin muvafakatı kalmıştı. Reis Kaptan'a konu açıldığında, yeni kıyamet kapıda bekliyordu. Reis Kaptan şöyle diyordu: "Recep Tayyip, senin okumanı istiyorum. Okuyup adam olacaksın!"

Reis Kaptan'a göre futbol oynayan ne okur, ne de adam olurdu. Recep Tayyip futbol hayalini korumakla birlikte okul hayatına ağırlık verdi ve liseyi bitirdi. 1973'ün yaz aylarıydı. MSP kurulmuştu ve seçimlere hazırlanıyordu. Erdoğan İmam Hatip Lisesi'ni bitirdiği yıl, yıllar sonra belediye başkanı olarak kendisine bağlanacak olan İETT'ye transfer oldu.

Fenerbahçeli İmam Hatipler

Recep Tayyip, İmam Hatip'te okurken kendisi gibi birçok arkadaşı da futbola merak salmıştı. Oynamasalar bile fanatik Fenerbahçeli'ydiler. Böyle olmalarının önemli bir nedeni vardı. Fenerbahçe Kulübü Başkanı Emin Cankurtaran, İmam Hatip Lisesi öğrencilerine iftar yemeği verirdi. Aslında İmam Hatiplere iftar yemekleri âdetini başlatan kişi Vehbi Koç'tu. MTTB yönetiminden bu konuda

1. *Meydan*, 1 Ekim 1994.

yardım isteyen Koç'un verdiği iftar yemekleri İmam Hatipliler ile dolup taşardı.

FB Başkanı'nın da iftarına İmam Hatipliler akın ettiler. Bu sayede Fenerbahçe ve İmam Hatipliler arasında inanılmaz bir gönül bağı kuruldu. Birkaç yıl sonra şu sihirli teklif yapıldığında kulaklarına inanamayacaktı: "Fenerbahçe'de oynar mısın?" Çocukluktan beri Fenerbahçe'yi tutuyordu ve kısa süre önce Dereağzı'nda onları 2-1 yenmişlerdi.

1976 yılıydı. Fenerbahçe'nin teknik direktörlüğüne Toma Kaleperoviç isminde yeni bir teknik direktör gelmişti. Genç oyuncular arıyordu. Adayları deniyordu. Spor yazarı Kemal Belgin, kendisine üç genç götürdü. Bunlardan biri Recep Tayyip Erdoğan'dı.

İstanbul Amatör Küme final maçlarının Vefa Stadı'nda organize edildiği zamanlarda grup birincileri kendi aralarında, şampiyonluk maçları için karşılaşırdı. Recep Tayyip de İETT takımında ileri uçta oynuyordu. İlk iki sene, turnuvalardan sonra seçilen en iyi 11'de o da yer almıştı. İETT'nin maçlarını izleyen Kaleperoviç Tayyip Erdoğan'ı beğendi ve alınmasını istedi: "Bunu alalım, bu gençte istikbal var, ona hayran oldum."[2] Erdoğan teklif üzerine havalara uçtu. Ama aklına babası gelince buruldu. Bu teklifi asla babasına kabul ettiremezdi. Bir iki gün geçmeden teklifi ret etti.

Bu arada üniversite imtihanlarında Erzurum Atatürk Üniversitesi'ni kazanmıştı. O dönemde İmam Hatip mezunları zaten yalnızca Atatürk Üniversitesi'ne girebiliyorlardı. İmam Hatiplilerin üniversitelere girememesi, MSP'nin taraftar bulmasında önemli faktörlerden biri olmuştur. Erdoğan kendisiyle yapılan bir mülakatta "Biz İmam Hatipliler bugünkü yerlerimize gelinceye kadar yaşıtlarımızdan ve İmam Hatipli olmayanlardan daha çok bedel ödedik,"[3] diyerek bu konuya dikkat çeker.

Bu nedenle Erdoğan'la aynı İmam Hatip Lisesi'nden mezun olan Hasan Hüseyin Ceylan, Refahyol hükümeti döneminde ortaya çıkartılan bir konferans kasetinde, "Biz İmam Hatip liseleri mezunları Harp Okulları'na alınsaydık şimdi Binbaşı Recep Tayyip Erdoğan, Yüzbaşı Hasan Hüseyin Ceylan olacaktı," diye konuşmuştu.

Erdoğan'ın hedefi Siyasal Bilgiler okumaktı. Siyasetin bir yan-

2. *Yeni Şafak*, 13 Ocak 1998.
3. *Meydan*, 28 Eylül 1994.

dan teorisini, diğer yandan pratiğini yapmak istiyordu. Bunun için Erzurum'a gitmedi. Dışarıdan Eyüp Lisesi'ni bitirme sınavlarına girdi. Ertesi yıl, normal lise mezunu olarak üniversite imtihanına girecek ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni kazanacaktı. Ne var ki işler hayal ettiği gibi gitmedi. Puanı ancak İstanbul Ticari İlimler Akademisi'ne yetmişti. Artık siyasetin teorisini değil pratiğini yapacaktı.

İETT'de futbol oynuyor ve maaş alıyordu. Ayrıca üniversitede okuyacaktı. Bir de sosyal etkinlikler vardı. MTTB'den sonra Beyoğlu MSP Gençlik Kolları Başkanı oldu. Oradan da MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı'na atladı.

İlk durak MSP Beyoğlu Gençlik Kolu başkanlığıydı. Beyoğlu onun siyasi serüveninde bir nevi karargâhtı. Babası da annesi de oğullarının aktif olmasına karşı değillerdi, ama içlerinde korku vardı. Recep Tayyip'in "Anne, biz bu anarşi olaylarının içinde değiliz. Olayların içinde olmadığımız için bize niye sataşsınlar," sözlerine rağmen Tenzile Hanım geceyarılarına kadar oğlunu balkonlarda bekliyordu. Tenzile Hanım o günleri şöyle anlatır:

"Evimizin iki tarafı balkondu. Bir tarafa çıkarım silah sesleri: Gır, gır... Diğer tarafa çıkarım gene aynı: Gır, gır... Her yerden kulakları sağır edercesine silah sesleri. Yüreğim ağzımda bekliyordum Tayyibimi... O günlerin sıkıntısı başka bir şeye benzemez. Her gece sabahlara kadar gözümü kırpmadan beklerdim onu. Her gün sanki ondan kötü bir haber gelecek sanırdım. Ama o ne kadar gitme desem de beni dinlemez inandığı davada mücadelesine devam ederdi."[1]

Erdoğan, gençlik lideriydi. Toplantılarda arkadaşlarının karşısında daha derli toplu, daha düzgün konuşmalıydı. Heyecanını yenmeliydi. Telaffuzuna, üslubuna dikkat etmeliydi. Konuşmalarına iyi hazırlanmalıydı. Evden okula yürüyerek gidip gelirken Haliç rıhtımından geçerdi. Bir ara gözü limana demirlenmiş büyük gemilere takıldı. Bunlar yıllardır burada duran işadamı Ali İpar'ın –bir nevi el konulmuş– gemileriydi. Bunları gözüne kestirdi. Artık okuldan her çıkışında buraya geliyor, geminin güvertesine çıkıyor, yönünü denize dönüyor ve konuşmalarını prova ediyordu. Konuşmaya, ya "Esselamü Aleyküm" diyerek ya da Besmele çekerek başlıyor ve şöyle sesleniyordu: "Kalpleri müstakbel ve büyük bir İslami fethin heyecanıyla çarpan aziz kardeşlerim!"

Defalarca aynı konuşmayı tekrarlıyordu. Elindeki metni bağıra bağıra okuyordu. Konuşmalarının sonu ise şöyle bitiyordu: "Benim mücahit kardeşlerim yolunuz, alnınız gibi açık olsun!"

1. *Meydan*, 30 Eylül 1994.

O dönem, MSP'nin siyasi tarihimizde "kerhen destek" sözleriyle iktidara getirdiği AP azınlık hükümeti iktidardaydı. Demirel, en sert muhalefeti aynı Erbakan'ın MSP'sinden görüyordu. Sokaklar kan gölüydü. Erbakan ne hikmetse, 1976 yılında, MSP'nin gençlik kolları olmasına, MTTB'nin de faaliyetlerini sürdürmesine karşın, Akıncılar adında yeni bir gençlik örgütünün kurulmasına izin vermişti. Akıncıların tüm genel kurullarına katılan Erbakan, gençlere "Siz kuru nefsaniyet davası peşinde koşmuyorsunuz. Akıncılar çağın yüzünü ağartacak bir aksiyonun görevlileridir,"[2] şeklinde sesleniyordu.

Bir tarafta MTTB, diğer tarafta Akıncılar olmasına karşın Tayyip Erdoğan MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı sırasında inanılmaz bir denge kurmuştu. Bütün İslami gençlik hareketi neredeyse MSP Gençlik Kolları tarafından yönlendiriliyordu. Tayyip Erdoğan'ın ekibi, örneğin ülkücüler tarafından Fatih Camii avlusunda öldürülen Metin Yüksel'in cenazesinde çok etkin rol oynamadılar. MSP İstanbul Gençlik Teşkilatı "Metin'in kavgası sürdürülecektir,"[3] şeklinde bir açıklama yaptı. MSP İstanbul İl Gençlik Kolları Başkanlığı 25 Şubat 1979'da *Milli Gazete*'ye verdiği taziye ilanında ise, saldırganları, isim vermeden "Beşeri sistemlerin kölesi inancımızın istismarcısı münafık zihniyetler," diye tanımlıyordu. Taziye metninde şöyle deniyordu:

"Aziz mücahit kardeşimiz Metin Yüksel 23 Şubat 1979 Cuma günü, Cuma namazından çıkarken beşeri sistemlerin kölesi, inancımızın istismarcısı münafık zihniyetler tarafından vahşice vurularak şehit edilmiştir. Şehidimizin kederli ailesine sabır, bütün gönüldaşlarımıza başsağlığı dilerken, rabbimizin inananları aynı rütbeye layık görmesini niyaz ederiz. MSP İstanbul İl Gençlik Teşkilatı Başkanlığı."

Metin Yüksel'in babası önde gelen İslam âlimlerinden Sadrettin Yüksel'di. Sadrettin Hoca'nın İslami camiada büyük tesiri vardı. Metin Yüksel'in son zamanlarda ciddi bir İran sempatizanı olduğu biliniyordu. Hatta İran'a hicret etmek istediği bile ifade ediliyordu. MSP ise, İslami gençliği İran'ın aşırı tesiri altında bırakmamak için direniyordu.

2. *Sebil*, 9 Mart 1979, Sayı 166.
3. *Sebil*, 2 Mart 1979, Sayı 165.

Siyaset zemini kaynayan kazan gibiydi. Tayyip Erdoğan, sokak, cadde demeden toplantılar yapıyor, etkinlikler düzenliyordu. Cihad ruhunu yaygınlaştırmak, gençlere, topluma tebliğ görevini yapmak adına inanılmaz bir gayret gösteriyordu. İlkokulda adı Hoca'ya çıkmıştı, şimdi ise "Mücahit Erdoğan" olarak anılıyordu.

Erdoğan, MSP gençliğini şöyle tanımlıyordu: "Milli Selamet gençliği, yok olma pahasına zulmetten nura haykırmaya memurdur. Zulmeti nuruyla yırtmaya taliptir. Gençliğimiz ilahi davaya ulaşmak için dikenli yollara taliptir. Cihad takatın son noktasına kadardır. Attığımız her adımın bir karşılığı vardır. Günümüzde haçlı zihniyeti eskiye oranla daha modernize edilmiş şekilde karşımızdadır. AET, İMF ve OECD bunların örnekleridir. Bu itibarla Milli Selamet gençliğinin küfre karşı yılmadan mücadele edeceğine inanıyorum."[4]

Erdoğan'a göre MSP gençliği, diğer gençlik gruplarına da rehberlik etmeliydi: "Gençlik buhranlı ve bulanımlı bir devreden geçiyor. Bu uçurumdan ancak manevi bir destekle kurtulabilecektir. Bunun şuurunda olan gençler olarak manevi bir seferberliğin içerisindeyiz. Uçurumdaki genç kardeşlerimize yardım ve kurtuluş elini uzatmak, onlara yardım etmek zorundayız."[5]

MSP İstanbul Gençlik Kolları Mayıs 1980'de büyük bir gövde gösterisine hazırlandı. İstanbul'un fethinin 527. yıldönümünde Spor ve Sergi Sarayı'nı tıkabasa doldurmayı başaran gençlik örgütü, canhıraş bir şekilde kürsüdeki konuşmacıyı alkışlıyor, onun lehine sloganlar atıyordu. *Sebil* dergisi "Şaha kalkan bir at sırtında olduğu intibaını veren heyecanlı konuşmacı"nın İslami gençlere şöyle hitap ettiğini naklediyor: "Hayat büyük bir velinin ifade ettiği gibi iman ve cihaddan ibarettir."

Konuşmacı Tayyip Erdoğan'dan başkası değildi. Erdoğan, konuşmasında, salonu dolduran gençleri, "hazır asker" olarak tanımlıyor ve onlara şöyle sesleniyordu: "Sizler bu müstakbel fetih hareketinin birer askerisiniz. Çoğunuzun adı Ahmet, Mehmet'tir. Bunlar o büyük varlığın adıdır. O büyük varlığın yani peygamberler peygamberinin. Lakin ne hacet! Gerektiğinde hepiniz birer Mehmetçik değil misiniz?"

4. MSP Şişli Gençlik Kolları Kongresi, 11 Mayıs 1980.
5. MSP Fatih Gençlik kolları kongresi, aktaran *Milli Gazete*, 19 Mayıs 1980.

"İslamcı gençliğin gerçek liderlerinden" diye tanımladığı Tayyip Erdoğan'ın konuşmasına geniş yer veren *Sebil* gazetesi, resminin altına ise, yine Erdoğan'ın şu sözlerini yerleştirecekti: "Biz kurtarıcı bir nesiliz. Devletlerimizin veli banisi Osman Gazi Hazretlerinin oğlu Orhan Gazi'nin şahsında bütün gelecek nesillere vasiyet eylediği üzere, davamız kuru kavga ve cihangirlik davası değildir. Allah'ın dinini yaymak ve hükmünü galip kılmak davasıdır. Bu davanın birinci şiarı sulh ve müsalemettir. Bugün İslam'dan bihaber olduğu için anarşinin gayyasına düşmüş olan vatan çocuklarının kurtarılmasını, henüz hakka meyletmemiş olan resmi kuvvetlerden beklemeyiniz. Onları, öleni ve öldüreni itibariyle de kurtaracak bulunan nesil sizsiniz. İslam'ı iyi öğrenerek, mükemmel yaşayarak hikmetli ve güzel bir suretle tebliğ ederek hak ve hakikatin galebesini sizler sağlayacaksınız."[6]

O günlerde İslamcı gençlik arasında Necip Fazıl Kısakürek'in *Zindandan Mehmet'e Mektup* şiiri çok popülerdi. Dönemin en etkin gazetelerinden *Sebil*'e göre Tayyip Erdoğan kürsüden "Zindan iki hece/Mehmedim lafta" diye başlayan şiiri okuyunca salon birden ayağa kalkmış, tekbir sesleri sloganlara karışmıştı.

Çatışmalar 1980 yılında doruğa vardı. Ardı arkasına arkadaşlarının öldürülmesi üzerine İslamcı gençlerin protestosu da arttı. Verilen "şehitler" için büyük cenaze merasimleri yapılıyor, cinayetler tel'in ediliyordu. Aynı yılın Nisan ayında, birbirini izleyen günlerde dört İslamcı genç öldürüldü. Bunlardan Necip Kural'ın cenaze töreni yapılmış, çoğu Fatih'teki yurtlarda kalan öğrenciler Unkapanı'ndan Fatih'e doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Liderliklerini Tayyip Erdoğan'ın yaptığı ve aralarında Mehmet Metiner, Edip Yüksel, Ömer Yorulmaz, Yılmaz Yalçmer'in* de bulunduğu yaklaşık 400 genç, polis ve jandarmanın müdahalesine çok ilginç bir eylemle cevap verdiler.

Ellerinde bulunan gazeteleri, paltoları, ceketleri asfalta sererek namaz kılmaya başlayan gençlerin eylemini polis ve jandarma şaşkınlıkla izledi. Daha sonra gençlerin hepsi gözaltına alındı. Gençlerden kimi Davutpaşa Kışlası'na, bazıları da çeşitli karakollara gö-

* Yorulmaz ve Yalçıner 12 Eylül 1980 darbesinden sonra ilk İslamcı eylemi gerçekleştirerek Diyarbakır uçağını kaçırdılar.

6. *Sebil*, 5 Haziran 1980, Sayı 230.

türüldü. Olayı "Her gün bir İslamcı genci şehit edenler imanlı gençlerin sabrını taşırmak üzeredirler! İslam düşmanları ateşle oynuyorlar" başlığıyla kapak yapan haftalık *Sebil* gazetesi, Recep Tayyip Erdoğan'ın küçük resminin altına şu notu düşmeyi ihmal etmeyecekti:

"Şehitlerin defin merasiminde zorla ihdas edilen hadiseler sebebiyle gözaltına alınıp, sonra Örfi İdare Mahkemesi'nce serbest bırakılan MSP Gençlik Kolları Başkanı ve İslamcı gençliğin gerçek liderlerinden Tayyip Erdoğan."[7]

Hicret'in Çocukları

İslamcı gençler sadece cihad ile ilgili değildi. Bir mücahit aynı zamanda nefsi ile de mücadele etmeliydi. İslamcı bir gencin tanımı tam da bu bağlamda yapılıyordu. Gündüz mücahit, gece zahid... Bu nedenle nefis terbiyesi için gençler tarikatların kapısını çalıyor, bir şeyhe mürit oluyorlardı. İstanbul'da öne çıkan iki cemaat vardı: Nakşibendiliğin İsmail Ağa ve İskender Paşa kolları. İsmail Ağa cemaatinin kuralları oldukça ağırdı: Sakal, şalvar, cüppe, çarşaf...

Nitekim birçok ünlü entelektüel, yazar, fikir adamı ve siyasetçi İsmail Ağa Camii'ne değil İskender Paşa'ya gidiyordu. Erdoğan da öyle yaptı. İskender Paşa dergâhına gitti, Mehmet Zahid Kotku'nun sohbetlerine katıldı. Zaten Erbakan başta olmak üzere diğer MSP'lililer de çoğunlukla İskender Paşa'yı tercih ediyordu. Randevu defterine "Pazar günleri ikindi namazı-İskender Paşa" diye yazılırdı.

Tayyip Erdoğan da Mehmet Zahid Kotku'ya intisap etti. Kotku'nun ölümünden sonra yerine geçen damadı Prof. Mahmut Esat Coşan ile de ilişkisini koparmadı. Devamlı gidip nasihatlerini aldı.

Gençler o günlerde devamlı olarak "hicret" olgusuna vurgu yapıyorlardı. Hicret, bir bakıma "İslam devleti" için ilk adımdı. Bu nedenle İslami kesim için 1979 yılının Kasım ayının ayrı bir özelliği vardı. 20 Kasım 1979 günü Hicri yılbaşıydı. Üstelik Hicret'in 1400'üncü yıldönümüydü. Bunu kutlamak için yurt çapında çeşitli etkinlikler düzenlendi.

O dönemde Akıncılar, *Hicret* dergisine verdikleri bir ilanda, Hicret'i "İslam Devletine doğru" bir aşama olarak yüceltiyor, Me-

7. *Sebil*, 21 Nisan 1980, Sayı 224.

dinelilerin Müslüman olmadan önce Akabe tepesinde Hz. Muhammet'e verdikleri "Akabe biatı"nı hatırlatıyorlardı:

"Refahta olduğu kadar sıkıntıda da, sevinçte olduğu kadar üzüntüde de (Resulullah'ı) dinlemek ve itaat etmek (başta gelir). Seni kendi nefsimizden üstün tutacağız. Emir ve kumanda hangimizde olursa ona muhalefet etmeyeceğiz. Allah yolunda kimsenin ayıplamasından korkmayacağız. Allah'a asla şirk koşmayacağız. Hırsızlık yapmayacağız. Zina etmeyeceğiz. Çocuklarımızı öldürmeyeceğiz. İftirada bulunmayacağız. Doğru işte Peygamberimize karşı gelmeyeceğiz."

MSP İstanbul Gençlik Komisyonu Başkanı Recep Tayyip Erdoğan da çeşitli kişi ve kuruluşlara Hicret'in 1400'üncü yıldönümü nedeniyle bir tebrik mesajı gönderdi. Yolladığı metnin en son paragrafında "Hicret'e hazır mıyız ?" diye soruyor ve bir çağrıda bulunuyordu:

"Hicret; zulmetten nur'a geçişin fiili tezahürüdür.

Hicret; Mal-Mülk, Ana-baba, Çoluk-çocuk ve bütün dünya nimetlerini bir kenara iterek HAKK'a vasıl olma yolculuğuna çıkıştır.

Hicret; Kavmiyetçiliğin, ırkçılığın, putçuluğun ve bütün beşeri sistemlerin yıkılışıdır.

Hicret; Batılları tasfiye hareketidir.

Hicret; Belli bir imana kavuşmanın ifadesidir. Biz neyiz, ne haldeyiz, ne istiyoruz? İnancımızı yaşayamıyoruz. Dolayısıyla inancımızın gereğini yerine getirmek istiyoruz. 'Mutlak fikri' hayatımıza hakim kılmak ve onu yaşatmak istiyoruz. O halde Hicret'e hazır mıyız?

Duhulüyle müşerref olduğumuz 1400'üncü Hicri yılınızı tebrik eder, Cenabı-ı Hak'tan İslam Alemi'nin saadet ve selametine vesile olmasını niyaz ederiz.[8]

Erbakan Komutan, Akıncı Asker

Erdoğan'ın başında bulunduğu MSP İstanbul Gençlik Kolları 6 Ocak 1979'da İstanbul Tepebaşı Gazinosu'nda genel kurul yapıyordu. Salonu hınca hınç dolduran gençler "Afgan kanımız, feda olsun canımız" diye slogan atıyor ve tekbir getiriyordu. Bir ara ilginç bir

8. *Sebil*, 10 Aralık 1979, Sayı 205.

slogan atıldı: "Erbakan komutan, Akıncı asker." O dönemde sıkıyönetim vardı ve bu tür toplantılarda askerler de güvenlik önlemi alıyordu. Mavi bereli bir jandarma subayı kürsüye çıkmış ve söz konusu sloganın atılmasını engellemek istemişti. Radikal İslamcı çizgideki *Hicret* gazetesi olup biteni şöyle anlatıyor:

"Gençler sık sık tekbir getiriyorlar, 'Afgan kanımız, feda olsun canımız' diyorlar ve kürsüden dikte olunan 'Erbakan komutan, Akıncı asker' sloganını tempo ile söylüyorlardı. O sırada sahneye, kolluk kuvvetlerine mensup, mavi bereli bir zabit çıktı. Kürsüdeki genç insana bir şeyler söyledi. Bunun üzerine genç insan mikrofondan kitleye seslendi:

'Arkadaşlar, kardeşler; biliyorsunuz sıkıyönetim var ve sizin bütün çevreler üzerinde bıraktığınız müspet intibalar var. Bu intibaların zail olmaması için durumun nezaketini de düşünerek partimizin belirlemiş olduğu sloganlar dışındaki sloganlar söylenmesin. Rica ediyorum.'

Bu söz niçin söylenmişti? Mavi bereli komutan genç insana ne söylemişti? Tekbir sedaları mı rahatsızlık vermişti yoksa 'Erbakan komutan, Akıncı asker' gibi sloganlar mı? Böyle askeri tabirler mi rahatsız etmişti bazı çevreleri? Kısa bir süre içinde bunları aklından geçiren gençler 'herhalde tekbirden de rahatsız olmazlar ya?' diye düşünmüş olmalılar ki, tekbir getirmeye başladılar. Bunun üzerine mavi bereli komutan mikrofonu alarak 'kendilerinin güç durumda bırakılmamalarını, burada yöneticilerin emirlerine uymak tavsiyesinde bulunduğunu, kongreyi selamet içinde yapabilmeleri için bunun zaruri olduğunu' bildirdi ve arkasından da mavi bereli komandolardan iki asker, ellerindeki G-3 otomatik silahları salona çevrili olarak kürsüye fırladılar. Sanırım kitle bir anda şoke oldu; derin bir sessizlik ve kongre devam etti. Sonrasını bilmiyoruz, çünkü biz de 'Bu durumda kongre iptal edilmiştir, sizleri sessizlik içinde salonu terk etmeye davet ediyoruz' şeklinde bir çağrı yapılmalıdır diyen küçük bir grupla birlikte dışarı çıktık. Zannederiz oradaki binlerce genç insanın 'bizi böyle mi pasifize ediyorlar yoksa?' demelerine sebep olacak bir gelişmeye dönüştürülmeden kongrenin yapılmış olması ilgi çekicidir."[9]

MSP gençliğinin özellikle sıkıyönetim ilan edilmesinden sonra

9. *Hicret*, 1979, Sayı 15.

askeri tabirleri yoğun olarak kullandığı ve askere daha sıcak olduğu gözlenir. Şiddetin azgınlaştığı 1978 yılından itibaren Erbakan, bir yandan gençlik teşkilatını, diğer yandan yan kuruluş olarak kullandığı Akıncılar ve MTTB üyelerini sıkı sıkıya kontrol altında tutmayı ihmal etmedi. Erbakan için MSP Gençlik Kolları sorun değildi. Buna karşılık partiyle organik bağı bulunmayan iki teşkilatın kontrol edilmesi önem arz ediyordu. Bu dönemde dikkat çeken olaylardan biri Tayyip Erdoğan'ın MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanı olarak müstakil bir yol izlemesiydi. Nitekim 1980'de Akıncıların, MSP Gençlik Kolları'nın desteğiyle İslamcı gençliğin Sivas'ta fetih günü nedeniyle yapacağı gövde gösterisine Erdoğan katılmayacaktı. Erdoğan bunun yerine alternatif bir kutlama yaparak İstanbullular ile beraber oldu.

Bu dönemde MSP yönetiminin kesinlikle anarşik olaylara karışılmaması talimatı etkili olmamış, özellikle İstanbul'da MSP'lilerin, MHP'li gençlerle kavgalarına solcu öğrenciler de karışmıştı. Bu gelişmeler yaşanırken MSP'nin baskısı üzerine radikal bir grubun Akıncılardan ayrıldığı görüldü. Kendilerine AK-GÜÇ diyen gençler, ileride Akıncıların aksiyoner kanadı olarak ünlenecekti.

Bu yıllarda solcu gençler polisi "faşist" diye niteliyor, buna karşılık askere sıcak bakıyorlardı. Askere yönelik bu sempati melodiye de döküldü ve ünlü "Jandarma" marşı ortaya çıktı. Akıncılar, solcuların bu marşını o kadar benimsediler ki kendilerine uyarladılar ve toplantılarında, hatta MSP'nin İstanbul Gençlik Kongresi'nde bile okudular. O dönemde, "Erbakan komutan bizler askeriz/ bir ordu gibiyiz emir bekleriz", "Akıncım, seriyyem bütün yollar sana daim açıktır," diye başlayan marşlar dillerden düşmüyordu.

Afganistan'da mücahitlerin Sovyet ordusuna karşı yürüttüğü cihad MSP'li gençleri derinden etkilemiş, bunun sonucunda şu marş ortaya çıkmıştı: Afgan dağlarından indik aşağı/ karşımıza çıktı Moskof uşağı/ Türkiyeme gelecek İslam sancağı/ Böyle bir vatana, biz vatan deriz."

MSP'li gençlerin söyledikleri ünlü Jandarma Marşı ise şu şekildeydi:

"Jandarma sen ah bir bilsen
Sana neler ettiler
Belki bir gün subay sana
Bir Müslüman kurşunla der

Jandarma biz Müslümanız
Dostuz yalnız biz sana
Kurtuluşun İslam'dadır
Elini uzatsana

Ay ışığı jandarmanın süngüsünde çakıyor
Mahpus kardeş pencereden Akıncıya bakıyor
Jandarma biz Müslümanız
Dostuz yalnız biz sana
Kurtuluşun İslam'dadır
Elini uzatsana

Flört Etmeden Evlilik

Tarih yaprakları 1977 yılını gösterdiğinde Tayyip Erdoğan'ın hayatında yeni bir dönem başlıyordu. Kasımpaşa'nın serde delikanlısı, İstanbul gençliğinin "reis" diye hitap ettiği Erdoğan, o güne dek tadamadığı bir duygunun peşinden gidecekti.

Bu dönemde İstanbul'da MSP çizgisinde faaliyet gösteren bir kadın derneği vardı: İdealist Hanımlar Derneği. Aslen Siirt'li olan Emine Hanım, İstanbul Fatih'de doğmuş, Üsküdar'da büyümüştü. Kız sanat okulunun orta kısmından ailevi nedenlerle ayrılmıştı. Üsküdar'da muhafazakâr ailesiyle oturan Emine Hanım, İslami ilkelerin toplumda yeniden ihya edilebilmesi için ne yapılması gerektiğini düşünürken, Şule Yüksel Şenler'in öncülüğünde kurulan İdealist Kadınlar Derneği'ne üye oldu. Üsküdar Balık Pazarı'nın üstünde kiraladıkları yerde faaliyet sürdüren dernek yöneticileri Tepebaşı'nda MSP'nin düzenlediği toplantıya katılmak için yola çıktılar.

Emine Hanım, toplantıya giderken bile gece görmüş olduğu rüyanın etkisindeydi. Zaten kendisini tanımlarken "Çok romantik bir insanım," derdi. Gece rüyasında gördüğü erkek gözlerinin önünden gitmiyordu. Kader, bu derneğin aktif üyelerinden Emine Hanım ile Recep Tayyip Erdoğan'ı, Erbakan'ın geleceği toplantıda buluşturdu. Erbakan, Tepebaşı'ndaki "Milli Şanlanış Gecesi"nde bir konuşma yapacaktı. Toplantı başladı. Erdoğan davudi sesiyle şiirler okuyup salonu coşturuyordu. Heyecanlananlar arasında ön sıralarda oturan bir bayan da vardı. Tesettürlü bu bayan, Erdoğan'ın dikkatini çekmişti. Erdoğan'ın gözü, konuşması sırasında ona birkaç kez takıldı. Söz konusu kadın ise yıllar sonra Erdoğan için "Konuşmasına hayran kalmıştım," diyecektir.

Tabii ki Emine Hanım'dı bu kadın. Soluksuz bir şekilde Tayyip Erdoğan'ı dinledi. İşte, gece rüyasında gördüğü genç adam tam karşısındaydı. Toplantı biter bitmez Erdoğan, o bayanın kimliğini araştırdı. Araştırma sonucu "ilgisini" gösteren bir mesajı Emine Hanım'a iletti. Emine Hanım ise "Ben de sizi beğeniyorum," demekle yetindi. Emine Erdoğan kendisiyle yapılan bir röportajda "Siz de onu beğendiniz mi?" şeklindeki soruyu şöyle yanıtlayacaktır:

"Evet. O beni beğendi, ben de onu beğendim. Birbirimize yıldırım aşkıyla tutulduk. Ancak Tayyip Bey'le flört dahi etmeden ev-

lendik. Beraber başbaşa çıkmadık hiç. Yani sizin anlayacağınız anlamda flört etmedik. Sadece bir kere dışarıda buluştuk. Ama yalnız değildik. Yanımızda benim ve onun ailesinden kişiler vardı. Birbirimizi gördüğümüz o günden altı ay sonra Tayyip ailesini beni istemeye gönderdi. Söz kestik."[1]

Emine Hanım'ın yıldırım aşkından bahsetmesine karşılık Tayyip Erdoğan, "Nasıl evlendiniz?" sorularına "görücü usulüyle" cevabını vermeyi yeğler. İşin daha ilginç yanı, bir röportajında gazetecinin "Hiç âşık oldunuz mu?" şeklindeki sorusunu şöyle yanıtlar: "16 yıllık evliyim ama hiç âşık olmadım."[2]

Erdoğan, Emine Hanım ile 4 Temmuz 1978'de evlendi. Çiftin iki erkek, iki kız olmak üzere 4 çocuğu oldu: Ahmet Burak, Necmettin Bilal, Esra ve Sümeyye.

Tayyip Erdoğan evlenmeden önce eşine bir şart ileri sürmüştü. Bu alışılagelmiş bir istek değildi. Erdoğan bu konuyu şöyle anlatır: "Evlenirken ilk konuştuğumuz şeylerden biri şu olmuştu: Ona beni 24 saat aramayacaksın, demiştim. Gelmiyorsam anla ki teşkilattayım. Daha fazla gecikirsem aramaya başlarsın. Bu yüzden sağ olsun öyle, niye gelmedin, niçin geç kaldın gibi soruları yoktur. Ama geç kalınca endişelenmeye başlar. Yine bu konuda hazırlığı vardır."[3] Tayyip Erdoğan'ın bu isteği Emine Hanım tarafından olumsuz karşılanmadı. Çünkü o, eşinin "hizmet ehli" olmasından yanaydı: "Her kadın, eşi çoluk çocuğunun başında olsun der. Ancak ben bunu istememe rağmen hep onun hizmet etmesinden yana oldum. Buna henüz evlenmeden taliptim. Dualarımda hep bu işe gönül ve emek veren biriyle evlenmek vardı. Bu davanın eri olmak beni gururlandırıyor."[4]

Emine Erdoğan, yıllar sonra eşine duyduğu aşkı her fırsatta dile getirdi. Eşi hakkında söylediği sözler halen rüyadan uyanmadığını ortaya koyuyordu. Kendisine Tayyip Erdoğan'ı soranları, Emine Erdoğan şu şekilde cevaplandırıyordu: "Tayyip Bey çok gerçekçi bir insan. Olaylara gerçekçi ve soğukkanlı bakar daima. Ani kararlar vermez. Az konuşur, öz konuşur. Yalnız Allah vergisi olan güzel konuşma kabiliyeti var. Bunda gençliğinden beri katıldığı

1. *Meydan*, 2 Ekim 1994.
2. Gülden Aydın, *Hürriyet*, 20 Ekim 1996.
3. Leyla İpekçi, *Yeni Yüzyıl*, 8 Ocak 1995.
4. Halise Çiftçi, *Milli Gazete*, 29 Nisan 1994.

münazaralar, toplantılar muhakkak ki etkili oldu. Sabırlıdır. Kolay sinirlenmez. Ve çok düzenlidir. Eli son derece açıktır. Ailesine karşı son derece cömerttir. Çocukları çok sever. Özellikle büyük aile yaşantılarını. Çok sever ve her zaman savunur. Hoşgörülüdür."[5]

5. Halise Çiftçi, *Milli Gazete*, 29 Nisan 1994.

Eşiniz, İstanbul gibi sorunları her geçen gün büyüyen bir kentin belediye başkanı olduğundan sizlere fazla zaman ayıramayabilir, bu durum aile yaşantınızı ne ölçüde etkiler?

Tayyip Bey zaten evlendiğimizden beri siyasi hareketin içinde olduğu için, fazla beraber olamıyorduk. Dolayısıyla Belediye Başkanlığı'nın aile yaşantımızı çok fazla etkileyeceğini zannetmiyorum. Öyle ki yetmiş sekizde evlendik, o zamandan beri beraber oturup akşam yemeği yediğimiz çok sayılıdır. Eşimin ne zorluklar altında çalıştığını bildiğim için bu durumu hiç yadırgamıyorum. Çocuklar da bu durumu kabullendiler. Tayyip Bey'e faaliyetlerinde destek olmak bizi mutlu ediyor.

Siyasette faal bir insansınız. Eşinizle yarışmayı hiç düşündünüz mü?

Düşünmedim. Zaten yarışamam da. Bu komisyonun üyesi olmak, beni bir başkan hanımı olmaktan daha çok mutlu ediyor. Olduğum yerden çok memnunum, hiçbir zaman da öne geçmeyi düşünmüyorum. Ama arkadaşlarımı daha iyi yerlere gelebilsinler diye devamlı teşvik ediyorum. Kesinlikle hiçbir siyasi ihtirasım yok.

Konu siyasetten açılmışken biraz da Refah Partisi'nin son seçimlerdeki başarısından bahsedelim isterseniz. Bu başarı toplumun bazı kesimlerinde korku yarattı. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Aslında bu durumu bir kısım medya çıkarttı. Bizi çok yanlış tanıtıyorlar. Medyanın yanlı tutumu özellikle örtülü olmayan ve Refah'ı tanımayan hanımlar arasında yersiz bir korku oluşturdu. Kendim de on altı yaşında örtündüğüm için onların psikolojik halini çok iyi anlıyorum. Bunun için onlara karşı yaklaşımım daha bir içten oluyor sanırım. Daha doğrusu iki tarafta da bazı hatalar görüyorum. Maalesef şimdiye kadar aramıza duvarlar örülmüş. Biz onlara öcü olarak tanıtılmışız. Bize de onlarla görüşmememiz gerektiğini empoze etmişler. Gereksiz korkudan ve bilgisizlikten iki taraf da birbirini uzun zaman itti. Aramızdaki duvar da yükseldikçe yükseldi. Amacımız ve temennimiz bu duvarların bir an önce yıkılması.

İslami kesimdeki hanımların eve kapandıkları yönünde bir eleştiri var

kamuoyunda. Refah Partili hanımların çalışmaları ortadayken böyle bir eleştiriyi ve bundan açık hanımların duyduğu korkuyu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir kere şunu söyleyebilirim bu insanlar şeriatın ne olduğunu bilmiyorlar. Onlar için Kur'an çok kutsal, İslam çok güzel. Fakat Şeriat'ı çok ayrı tanıtmışlar onlara. Şeriat'ın gerçek mahiyetini bilmiyorlar. Onun için İslam'ı takip edilen bir yol olarak değil de geleneksel bir şekilde yaşıyorlar. Yani birisi öldüğünde arkasından mevlit yapmak, mezar ziyaretiyle seneden seneye bayram namazı kılmakla İslam'ın gereğini yapıyoruz sanıyorlar. Tamamen gelenekselleşmiş bir inanç var. Açıklık onlar için bir gelenek olmuş, bunu değiştirmek onlar için çok zor. İşte bu yüzden zannediyorlar ki biz başa gelince onları zorla örttüreceğiz. Halbuki bizim böyle bir düşüncemiz hiçbir zaman olmadı. Herkesin olduğu gibi kabul edilmesinden yanayız. Bu gereksiz korkunun da artık kalkması gerektiğine inanıyoruz.

Açık hanımlara bir mesajınız var mı?

Onlara şunu söylemek istiyorum, kesinlikle bizden korkmasınlar ve bu tür söylentilere inanmasınlar. Diyorum ya, daha önce ben de açıktım. Onlara o kadar yabancı değilim, neler hissettiklerini çok iyi anlıyorum. Bu yüzden onları sevgiyle kucaklıyorum. İnanın tüm partili arkadaşlarım da bu duygularımı paylaşıyor. Hepsi bizim çatımız altına gelebilirler. Oldukları gibi. Nasıl istiyorlarsa, ne kıyafette olurlarsa olsunlar kapımız herkese açık. Geldikleri zaman zaten bunu kendileri de görecekler.

Refah Partisi'nin oy toplamak gayesiyle kabuk değiştirdiği şeklinde bazı yorumlar var. Bazı açık hanımların bu amaçlarla partiye alındığı söyleniyor. Bu konuyla ilgili ne söylemek istersiniz?

Kesinlikle böyle bir olay yok. Suni olarak yaratılmak istenen bir durum. Örneğin, medya Abdi İpekçi Salonu'ndaki toplantımızda sadece manken hanımla ilgilendi. Haber yaptı. Halbuki o gün orada avukat, mühendis, diş hekimi gibi, çeşitli mesleklere mensup açık arkadaşlarımızı hiçbir zaman reklam aracı veya vitrin olarak kullanmadık.

Biraz siyasetten uzaklaşalım isterseniz. Bize ev yaşantınızdan söz eder misiniz. Mesela en iyi yaptığınız ve en çok sevdiğiniz yemekler nelerdir?

Yemek seçen biri olmadığım için özellikle yaptığım yemek de yok. Hele son zamanlarda ne kadar pratik olursa o kadar iyi geliyor bana. En pratik yemek neyse onu yapıyorum.

Tayyip Bey en çok hangi yemeği sever?

Tayyip Bey de yemek seçmez. Çocukları da öyle alıştırdım.

Karadenizli bir aileye gelinsiniz, kara lahana ile aranız nasıl?

Ona da alıştım. Kendim yapamıyorum, ama severek yiyorum. Özenerek yemek yapmayı çok seviyorum. Fakat bunun için pek vakit bulamıyorum.

Komşularınızla ilişkileriniz nasıl, iyi anlaşıyor musunuz?

Buradaki komşularımızla yeni yeni tanışmamıza rağmen diyaloğumuz çok güzel. Mesela kutlamalar yapılıyor. Eve konu komşu, tanıdık tanımadık herkes geliyor. O zamanlarda ev ortamını görseydiniz daha iyi anlardınız. Onlar da böyle belediye başkanının evine girmekten o kadar memnunlar ki... Şimdiye kadar görülmemiş olay diyorlar. Ben de çok mutlu oluyorum. Gerçekten halkla yanyana olmak çok güzel. Hatta bir haber ajansı gelmişti. Evimizi çok sıradan buldu. Önceki evimize nazaran burası çok lüks. Onaltı sene Kasımpaşa'da oturduk. 80 metrekarelik bir daireydi. Komşularım çoğunlukla Alevi ve Çingeneydiler. Bunu kesinlikle bir artniyetle söylemiyorum. Objektif olarak söylüyorum. Kaldı ki hepsiyle çok iyi geçindik, bir sorunumuz çıkmadı. Komşulukları o kadar iyi ki, Hacı Hüsrev'e dahi gittim. Çeribaşlarının evine gittim ailesiyle tanıştım.

Onlarla ilgili bir anınız var mı?

Çok ilginç bir anım var. Tayyip Bey'in Beyoğlu Belediye Başkanlığı'na aday olduğu seçimlerde Hacı Hüsrev'e gitmiştik. Onların düğün yaptığı boş bir arsada Tayyip Bey'in bir konuşması olacaktı. Biz hanımlar olarak önden gittik. Bir de ne görelim arsa bomboştu. Tayyip Bey de hemen arkamızdan gelecekti. Gittik mahalle temsilcilerini bulduk. O sırada da birkaç kadın önümüze çıktı: "Yahu"

dediler, "Siz çok geç kaldınız. Sizi, beklediler beklediler, hırsızlığa çıktılar." Bir şey diyemedim, ama onların adına ben utandım. O kadar rahat ve içten söylüyorlar ki sanırsınız çok normal bir iş yapıyorlar. Böyle bir şeyle ilk defa karşılaştığım için o günü hiç unutamam.

Bize Tayyip Bey'in kişiliğini anlatır mısınız? Dışarıdaki sorunları eve getirir mi?

Dışarıdaki problemleri pek fazla eve getirmez. Ben ağzından birkaç söz almaya çalışırım. Çok sabırlıdır, ben duygusalım olaylardan etkilenirim. O öyle değildir. Hayra yorar herşeyi. Soğukkanlıdır ama soğuk değildir, çok merhametlidir. Az güler, az konuşur. Çok cömerttir. Hepsinden önemlisi çok hoşgörülüdür. Hatta ben bu kadar yükselmesini de bu hoşgörüsüne bağlarım. İnsanları kırmayı hiç sevmez, çocuklarını ve bütün çocukları çok sever.

Son zamanlarda eşinize atılan iftira ve karalamalardan siz ve çocuklarınız nasıl etkileniyordunuz?

Çocuklar biraz etkilendi. Özellikle kızım Esra çok ağladı. Onlara Peygamberimizin yaşantılarından örnekler vererek teselli ediyordum. Gerçi bir kısım medyanın bir şeyler yapacağını bekliyordum. Ama bu kadar aşırı olacağını tahmin edemezdim. Altı tane villa yapmış ve satmış, arsaları istila etmiş vs... Öyle de bir anlatıyorlar ki sanki canavar. Tayyip Erdoğan kim, kimden bahsediyorlar? Anlatılan kişi beyim mi, çocuklarımın babası mı, inanın şaşırdım kaldım. Sultanbeyli de on sene önce alınıp dört sene önce satılmış bir arsa için olay çıkardılar. Orada tek bir metrekare arsamız yok.

Kadınlar arasında eşinizi yakışıklı bulanların sayısı oldukça fazla, bu yüzden eşinizi kıskandığınız oluyor mu?

Bir şeyden şüphelensem çıldırırım, çok kıskanç olurum. Gereksiz yere hiç kıskanç değilim. Ona güveniyorum. Allah'tan korkan bir insanın, böyle bir hata yapmayacağını biliyorum. Çevrenin şu anda olan rağbetini ise normal karşılıyorum. Halk onu çok seviyor ve sevgisini nasıl yansıtacağını bilemiyor. Bir abi gibi, bir baba gibi, amca gibi seviyorlar. Bu duyguları başka şeylerle karıştırmamak lazım.

Çokeşlilik meselesi Refah'a mal ediliyor; bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Tayyip Bey üzerinize ikinci bir eş alsa ne yaparsınız?

Tabii ki böyle bir şeyi arzu etmem. Hiçbir zaman da isteyeceğimi zannetmiyorum. Bu Refah Partisi'nin bir kuralı değil. Tüzüğümüzde de böyle bir madde yok. Biz bir siyasi partiyiz. Fakat bunu çarpıtmak isteyenler var. Kadınları en can alıcı yerlerinden yakalamışlar. Çünkü her kadının yaradılışında kıskançlık duygusu vardır. Bunu çok iyi tespit etmişler. Kadınlara "Refah gelirse üzerimize dört kadın gelecek" dersek, hiçbir kadın Refah'a oy vermez düşüncesi ile bu görüş ortaya atılmıştır. Temcit pilavı gibi pişirip önümüze konuyorlar. Dört kadınla evlilik meselesi Allah'ın bazı durumlarda kullarına verdiği bir ruhsattır. Bunu her zaman yapabilirsiniz, her şartta geçerlidir, diye kesin bir emir yoktur.

Peki, Emine Hanım bu konulara girmişken, kadının politikada yeri ne olmalı?

Siyasette katılımcı bir karakter oluşturmalı, ehliyet ve liyakat onun konumunu belirlemeli.

Aranızdaki tartışma ve kızgınlık anlarında ne yaparsınız?

Fikirlerimi saklayan bir insan değilim. İnandığım şey için münakaşa yaparım. O da inandığı şeyi sonuna kadar savunur, kendine çok güvenir. Eğer bazı şeyler doğruysa dediğime gelir, ama belli de etmez. İnanıyorum ki kararlarıma güvenir. Bazı konularda fikirlerimi alır.[6]

6. Elif Dergisi'nin Emine Erdoğan röportajı, aktaran *Milli Gazete*, 13 Haziran 1994

İran Devrimi'nin etkisiyle gençler arasında sakal bırakmak iyice yaygınlaşmıştı. Radikal bir çizgideki Recep Tayyip Erdoğan da sakal bıraktı. Bir yandan okuyor, diğer yandan İETT'de futbol oynuyordu. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası İETT'nin başına bir komando albay atadılar. İlk emri, "Benim müesseselerimde sakallı görmek istemiyorum," oldu.

Bir yanda çocukluk aşkı futbol, diğer yanda inancı gereği bıraktığı sakalı vardı. Albay herkese teker teker bunu söyledi. Zaten Erdoğan'ın MSP içindeki göreviyle ilgili bilgi sahibi de olmuştu. Bir gün Erdoğan'ın yanına gelerek "Yarın sabah ya istifa et ya da sakalını kes," dedi. Erdoğan şaşırıp kalmıştı. İşin ucunda futbola veda etmek vardı. Sonunda İETT'den istifa etti. Ayrılır ayrılmaz, mahallesinin takımı olan ve Amatör 2. kümede oynayan Erok Spor'a girdi. Askere gidene kadar orada futbol oynadı. Sakaldan taviz vermemişti, ama o dönem *Milli Gazete* bile futbolcu resmi basmaya cesaret edemiyordu. Futbolcuların şortlu resimlerinin İslam'a aykırı olduğunu düşünen bazı okurlar, "Baldırı çıplak resimleri basmayın," diye *Milli Gazete*'yi tehdit ediyorlardı. Bütün bunlara rağmen Tayyip Erdoğan hep normal futbolcu şortu giydi. Yıllar sonra kendisiyle yapılan bir mülakatta "Normal şort giydiğim için günahkâr olduğumu biliyorum," diyecekti.[7]

İETT'den ayrıldıktan sonra özel bir şirkette çalışmaya başladı. 1982 yılındaysa askere gitti. Evliliğinin dördüncü yılında iki de çocuğu olmuştu. Yedeksubay eğitimimi Tuzla'da bulunan Yedeksubay Piyade Okulu'nda yaptı. Sıra kura çekmeye gelmişti. Kurada "Ya İstanbul dışını çekersem?" diye kederlendi. Ailesinden uzakta askerlik yapmak ona zor ama çok zor gelecekti. Kura çekmeye doğru yönelirken için için dua etti: "Yarabbi, bana İstanbul'a en yakın yeri ver."

Ona göre en yakın yer, ya Haramidere ya da Davutpaşa idi. Kurası okunduğunda hayretler içinde kaldı. Şaşkındı. Çıkan yer Davutpaşa'dan daha yakın bir yerdi. 6. Tümen 77. Piyade Alayı, yani Kâğıthane Hasdal.

7. *Meydan*, 1 Ekim 1994.

Askerlikte evci de çıkmıştı. Arabayla 20 dakikada Hasdal'a ulaşıyordu. Ticaret tecrübesi nedeniyle Erdoğan varolan tek kantinin subayı oldu. Zamanla kantin sayısını fazlalaştırdı. Buraları kâr eden birer işletme haline getirdi. Erdoğan askerlik olgusunu şöyle yorumlayacaktı: "Askersiz bir toplum düşünemiyorum. Hatta karşılaştığımda paşalara diyorum ki; Bugün bütün orman arazilerini askeri alan ilan edelim yahut kontrolü size verelim!"[8]

Askerden döner dönmez sucuk, salam, sosis, pastırma üreten bir fabrikada müdürlük yaptı. Bu şirket askerliği boyunca kendisine maddi destekte bulunmuştu. RP İstanbul İl Başkanı olunca şirket müdürlüğünü de beraber götürmeyi denedi. Fakat İstanbul İl teşkilatı kendisine ilginç bir teklif yaptı: Maaşını partililer ödeyecekti. Böylece RP'de profesyonel yöneticilik dönemi başlayacak, Türkiye'nin birçok yerinde maaşları partililer tarafından karşılanan il başkanları parti örgütlenmesini gerçekleştirecekti.

8. *Meydan*, 2 Ekim 1994.

Recep Tayyip Erdoğan, Ankara Yukarı Ayrancı'da Necmettin Erbakan'ın evine yaptığı ziyaret sonrası yeni bir siyasi oluşumun başlayacağı sinyallerini almıştı. Erbakan Hoca'nın "İman, sabır ve cihad" sohbetlerine katıldı, duasını aldı ve İstanbul'a geri döndü.

O dönemde kurulan Anavatan Partisi, eski MSP'li birçok kişiyi kendi saflarına çağırıyordu. Erbakan yasaklı olduğu için MSP'nin yerine kurulacak partinin bir emanetçi genel başkan tarafından yönetileceğini, bu yüzden bu partinin bir varlık gösteremeyeceğini ileri sürüyorlardı. Tayyip Erdoğan'a da teklif götürdüler. Erdoğan tereddütsüz cevabını verdi: "Benim liderim var!"

Aradan uzun zaman geçmedi. "Partimizi kuruyoruz," diyen Erbakan, kendisinin "ağır sanayi hamlesi"nde aktif rol almış olan bazı bürokratlarını Refah Partisi'ni İstanbul'da örgütlemeleri için görevlendirdi. Bunların başında Kahraman Emmioğlu vardı. Yine ağır sanayi bürokratlarından Bahri Zengin ise RP'de tanıtımdan sorumlu genel başkan yardımcısı oldu. Zengin'in örgütlenmeden sorumlu olduğu il de İstanbul'du. O dönem 12 Eylül sonrası yeniden yapılanma işine giren İskender Paşa dergâhı RP'nin kuruluşunda aktif rol oynayacak, teşkilatlanmaya yardım edecekti. Emmioğlu, RP İstanbul Başkanı olarak teşkilatı kurdu. Rica minnet dokuz nüfus kâğıdı bulundu. Bu kişiler yönetim kurulunu oluşturdu. Beyoğlu İlçe Başkanlığı görevini ise Recep Tayyip Erdoğan üstlenecekti.

Erdoğan, gençlik teşkilatından partinin İstanbul'daki en önemli ilçelerinden birinin başkanlığına gelmişti. Kolları sıvadı. Hemen gençlik yıllarının arkadaşlarını etrafında topladı. Ona göre maraton daha yeni başlıyordu. Maratonun bitmesi ölüm demekti: "Biz kısa mesafe koşucusu değiliz diyoruz. Biz sınırsız bir mesafenin koşucusuyuz ki, bu da 42 km'lik bir maraton ya da 1.95 cm'lik bir atlayış değil. Sınırsız bir maraton. Mukadder olan ölüm geldiği anda bitecek olan bir maraton."[1]

Erdoğan'ın uzun soluklu koşusu kısa sürede meyve vermeye başladı. RP'nin 30 Haziran 1985'de yapılan genel kuruluna Erdo-

1. *Meydan*, 5 Ekim 1994.

ğan, İstanbul İl Başkanı ve MKYK üyesi olarak girdi. İstanbul il teşkilatı RP içinde bir tür lokomotif görevi görmüştü. Erdoğan o günler için şöyle diyecekti: "30 yaşındaydım. Başarmak için gece-gündüz çalışıyorduk. Birbirine kenetlenmiş, başarıya inanmış iyi bir ekibimiz vardı. Siyasette başarıyı yakalamak çok önemliydi. Şuna inanmıştım: 'Siyaset hayat kurtarmaktır.' İçinde yaşadığımız toplumda binlerce, on binlerce, yüz binlerce, hatta milyonlarca insanın refah ve mutluluğunu sağlamak için siyaset yapmak ve başarmak zorundaydık."

Erbakan Sahada

Erdoğan İETT'den sonra Erok Spor'da bir müddet futbol oynamıştı. Onun sahalarda top koşturmasına yarayan Erok Spor şimdi de Erbakan'ın sahalara inmesinde rol oynayacaktı. Erbakan'ın 1985 sonrası kamuoyunun önüne ilk çıkışının provası Konya'da yapıldı, ama aslı İstanbul'da yaşandı.

30 Kasım 1985 günü Erbakan'ın İstanbul çıkarması Eyüp Sultan Camii'nden başladı. Erbakan'ın ikinci durağı *Milli Gazete*'nin Topkapı tesisleriydi. Burada Afganistan'daki mücahid gruplardan Hizb-i İslami'nin lideri Gülbeddin Hikmetyar ile buluştu. Erbakan Hikmetyar'a, şehitleri temsil ettiğini söylediği kırmızı bir gül hediye etti.

İstanbul ekibi, Erbakan için inanılmaz bir karşılama töreni ve programı hazırlamıştı. Erok Spor, akşam saatlerinde, Spor ve Sergi Sarayı'nda "Milli Gençlik ve Spor Gecesi" düzenlemişti. Erok Spor'un başkanı ise daha sonra RP, FP ve AK Parti'den İstanbul milletvekili olan Mehmet Ali Şahin idi. Erbakan'ın yeniden kamuoyuna merhaba demesinin bir yolu da bulunmuştu. Ringlere veda eden Avrupa eski Boks Şampiyonu Cemal Kamacı Yugoslav rakibi Sinisa Popoviç ile göstermelik bir maç yaptı. Erbakan mutluydu. Erdoğan ve ekibini tebrik etti.

Erbakan'ın yasaklı oluşu en çok ANAP'ın, dolayısıyla Turgut Özal'ın işine gelmişti. Özal birçok ilde MSP'de aktif siyaset yapanlara el attı. MSP'nin kadrolarına bürokraside ve siyasette yer veriliyor, MSP'ye yakın olan işadamlarının önü açılıyordu. ANAP'ın kuruluş iksiri "milliyetçi, muhafazakâr ve mukaddesatçı" bir birleşimdi. Kurulurken Erbakan ve Erdoğan gibi isimlerin bağlı bulun-

duğu İskender Paşa cemaati bile ANAP'a yol vermiş ve önünü açmıştı.

Bu noktada aktif rol oynayan Korkut Özal'dı. Ağabeyi Turgut gibi o da Nakşibendi idi ve tarikat işlerinde oldukça faaldi. Ağabeyinin parti kurma çalışmaları sırasında bazı İslami cemaat önderleriyle görüşmesini sağlamıştı. Bunların başında İskender Paşa dergâhı geliyordu. Sonuçta, MSP ve RP'nin örgütlenmesini sağlayan İskender Paşa Dergâhı, ANAP'ın kuruluşunda da etkin rol oynadı. Örneğin RP'nin Genel Başkanı Ahmet Tekdal da Prof. Coşan'ın müridi, yani onun yaptığı Hadis derslerinin en sadık takipçilerinden biriydi.

Cemaatin önde gelen isimlerinden eski bir ANAP milletvekilinin anlattığına göre, "ANAP varken, neden RP kuruluyor?" sorusuna karşı İskender Paşa Şeyhi Prof. Esad Coşan'ın öngörüsü şuydu: "ANAP milli değerlere saygılı bir parti olacak. Zamanla partiler de insanlar gibi yıpranır. RP, iyi icraatlarında ANAP'ı destekler. Kötü icraatlarında muhalefet eder. ANAP halk desteğini kaybederse yerine RP geçer."

Prof. Coşan'ın bu öngörüsü siyasette o kadar da pratik işlemedi. RP'nin en sert muhalefeti ANAP'a ve dolayısıyla Turgut Özal'a karşı olacaktı.[2] Birçok Milli Görüş kadrosunun ANAP'a kaptırılmasına tavır koyanlardan biri de Tayyip Erdoğan'dı. Erdoğan şöyle konuşuyordu: "Bizim diğer partiler gibi esnek bir yapımız yok. O insanımızı gidelim de çeşitli vaatlerle ikna edelim endişemiz yok. Bizim anlayışımız şu: Kapımız açık, hatasını anlayan dönmek isterse döner."[3]

MSP'den ANAP'a gidenler kolay kolay geri dönmedi. Ama o dönem muhafazakâr kimliğin öne çıktığı, kamuoyunda itibar gördüğü dönemlerdi. Korkut Özal'ın fikir babalarından biri olduğu bir oluşum ortaya çıktı. Merkez sağda ve bürokraside, milliyetçi ve muhafazakâr kadroların bir baskı grubu oluşturmasına yönelik olarak bir araya getirilmesi tasarlandı. Bu minvalde, ANAP'ın kurulmasında rol oynamış isimler bir vakıf kurdu. Adı "Birlik Vakfı" oldu. Necip Fazıl Kısakürek'in 1980 öncesi düşündüğü bir oluşumdu bu. Birlik

2. Fehmi Çalmuk, *Selamün Aleyküm Komutanım*, Kim Yayınları, 2000, Ankara, s. 96-97.

3. *Yeni Gündem*, 25 Ağustos 1986, Sayı 25.

Vakfı, esas olarak MTTB'de faaliyet göstermiş kişileri bir araya getirdi. Kuruluşunda ANAP hükümetleri döneminde etkin rol oynayacak olan bakanlar, bürokratlar, milletvekilleri yer aldı. Başkanlığına ise İsmail Kahraman getirildi. RP yönetimi, ANAP'ın gölgesinde kurulduğunu öne sürdükleri Birlik Vakfı'nı kendilerine yönelik bir cepheleşme olarak yorumladı.

Ne var ki 1991'de MÇP ve IDP'nin RP şemsiyesi altında seçimlere girmesinin en önemli arabulucularından biri yine Birlik Vakfı oldu. Bu tarihten itibaren Vakıf RP-FP hattında pozisyon aldı. Erbakan ise her zaman Birlik Vakfı'na mesafeli durdu. Tayyip Erdoğan da Birlik Vakfı yönetimiyle hep diyalog içinde oldu. Birlik Vakfı Erdoğan'ın başkanlığı döneminde İstanbul Büyükşehir Belediyesi bürokrasisini ele alacak ve örgütlenmeyi sağlayacaktı. FP'nin kapatılmasından sonra da yenilikçi partinin kuruluşunda Birlik Vakfı yöneticileri kilit rol oynadı. Ne var ki İstanbul Milletvekili İsmail Kahraman, 14 Ağustos 2001'deki AK Parti kuruluş toplantısına katılmakla birlikte bu partiye geçmeyip bağımsız kalmayı tercih etti.

Şahadet Gönüllüleri

RP İstanbul ekibi, çelik gibi bir teşkilat örgütlenmesini gerçekleştirdi. Partililer, Erbakan'ın değimiyle "cihad delisi" olmuştu. Parti yönetimi hangi görevi verirse tereddüt etmeden ve çekinmeden o iş harfiyen yerine getiriliyordu. Al-i İmran suresindeki "Halka iyiyi emretme, kötülüğü men etme" ilkesinin hayata geçirilmesi olarak algılanan tebliğ, partilinin birinci göreviydi. Zaman ve mekâna bakmadan, gece gündüz demeden herkes görevini hakkıyla yerine getirecekti. Onlara verilen en önemli mesaj, cihad eylemiydi. Cihadın en önemli öğretisi de şahadetti. Mücadele için zamanını, enerjisini, malını veren partililer gerektiğinde canlarını da vermeliydi. RP'nin her üyesi aynı zamanda birer şahadet gönüllüsü olmuştu.

Tayyip Erdoğan bile partililerin şahadet konusundaki tavrı karşısında şaşırmıştı. Bir seçim öncesiydi. Erdoğan geceyarısı çalışmalarını denetlerken, elektrik direğine tırmanmış yaşlı bir partiliyi gördü. Erdoğan 1992 yılında katıldığı RP Ümraniye İlçe teşkilatı-

4. Erdoğan'ın AK Parti lideri olmasının hemen ardından Kanal D'de yayımlanan kaset de bu toplantı sırasında kaydedilmişti.

mn açılışında[4] bu olayı şöyle anlatıyordu:

"Yaşlı bir amca elektrik direğine parti bayrağı bağlıyordu. 'Ne yapıyorsun, elektrik çarpacak' dedim. Aşağı inince 'sen bana şahadeti çok mu görüyorsun?' dedi. 'Amca RP bayrağı ile şahadetin ne ilgisi var?' dedim. 'Ne diyorsun? Her Refah bayrağı Muavenet muhribinden Saratoga'ya bir mermidir, kurşundur' dedi."[5]

Partililer arı gibi çalışıyordu. Her semt, mahalle, cadde, sokak, hatta apartmanda oturanların listeleri yapıldı. Erdoğan, bizzat yüzlerce ev sohbetine katıldı. Erbakan İstanbul'a büyük bir önem veriyordu. Ona göre İstanbul'u alan Türkiye'yi de alırdı. Bahri Zengin bu dönemde RP'nin ilk defa sol kesimle diyaloğunu sağladı. Laiklik, demokrasi, özgürlükler gibi konular tartışılmaya başlandı. Hatta Zengin, "RPliler ev, iş ve partiye gidip geliyorlar. Kahvedeki insan ne konuşur bilmezler," şeklindeki sözlerinden dolayı Erdoğan ile karşı karşıya geldi. Erdoğan başlarda kahve ve meyhane hatta genelevleri ziyaret etme fikrine şiddetle karşı çıkıyordu.

İstanbul il teşkilatında bir icra kurulu oluşturulmuştu. Bu kurulun kod adı "beyin"di. İlde bulunan 14 bin seçim sandığı için beşer kişiden oluşan "sandık istişare kurulları" oluşturuldu. Bu kurullar haftada bir kendi aralarında, ayda bir ise sandık üyeleriyle toplantı yaptılar. Partinin her üyesi ise "sinir ucu" olarak tanımlanıyordu. Sinir ucunun herhangi bir mesajını diğer sinir uçları alıyor, bu arada beyin de bu uçları kontrol ve sevk edebiliyordu. RP yönetimi İstanbul ekibini tıpkı sinir sistemi gibi inanılmaz bir duyarlılıkta yönlendirdi. Bir gecede yüz binlerce afiş asıldığı gibi bir gecede asılan binlerce bez afiş indirilebiliyor, on binlerce eve bildiri dağıtılabiliyordu.

Bu çalışmalarla ilgili genel bütçe çıkartılıyor, işadamları ekonomik güçlerine göre sınıflandırılıyor, adayların katkıları toplanıyor ve en önemlisi sinir uçlarının alyanslarından bileziklerine kadar katkıları toplanıyordu. "Cihada katkı" her üyenin en önemli görevlerinden biriydi.

Kendilerini, "birbirlerine kenetlenmiş tuğlalar"a ve "içiçe geçmiş tarağın dişleri"ne benzeten RP'de üyeler arasında amansız bir yarış vardı. Evine gidilen kişileri, parti üyesi, sandık müşahidi, mahalle ve cadde temsilcisi olmaya ikna etmek için akıl almaz yollara

5. *Hürriyet*, 7 Temmuz 1998.

başvuruyorlardı. Zaten her üyenin "ayda en az bir üye getirme" zorunluluğu vardı. "Eğer insanımızı seviyorsanız, ülkemizin bu yangından kurtulmasını istiyorsanız, her ay asgari bir üye getireceksiniz," deniyordu. Başarılı üyelere şilt veriliyor, ayrıca bilgisayar, başörtüsü, kitap gibi hediyeler dağıtılıyordu. Görevini yerine getirmeyenler ise uyarılıyordu.

RP İstanbul İl Başkanı Erdoğan partililerin uyacağı genel kuralları da çıkarmıştı. Bunlardan bazıları şöyleydi:

• RP'li nefret edilen değil, sevilen insandır. Yüzünüz mahkeme duvarı gibi olmayacak.

• Korkutucu olmayın, müjdeleyici olun. RP'li korkulan insan değildir. Müjdeleyen insandır.

• Zorlaştırmayın, insana yokuşu değil inişi gösterin. Yokuşu gösterirsen durup düşünür. İnişi gösterirsen koşar. Tatlı tatlı anlatın.

• Yargılayıcı olmayın, bağışlayıcı olun. Biz hakim değiliz. Kimseye sen kâfirsin, sen münafıksın, sen müşriksin demeye hakkınız yok.

• Mutfakta kim iktidar olursa Türkiye'de de o iktidardır. Bunu bilin. Kale içeriden fethedilir. Hanım RP dedi mi evelallah hepsi RP'dir.

• Herkese selam verin. Aynı apartmanda oturduğunuz komşularınıza selamı unutmayın. Sokağınızda selamı unutmayın. 'Essalamü Aleykum' dediniz almadı, demek ki hoşlanmıyor. O zaman 'merhaba' deyin. Onu da anlamıyorsa 'iyi günler' deyin. Yine anlamıyorsa belki Corc'dur. 'Hello' deyin 'Good Morning' deyin."[6]

Çocukların Göreceği Zafer

Zeytinburnu'nda bir ev sohbeti. Ev tıka basa dolu. Orta yaşlı insanların çoğunlukta olduğu evde birkaç tane bıyıkları henüz terlememiş genç de var. Beyaz takım elbiseli, yakasız gömlekli genç adam sohbete katılanlara "muhterem kardeşlerim" diye seslenerek söze başlıyor: "Gündüz İslam'ı istismar eden sağcılar ile emeği alın terini, işsizliği istismar eden solcular akşam olunca aynı büyük otellerin lobilerinde buluşup rakı içiyorlar..."

Seçim bölgesinde tespit edilen yüz bin evi ziyaret etmek, en az

6. *Milliyet*, 28 Haziran 1997.

bin evde sohbet toplantısı yapmak üzere kendilerini hazırlamakta olan RP'liler, ev ev dolaşarak parti propagandası yapıyorlardı. Erdoğan söze, yaratılmışların en şereflisi olarak nitelendirdiği insanı anlatarak başlıyor, ardından sağcılarla solcuları bir rakı sofrasında buluşturuyor ve sonra siyonizmden dış borca, Osmanlı'dan milli şuura kadar anlatıyordu. Allah'a inanan herkesin insanı sevmesi ve sayması gerektiğini ifade ediyordu.

Türkiye'de insana verilen değeri anlatan Erdoğan, asgari ücretin 29.500 lira olmasına karşın, aylık maliyeti 125 bin lira olan köpeklerin bulunduğunu anımsatıyordu. Ev sohbetlerinde, "150 yıldır bu milletin milli ve manevi değerlerine karşı yapılan tahribat sonucu, bu hallere düşüldüğünü; sağ ile solun ikisi de Batı'dan ithal edildiği için aynı şeyler olduğunu; ABD ve SSCB'nin arasında fark olmadığı gibi bunların arkasında siyonizmin olduğunu; bunu fark eden Japonya'nın milli değerlerini kaybetmeden sanayileşip ABD'ye rakip duruma geldiğini" anlatıyordu.

Erdoğan nihayet "Japonya bunu becerdiyse küçücük Söğüt kasabasından yola çıkarak koca bir imparatorluk kuran bu millet ne yapmaz ki?" sorusunu soruyor ve cevabı kendisi şöyle veriyordu: "Ancak batıl zihniyetler dünyada yıkılacak, bunun yerini hakkın temsilcisi milli şuur alacak ve RP gelecek."

Erdoğan konuşmasında sözü dolaştırıp dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın dış borç konusundaki sözlerine getiriyordu. Özal'a göre dış borç Türkiye'nin itibarının yükseldiğine bir delildi. Erdoğan'a göreyse Özal'ın bu sözleri liberal zihniyetin tabii bir sonucuydu. Bir ülkenin itibarı borç alarak değil borç vererek yükselirdi. Erdoğan ev sohbetinde, toplantıya katılanlardan RP'ye üye olmalarını, başkalarını da üye yapmalarını istiyor ve seçimlerde desteklerini beklediklerini söylüyordu. Erdoğan, 1986 yılında bu tür ev sohbetlerinden beklentilerini şu sözlerle aktarıyordu: "Bu çalışmalara büyük ümit bağlıyoruz. Bu bir inanç meselesidir. Bu davanın sonucunu biz görmesek bile çocuklarımız mutlaka görecek."[7]

Erbakan siyasi yasaklı olması nedeniyle 1987 yılının Ekim ayına kadar RP emanetçi bir lider ile siyasi yaşamını sürdürdü. Bu dönemde İstanbul il teşkilatı diğerlerine örnek bir siyasi çalışma yapıyordu. Tayyip Erdoğan ve Bülent Arınç partinin önemli hatipleri

7. *Yeni Gündem*, 1 Eylül 1986, Sayı 26.

olarak il il dolaşıyorlardı. Erdoğan 1985 yılında RP Çankaya ilçe teşkilatının "Şahlanış Gecesi"ne katıldı. Ankara'da kimse henüz onun ismini bilmiyordu. Erdoğan'ı Ankara ile tanıştıran, dönemin ilçe başkanı –daha sonra RP'nin seçim organizatörü– Mustafa Köksal'dı. Gölbaşı Sineması'nda yapılan gecede Erdoğan, Türkiye'den insan manzaraları anlatırken, son model bir otomobilden inen kürklü bir kadının arka koltukta oturan köpeğine gösterdiği ilgiden örnek veriyordu. Erdoğan, Ankara gibi daha birçok ile giderek konuşmalar yapacaktı.

Erdoğan 1986'da ilk milletvekili adaylığını tattı. RP Genel Merkezi İstanbul milletvekili adaylığı için MSP döneminin Devlet Bakanlarından Hasan Aksay'ı düşünüyordu. Aksay, MSP'nin en önemli isimlerinden biriydi. Erbakan'ı aktif siyasete sokan kişiydi. AP Adana Milletvekili iken partisinden istifa ederek Milli Nizam Partisi kurucuları arasında yer almıştı. Aksay, RP'nin seçimi kazanamayacağını biliyordu. Ama bildiği bir şey daha vardı. Parti yeni isimlere yer vermeliydi. Aksay "Artık yerimizi gençlere bırakacağız," diye demeç vererek Erdoğan'ın adaylığına yeşil ışık yaktı. Erdoğan o dönem "Hasan Aksay Bey kanaatlerimizin oluşmasında bize yardımı olan ağabayemizdir," diyecektir.

Erdoğan ara seçimlerde göstermelik aday olarak seçimlere girmişti. Ama artık rotada kazanmak vardı. Erdoğan o seçimlerde ilk kamuoyu yoklamasını yaptırmıştı. Seçim bölgesinin içinde Fatih olunca işin rengi değişiyordu. Bir dönem MSP'nin kalesi olan Fatih'de şimdi RP ve ANAP çekişiyordu. Bu nedenle din ve cemaatler seçimin kaderini belirleyecekti. DSP bile gözünü cami oylarına dikmişti. Tayyip Erdoğan, DSP Milletvekili adayı Murteza Çelikel'e yaptığı bir ziyarette kendisine şu sözler söylenince çok şaşırmıştı: "Artık camileri size bırakmayacağız!" Erdoğan yine de hemen cevabı yapıştırmıştı: "Camiler sizin olsun, bize dışarıyı bırakın."

Erdoğan'ın kamuoyunda test edilmesi anlamını taşıyan 1986 ara seçimleri bir bakıma liderlik adayının ilk işaretinin verildiği yerdi. Erdoğan, RP'nin MSP'den çok farklı bir anlayışa sahip olduğunu belirtiyordu. Bir bakıma RP yönetimi Erdoğan'ın dediği noktaya doğru gelmişti. MSP'nin kendini dar bir tabanla sınırlaması yanlışının 1980 sonrasının RP'sine uygulanmayacağını belirtiyor, "Geçmişte yapılan hataları ve eksiklikleri gördüler. Onların bu eksiklikleri ile bizim temel meselelerde yaklaşımımız birleşmiş oldu,"[8] diyerek

değişikliğe dikkat çekiyordu.

Erdoğan, parti teşkilatına yönelik ilginç bir motivasyon uygulayarak şu mesajı veriyordu: "İmkânınız varsa kendi yiyeceğinizi, giyeceğinizi ihtiyacı olanlara dağıtacaksınız." Erdoğan, RP'yi bu modelle toplumsal dayanışma ve paylaşma yoluna sokuyordu. Erdoğan'ın teşkilatın yanında bir de genel siyasete ilişkin diyecekleri vardı. Erdoğan o dönem tarikat ve siyaset ilişkileri konusunda genel bir kanaata da sahip olmuştu. Özetle "Tarikat belli bir partiyi destekliyor diye bir şey yoktur. Orayı idare edenler kesin istikamet vermiyorlar. Verseler dahi artık Türkiye'de belli kültür seviyesi yerleşmiştir. Oranın mensupları icabında bu noktada kendilerini yönlendiren efendileri kabul etmeyebiliyorlar,"[9] diyordu.

Erdoğan'a göre RP'nin seçmen kitlesi de değişmişti. Son seçimlerde RP için oy kullanan 900 bin kişinin yüzde 20'sinin gençler, yüzde 50'sinin ise eski MSP'liler olduğunu ileri sürüyordu. *Yeni Gündem* dergisi muhabirinin, 1980 öncesinde olduğu gibi cami cemaatinin yine esas tabanları olup olmadığı sorusunu da şöyle yanıtlıyordu: "Sizin gördüğünüz kadar rahat değiliz. Sistem çok değişik çalışıyor. İnanç ve fikir hürriyetini tam manasıyla elde edebildiğimiz gün, sizin dediğinizde hakikat payı olacak. Fikrin sağı solu olmaz. Türkiye'de bir mefhumu yıkmanız lazım. Uzun vadeli bir çalışmanın hesabı içindeyiz. Geniş kitleleri hedef alıyoruz. Biz fikri yenilenmenin gayreti içindeyiz."[10]

Bu seçim kampanyası sırasında yaşanan bir olay Erdoğan'ı yeni bir strateji geliştirmeye sevketti. Bu olay sayesinde, bir zamanlar kitleselleşmeye karşı çıkan Erdoğan, artık bu akımın önderi haline geldi. Eyüp yakınlarında seçim gezisi yapıyordu. Esnafı kapı kapı dolaşıyor, adaylığını açıklıyor, oylarını istiyordu. Bir ara geziye ara vermek, sohbet etmek için daha çok Adıyaman Menzil'deki Nakşibendi dergâhına bağlı olanların devam ettiği bir kahveye doğru yöneldiler. Tam kapıdan içeri giriyorlardı ki kahvenin sahibi "Sizi içeri almam," dedi. Herkes şaşırmıştı. Müdahale ettiler: "Sayın Recep Tayyip Erdoğan RP İstanbul İl Başkanı ve aynı zamanda milletvekili adayımızdır."

8. *Yeni Gündem*, 25 Ağustos 1986, Sayı 25.
9. *Yeni Gündem*, 25 Ağustos 1986, Sayı 25.
10. *Yeni Gündem*, 25 Ağustos 1986, Sayı 25.

Adam gayet sakin olarak şu cevabı verdi: "Biliyorum. Ama Menzil'dekiler 'Biz RP'ye değil başka partiye oy vereceğiz,' dediler. Bunun için sizi içeri alamayız."

Konuşma kavgaya doğru giderken bir şahıs olaya büyümeden müdahale etti: "Efendim, benim dükkânım karşıdaki meyhanedir. Arzu ederseniz size ben orada çay ikram edeyim."

Bu teklif karşısında bir anlık tereddütten sonra Erdoğan, meyhaneye doğru yöneldi. Partililer de kendisini takip etti. Kahve sahibi hayretler içinde kalmıştı. Meyhanecinin ise kafası karışıktı. Peşpeşe soru sordu. Sonunda ikna olmuştu. RP'lilere yönelik ilgisini şu sözlerle dile getirdi: "Biz de sizin gibi inançlı insanlarız. Biz de bu ülkenin kalkınması istiyoruz. Bizi ihmal etmeyin."

Tayyip Erdoğan için bu olay ve bu konuşma, artık seçmen profilini değiştirmenin zamanının geldiğini, kahvelere ve hatta meyhanelere gitmeleri, oradakilerin oyları ve gönüllerini kazanmaya çalışmaları gerektiğini göstermişti.

Beyoğlu'na Kasımpaşalı Aday

Erdoğan, RP'nin medya tarafından dikkate alınmadığı, hatta Erbakan'ın, siyasi yasaklı olması nedeniyle basında yer alamadığı bir dönemde gazete ve dergilere konuk oluyor, demeçleri yayımlanıyordu. Artık adım adım siyasetin basamaklarını tırmanmaya başlamıştı. Fikri yenilenmeye doğru yelken açan Erdoğan bu seçimden üç yıl sonra yeniden aday olarak halkın karşısına çıkacaktı. Hem de Beyoğlu'nda...

1989'da Erdoğan'ın Belediye Başkan adaylığıyla Milli Görüş hareketi ilk defa Beyoğlu gibi bir yerde ikinci parti oldu. Bu büyük bir zaferdi. Meyhanelerden gece kulüplerine kadar her taraf Erdoğan'ın posterleri ve seçim bildirgeleriyle doluydu. Kasımpaşalılar semtlerinin çocuğuna sahip çıkabilmek için seferber olmuştu. "Seçim sandıkta kaybedildi," iddiası üzerine Seçim Kurulu'na itiraz edildi. Görevli hakim, gelen RP heyetini terslemeye kalkınca Erdoğan sinirlendi ve "Sarhoş kafayla karar veremezsin," dedi. Bunun üzerine hakim, kendisine hakaret ettiği gerekçesiyle Erdoğan'dan davacı oldu. Suçüstü yapılarak Erdoğan doğru Sağmacılar Cezaevi'ne götürüldü. RP'liler cezaevi yönetimiyle anlaşarak Erdoğan'ı koğuşa göndermediler. Bir hafta revirde kalan Erdoğan tahliye edildi.

Erdoğan'ın Beyoğlu Belediye Başkanlığını şaibeli bir şekilde kaybetmesi kendisini tam anlamıyla kamçıladı. Tekrar teşkilata yöneldi. Koza gibi ördüğü yapıya ters düşenleri tasfiye etti. Bu arada Erbakan konusunda yakın çalışma arkadaşlarıyla ters düşmüştü. Bunların başında, kendisi gibi Rizeli olan Teşkilat Başkanı Necdet Külünk geliyordu. Külünk'ün Erbakan'ın manevi liderliği konusundaki görüşlerini kabul etmeyen Erdoğan, bu kişinin teşkilatlarda konuşma yapmasını yasakladı. O günlerde Erbakan hakkında ilginç yorumlar yapılıyordu. Örneğin, rivayete göre, Erbakan'ın ODTÜ'de okuyan kızının başı açıktı.

RP, 1991 genel seçimlerinde MÇP ve IDP ile seçim ittifakına gitmişti, ancak İstanbul seçim çevrelerinde RP dışındaki partilerin adaylarına yer verilmedi. Böylelikle en iyi yerlere yerleştirilmiş olan çok sayıda genç RP'liye TBMM yolu gözükmüştü. Özellikle 6. Bölge birinci sıra adayı olan Tayyip Erdoğan'ın seçimi kazanmasına kesin gözüyle bakılıyordu. Düşünüldüğü gibi de oldu, seçimi kazandı, mazbatasını aldı ve milletvekili oldu. Ama bir aksilik vardı. Tercihli oy sistemi nedeniyle parti içinde tartışmalar çıkmıştı. Daha önceden Bayrampaşa Belediye Başkan adayı olup seçimi kaybeden Mustafa Baş, tercih oylarıyla Erdoğan'ı geçmişti. Aynı parti, hatta aynı teşkilattan iki arkadaşın birbirlerine karşı tercih oyu avına çıkmış olması tartışmaları da beraberinde getirdi.

Yüksek Seçim Kurulu (YSK) bir itiraz durumunda oyları yeniden saydırabilirdi. Bu konuda parti içinde iki iddia dolaştı. Birinci iddiaya göre, Erdoğan milletvekili mazbatasını almasından birkaç gün sonra Balgat'ta bulunan RP Genel Merkezi'ne "Erdoğan" yazılı kırmızı plakalı bir arabayla gitmişti. Erdoğan arabasını tam da "Erbakan" plakalı Mercedes'in arkasına park etmişti. Bu olay RP Genel Merkezi'nde bomba etkisi yaptı. Korku oluşturdu. El altından Mustafa Baş'a YSK'ya itirazda bulunması için baskı yapıldı.

İkinci iddia ise, Erdoğan'ın yakın çevresinin, YSK'ya itirazda bulunmaması için Mustafa Baş'a baskı yaptığı yolunda idi. Baş seçimi kazanmasına rağmen birkaç ayda ortalarda pek gözükmedi. Nihayet YSK, Tayyip Erdoğan'ın 11 gün taşıdığı mazbatasını iptal etti. Erdoğan olay üzerine üzgündü üzgün olmasına ama "Ben sarsılmış değilim. Normal bile karşıladım diyebilirim," diye açıklama yaptı. Erdoğan'ın tek itirazı tercihli seçim sistemine idi: "Ortada tercihli sistemi denilen bir zulüm sistemi var. Kalkıp 100 tane oy ala-

caksın. 15 tercih alacaksın, peki 85 kişi ne olacak? O listeyi aynen kabul eden 85 kişinin, o kabulünü ret ediyorsunuz, 15 kişinin tercih kullandığı kişiyi başa getiriyorsunuz. Adil bir anlayış değil bu."[11]

Erdoğan ve Baş arasında cereyan eden çekişmenin perde arkasında akla gelmeyecek bir mücadele daha vardı. Baş da Erdoğan gibi Rizeliydi. O dönem İskender Paşa ve İsmail Ağa cemaatinin kadın müntesipleri arasında bir tartışma başlamıştı. Kavganın ana ekseni tesettürdü. O dönem İsmail Ağa cemaati çarşafı, İskender Paşa ise pardösüyü tercih ediyordu. RP çevrelerine göre Erdoğan ile Baş arasındaki çekişmenin gerisinde bu iki cemaat arasındaki kavga vardı. Zeytinburnu'ndaki bir Nakşibendi dergâhına bağlı olan Emine Erdoğan da İskenderpaşa gibi pardösü giyiyordu. Mustafa Baş ise, hanımı çarşaflı olduğu için İsmail Ağa cemaatinden önemli ve geniş bir şekilde destek almıştı. İsmail Ağa'nın kadın müritleri kapı kapı dolaşarak Mustafa Baş için tercih yapılmasını istemişti. İstanbul'da tercih kullanılmayacağına ilişkin genel karar alınmasına karşın Baş tercih oylarıyla Meclis'e girdi. Sonuca Baş da şaşırmıştı.

Belediyelerde Refah Dönemi

Yoksul halkın nabzının iyi tutulması, sistemin çürümüşlüğü üzerine getirilen eleştiriler RP'nin başarı grafiğini yükseltiyordu. Artık toplantılarda düzen karşıtı özgün müzik parçalarına bile başvurulur olmuştu. Ahmet Kaya'nın parçaları çalınıp söyleniyordu. Adil Kaya'ya (Ahmet Kaya'nın kardeşi) yeni besteler ısmarlanıyordu. Artık takdim bile değişmişti: "Ezilmişler, çilekeşler... Emekçiler... Refaha hasret çekenler..."

Bu dönemde RP'nin ne olursa olsun TBMM'ye girmesi gerekiyordu. Meclis'e girmenin iki anlamı vardı. Bir tanesi Erbakan açısından: TBMM'ye girilmemesi nedeniyle Erbakan'ın parti tabanını daha fazla tutamayacağı, diğer partilere kaymalar olacağı, bunun sonucunda RP yönetimin tartışılmaya başlanacağı söyleniyordu.

İkincisi ise Tayyip Erdoğan açısından: RP'yi bir kitle partisine dönüştürebilmek için bu seçim bulunmaz bir fırsattı. Erdoğan'ın milletvekili olarak TBMM'ye girmesi ve partinin dönüşüm sürecini başlatması hesaplanıyordu. RP artık İslamcı değil, muhafazakâr ve

11. *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1991.

milliyetçi bir merkez partisi olacaktı.

Seçimlerden bir yıl geçtikten sonra İstanbul'un Göngören, Bağcılar, Tuzla ve Bahçelievler semtinde yerel seçimler yapıldı. RP İstanbul teşkilatı var gücüyle seçimlere asıldı. Bu seçimde ilk olarak kadınlar da sahadaydı. Erdoğan'ın İstanbul yerel seçimlerine ilişkin yorumu şöyleydi: "Türkiye bir kavga ve korku toplumu haline gelmiştir. Bizde zorlama yok. Streç pantolonluya duyulan saygı, başörtülüye de duyulsun. Biz başı açık gezenle gezmeyeni birleştirmek istiyoruz. Toplumu iki ayrı fanusta yaşayan insanlar oluşturuyor. Buna bir son vermek istiyoruz."[12]

RP bu seçimlerde büyük başarı elde etti ve böylece kamuoyunda RP ve buna bağlı olarak irtica korkusunu da başlatmış oldu. Örneğin dönemin İl Başkan Yardımcısı Ekrem Erdem'in "Biz teşkilatımıza güveniyoruz. Bizim büyük avantajlarımız var. Her şeyden önce seçmenimize ve sandığa hakimiz. Gerektiği takdirde seçmenimiz birkaç bin mark harcayarak Almanya'dan buraya gelebiliyor. Şu anki durumumuz Malazgirt Savaşı'nı kazanmış, Bizans'ı esir almış orduların Anadolu'ya yürümesine benziyor. Moralimiz çok yüksek," şeklindeki sözleri bu tür korkuları iyice artırıyordu.

RP kadroları, temsili Malazgirt muharebesini kazanmış, İstanbul'un fethine hazırlanıyordu. Bu dönemde Tayyip Erdoğan için bu muharebelere uygun bir de isim bulunmuştu: "İstanbul komutanı." Erdoğan, komutan edasıyla İstanbul seçimlerine yönelik yeni bir hedef gösteriyordu. Partisinin Pendik ilçe kongresinde Erdoğan, şunları söylüyordu: "Bu bir dönüm noktasıdır. Avrupa basınında Bizans olarak, Kostantinopol olarak yer alan İstanbul'a 27 Mart'ta biz sahip çıkmazsak onlar tarafından satın alınacak. Ama boşuna çaba göstermesinler, İstanbul'u 'İslambol' yapan ruh bugün ayaktadır."[13]

Hoca'nın Ajanları

Fatih İstanbul'u fethetmeden önce kentin iki yakasına iki önemli karargâh kurar. Bunlar İstanbul kuşatmasının ana kumanda merkezleridir. Biri Anadolu yakasında Sultanbeyli, ikinciyse Rumeli

12. Zeynep Atikkan, *Hürriyet*, 7 Kasım 1992.
13. *Nokta*, 28 Ağustos 1993, Sayı 30.

yakasında şimdiki Arnavutköy bölgesidir. Buradan yönetilen kuşatma İstanbul'un alınması, Bizans İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla sonuçlanır.

RP, İstanbul'da yapılan her yerel seçimde ipi göğüsleyen parti olmaya başlamıştı. 1994 yerel seçimlerine üç yıl kala RP İstanbul'un iki yakasında önemli iki beldenin belediye başkanlıklarını kazanmıştı. Sultanbeyli ve Arnavutköy.

Erbakan, Tayyip Erdoğan'ı hep yakın takibe almıştı. Bu konuda en güvendiği isim ise eski vaiz, yeni Sultanbeyli Belediye Başkanı Ali Nabi Koçak idi. Koçak'ın, 1994 seçimleri öncesinde ortaya atılan "Erdoğan Sultanbeyli'de orman arazisine kaçak bina yaptı" iddiaları sırasında etkin rol oynadığı, Erdoğan'ın açıklamalarına karşın olayı doğruladığı görülür. Erbakan'ın İstanbul örgütlenmesinde aktif rol verdiği diğer bir isim ise Bahri Zengin'di. Erdoğan, Zengin ile birçok konuda ters düşmüştü.

RP'nin kampanyalı ilk yerel seçim denemesi olan 1989 yılında Zengin tarafından bir proje geliştirilmişti. Kısaca SE-DE diye adlandırılan "Seçtiklerini Denetle Projesi", bir bakıma "doğrudan demokrasi" konusunda önemli bir çalışmaydı. Projenin amblemi daha sonra AK Parti'nin amblem olarak seçeceği ampuldü. Seçmenler, seçimlerde oy kullanmalarının yanında, seçimden sonra kuracakları "Halk Meclisleri" aracılığıyla belediye başkanlarını denetleyecekti. Bu ilk olarak 1992 yılında kazanılan Kâğıthane Belediyesi'nde uygulandı. Ama Erdoğan bu sistemin uygulanmasına karşı tavır koyunca Zengin ile karşı karşıya geldi.

Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan

İslamcıların 1980 öncesinde en meşhur sloganlarından biri, konuşmalara başlarken üç kere tekrarlanan "İlla devlet" sözüydü. Bu sözü meşhur eden Akıncılar Derneği'nin son Genel Başkanı Mehmet Güney'di.[1] Bu, İslamcı kesimin devlete talip olduğunun açık ifadesiydi. Erdoğan da "illa iktidar" diyen taraftaydı. Nitekim 1993 yılında "Hedef, Allah'ın izniyle, tüm halkımızın desteğiyle, illa iktidar," diyecekti. Kendisinin RP'den ayrılabileceği yolundaki söylentileri de açık bir şekilde tekzip ediyordu:

"Bu, RP'nin gelişmesini, büyümesini hazmedemeyen menfaat şebekeleri ve çıkar gruplarının 'her ayrılık bir zafiyettir' anlayışından hareketle ortaya attıkları bir pisliktir. Bizim partimizde kesinlikle bir liderlik sorunu yoktur. Teşkilatımızın böyle bir derdi de yoktur. Beni bu tür iftiralar üzüyor. Kesinlikle ne böyle bir tavır, ne de bir düşünce söz konusu olamaz. Bu tür müfterileri Rabb'ime havale ediyorum. Biz liderimizin etrafından görevimizi yapmaya çalışıyoruz."[2]

Erdoğan, RP'nin 1993 yılında "Büyük değişim için" sloganını kullandığını belirtiyor ve değişimin alanını şöyle çiziyordu: "Bizim değişim anlayışımız şekil ve kalıba yönelik değil, ülkemizdeki düzene yönelik bir değişimdir. Yanlıştan doğruya, karanlıktan aydınlığa yönelik bir değişim. Zulümden adalete, gafletten uyanıklığa bir değişim. Kula kulluktan, çıkara, menfaate kulluktan Hakka kulluğa değişim."[3]

Tayyip Erdoğan'a göre değişim için bir reçete vardı. Bunun ilk uygulama yeri de İstanbul Büyükşehir Belediye başkanlığı seçimleri olacaktı. 1993 yılında İstanbul'un fethinin 540. yıldönümü kutlamaları için MGV'nin düzenlediği geceye katılan Erdoğan, tribünlere şöyle sesleniyordu: "Şimdi surların önündeyiz. İnşallah İstanbul'un yeniden fethi nasip olur. Biz bu değişimi gerçekleştirece-

1. Güney 12 Eylül'den sonra uzun bir süre yurtdışında kaldı, ülkeye döndükten sonra da parti çalışmalarına karşı tavır aldı. Yıldız Üniversitesi başta olmak üzere öğrenci gençlik içinde etkili olan Güney'in yıllar sonra AK Parti'de yasal siyasete döndüğü ileri sürüldü.

2. *Yörünge*, 19 Eylül 1993, sayı 143.

3. *Yörünge*, 19 Eylül 1993, sayı 143.

ğiz." Erdoğan tribünlere dönüyor ve soruyordu: "Bu değişime imzanızı atmaya hazır mısınız ?" Cevap hedefe kilitlenmiş kitlelerden geliyordu. Artık hedef "illa İstanbul'un fethi" ve "illa iktidar" olacaktı.

Teşkilat Zoruyla Aday

ANAP'lı Ali Coşkun, TOBB Başkanlığı yapmış, iş dünyasıyla içli dışlı önemli bir isimdi. Erbakan ile bir görüşmesinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adaylığı sözü almıştı. Diğer adayların ismi de yavaş yavaş ortaya çıkarken, RP İstanbul teşkilatları ortak bir irade ile Recep Tayyip Erdoğan'ı önerme ve destekleme kararı aldılar. İstanbul'un ilçe teşkilatlarının ittifakla aldığı bu karar karşısında RP Genel Merkezi'nde neredeyse alarm verildi. Parti tarihinde ilk defa teşkilatlar bir aday üzerinde genel bir ittifak yapıyor, aba altından sopa gösteriyordu.

İstanbul teşkilatı 1991 yılından sonra yapılan irili ufaklı birçok yerel seçimde başarı elde etmiş, teşkilat yapısı ve gösterdikleri gayretle birçok başarıya imza atmıştı. Partinin Türkiye genelinde oy oranına bakıldığında İstanbul göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir ildi. Ne yapılacaktı? Hemen seçim anketleri yaptırıldı. Çok sayıda ankette Tayyip Erdoğan ipi göğüsleyen ve birinci gelen tek isimdi. Kamuoyu tarafından bilinen bir isim olmasa da Erdoğan İstanbul'da, Erbakan'ın deyimiyle "çelik gibi teşkilat" oluşturmuştu.

Erbakan'm kurmayları 1980'li yılların sonlarından bu yana yakından izledikleri Erdoğan'ın belediye başkanlığını kazanmasından sonra ne yapabileceğini düşünmek bile istemiyorlardı. Erdoğan belediye başkanlığıyla yetinecek bir isim değildi. Her halükârda siyaset basamaklarını tırmanmayı sürdürecekti. Nitekim Erdoğan, parti genel merkezinin hep kendisine üvey evlat gibi davrandığından şikâyet ediyordu ki bu şikâyetleri Refahyol iktidarı döneminde daha da artacaktı.

Nihayet son karar Erbakan'ın ağzından çıktı: "Tayyip Bey adayımızdır. Allah mübarek etsin!"

"Tamam inşallah" Erdoğan'ın en dikkat çeken seçim afişlerinden biriydi. İstanbul teşkilatı yüz binlerce afiş, broşür ve naylon torba dağıttı. Kimi gün bir evin kapısını elinde karanfil olduğu halde takım elbiseli bir genç çaldı; kimi gün, biri türbanlı diğeri başı

açık iki genç kız seçim broşürü dağıttı.

RP'nin seçim kampanyası ses getirince medyadan da sesler yükselmeye başladı. Tayyip Erdoğan birden medyanın hedefi haline gelmişti. "Vay Tayyip Ağa vay", "Tayyip'in villaları" gibi manşetler gazetelerde çıkmaya başladı.

Erdoğan için yapılan ilk suçlama, kaçak evde oturduğu iddiasıydı. Bunu, Sultanbeyli'de orman arazisine gecekondu yaptığı gerekçesiyle hakkında verilen ve daha sonra paraya çevrilen cezayla ilgili yayınlar izledi.

Dönemin Başbakanı DYP Lideri Tansu Çiller de bu tartışmaya katılanlar arasındaydı. Çiller bir taraftan "İrticaya karşı sonuna kadar direnecek olan benim," derken, diğer taraftan Erdoğan hakkındaki iddialara şöyle yaklaşıyordu: "RP adayı Tayyip Erdoğan'ın orman arazisine yaptığı gecekondu olayının üzerine gideceğim. İşte bunların adil düzeninin, dürüstlüklerinin ne olduğunu herkes görsün. Gecekondu olayıyla ilgili elimde dosyalar var."[4]

Bu iddialar hem RP teşkilatlarını, hem de İstanbul'un varoşlarını neredeyse kamçıladı. Medyanın gecekondu yapmakla suçladığı Erdoğan İstanbul'da oturan milyonlarla neredeyse aynı kaderi paylaşıyordu. İstanbul'un varoşlarında yaşayanlar, bir anda Erdoğan yerine kendilerinin suçlanıp yargılandığını düşünmeye başladı. İstanbul'un varoşlarından, bataklıktan boyveren bir çiçeğin ezilmesine izin vermeyeceklerdi.

Tayyip Erdoğan varoşlardaki ruh halini çok iyi çözümlemişti, bu nedenle iddialara cevap verme yerine halkın vicdanlarına seslenmeyi yeğledi: "Türkiye hukuk sorunlarının yoğun yaşandığı bir ülke. Önce idam ederler, sonra devlet töreni yaparlar. Benim için önemli olan ölüm ötesinde Rabbimin vereceği karar ve halkımın vicdanındaki karardır. Ben halkın vicdanında beraat ettiğime inanıyorum."

Erdoğan, bu dönemde mal varlığını açıklamayı ihmal etmiyordu: "Kasımpaşa'da bir daire, Maltepe'de kooperatif dairesi, Bolluca'da 346 metre kare arsa, Burak Gıda ve Ticaret Limited Şirketi'nde yüzde 10'luk hisse."[5]

4. *Hürriyet*, 19 Şubat 1994.
5. *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1994.

Kasım 1992 tarihinde yapılan yerel ara seçimler ülkede tam anlamıyla bir şok yaratmıştı. O güne kadar marjinal parti olarak nitelendirilen ve "Yüzde 10 oyları var, ne artar ne eksilir," denilen RP'nin elde ettiği birincilik bazı kesimler için korkulu bir rüyaya dönüşmüş, Cezayir benzetmeleri yaygınlaşmıştı. Erdoğan Cezayir örneğini şöyle değerlendiriyordu:

"Cezayir örneği dünya sistemlerinin tükendiğini kanıtlamıştır. Artık sömürgecilerin maskesi Cezayir'de düşmüştür. Cezayir örneği Batılı ve emperyalist sömürgeci güçlerin son çırpınışlarıdır. Cezayir halkı eninde sonunda zafere ulaşacaktır. İnşallah Allah Türkiye'de de halkın iradesinin adil düzenle zafere ulaşacağı günler yakındır."[6]

Erdoğan, İstanbul Belediye Başkanı olmuştu. ANAP adayı İlhan Kesici, SHP adayı Zülfü Livaneli, DYP adayı Bedrettin Dalan'ın önünde başarı ipini göğüslemişti. Ama karşısında dev bir sorun yumağı vardı. Karşısındaki manzara şöyleydi:

"Sadece konut için her ay 1 trilyon 400 milyar liralık yatırım gerekiyor. Konut sorununun yanı sıra her yıl 50 ilkokul, 16 ortaokul ve 6 liseye ihtiyaç var. Gecekonduların yüzde 18'i hazine arazileri üzerine yapılıyor.

Yüzde 82'si ise arazi mafyasından temin ediliyor. Gecekondulaşma 4 trilyonluk rant sağlarken, İstanbul'un yüzde 55'ini kaçak yapılar oluşturuyor. İstanbul'un göçle artan nüfusunun su ihtiyacı her yıl 22 milyon metreküp artıyor. İş imkânı yaratmak için de yılda 35 trilyon liralık yatırım gerekiyor. Şu anda İstanbul'da bini aşkın hemşehri derneği bulunuyor. 1.5 milyon Sivaslının yaşadığı İstanbul'da Sivas Dayanışma Derneği'nin 7 şubesindeki üye sayısı 5 bine ulaşıyor. İstanbul'daki 800 bin Malatyalının kurduğu dernek sayısı 40 civarında. Karadenizlilerin kurdukları dernek sayısı ise 200.

İhtiyacı en üst noktaya ulaşan, deniz ve hava kirliliği çevreyi tehdit eder hale gelen İstanbul'da 33 ilçe bulunuyor. 226 köy, 641 mahalleden oluşan, yüzölçümü 5712 kilometrekare olan İstanbul'da, büyükşehir dışındaki belediyelerin sayısı 54'e ulaşıyor. Bunca sorunu çözmek zorunda olan belediyeler 13 bin umuma açık

6. *Nokta*, 8 Kasım 1992, Sayı 46.

yeri, 4 bin 224 içkili lokantayı, 1000 oteli denetlemek zorundalar."[7]

Refah'ın adayı Erdoğan büyük bir zafer kazanmıştı. RP'liler seçim zaferiyle ilgili yeni bir slogan bile bulmuştu: İstanbul'un ikinci fethi! Erdoğan bu sloganla ilgili şunları söylüyordu: "Fetih savaş çağrışımı yapıyor. Oysa fethin kelime anlamı açmak. Karanlığı aydınlığa açmak. Bu anlamda ikinci fetih diyebiliriz."[8]

Erdoğan'ın deyimiyle İstanbul'un ikinci fethinin kapıları "kutlu anahtar" ile açılmıştı. Erdoğan'ın seçildikten sonraki ilk açıklaması ise şöyleydi: "Gemiyi el ele vererek selamete çıkartmalıyız. Bizim kazanmamızın esprisi, kibirlenmeden, böbürlenmeden, ayaklarımızın üstüne basarak makama gelmemizdedir. Ateşten bir gömlek giydim. Emanet aldığım 10 milyonun oyu var. Sahip çıkmazsam, tarih benden davacı olur."

Seçimden sonra Belediye Meclisi'nin ilk toplantısı yapılıyordu. Meclis'i Erdoğan yönetecekti. Yeni başkan, açılışı Fatiha ile yapmak isteyince kıyamet koptu. Atatürk'e saygı duruşu yapılmasına yanaşmayan Erdoğan'a göre, saygı duruşu "sap gibi durmak"tan başka bir şey değildi.[9]

Erdoğan Fatiha okunmasında kararlı ve ısrarlıydı. Israrından onu kimse geri çeviremedi. Şöyle diyordu: "Atatürk, ilkeleriyle yaşayan bir ölüdür. Her Müslümanın da sağ kalanlardan beklediği Fatiha'dır. Biz de bunu yaptık. Atatürk de Birinci Meclis'i dualarla, Fatihalar ile açmıştır. Ayakta durmak bana göre saygı duruşu değildir. Ben bütün ölülerime oturduğum yerden Fatiha okurum."[10]

Erdoğan daha ilk günden sistemin gelenekleriyle ters düşeceğinin sinyalini vermişti. İslami kesimin, bütün toplantıları Kuran okuyarak açmak gibi bir âdeti vardı. Erdoğan, gençlik yıllarından kalma bu geleneği sürdürdü. Ölülere saygı duruşu yerine, onlara Fatiha okumayı tercih etmişti.

Erdoğan, işbaşına geldiğinin ikinci haftasında kendi imzasıyla bir genelge yayımlayarak belediye çalışanlarına yönelik baskı uygulanacağı yolundaki haberleri boşa çıkarmaya çalıştı. Erdoğan, iş disiplinine, dürüstlüğe ve ehliyete önem vereceklerini belirterek, şöyle devam ediyordu: "Ayrıca hiçbir personelimizin kılık kıyafeti-

7. *Meydan*, 8 Nisan 1994.
8. Nuriye Akman, *Sabah*, 26 Aralık 1993.
9. *Milliyet*, 11 Nisan 1995.
10. *Milliyet*, 29 Mayıs 1994.

ne karışılmayacağını, siyasi düşünceleri ve yaşam tarzları nedeniyle farklı muameleye tabi tutulmayacağını önemle vurgulamak isterim. İstanbul hepimizin. Güzellikleri ve sorunlarıyla bu kentte hep birlikte yaşamaktayız. Güzellikleri korumak, sorunları çözmek için çaba sarfetmek hepimiz için kutsal bir görevdir. Bu nedenle sizlerle, çabalarımızın karşılığını almak için gece gündüz demeden canla başla, işbirliği ve dayanışma içinde çalışmaktan mutluluk duyacağım."

Belediyede Kadrolaşma

Yerel seçimlerin yapıldığı 27 Mart günü sandıklarda oy verme işlemi tamamlanmış, bazı sandıklardan oy neticeleri gelmeye başlamıştı. Geceyarısına doğru birçok yerden gelen sandık sonuçlarında ANAP adayı İlhan Kesici'nin birinci, Erdoğan'ın ikinci olduğu belirtiliyordu. İstanbul İl Merkezi'nde Erdoğan'ın yanında MTTB'den ağabeyi İsmail Kahraman vardı. Kahraman gelen sonuçlarla umudunu kaybetmeye başlamıştı. "Seçimi kaybettik" havasında bir şeyler söylemek istedi ki Erdoğan, ağabeyinin sözünü kesti: "İsmail Ağabey sen hiç merak etme. Birçok seçim bölgesinden gelecek sonuçlarla zafer Allah'ın izniyle bizim olacak."

Erdoğan kazanılan zaferle ilgili basın toplantısı yapmadan önce seçim koordinasyonunu sağlayan, seçimin karargâhtaki mimarlarından Prof. Ömer Dinçer'e dönerek şunları söyleyecekti: "Hocam kolları sıvamanın vakti geldi. Siz içeri odaya geçerek, belediyede hangi bürokratlara nerelerde görev vereceğimizin listesini bir zahmet çıkarıverin."

Prof. Dinçer, o gece bu listeyi ayrıntılarıyla hazırlayıp Erdoğan'a verdi. Erdoğan listede değişiklik yapmadan hayata geçirmek istedi, fakat RP Genel Merkezi başta olmak üzere teşkilatlardan beklenmedik bir refleks ile karşılaştı. Partiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan, hatta İslamcılığından kuşku duyulan isimlerin önemli görevlere getirildiği söyleniyordu. Partinin önde gelen isimlerinden Bahri Zengin bile "Taban onlara aşina değil," şeklinde bir açıklama yaptı. *Nokta* dergisinin notu ise şöyleydi: "RP'li başkan ihanetle suçlanıyor. Erdoğan'ın başkan olduktan sonra kendilerine danışmadığını ve bildiğini okuduğunu söyleyen Refah partililer öfkeli ve küskün."[11]

Erdoğan, işte o zaman külfeti üstlenen teşkilatların nimeti de paylaşmak istediklerinin farkına varmıştı. Belediyenin para pul işlerinin hiçbirini teşkilat kökenli bürokratlara vermedi. Onları maliye ve yatırım işlerine dahil etmedi. Kıyamet de esas bundan kopmuştu. Atanan bürokratların bazıları eski ANAP'lıydı, bazılarıysa Fethullah Gülen'in talebelerindendi. Parti tabanından gelen isimler ise hizmet sektöründe görevlendirildi. Örneğin Kahraman Emmioğlu Genel Sekreter, Akif Gülle ise personelden sorumlu daire başkanı oldu.

RP Genel Merkezi'ne şikâyet yağıyordu. Erbakan birkaç kez olaya Ahmet Tekdal ve Oğuzhan Asiltürk aracılığıyla müdahale etmek istedi. Ama Erdoğan kararlıydı. Genel Merkez'in artan baskısı karşısında zehir zemberek bir açıklama yaptı: "Partim dahil hiç kimse bana göreve alınacak kişilerle ilgili baskı yapamaz. Partimle bazı konularda istişare yaparız o kadar. Hiçbir zaman yetkilerime karışamaz. Karışırsa resti çekerim."[12]

Bu sözler bir bakıma genel merkez ile bağlarının kopmasının ve özerkliğinin ilanıydı. Bu olaydan kısa süre sonra Fatih ilçesinde seçimler yenilendi. RP en önemli kalesini ANAP adayı Sadettin Tantan'a kaptırdı. RP'nin aldığı bu hezimet bile Erdoğan'ın yaptığı kadrolaşmaya karşı tepkinin sonucu olarak değerlendirildi.

İslami medya da bu dönemde Tayyip Erdoğan'ı yakın takibe almıştı. Özellikle Belediye Kültür İşleri Daire Başkanlığı'na getirilen Şenol Demiröz'ün birtakım faaliyetlerinden rahatsızlıklar basına yansıyordu. Tayyip Erdoğan iki tarafı keskin bir bıçağın altındaydı. Ne yapsa eleştiri bombardımanına tabi tutuluyordu. Gençlik arkadaşı Yılmaz Yalçıner, *Akit* gazetesindeki köşesinde "Belediyeye musallat olan enteller" başlığıyla zehir zemberek bir yazı yazdı. Yalçıner, Erdoğan'a üstü kapalı uyarıda bulunuyordu:

"İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin altı oyuluyor. Kim oyarsa oysun, nasıl oyarsa oysun, katiyyen umurumda değil amma.. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin başında Sayın Recep Tayyip Erdoğan bulunduğu ve onun şahsında 'emin eller' idaresinin simgelendiği bir ortamda, orada sinsice cereyan eden hadiselere karşı suskun kalmak mümkün değildir. Refah Partisi'nin Meclis'te bütçe görüş-

11. *Nokta*, 31 Temmuz 1994.
12. *Sabah*, 8 Kasım 1994.

meleri sırasında Kültür Bakanlığı'nın 'opera ve bale' gerekçesiyle halkın trilyonlarını çarçur etmesini nasıl şiddetle eleştirdiğini biliyoruz. Bunların 'özelleştirilmesi'ni ve halkın sırtından tufeyli beslenmemesini Sayın Zeki Ünal gayet yerinde hatırlatmalarla belirtmişti. Refah Partisi aynı hassasiyeti, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Kültür Dairesi'nin faaliyetleri için niçin göstermiyor, orada dönenleri neden görmüyor, anlamak mümkün değildir. Ankara'da Devlet Opera ve Balesi'nin 'özelleştirilmesi'ni isterken, Refah Partisi'nin ne yapmayı düşünüyorsa doğrudan doğruya bizzat kendisinin yaparak, örnek olabileceği imkânı varken, İstanbul'da neden aksine icraatta bulunuyor? Soruyorum: 80 milyar harcama ile İstanbul'da 'Opera Sahnesi' kurulduğundan ve bunu Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Kültür Dairesi'nin yaptığından Refah Partisi yetkililerinin haberi yok mu? 80 milyara opera sahnesi... Ve her ay 10-15 milyar buraya işletme masrafı. Recep Tayyip Erdoğan Bey kardeşimizin 'emin el'inden, halkın paralarını kimler, nasıl oluyor da böyle faturasızca çarpabiliyor? Cevap: 'Çok seslilik' abicim! Artık gırtlağa geldi, dayandı. Seçkin bazı müslüman kimliklerin 'danışmanlık', 'programcılık', 'organizatörlük' vs. gibi arpalıklar dağıtılarak ve 'demokratlık, çok seslilik' yâvelerinin oltasına takılarak, susturulmalarına, enterne edilmelerine göz yumamayız. Sayın Recep Tayyip Erdoğan Bey kardeşimiz, etrafını saran karşısına geçip kavuk, sırtını döndüğü zaman da temellerimize kazma sallayan güruha dikkat etmelidir, diye düşünüyorum. Onu sadece bugün değil, Allah nasib ederse yarınlarda da müslümanlar nezdinde 'emin el'in simgesi olarak ayakta görmek istiyoruz. Yıkılmış olarak değil!"[13]

Genelevde Erdoğan Seçmenleri

RP seçim karargâhında yapılan tartışmalarda "Hiçbir ayrım yapmadan her yere gidip davamızı anlatmalıyız," sözlerine kimse anlam verememişti. Erbakan'ın yakın çevresi, sömürü aracı olarak kullanılan hayat kadınlarına ve onların bulundukları genelevlere gidip propaganda yapılmasına karşı çıkıyordu. Erdoğan, 1980'li yıllarda karşı çıktığı bu çalışmaya sonunda "evet" dedi. Kasımpaşa eşrafından bu bölgenin raconunu bilen birkaç kişinin yanına RP'li gençler

13. *Akit*, 25 Nisan 1996.

verildi. Gençler buralara hayatlarında ilk defa, ürkerek ve korkarak girdiler. Biri cılız sesle "Biraz sonra RP Belediye Başkan Adayımız Recep Tayyip Erdoğan sizleri ziyaret edecek," dedi.

Kadınlardan birkaçı gülüşüyordu. "Burası Hacı, Hoca yere değil," dediler. Kadınların bazıları başlarına yaşmak aldı. Karşılarında sakallı, sarıklı birini bekliyorlardı. Takım elbiseli genç bir adam içeri girdiğinde herkes şaşırmıştı. Kısa bir konuşma yaptı, içine düştükleri talihsizlikten dem vurdu. Erdoğan, "Biz sizi içinize düştüğünüz karanlık dünyadan kurtarmak istiyoruz," şeklindeki sözlerinin ardından "Oyunuzu, gönlünüzü, desteğinizi istiyorum," dedi.

Bazı kadınlar ağlıyordu. Birinin sözü Erdoğan'ın kulaklarından hiç gitmedi: "Başkan sen bizi kurtaramazsın. Bize senet imzalattılar. Ne kadar olduğunu bilmiyorum. 13 yaşında bu tuzağa düştüm. O gün bu gündür borç ödüyorum."

Beyoğlu adaylığında başlayan bu ziyaretler, İstanbul Belediye Başkan adaylığında da sürdü. Bazı kadınların gizlice çalışmalara katıldığını görenler bile oldu. Sokak aralarında ceket ceplerine koydukları şaraplar ile Erdoğan'ın posterini yapıştıranlar bile vardı. Erdoğan bu evleri kapatmaya kararlıydı. Kapatma kararıyla ilgili olarak bir soruya şu cevabı verdi:

"Genelevler konusunda kesin kararlıyım.

– Kapatmaya mı ?

Tabii. Biz kendi nefsimize istediğimizi karşımızdaki insan için de isteriz.

– Sizin istemediğinizi onlar istiyorsa ?

Ona şunu sorarım. Siz kızınızın, eşinizin, böyle bir yerde sermaye olarak kullanılmasına müsaade eder misiniz? Bu bir kadın sömürüsüdür. Ben buna evet dersem ne insanlığa bunun hesabını verebilirim, ne de beni yaratan Rabbime.

– Sorun genelev kapatmakla çözülecek mi?

Bize 'gençlerin hali ne olacak?' diye sorulabilir. Bunun tek çözümü evlilik müessesidir. Biz gençlere bu konuda yardımcı oluruz. Toplu evlendirme merasimleri yaparız.

– Bu kadar kolay mı ?

Tabii. Ben kendi nefsime uyguladım oldu. Bana olduğuna göre bir başkasına da olabilir."[14]

14. Nuriye Akman, *Sabah*, 26 Aralık 1993.

Yazar Çetin Altan, seçimlerden bir hafta sonra *Aktüel* dergisine ilginç bir yorum yapıyordu: "Kışla cami rekabeti bu. Ve bu rekabet eskidir. 3. Selim'in devrilme hikâyesi. Kabakçı Mustafa, Patrona Halil isyanları hep caminin kışkırtmasıdır. Caminin mutlaka ağırlığı olmuştur siyasetimizde. Zaman zaman kışla ağır basmıştır. Şimdi de cami rövanşı alıyor."

RP kanadından verilen demeçler de bunu gösteriyordu. RP kitleselleşiyordu. Kitleselleşirken "Müslüman demokrat " kimliğini kabul eden ve bunun versiyonlarını yerine getiren bir anlayış yoktu. Belediyelere ait işletmelerde içki satışının yasaklanmasının ardından Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması, Taksim'e cami yapılması talepleri geldi. Bazı dergiler "Adil düzenle yaşama kılavuzu" yayınlıyordu.

RP'nin yükselişinin korkuttuğu kesimler kısa sürede "şeriata karşı atağa" geçtiler. Bunun başlangıcı 231 kişi tarafından imzalanan "Karanlığın ayak sesleri" başlıklı bildiri olmuştu. RP'nin yerel iktidarının yabancı sermayeyi ürküteceği görüşü savunuluyordu. Örneğin Jefi Kamhi, bir grup işadamıyla dönemin başbakanı Tansu Çiller'e kadar gitmiş ve endişelerini dile getirmişti. Aralarında sivil toplum örgütleri, sanatçılar ve işadamlarının bulunduğu gruplar İstanbul'un zengin semtlerinde toplanarak ortak eylem kararları alıyordu:

"Yerel seçimlerden sonra sadece İstanbul'da çeşitli platform, oluşum, dernek, vakıf vb. isimlerle faaliyet gösteren 40'ın üzerinde sivil örgütlenme ortaya çıktı. Bunların aşağı yukarı tümünün temelindeki birleştirici harç, 'laiklik', 'şeriata karşı olma', 'demokrasi ve çağdaşlık' kavramları yer alıyor. Önemli bir çoğunluğu ise zaten göğüs, boyun ve yakalarına taktıkları Atatürk rozetleri ve ay yıldızlarla ifade ettikleri 'ortak zeminleri'ni Atatürkçülük ve hatta daha da ileri giderek İkinci Kurtuluş Savaşı olarak tanımlıyorlardı."[15]

Özellikle kadınların yaptıkları örgütlenmelerin ana dokusunu eğitim ve vakıf çalışmaları oluşturuyordu. Yasemin Kamhi, RP'li belediyelerin iktidara gelmesinden sonra yaşam biçimindeki değişiklikler üzerine şunları söylüyordu: "Şimdiye kadar hiçbir şey

15. *Yön*, 5 Haziran 1994.

yapmadık. Ancak şimdi yeni bir Kurtuluş Savaşı var. Ve herkes gibi biz de bunun içindeyiz."[16]

Bu örgütlenmelerden en ilgi çekeni ise Türkiye'nin önde gelen sanayici ailesinin yalısında yaptıkları toplantıydı: "Toplantı dia gösterisiyle başlıyor. Çarşaflı genç kızlar, kadınlar, şalvarlı-sarıklı erkekler ve Cuma namazı eylemleri var. Konuşmacı şeriat düzenini anlatıyor. Tam büyük bir eğitim semineri. Salondaki hanımların tüyleri diken diken... Herkes çok istekle ve dikkatle dinliyor. Kimileri minik çığlıklar atmaktan kendini alamıyor."[17]

Başı çekenler ise Koç ve Eczacıbaşı aileleriydi. İşe eğitim alanında çeşitli vakıflar kurarak başladılar. Şeriata karşı atağın ilk provası ise 6 Mayıs 1994 Cuma günü Büyükşehir Belediye Meclisi'ne gidilerek "seçtiklerinin denetlenmesiyle" devam etti.

Bundan sonraki dönem, irticaya karşı etkin önlemlerin alınacağı bir dönem olacaktı. RP'ye karşı toplumun iç bünyesinde oluşan tedirginlik, özellikle İstanbul'da içkinin yasaklanacağı, kadınların başlarının zorla örtüleceği, Taksim'e cami yapılacağı gibi iddialar ile yerini korkuya bıraktı. Erdoğan'ın kitleselleşmeye doğru adım adım giderken verdiği radikal demeçler, bu sürecin hızlanmasına neden oldu. RP'nin kitleselleşmesinin dönüm noktası olan 27 Mart 1997 yerel seçimleri, laik/anti-laik ayrımının kesin hatlarıyla çizilmeye başladığı önemli bir seçim olmuştu.

İstanbul sosyetesinde irticaya karşı gelişen refleks askerlerde de görülmeye başladı. Onlara göre "irtica PKK'dan daha tehlikeli" idi. Dönemin Ankara DGM Savcısı Ülkü Coşkun, Başbakan Tansu Çiller'e verdiği gizli bir dosyada irticayı böyle tanımlıyordu. Yerel seçimlerdeki başarıdan sonra RP'yi sistemin içine sızan bir "virüs" olarak tanımlayan askerler, mantık örgüsünü şöyle kuruyorlardı:

"Bir bilgisayar düşünün. Bu bilgisayara bir virüs girmiş. Ya bilgisayar bu virüsten temizlenir ya da virüs tüm bilgileri mahveder. Olayı böyle görmek gerekir. Ama askeri kesim bilgisayarın bu virüsten temizleneceği kanaatinde. Çünkü vazgeçilmeyecek iki şeyden bir tanesi ülkenin bölünmez bütünlüğü, diğeri de laikliktir."[18]

Başbakan Çiller askerlerin mesajını iyi anladığının işaretlerini

16. *Yön*, 5 Haziran 1994.
17. *Yön*, 5 Haziran 1994.
18. Evren Değer, *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1994.

vakit geçirmeden verdi. Fransız *Le Figaro* gazetesiyle yaptığı röportajda Batı'mn Türkiye'ye yardım etmemesi halinde "Avrupa'nın kapısına dinci rejimler yerleşir. Barış için tehdit oluşturabilir," diyordu. Çiller ordunun müdahalesi ihtimaline karşı şunu söylüyordu: "Ordu demokratik tercihle gelen bir partiye karşı koymaz. Bizi dışarıda bırakırsanız; İslamizm sizin kapınıza yerleşir."[19]

Artık siyasal İslam'ın en büyük temsilcisi RP'nin önlenemez yükselişine karşı etkin tedbirler alınması devletin gündemine girmişti. Askerler bu tedbirleri almakta geç kalmadılar. Ama bu tedbir beklendiği gibi direkt askerlerin, RP'nin karşısına çıkması anlamına gelmiyordu. Milli Güvenlik Kurulu'nun 1995 Ekim ayında yaptığı "İrtica ve aşırı dinci akımlar" konulu araştırmada ana mantık şöyleydi:

"Buradaki olay 'doğrudan ordunun müdahalesi' değil. Sanki daha çok, böyle bir 'korku'nun, siyasete 'yansıtılması' şeklinde gelişiyor. Böylece bir 'sivil baskı' unsuru yaratılıyor. Tıpkı, 'DEP'in Meclis'ten atılışı'nda olduğu gibi, 'asker yapmadan biz yapalım' psikolojisine dayandırılan bir politika bu... Bir başka değişle, RP korkusuna dayandırılmış bir 'gizli sivil darbe' siyaseti."[20]

İsyanın Ayak Sesleri

Erbakan'ın Tayyip Erdoğan konusundaki temkinli tutumu yeni dönemde de devam etti. Erdoğan, her isteğinin Genel Merkez'de inanılmaz bir dirence yol açtığına tanık oluyordu. O zaman devreye teşkilat sokuluyordu. Genel merkez de teşkilat tepkisi karşısında söz konusu isteği kabul ediyordu. Erdoğan'ın belediye başkan adayı olmadan önce yeniden il başkanlığına seçildiği son kongreydi. Ahmet Tekdal İstanbul'a geldi ve Hoca'nın bir isteğini iletti: "Feyzullah Kıyıklık, İdris Güllüce ve Fatih Dağlar İstanbul il listesine girmeyecek."

İstanbul il teşkilatına neredeyse bomba düşmüştü. Bu isimlerin, partinin büyüklerine yönelik ağır hakarette bulundukları ileri sürülüyordu. Erdoğan bu isteğe sert çıktı. Tekdal ile Erdoğan arasında şaşkınlık yaratan bir tartışma yaşandı. Erdoğan kırıp dökse de

19. *Hürriyet*, 23 Temmuz 1994.
20. Fatih Çekirge, *Sabah*, 17 Eylül 1995.

adamlarını feda etmedi. Onları listeye dahil ederek kongreyi gerçekleştirdi.

RP'nin liste savaşları 1991 seçimlerinde başlar. Erbakan'ın eski tüfekleri İstanbul listelerine yerleştirmesine Tayyip Erdoğan sert bir şekilde muhalefet ediyordu. Ali Oğuz'un liste başı adayı olmasıyla yeni bir tartışma daha başladı. Çünkü Erdoğan, yaptığı konuşmalar ve evrensel mesajlarıyla dikkat çeken Ümraniye Müftüsü'nün birinci sıraya gelmesini istiyordu. Listeler açıklandığı gün Ali Oğuz liste başıydı. Çünkü Ümraniye bölgesinden muhtemelen tek milletvekili çıkacaktı. Erdoğan bastırdı. Ümraniye Müftüsü'ne büyük önem veriyordu. Parti Genel Merkezi ve İstanbul'da bazı üyeler söz konusu şahsın Akyazı müftüsü olduğu dönemde, bazı imamları Milli Görüşçü olduğu için sürdüğünü, RP'ye cephe aldığını söylediler. Diğer bir iddia ise *Milli Gazete*'nin çok üzerine gitmesine karşın kanıtlayamadığı bir duyumdu: Ümraniye Müftüsü Lions kulüplerine üyeydi.

Sonunda Erdoğan'ın istediği oldu. Ümraniye Müftüsü milletvekili seçildi. Aldığı oylarla ikinci sıraya yerleşen Ali Oğuz'u da milletvekili çıkartmıştı. Ümraniye Müftüsü, Tayyip Erdoğan'ın Büyükşehir Belediye Başkanı seçildiği seçimlerde ona büyük oy kaybettirecek olan Hasan Mezarcı'dan başka biri değildi.

Benzer bir liste kavgası 1995 seçimlerinde de yapılacaktı. Aydın Menderes'in "Bundan sonra İslam'ın neye uyacağı değil, neyin İslam'a uyacağı önemlidir," sözleriyle RP'ye girmesine karşılık İstanbul il teşkilatında bir tedirginlik vardı. Erdoğan ilmek ilmek dokuduğu teşkilatın emeğine karşılık bazı kişilerin paraşütle listelere girmesine karşıydı.

Bu konuda şunları söyleyecekti: "Biz onlara hep, 'Teşkilatların gönderdiği isimlere lütfen saygılı olunuz, itibar ediniz' dedik. Nitekim milletvekili seçiminde eğer İstanbul teşkilatının verdiği isimlere itibar edilseydi biz İstanbul'da 20 civarında milletvekili çıkarırdık."[21]

Erdoğan 1995 genel seçimlerinde İstanbul listesine giren Menderes ve arkadaşları Gürcan Dağdaş, Metin Işık konusunda Erbakan'a yeniden muhalefet etmenin yollarını aradı. İlk itiraz Dağdaş'ın birinci sıradaki yerineydi. Şevket Kazan, ittifak görüşmeleri-

21. Nuriye Akman, *Sabah*, 21 Haziran 1998.

nin Dağdaş tarafından yürütüldüğünü, bunun mümkün olmayacağını belirtti. Bu istek reddedilince yeni bir istek daha ortaya çıktı. İstanbul 3. bölgede en azından Metin Işık'ın sırasının kaydırılmasını istiyordu. Çünkü Işık, Hasan Aksay'ın ve Azmi Ateş'in de önüne 4. sıraya yerleşmişti. Erbakan'a iletildi. Erbakan bu konuda kararlıydı: "Listeleri beğenmeyen varsa, buyursun gitsin! Kimse çiğlik yapmasın!"

Erdoğan, tarikat ve cemaat önderlerine hürmet eder, ayrım yapmadan hepsinin ayağına gider, onlarla sohbet ederdi. İstanbul teşkilatında, cübbeli, sarıklı isimlerin ön plana çıkması bilinçli olarak engellenmesine rağmen Erdoğan cemaatlerden herhangi bir olumsuz tepki almadı.

Süleymancılar ile yıldızı barışmayan Milli Görüş hareketi 1995 seçimlerinde bu yönde yeni bir çalışma içine girdi. Kemal Kacar ile yapılan görüşmede birkaç Süleymancı'nın listelere alınması isteniyordu. Arif Ahmet Denizolgun (Antalya), Cevdet Akçalı (Adana), Hasan Belhan (Elazığ) ve Göksal Küçükali (İstanbul) aday gösterildi.

Erbakan'm Başbakanlığı döneminde yapılan 4. Büyük Kongre'de MKYK listesi için inanılmaz bir mücadele başladı. Erbakan, cemaatin kurucusu Süleyman Hilmi Tunahan'm torunu Arif Ahmet Denizolgun'un, Tayyip Erdoğan ise cemaat lideri Kemal Kacar'm bir dönem şoförlüğünü yapan Göksal Küçükali'nin listeye girmesini istiyordu. Mücadeleyi Erdoğan kazandı. Erdoğan Süleymancılar arasındaki mücadeleye böylelikle müdahil olmuştu. Kemal Kacar'ın vefatından sonra cemaatin liderliğine Arif Ahmet Denizolgun geldi.

Denizolgun, bu dönemde Erdoğan'dan gelen bütün görüşme tekliflerini geri çevirdi. Sonradan Erdoğan'ın oğlunun düğününe temsilci göndererek aradaki soğukluğu gidermek için yeni bir adım attı. Fakat tam AK Parti'nin kurulma aşamasında Mesut Yılmaz'ın kontenjanından ANAP MKYK'ya seçildi. Buna karşılık aileden Mehmet Beyazıt Denizolgun da AK Parti kurucuları arasında yer aldı. Süleymancı eski RP milletvekilleri Küçükali, Belhan ve Akçalı da AK Parti'yi tercih etti.

Erdoğan ideoloji olarak Erbakan'ı, siyaseten Turgut Özal'ı taklit ediyordu. Nitekim 2001 yılında kuracağı AK Parti için, 1983 yılında Turgut Özal'ın kurmuş olduğu ANAP'ın vizyonunu örnek ala-

caktı. İstanbul Belediyesi'nde de bu konuda bir ikilemle karşı karşıya kalmıştı. Kaldı ki kendi partisi ve lideri Erbakan'la hep sorunları olmuştu. Örneğin Refahyol döneminde "Türkiye'ye hizmet İstanbul tecrübesinden geçiyor. İstanbul çok ciddi darbeler yedi," diyerek Erbakan'ın Başbakanlığındaki hükümetten yeteri kadar destek alamadıkları için, hedeflenen birçok yatırımın yapılamadığından yakındı. Erdoğan "fiili bir engelleme"den söz ediyordu: "Turgut (Özal) Bey'in İstanbul'a verdiği önemi veren bir merkezi yönetimle çalışmış olsaydım şu anda geldiğimiz noktayı en az üçe katlardık. Maalesef siyasi destek göremedik."

Erdoğan bu sözleri ünlü bir köşe yazarına söylüyordu. Muhatabının bu sözler konusunda yorumuysa gayet açıktı: "Gelin bu cümleyi biraz daha Kasımpaşalı haylazı diline çevirelim: Arkamda Özal gibi bir adam olsaydı, ben çok daha fazla şeyler yapardım."[22]

Aziz'lik İşler

Mizah ustası Aziz Nesin, Tayyip Erdoğan gibi Kasımpaşalıdır. Erdoğan ile dünya görüşü taban tabana zıttı. Erdoğan, bir röportajda Nesin ile ilgili sorulara şu cevapları veriyor:

"– Nesin'in adını cadde, meydan adı olarak bu şehre sokmam demiştiniz. Neden?

Tasarrufum altında olan herhangi bir yerde Aziz Nesin ismini vermem. İlkelerime ters düşen bir insan ve kötü bir örnek. İstanbul halkının yüzde 51'i sarhoş olmak istiyor diye sarhoş olmak için imkân hazırlamam ben.

– Sarhoşlukla Aziz Nesin'e itibar aynı şey mi ?

Aynı şey. Ben onu inanç itibariyle halkımı sarhoş edip farklı yöne getirme durumunda bir insan olarak görüyorum.

– Oğlu babasının Taksim Meydanı'ndan geçerken alkışlandığını söylüyor. Nesin'i alkışlayan İstanbulluları hiçe mi sayacağız ?

Bunu siz söylüyorsunuz. Aziz Nesin'i alkışlayanlara inanmıyorum."[23]

Erdoğan bu sözlerden yıllar sonra, siyasi yasaklı olmasına neden olacak malum şiirin mısralarını okudu. İslami göndermeleri

22. Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*, 10 Temmuz 1998.
23. Nilgün Cerrahoğlu, *Milliyet*, 14 Temmuz 1996.

olan ve kalabalıkları coşturan bu şiir birçok tartışmayı da gündeme getirdi. Erdoğan'ın sözlerine çeşitli kesimlerden destek geldi. Ama bir destek herkesin gözünden kaçtı: "Düşünce Suçu(!?)na Karşı Girişim"in 42 nolu broşürü. Yani Erdoğan'ın suçuna iştirak ettiklerini belirten aydınların yayımladığı 42 nolu broşür. Peki kimdi bu aydınlar? Abdülmelik Fırat, Cevat Özkaya, Hasan Celal Güzel ve Aziz Nesin'in matematik profesörü olan oğlu Ali Nesin!

Bununla da kalmadılar. Toplumun her kesiminden yazar, oyuncu, sendikacı ve sanatçının yayıncı olarak çıkarttığı *Düşünceye Özgürlük-2000 Kitabı*'nda bu broşürü yayımlayarak tekrar suç işlediler.

Aziz'lik işler değil mi?

28 Şubat süreciyle gündeme gelen veya iyice ısınan sekiz yıllık kesintisiz eğitim, imam-hatip liseleri, Kuran kursları ve türban gibi konular yurdun dört bir köşesinde protesto gösterilerine ve tartışmalara neden oldu. RP bu arada iktidardan düşmüştü, ama yerel yönetimlerdeki gücünü koruyordu. Partinin kapatılma davası Anayasa Mahkemesi'nde sonuçlanmaya doğru ilerlerken, RP içinde "yeni kadro, yeni lider" tartışmaları başlamıştı. Daha RP hükümetten düşmeden Erdoğan, ilginç bir hamle yaptı. Partisinin TBMM grup toplantısına gelerek bu konularda konuşma yapmak istedi. Erbakan'ın huzurunda, iki seçenek ortaya koydu: Ya İmam Hatipler ya hükümet! Erdoğan şunları söylüyordu:

"Sekiz yıllık kesintisiz eğitim kediye yavrusunu boğdurma formülüdür. Bunu yapmamızın imkânı yoktur. İlk önce kendi insanımıza büyük ihanettir. Tasarının Meclis'e gelmesi halinde parti olarak hükümetten çekilmemiz daha yerinde olacaktır."

Erdoğan'ın sözleri RP grubunun ortasına bomba gibi düştü. Yoğun alkış milletvekillerinin Erdoğan'a desteğini açık olarak gösterdi. Erbakan'ın daha sonra soruları cevaplarken sinirli bir üslup kullandığı gözden kaçmamıştı. Hoca, lafı Erdoğan'ın sözlerine getirdi ve restini çekti: "Kabadayılık etmenin anlamı yok. Bu işler çocuk oyuncağı değil!"

Erbakan, bu tartışmadan sonra konu hakkında daha fazla konuşmadı. Yeni süreç RP içinde yeni tartışmaların ve krizlerin yaşanacağının işaretini veriyordu. Erdoğan hangi il teşkilatı isterse oraya konuşmaya, halkla beraber olmaya, partisinde muhalefet lideri gibi görünmeye başlamıştı. "İstanbul'un malı değilim," diyerek neredeyse siyasi bir parti lideri gibi yurdun dört bir tarafını dolaşıyordu. Erdoğan bu ziyaretlerinde RP yönetiminin acz içinde olduğunu, masaya yumruğun vurulmadığını belirtiyor ve partinin duruşunu yitirdiğini savunuyordu.

RP teşkilatları içinde en ilginç tekliflerden biri Siirt'ten gelmişti. Siirt'in Tayyip Erdoğan için ayrı bir önemi vardı. Çünkü Emine Erdoğan Siirtli'ydi. Ailesi o çocuk yaşlardayken İstanbul'a yerleşmişti. "Hoş geldin enişte" pankartlarının altında büyük bir karşılama yapıldıktan sonra Erdoğan kürsüye geldi. Aklına, İmam-Hatip

Lisesi çağlarında gittiği okul münazaraları geldi. Münazaralarda sıkça okuduğu bir şiirin dizeleri... Malazgirt Savaşı öncesi Alparslan ile Romen Diyojen arasında cereyan eden konuşmanın şiirsel anlatımıydı bu. Diyojen şunları söylüyordu:

"Yaktıralım Kuran'ı
Yıktırayım Kâbe'yi
Şark'a gelen görmesin
Minareli Kubbeyi"

28 Şubat sürecinin getirdiği baskılar ister istemez İslami kesim arasında psikolojik bir öfke doğurmuştu. En çok da, bütün olup bitene karşı başta Erbakan olmak üzere parti yönetiminin "silik ve ürkek" bir görüntü sergilemesi tartışılıyordu. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim konusunda yurt çapında yapılmak istenen mitinglere parti yönetimi karşı çıkıyordu. Ama Erdoğan çizgisinden taviz vermiyordu ve şiirini okumayı sürdürdü:

"Minareler süngü
Kubbeler miğfer
Camiler kışlamızdır
Müminler asker"

Miting alanı sloganlara boğuldu. Topluluk heyecanlandı. Tekbir sesleri "Başbakan Erdoğan" sloganlarına karıştı. Erdoğan'ın konuşmasının genel çerçevesi şöyleydi:

"Türkiye'de düşünce özgürlüğü yok ve ırkçılık yapılıyor. Bizi hiçbir zaman sindiremezler. Batı insanının bile inanç hürriyeti var. Türkiye'de neden buna saygı gösterilmiyor? Minareler süngümüz, kubbeler miğferimiz, camiler ise kışlalarımızdır. Bizi hiçbir zaman sindiremezler. Gökler, yerler açılsa, üzerimize tufanlar, yanardağlar saçılsa yolumuzdan dönmeyiz. Referansım İslamiyet'tir. Bunu dile getirmiyorsam, yaşamanın ne anlamı var? Avrupa'da başörtüsüne saygı duyuluyor. Ama Türkiye'de engelleme getiriliyor. Türkiye'de buna neden saygı gösterilmiyor? Okunan ezanı kimse susturamayacak. Çünkü ezanın sustuğu yerde insanların huzuru olmaz. Kürt, Arap, Çerkez ayrımı yapılamaz. Çünkü bütün insanların birleştiği çatı İslam'dır. Türkiye'deki ırk ayrımına kesinlikle son

vereceğiz. Bunu bu hale getirenler utansın!"[1]

Bu sözlerin yankısı çok şiddetli olacaktı. Televizyonlar, gazeteler, şiir dizelerinden yola çıkarak yorumlar yaptı, manşetler attı. *Yeni Yüzyıl* gazetesinin manşeti RP'nin bu sürece katkısını açıkça ortaya koyuyordu: "Refah kendini tutamıyor!"[2]

Erdoğan'ın "Bir aşk, bir heyecan, bir çimento konuşmasıdır,"[3] diye tanımladığı konuşması hakkında Diyarbakır DGM soruşturma açtı. Erdoğan 31 Mart 1998 günü Diyarbakır DGM'ye giderek yargıç karşısına çıktı. Kendisini savundu: "Özüm sevgi dolu. İşim ise sevmektir. Beraatımı talep ediyorum." Hakim Erdoğan'a sordu: "Referansım İslam'dır sözüyle neyi kastettiniz?"

Erdoğan'ın cevabı şöyle oldu: "Evet benim referansım İslam'dır. Göğsümü gere gere söylüyorum. 'İslam, bana insanları sevmeyi emrettiği için insanları seviyorum. Bu bağlamda beni referansım İslam'dır.' dedim. Konuşmamda genel olarak inanç birliği ve sevgiden söz ettim. Herhangi bir ayrım, herhangi bir kimseyi veya kurumu hedef göstermem söz konusu değildir."[4]

Mahkeme sonucu 21 Nisan 1998 günü açıklandı. Tayyip Erdoğan, TCK'nın 312/2 maddesi (halkı din ve ırk farklılığı gözeterek, kin ve düşmanlığa tahrik etme) uyarınca bir yıl hapis cezasına çarptırıldı. Karara ilk tepki Türkiye-Avrupa Birliği Parlamenterler Komisyonu Başkanı Pieter Dankert'ten geldi. Dankert, kararı "fikrin ifadesini cezalandırmak" olarak yorumladı.[5]

Mahkûmiyet kararını en iyi anlayan elbette ki Tayyip Erdoğan olacaktı. Her ne kadar "Bir kıymeti harbiyesi yok," dese de "Dilim konuşmayacak, ama susan kalbim hep konuşacak," dizeleriyle bir kabul içinde olduğunu gösteriyordu. İçinden geçenleri Mehmet Akif'in dizeleriyle anlatacaktı. "Ağlarım ağlatamam/hissederim söyleyemem/Dili yok kalbimim/Ondan ne kadar bizarım."[6]

Anlatamayacağı şeyler vardı. Bundan sonrası onun için kelimenin tam anlamıyla çıkmaz sokaktı. Ceza aldığı madde ömür boyu siyasi yasak getiriyordu. Halbuki maratonunu yarıda bırakmak istemiyordu. RP'nin kapatılması ve hareketin 30 yıllık liderinin siyasi yasaklı olmasının ardından gelen Erdoğan'ın cezası yeni kurul-

1. *Hürriyet*, 22 Nisan 1998.
2. *Yeni Yüzyıl*, 8 Aralık 1997.
3. *Milliyet*, 22 Nisan 1998.
4. *Sabah*, 1 Nisan 1998.
5. *Zaman*, 23 Nisan 1998.
6. *Milliyet*, 27 Nisan 1998.

muş olan Fazilet Partisi'ne, oyuna güçlü bir şekilde dahil olma izni verilmeyeceği anlamına geliyordu.

Erdoğan'ın cezası parti içindeki ayrışmanın da bir ölçüde dışavurumu oldu. Milletvekilleriyle birlikte İstanbul'da gövde gösterisi yapan Erdoğan, kendisi hakkında verilen cezayla Adnan Menderes'in idam cezası arasında bir ilinti kuruyor ve böyle hatalar görmek istemediklerini söylüyordu. Rize Vakfı'nın düzenlediği yemekte, yargı kararına karşı boyun eğmeyeceğini belirtiyor, değişen siyaset vizyonunun ilk işaretlerini vermeyi de ihmal etmiyordu: "Türkiye'de siyasi düşüncesi ne olursa olsun, herkesin ortak paydası Türk milliyetçiliğidir."[7]

Vural Savaş'la Savaş

Yargıtay'ın karar hakkındaki değerlendirme safhasında bütün gözler RP'nin kapatılma davasını açmış olan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'a çevrilmişti. Savaş, Erdoğan'ın "Karara boyun eğmem," sözlerini "ucuz kabadayılık" olarak yorumladı. Ve mütalaasını yaptı: "Ülkemizde şeriatçılar emellerini ancak kanla ve iç harp çıkararak gerçekleştirebilirler. Sanık silahlı eylemi çağrıştıran bu sözleriyle hem Sevr'i hortlatmaya çalışan ve bu nedenle ülkemizde hem bölücü parti ve kişileri, hem de siyasal İslamcı parti ve kişileri destekleyen paralı ve çok etkili dış güçlere, ayrıca içimizdeki siyasal İslamcılara, 'Sizin aradığınız adam benim,' imajını vermeye çalıştı. Esasen sanık bu imajı uzun yıllardır vermeye çalışmaktadır."[8]

Yargıtay'ın Diyarbakır DGM tarafından verilen kararı görüşmeye başlaması Erdoğan ekibinde uzun bir bekleyişe neden oldu. Bu arada TBMM'de TCK'nın 312. maddesinin kaldırılmasına yönelik Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan bir çalışma vardı.

Erdoğan ve Savaş arasında bundan sonra medya aracılığıyla sert bir tartışma başladı. Erdoğan, Tuzla'daki Kafkalespor Kompleksi'nin temel atma töreninde yaptığı konuşma sırasında kalabalığın kendisine yönelik "Vur de vuralım, öl de ölelim" sloganlarına beklenmedik bir cevap veriyordu: "Sizin adınız Vural mı size 'vurun', 'alın' diyeyim. Sizin soyadınız Savaş mı da size 'savaşın' diye-

7. *Hürriyet*, 26 Nisan 1998.

8. *Hürriyet*, 5 Eylül 1998.

yim." Bu sözler üzerine Vural Savaş, Tayyip Erdoğan'ın kendisine yönelik olarak "vur emri çıkardığını" belirterek suç duyurusunda bulundu.

Yargıtay'ın kararını vermesinden önce, dosyaya bakan 8. Daireyle ilgili ilginç dedikodular ortalığı kapladı. Erdoğan'a yakınlığıyla bilinen bir işadamının daire hakimlerinden bazılarıyla Ankara RV Restoran'da birlikte yemek yediği ileri sürüldü.

Yargıtay 8. Dairesi bütün söylentilere rağmen kararı onayladı. Kararın gerekçesinde Erdoğan'ın savaş çağrısı yaptığı belirtildi. Kararda Erdoğan'ın halkı, kula kulluk edenler ve Atatürkçü laik kesim diye ikiye ayırdığı belirtildi.

Gerekçeli kararda Erdoğan'ın konuşmasının insanları birbirine düşürmek için kapalı tehlike oluşturduğu, siyasi konumu ve konuşmanın yapıldığı yer de göz önüne alındığında "patlamaya hazır bir buhar kazanı"na yapılan basınç etkisi yarattığı kaydediliyordu. Yargıtay 8. Dairesi'nin gerekçeli kararında Hucurat Suresi'nin 2. âyetinden örnek verilmiş olması da dikkat çekiyordu. Kararda şu yorum yapılıyordu:

"İslam dini barış ve kardeşlik dinidir. Müslümanlar arasında ayrım yapılamaz. Allah nezninde kimin daha makul Müslüman olduğu sanığın takdirinde değildir. Kur'an-ı Kerim'in El Hucurat suresinin 2. âyetinde müminlerden iki taraf vuruşacak olursa aralarını bulup barıştırın denilmektedir. Sanık bir kesimi diğeri aleyhine kapalı da olsa kışkırtmaktadır."[9]

Erdoğan, Yargıtay'ın onama kararı üzerine, "Yıkılmadım, dimdik ayaktayım. Bu şarkı bitmeyecek. Dört ay dinleneceğim. Pişeceğim, karşınıza daha pişmiş çıkacağım," şeklinde bir açıklama yaptı.[10]

Tayyip Erdoğan cezaevine girmişti ki TBMM Genel Kurulu'nda ANAP Uşak Milletvekili Yıldırım Aktürk 13 Mart 1999 tarihinde söz alarak ortalığı karıştırdı. Aktürk, ANAP lideri Mesut Yılmaz'ın kendisine, "Bana Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş geldi ve 312'nin değiştirilmemesi gerektiğini söyledi. Eğer değiştirirseniz, birkaç yıl sonra ve ANAP bile iktidarda olsa 163'ten daha ağırını getirmek zorunda kalırsınız," dediğini aktararak, "Değişen rüzgârlarla bu noktaya gelindi," şeklinde konuştu.

9. *Milliyet*, 26 Eylül 1998 10. *Hürriyet*, 27 Eylül 1998.

Aktürk, konuşmasında "312, o günlerde 'Eşber yasası' [Eşber Yağmurdereli] diye anılıyordu. Ancak Tayyip Erdoğan konuşunca bazı arkadaşlar çekinceler koydular. O zamanki Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, yasanın mevcut haliyle çıkmaması halinde istifa etmek zorunda kalacağını çünkü Avrupa'ya söz verdiğini söyledi," dedi.

Aktürk'ün açıklamaları, biraz sonra kürsüye gelen Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk tarafından da onaylandı. Türk de, Erdoğan davasının gündeme gelmesinden sonra yasa tasarılarını savunamadıklarını itiraf etti. Türk, Yılmaz'ın, Savaş'la yapmış olduğu görüşmeyi kendisine de aktardığını söyledi.

Anlaşılan Karadeniz lobisi iş başındaydı. Merkez sağda yeni bir Karadenizli lider adayına izin verilmeyecekti. Yılmaz bu iddialarla ilgili bir kelime bile etmedi. Gelişmelerden memnundu. Erdoğan'ın da faydalanacağı değişiklik paketi, verilen cezadan sonra esen rüzgârlarla gündemden düşmüştü. Ama kadere bakın ki bir dönem RP yönetimi "Eşber yasası" diye 312. maddenin kaldırılmasına karşı çıkmıştı.

Karargâh Gibi Cezaevi

Erdoğan için cezaevine gidiş vakti geldiğinde önce Üsküdar Emniyet Mahallesi'ndeki evinin önünde bir uğurlama töreni düzenlendi. Erdoğan, evinin önünde yaptığı konuşmada, veda etmediğini, bundan sonra da hizmetlerine devam edeceklerini belirterek şunları söyledi:

"Sizlere veda etmiyorum. Bu bir veda değil. Her zaman söylediğim gibi, inşallah bitmeyen şarkının besteleri içerisindeki bir es' tir, bir duraktır. Şu anda, bugüne kadar üzerinde çalıştığımız bir çok projenin bundan sonra da devamı mahiyetindeki çalışmalarımızı orada devam ettireceğiz. İnanıyorum ki es'ten sonraki notalar, aynı istikrar içerisinde aydınlık yarınların Türkiyesi'ne, barışa, sevgiye, kardeşliğe giden yolda sizin bu sevginiz, sizin bu aşkınız, sizin bu sevdalarınızla bütünleşerek devam edecektir."[1]

Tayyip Erdoğan daha sonra, alkışlar ve "Türkiye seninle gurur duyuyor" sloganları arasında korumalarıyla birlikte otomobiline binerek, Cuma namazını kılmak üzere Fatih Camii'ne gitti. Kalabalık camiye ve avlusuna sığmayınca binlerce kişi namazını yollarda kılmak zorunda kaldı.

Otobüs izdiham nedeniyle ilerleyemeyince polisler kalabalığı yarmak zorunda kaldı. Erdoğan otobüsten halkı selamlarken çevredeki işyerlerinde ve binalarda bulunan halk Erdoğan'a alkışlarla sevgi gösterisinde bulundu. Bölgede trafik kilitlendi. Pınarhisar'a kadarki güzergâhta bulunan üst geçitlere "Bu şarkı burada bitmez" yazılı bez afişler asıldı.

Tayyip Erdoğan'ın tam bir gövde gösterisi halinde, düğüne gider gibi, Pınarhisar Cezaevi'ne 120 günlük cezasını yatmaya gitmesi Türkiye siyasetinin yeni bir lider kazanmış olduğunu da gösteriyordu.

Öteden beri Türkiye'de, başta polis olmak üzere devletin güvenlik ve adli birimleri, solcu ve PKK'lı tutuklu ve hükümlülerin, bulundukları cezaevlerini birer karargâha çevirdiğinden yakınırlar. Sırf bu bahaneyle "F Tipi cezaevleri" gündeme getirildi ve buralara sevk edilmeye ölümüne direnen tutukluların bazıları, "Hayata

1. *Yeni Şafak*, 27 Mart 1999.

Dönüş" adı verilen operasyonlarda hayatlarını kaybetti.

Kuşkusuz kimse Tayyip Erdoğan'ın kaldığı 120 gün boyunca Kırklareli Pınarhisar Cezaevi'nin, yenilikçi hareketin ve dolayısıyla yaklaşık iki yıl sonra kurulacak olan AK Parti'nin karargâhı işlevi görmesine ses çıkarmadı. Genç yaşta kaybettiğimiz Kemal Diyarbekir'in konuyla ilgili haberine *Hürriyet* "Tayyip turizmi" başlığını uygun görmüş:

"Tayyip Erdoğan'a 'Destek ziyaretleri' iç turizmde yeni bir gezi akımı yarattı. Türkiye'nin çeşitli illerinden otobüslerle İstanbul'a gelen gruplar, Belediye Sarayı ile kentin tarihi ve turistik yerlerini gezdikten sonra, kentlerine geri dönüyorlar. Özellikle hafta sonuna denk gelen geziler daha çok ilgi çekiyor. Belediye Sarayı'mn, Türk Bayrağı, belediye flaması, masalar ve çiçeklerle donatılan kokteyl salonu, destek ziyaretleri için sürekli açık tutuluyor. Heyetlerin biri salona alınırken, diğerleri bahçede sırasını bekliyor. Çimler üzerinde dinlenen gruplara, şerbetçiler, sırtlarındaki güğümlerden serinletici içecekler sunuyorlar. Heyet salona alındığında Erdoğan, çalışmasını yarıda bırakıp, makam odasından aşağıya iniyor. Ezberindeki konuşmayı yineliyor. Destekçi heyet üyeleri de 'Başkan nerede biz oradayız', 'Başbakan Erdoğan, mücahit Erdoğan', 'En büyük başkan bizim Başkan', 'Türkiye seninle gurur duyuyor' diye sloganlar atıyorlar. Başkan Erdoğan, konuklarını kapıda uğurlayıp, makam odasına çıkıyor. Kalabalıktan saunaya dönen kokteyl salonu havalandırılarak serinletilmeye çalışılırken, diğer bir grup içeri alınıyor. Başkan Erdoğan, yeniden salona iniyor. Günler birbirine benzer biçimde geçiyor."[2]

Hapisten Yayılan Enerji

Erdoğan, İstanbul krizinin çözüldüğü dönemde dört aylık hapis cezasını çekmek için Pınarhisar Cezaevi'ne girmişti. Misafirliğin başlamasıyla birlikte ziyaretçi akını da başladı. Erdoğan'ın Pınarhisar Cezaevi'nden, partisinin tabanına pozitif enerji verdiği görülüyordu. Nitekim o günleri bir gazete şöyle yorumluyor: "Yakup, Mısır zindanlarındaki Yusuf'un gömleğinin kokusunu yüzlerce kilometre uzaktan alıyordu. Bugün, Türkiye'de milyonlarca insan, Tayyip Er-

2. *Hürriyet*, 8 Mayıs 1999.

doğan'ın hapishaneden yaydığı enerjinin tesirinde."

Bir bakıma öyleydi. FP lideri Kutan'ın yurt genelinde yaptığı mitinglerde Tayyip Erdoğan posterleri, Kutan'ın daraldığı noktada "Erdoğan'dan selam getirdik" anonsları bu enerjiyi anlatıyordu.

Erdoğan'ın yattığı odanın ortasında duran masa her gün postacının getirdiği mektuplarla doluyordu. Erdoğan mektupları teker teker açıyor ve cevaplıyordu. Kasımpaşa'dan çocukluk yıllarını hatırlatan kişilerden bile mektuplar alıyordu. Erdoğan mektuplarla ilişkisini şöyle anlatıyor: "Mektupları, onları teker teker okumayı ve hatta hepsine tek tek cevap yazmayı çok seviyorum. Çünkü her mektup Türkiye'nin başka bir tarafına açılan bir pencere işlevi görüyor benim için. Mektuplar sayesinde, satırlara binerek bütün Anadolu'yu, hatta dünyayı dolaşabiliyorum. Kâh Anadolu'nun küçük bir kasabasında İmam-Hatip Lisesinde mahzun ve kırılgan bir kızımın sırasına oturuyorum, kâh Kosova'da tecavüze uğrayan bir kardeşimi teselli edememenin ızdırabını yaşıyorum, bazen bir gurbetçiyle Berlin'in, Londra'nın sokaklarında dolaşıyor, bazen de üniversite kapısında coplanan bir kızıma metin ol diyor ya da bir miting alanında çok sevdiğim insanların arasına katılıyorum."

Her gün onlarca ziyaretçi Pmarhisar Cezaevi'nin kapısına gelip Erdoğan ile görüşmek istiyordu.[3] Erdoğan, "Savcılığın belirlediği ziyaret günü Çarşamba. Ama, sağ olsunlar, dostlar her gün geliyor ve görüşme imkânı bulamadan geri dönmek mecburiyetinde kalı-

3. Erdoğan'ı hapiste çok kimse ziyaret etti, ama onun Hasan Celal Güzel dışında düşünce suçlularını, örneğin *Yeni Asya* gazetesinin sahibi Mehmet Kutlular'ı ziyarete gittiğini duymadık. Solcuları, Kürtleri saymıyoruz. Cezaevlerindeki ölüm oruçları ve "Hayata Dönüş" operasyonu hakkında herhangi bir açıklamasını da görmedik. Ama AK Parti'nin 14 Ağustos 2001'deki kuruluş toplantısında Voltaire'in ünlü sözünü gönül rahatlığıyla söyledi: "Görüşlerinize katılmıyorum, ama görüşlerinizi ifade edebilmeniz için canımı bile verebilirim." Peki Erdoğan Voltaire'in neresinde? Belediye başkanlığı döneminde Erdoğan'ın kendisi gibi düşünmeyenler için canını verdiğini görmedik; tam tersine Belediye tesislerinde içki satışını yasakladığına, bir geceyarısı Karacaahmet Cemevi inşaatını dozerlerle yıktığına, olur olmaz vesilelerle solculukla dalga geçtiğine vb. tanık olduk. Aslında diğerkâmlığın, yani Süleyman Demirel'in meşhur tabiriyle "Kendi için bir şey istiyorsa namert" olmanın sadece Erdoğan'dan değil, genel olarak İslamcılardan uzak bir değer olduğu söylenebilir. Çünkü İslamcı ideoloji temelde "öteki"ni cehennem olarak tanımlama üzerinde yükselmektedir. Bu "öteki", kimi zaman komünist, kimi zaman mason, yahudi, PKK'lı, eşcinsel, Alevi, kâfir, münafık veya bunların tümü birden olabilir. Kuşkusuz istisnalar da var. Örneğin yakın zamanda Özgür-Der üyesi başörtülü kızlar Küçük Armutlu'da ölüm oruççularını ziyaret etti. Daha bildik bir örnekse insan hakları konusundaki çalışmalarıyla bilinen Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Prof. Mehmet Bekâroğlu.

yor. Bu beni üzüyor," diye konuşuyordu. Görüşmeye gelip görüşemeyenler için büyükçe bir defter açılmıştı. Herkes içinden ne geliyorsa yazıyor, çiziyordu. Ama önemli bir kriz yaşanıyordu: Cezaevine getirilen yiyecekler; baklavalar, çikolatalar, meyveler...

Sonunda Erdoğan bu soruna bir çözüm buldu: "Ziyaretçilerin, baklava, çikolata ve yiyecek yerine kitap getirmelerini istiyorum." Bunlarla cezaevinde kitaplık kurulacaktı: Pınarhisar Kütüphanesi.

Erdoğan için cezaevi bir anlamda zorunlu bir tatildi. Kendisi günlerin nasıl geçtiğini şu şekilde anlatıyordu: "Tüm gazeteleri okuyorum. TV'leri seyrediyorum. Tabii ki İstanbul'u daha bir dikkatli takip ediyorum. Ayrıca içeri girmeden son bir ay içinde bizzat ziyaret ettiğim Kocaeli, Sakarya, Kastamonu, Gaziantep, Kilis, Kırşehir, Niğde, Tekirdağ, Bursa, İzmir, Samsun ve Erzincan illerine ait bilgiler edinmeye çalışıyorum. Tüm Türkiye'yi, partileri, adayları belki de bugüne değin hiç olmadığım kadar objektif ama eleştirel bir gözle inceliyorum."

Milliyet'ten Arife Avcu da, Erdoğan'ın, "Zayıflamadım. Tersine bir kilo aldım. Aslında iki öğün yemek yiyorum. Cezaevine girmeden önce rejim yapıp yedi kilo vermiştim. Ama burada bir kilo geri aldım," dediğini aktarıyor. Erdoğan'ın, "Neler yapıyorsunuz?" sorusunu, "Burada dersime çalışıyorum," "Futbol oynuyor musunuz?" sorusunuysa, "Nerede? 40 metrekarelik avluda koğuş arkadaşımla ancak volta atabiliyoruz," diye cevapladığını öğreniyoruz.[4]

Yenilgiyle Gelen Dinamizm

18 Nisan 1999 tarihi Erdoğan ve yenilikçiler için bir dönüm noktası olacaktı. Yaklaşık bir yıl önce, "Partinizin şu andaki durumunu nasıl görüyorsunuz? Yapılacak ilk seçimlerde ne kadar oy alırsınız?" sorusuna "Şu andaki Merkez Karar Yürütme Kurulu'nda istenen, olması gereken maalesef olmadı. Olması gereken çok daha farklı, çok daha tabanın takdim ederek getirdiği isimler olmalıydı. Ama eksikliklere rağmen Fazilet Partisi ortaya çok farklı bir vizyon koyabilmiştir. İnşallah önümüzdeki kongreye giderken tabanın talepleri yönetime yansıyacak, çok daha güçlü bir yönetim yapısı oluşacaktır. Buna karşılık, şu anda bile kararsızlar bir yana bırakı-

4. *Milliyet*, 22 Nisan 1999.

lırsa partimizin oyu yüzde 20 civarında ve hâlâ birinciyiz," cevabını veren Erdoğan, "Peki, parti yönetimi güçlendiğinde bu oran ne olur?" denilince "Doğru politikalar oluşturulursa büyük bir sıçrama olur, yüzde 30'u aşarız,"[5] demişti.

En çok merak ettiği de İstanbul adayları ve durumlarıydı. İstanbul seçimleri hakkındaki temennisini de şöyle dile getiriyordu: "Bu arada bir şeyi çok net gördüm: İstanbul adaylarının gazetelerde ve TV'lerde İstanbul üzerine söylediklerini ve vaatlerini duydukça; İstanbul'da, mutlaka bizim projelerimiz, bizim yönetim anlayışımız, bizim ekibimiz devam etmelidir yolundaki inancım daha bir güçleniyor. Ayrıca İstanbulluların bu feraseti göstereceğine de tam bir inancım var. Bu nedenle diyorum ki: Devam İnşallah."[6]

FP ne yüzde 30, ne yüzde 20 oy alabildi; ancak yüzde 15.4'e ulaştı. Ve morali bozulan FP'liler Pınarhisar'a akın etti. *Milliyet*'ten Arife Avcu, hezimet sonrası ilk görüşü şöyle anlatıyor: "Aralarında Nazlı Ilıcak'ın da yer aldığı bazı partililer, cezaevi önünde Erdoğan'ı görme umuduyla saatlerce bekledi. Cezaevi Savcısı'ndan görüşmek için izin kâğıdı alan yaklaşık 300 partiliyle, dilekçe veren yaklaşık 500 kişi cezaevine geldi. Erdoğan'la görüşmek isteyenler kalabalık nedeniyle onar kişilik gruplar halinde içeri alındı. Ziyaretçi odasında konuklarını ayakta karşılayan Erdoğan, oldukça neşeliydi. Bir partilinin, 'Sizi başımızda görmek istiyoruz' sözü üzerine Erdoğan, 'Millet, bunlara yerel yönetimlerde 'İyisiniz devam edin' ama genelde 'Bırakın' dedi' diye konuştu. Erdoğan, 'Pazar gününüzü nasıl geçirdiniz?' sorusuna da 'Seçimleri TV'den seyrettim. Ama baktım değişik yorumlar geliyor. Bırakıp, okuyarak geçirdim' yanıtını verdi."[7]

Erdoğan'ın bir başka ziyaretçisi, o tarihte FP Genel Başkan Yardımcısı olan Abdullah Gül'dü. Anadolu Ajansı'nın haberine göre, yaklaşık 100 kişiyle birlikte Tayyip Erdoğan'ı ziyaret eden Gül, cezaevi çıkışındaki açıklamasında cezaevi önünde bekleyen ziyaretçileri göstererek şöyle dedi: "Sevgi selini görüyorsunuz. Tayyip Erdoğan cezaevine başı dik girdi. Hiçbir arkadaşımız yolsuzluk yapmadı, ihalelere fesat karıştırmadı. Erdoğan da şiir okuduğu için cezaevinde, buradan güç alarak çıkacak ve görevine devam ede-

5. Mustafa Karaalioğlu, *Yeni Şafak*, 25 Mayıs 1998.
6. Hüseyin Besli, *Yeni Şafak*, 17 Nisan 1999.
7. *Milliyet*, 22 Nisan 1999.

cektir. Cezaevi kendisi için bir fırsat olacak."

Gül "İstanbul seçimlerine Tayyip Erdoğan'ın katkısı oldu mu?" sorusuna ise, "İstanbul halkı Erdoğan'a beş senelik hizmetin karşılığını verdi. Erdoğan'ı takdir ettiler. Vefa duygularını göstererek Ali Müfit Gürtuna'ya oylarını verdiler," yanıtını verdi.[8]

Arka Kapıdan Tahliye

Cezasını tamamlayan Tayyip Erdoğan'ın tahliyesi de olay oldu. *Yeni Şafak*'ın "Muhteşem dönüş" diye taçlandırdığı tahliyenin en ilginç yönü, cezaevine ön kapıdan girmiş olan Erdoğan'ın arka kapıdan, üstelik geceyarısı çıkmış olmasıydı. Erdoğan bunu kendisinin arzu etmediğini söyledi: "Savcı Bey, 'Arka kapıdan çıkmanız gerekiyor' dedi. Benim de içeride kalmaya artık niyetim yoktu. 'Madem arka kapıdan diyorsunuz peki arka kapıdan çıkalım' dedik." diye karşılık verdi. Erdoğan, "Niçin gece vakti çıktınız?" sorusunu da, "O bizim takdirimizde değil, tamamen onlara ait. Onlar takdiri böyle kullandı. Biz de onların takdirine aynen uyduk" şeklinde cevapladı.

Erdoğan tahliye olduktan sonra sabah saat 04.30'da evinde bir basın açıklaması yaptı. Bu açıklama aslında, Erdoğan'ın siyasi çıkışında yeni bir kilometre taşıydı. Burada dile getirdiği bazı kavramları iki yıl sonra yeni bir siyasi parti kurmaya çalışırken tekrarlaması tabii ki rastlantı değildi:

"Türkiye'de siyaset adamı olmanın adeta gereklerinden biri olan cezaevi dinlencemizi bugün Rabbim'e hamd-ü senalar olsun tamamlamış bulunuyorum. Üzülerek söylemeliyim ki, dört aylık bir aradan sonra buradan ayrılırken, daha ferah, daha mutlu ve daha huzurlu bir Türkiye beklerken, bunu bulduğumu, bunu gördüğümü de maalesef söyleyemiyorum. Hapishanedeki mahkûmiyet süremi ülkemin ve milletimin sorunlarına çare olacak çözüm yollarını araştırmaya ve değerlendirmeye çaba göstererek doldurdum. Bugün bir kere daha anlaşılmıştır ki Türkiye'nin gerçek gündemi demokratik bir hukuk devleti mantığı içerisinde gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, kalkınma için toplumsal uzlaşmanın sağlanması ve Türkiyemizin dış politikadaki gücünü göstermesine

8. *Milliyet*, 22 Nisan 1999.

bağlıdır. Ülkemizde sadece siyasi dengeler değil bütün sosyo-ekonomik dengeler vahim bir biçimde tahrip edilmiştir. Bu tahribattan çıkar sağlayanların en büyük amacı bu dengelerin demokratik hukuk devletinin icaplarına göre yeniden tesis edilmesini engellemektir. Oysa bu dengeleri demokratik hukuk devletinin icaplarına göre yeniden tesis etmeden Türkiye'nin hiçbir sorununu çözmek mümkün değildir.

Ülkemizin yüzyüze olduğu iç sorunlarla karşı karşıya geldiği uluslararası sorunlarla ve baskılarla başa çıkabilmenin tek, ilk ve önemli şartı, milletin desteğine sahip milli politikalar geliştirmektir. Yani yerli bir duruş milli bir duruşa şiddetle ihtiyacımız var. Bugün yüzyüze olduğumuz bütün sorunlar, gelir dağılımındaki insanlık dışı adaletsizlikten, çağdaş gelişmelere duyarsız eğitim sistemine; Türk milletini iç sömürge ahalisi gibi gören rantiye sınıfının baskısından, medyatik infaz kampanyalarına; Bakü-Ceyhan boru hattından, Kıbrıs dayatmalarına kadar bütün iç ve dış sorunlar, ancak milli iradeyi arkasına almış bir siyasi irade tarafından çözülebilir. İşte o yüzden 'Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir' ilkesine ve onun kurumlaşmış ifadesi olan TBMM'ye hep birlikte ve kararlılıkla sahip çıkmak hepimiz için tarihi bir görevdir. Bunu başardığımız takdirde, sadece iç politikada değil, ekonomide, yargıda, eğitimde, sağlıkta, bilim ve teknoloji politikasında, dış politikada, yani sözün kısası siyasal ve toplumsal hayatımızın bütün alanlarında evvel Allah hiç endişeniz olmasın taşlar yerine oturacaktır."[9]

Halkın İlgisi

Olayın kuşkusuz bir başka boyutu, Tayyip Erdoğan'ın artan popülaritesi ve karizmasıydı. *Milliyet*'ten yine Arife Avcu anlatıyor: "Cezaevinden önceki gün çıkan İstanbul Büyükşehir eski Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Üsküdar Emniyet Mahallesi'ndeki evinin önü panayır alanına döndü. Erdoğan'ın dört ay önce cezaevine girmesiyle sessizleşen Gürgen Sokak, iki gündür hareketlendi. Bayraklar ve Erdoğan'a 'hoşgeldin' mesajlarının bulunduğu pankartlarla süslenen sokağa, ses düzeni de kuruldu. Profesyonel sanatçıların, çoğu zaman da Erdoğan taraftarlarının mikrofonla

9. *Yeni Şafak*, 25 Temmuz 1999.

şarkı ve şiirler okuduğu sokaktan yükselen sesler, diğer sokaklardan da duyulabiliyor. Folklor ekipleri ve stand-up komedyenlerin şovunu, mahalle sakinleri pencere ve balkonlardan, esnaf da sandalyeye çıkararak dükkânlarının önünden seyrediyor. Kimi zaman kemençe sesi, kimi zaman da kasetten çalınan müziğe vatandaşlar horon tutarak eşlik ediyor. Sokağın kaldırımları kadın ve erkekler arasında haremlik-selamlık esasına göre paylaşılmış durumda. Erkekler Erdoğan'ın evinin önündeki kaldırımda beklerken, kadınlar ve genç kızlar da karşı kaldırımda toplanıyor. Türbanlı, güneş gözlüklü genç kızların ve erkeklerin Erdoğan'ı görmek için hafta sonu gezmesi niyetiyle geldiği sokakta, seyyar satıcılar da Erdoğan'ın resimlerinin bulunduğu hatıralık eşya ve gözleme tezgâhı kurdu."[10]

10. *Milliyet*, 26 Temmuz 1999.

RP'nin yenilikçilerine göre FP bir emrivaki ile kurulmuştu. Tayyip Erdoğan, FP'ye en son geçen belediye başkanı oldu. Parti içindeki ilk tepki, kurucu genel başkan İsmail Alptekin'e karşı geliştirildi. Alptekin Genel Başkan olmasına rağmen Erdoğan kendisini hiçbir açılışa davet etmedi, yakın temas içine girmedi.[1]

Kurucular kurulunun verdiği yetkiyle il başkanları belirleniyordu. İstanbul için taban yoklaması yapıldı. Teşkilatlar il başkanlığını Kadir Topbaş'm almasını istiyorlardı. Topbaş, Erdoğan'ın Beyoğlu Gençlik Kolu Başkanı olduğu dönemde MSP Beyoğlu İlçe Başkanıydı. Erdoğan RP İl Başkanıyken o da yönetimde görev almıştı. Genel Merkez bu isme itibar etmedi. Partililerin ortak kararına karşı Kurucular Kurulu, Erbakan'ın öğrencilik yıllarında Hadis hocası olan Numan Kurtulmuş'un torunu Doç. Dr. Numan Kurtulmuş'u seçti.

Erdoğan bu isme şöyle karşı çıkıyordu: "Taban demokrasisine uyuldu ve ortaya bir isim çıktı. Ama bunun neticesine uyulmadı. Ben bu nedenle karşı çıktım."[2]

FP'nin başına atanmış değil seçilmiş bir genel başkan isteğini teşkilata ulaştıran Tayyip Erdoğan ve ekibi ilk zaferlerini, 14 Mayıs 1998'de Kutan'ı genel başkanlığa taşıyarak yaşadılar. Partinin birkaçı dışında bütün ipleri yenilikçilerin eline geçmiş oldu. Abdullah Gül, Nevzat Yalçmtaş, Ali Coşkun, Cemil Çiçek, Abdülkadir Aksu, İrfan Gündüz genel başkan yardımcısı oldu. Yenilikçiler için ilk hedef 1999'un 18 Nisan'ın da yapılacak genel ve yerel seçimlerdi.

İl teşkilatları da yenilikçilerin isimlerine göre şekilleniyordu. Erdoğan'ın il il dolaşmasının perde arkasında zaten "taban demokrasisi" adı altında teşkilatları güçlendirme hesabı vardı. Parti içinde milletvekili ve belediye başkanlığı adaylarını saptamak için müla-

1. İlginçtir, Bolu Milletvekili Alptekin, FP kapatıldıktan sonra Saadet Partisi kurucuları arasında yer aldı, ama Erdoğan'ın yasağının kalkmasıyla SP'den istifa etti. AK Parti'nin ilk kurucular toplantısının divan başkanı olan Alptekin MKYK'ya girdi. Erdoğan onu Genel Sekreter yapmak istedi, fakat Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır da adaylığını koyarak bu göreve seçildi.

2. Nuriye Akman, *Sabah,* 21 Haziran 1998.

kat kurulları oluşturuldu. Burada özenle milletvekili adayları seçilecek, FP'nin Meclis'te çoğunluk elde edebileceği bir grup kurulacaktı.

Tam bu hazırlıkların ortasında, DTP ve BBP'nin de desteklediği, ama esas olarak mensubu bulundukları partilerden seçilecek yerlerde listeye giremeyen milletvekillerinin başını çektiği "Küskünler Hareketi" patlak verdi. Bu arada Yılmaz hükümeti, Türkbank ihalesi nedeniyle düşürülmüş, Muğla Bağımsız Milletvekili Yalım Erez yeni hükümeti kurmak için kolları sıvamıştı. FP pazarlıklar için Abdullah Gül'ü yetkili kıldı. Fakat Erbakan, Gül yerine görüşmeler için yakın çalışma arkadaşı Fehim Adak'ı görevlendirdi. Erdoğan ekibinin eli kolu bağlıydı, Erbakan'a boyun eğmekten başka yapabilecekleri bir şey yoktu.

Bu arada Erbakan, seçimlerin ertelenmesi girişimine destek olunmasını istedi. Küskün milletvekilleriyle ittifak kuruldu. Yenilikçiler bunun "intihar" olacağını söylüyor, fakat Erbakan'ın emri deyip onun doğrultusunda oy kullanıyorlardı. Parti içindeki en sert tartışmalar burada başladı. Yenilikçilerin imdadına Genelkurmay Başkanı'nın açıklaması yetişti. Ordu, seçimlerin ertelenmesine karşı olduğunu açıkça belirtince küskünlerin bütün çabaları da boşa gitmiş oldu.

Yenilikçiler derin bir nefes almıştı. Artık ilk hedef seçimden sonra kopmaktı. Ne var ki seçim sonuçları FP için tam bir hüsran olacaktı. Erbakan'ın yakın çevresi bozgundan yenilikçileri sorumlu tutarken, yenilikçiler de küskünler hareketine destek vermenin kendilerine seçimi kaybettirdiğini söyleyecekti.

Partinin başkanlık divanını oluşturan yenilikçilerin büyük kısmı milletvekili listelerinde etkili olmuştu. Seçilecek yerlere yerleştirilen birçok yenilikçi yüzünden, Erbakan'a yakınlığıyla bilinen birçok milletvekili ya listelere alınmadı ya da seçilemeyecek yerlere konuldu. Erbakan listelerin belirlenmesinden birkaç gün önce olaya müdahale etmek istemiş, ama ummadığı bir engellemeyle karşılaşmıştı. Listelere son şekil İstanbul Milletvekili İsmail Kahraman'ın evinde verildi. Yine de Erbakan yapacağını yaptı ve Merve Kavakçı'yı İstanbul'dan seçilmesi kesin bir yere yerleştirdi.

Partide en önemli krizlerden biri de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adaylığıydı. Tayyip Erdoğan, kendisinin haksız bir şekilde görevden alındığını ileri sürerek adayı kendisinin belirlemesi

gerektiğini söylüyordu. Onun en güçlü adayı Abdullah Gül'dü. Zaten anketlerde de Gül öne çıkıyordu. İSKİ Genel Müdürü Veysel Eroğlu ve FP İstanbul İl Başkanı Numan Kurtulmuş diğer sivrilen adaylardı.

Erdoğan seçimlere bir ay kala yerine aday gösterilen eski yardımcısı Ali Müfit Gürtuna için ilginç bir yorum yapacaktı. Bu açıklamanın yapıldığı yer FP'ye yakın olan Kanal 7 idi. Erdoğan, eski yardımcısı Gürtuna'ya kefil olup olmayacağı sorusu üzerine, "Hayır, kefil olmam," dedi. Erdoğan, Gürtuna'nın ileride yapacağı işlerle kendisini yanıltabileceğini söyledi ve "Böyle bir şeyin sorumluluğunu üstlenemem. Ben sadece kendime kefil olurum. Babama, hatta çocuklarıma bile kefil olmam," dedi.

Gürtuna, "Yeniden Milli Mücadele" kökenli bir siyasetçiydi. ANAP'da bir dönem ilçe başkanlığı yapmıştı. Sonra RP'ye geçti ve Erdoğan'ın başkanlığı döneminde onun vekili olarak çalıştı. İstanbul Belediye Başkanlığı parti açısından çok önemliydi. Erdoğan gücünü, popülerliğini belediye başkanlığı sayesinde elde etmiş, kendisine özgü politikalar geliştirmiş ve iş çevreleriyle ilişkiler kurmuştu. Erbakan'a karşı yeni bir lider adayının çıkmasını istemeyen gelenekçiler buraya silik bir isim getirmenin en isabetli çözüm olduğunu düşündüler.

Gürtuna'nın adaylığında diğer önemli etki ise Konya lobisiydi. Erbakan'ın Milli Görüş çadırının direği olan Konya... Erbakan'ın en önemli kurmaylarından olan Konyalı Ali Güneri, yakın köylüsü Gürtuna için Balgat'ta neredeyse karargâh kurdu. Anketlerden Gül çıkıyordu, ama Erbakan'ın konutuna postu sermiş olanlar Gürtuna'dan başka bir isim telaffuz etmiyordu.

Erdoğan'ın kefil olmamasına karşı Gürtuna seçimi kazandı. İlk yaptığı icraat Erdoğan'ın bürokratlarını tasfiye etmek oldu. Erdoğan'ın başkanlığının izleri yavaş yavaş silinmeye başladı. Erdoğan sanki bu gelişmeleri önceden biliyormuş gibi, seçimlerin arifesinde Pınarhisar Cezaevi'nden *Yeni Şafak* gazetesine gönderdiği mektupta şöyle diyordu:

"Sözün artık pek kıymeti kalmadı. Doğrusu söylenecek söz de kalmadı. Gerek Türkiye'nin, gerekse İstanbul'un çağdaş bir dünya ülkesi ve çağdaş bir dünya şehri olması için yapılması gerekenlerin hemen hepsi teorik olarak ve proje bazında ortaya konulmuş bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni biliyorum. Eminim

ki bakanlıklar da öyledir. Raflar ve arşivler projelerle dolu. Bu nedenle hiç kimsenin söylediği önemli değil. Önemli olan bunların hayata geçirilmesi, uygulanması; bu yönde gösterilecek beceri, ehliyet ve kararlılıktır. Benim hakkımda söylenenleri de aynı kategoride değerlendiriyorum. İyi niyet gösteren ve iyi şeyler söyleyenlere teşekkür ediyorum. Ama tekrar söylüyorum söz önemli değil, sözün gereği önemli. Bu nedenle ben bundan sonra insanları ve siyasileri değerlendirirken ne kadar sözlerinin namusunu koruduklarına bakacağım. Bütün dostlarım ve vatandaşlarıma da böyle davranmasını tavsiye edebilirim. Özellikle hemen yanı başımızda bulunan 18 Nisan seçimlerinin bunu test etmek ve uygulamak için bir şans olduğunu hatırlatırım."[3]

Seçimden Sonraki Plan

Seçimlerden hemen sonra başını Melih Gökçek'in çektiği bir ekip, yenilginini hesabını sorma adına bir hareket başlatacak, bunun ardından yenilikçiler FP'den ayrılıp TBMM'de grup kuracaktı. Her şey hazırdı. Hatta Hasan Celal Güzel'in YDP'sinde örgütlenmekten, teşkilatlara yapılacak para yardımına kadar birçok şey planlanmıştı. Partiden kopmak için Erdoğan'dan işaret bekleniyordu ki beklenmedik bir gelişme oldu. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, FP'nin odak ve devamdan kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı.

Bunun sonucunda "hain" ve "bölücü" damgası yememek için partiden kopuş ertelendi. Bu ikinci ertelenmeydi. Yenilikçilerin ilk parti denemesi, RP kapatılıp topluca Fazilet'e geçilmesi sırasında yaşanmıştı. Erdoğan kendisinden işaret bekleyen 20 milletvekili ile birlikte, yeni kuracakları partinin önününün kesilmesinden korkuyordu. Orduya yollanan mesaja olumlu cevap alınmayınca bu proje rafa kalkmıştı.

Yenilikçiler artık FP içinde şanslarını deneyeceklerdi. İlk hedefleri 1. FP Kongresi'ydi. Genel Başkan adaylığı konusunda Abdullah Gül öne çıktı. Gül, daha FP Kongresi'ni beklemeden, 1970'li yılların Akıncıları tarafından örgütlenen Server Vakfı'nda isyan bayrağını açtı. Parti yönetimini kukla olmak suçlayan Gül'ün

3. Hüseyin Besli, *Yeni Şafak*, 11 Nisan 1999.

tepkisi ana başlıklarıyla şöyleydi:

"Marjinalleşme: Partiye yeni isimler, yeni akımlar gelmezse, parti kısırlaşır marjinalleşir. Parti, kısırlaşan ve daha az gelişen kurumlar haline dönmesin. Biz kendi merkezimizi açıp kollarımızı daraltıyoruz.

Lider sorunu: Şirketim olsa başına geçireceğim adam şirketi batıracak mı, yükseltecek mi diye düşünürüm. Yükselmemiz gerekirken yüzde 15'lere inmemizde kendi hatamız, yanlışımız var. Başörtüsü zulmü yapan, İmam Hatip Liseleri'ni kapatan partiler, din iman diyen partilerden daha fazla oy alacak. Halkı suçlamayalım. Kendimizi suçlayalım.

FP'deki ANAPlılar: Şimdi diyorsunuz bu insanlar dışarıdan geldi. Peki şunu soruyorum. Bugün 'Selamün aleyküm' diyen kaymakamımız varsa bunun altında Abdülkadir Aksu'nun imzası var. Bugün inançlı polislerimiz varsa bunun altında Aksu'nun imzası var. Haksızlık yapmayalım.

Parti yönetimi: Mayınlı tarla olduğunu biliyorsun. İnsanına koşun diyorsun. Bu insanları telef etmekten başka ne işe yarar. Mayınların nerede olduğunu bileceksin, bunları temizleyeceksin. Biz şirket değiliz. Şirkette zarar ederse, ortaklar zarar eder. Biz partiyiz, yanlış yaparsak, insanlarımız zarar görüyor. Bizim partide, kendi yanında yetişen insanlar her zaman küçük görülür. Aklını fikirlerini birinin cebine koyuyorlar.

Küskünler hareketi: Oylarımızın yüzde 21'den yüzde 15'e düşmesine neden bizim zikzaklarımızdır. Biz bu küskünler hareketinde yaptığımız zikzaklardan dolayı seçmenimizin başını dik mi tuttuk, yoksa yere mi baktırdık, eğdik mi? Ben de içindeyim. Bizim seçmenimiz gitti kerhen başka partilere oy verdi. Gönlü bizdeydi. Bunları bana söyletmeyin. Parti yönetimi zaten kukladır. Hangi kararda neyimiz var. Bunu dışarıda söyleyemiyoruz."[4]

Balans Ayarı

Yenilikçiler FP Başkanlık Divanı'nda çoğunluğa sahipti. Kongreye kadar güçlerini korumak istiyorlardı. Ama işler istedikleri gibi gitmeyecekti. FP Genel Başkanı Recai Kutan, 25 Ocak 2000'de parti-

4. *Akşam*, 20 Eylül 1999.

sinin grup toplantısında Hizbullah operasyonlarından hareketle askerleri hedef alan bir konuşma yaptı: "Bu ülkede 28 Şubat süreci dediğimiz, bir siyasete müdahale dönemi yaşandı. Bu dönemde bir sürü irtica brifingi verildi. Bu brifingde böyle bir örgütten bahsedildi mi? 28 Şubat'ın ardından Hizbullah ve benzeri örgütlerle ciddi bir mücadeleye neden girmedi? Niye Sincan'da yedi kişiyi potansiyel suçlu gören demokrasinin balans ayarcıları, tankları Sincan yerine bu Hizbullah katillerinin üzerine sürmediler?"

Aynı gün Anayasa Mahkemesi, FP hakkındaki davayı görüşüyordu. Cemil Çiçek ve Mehmet Ali Şahin, Kutan kürsüye çıktığı saatlerde Anayasa Mahkemesi üyelerini FP'nin farklı bir parti olduğu konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Yapılan savunma liberal hukukçuların katkılarıyla hazırlanmıştı. Yenilikçiler, FP'yi kapatma davasından kurtaracak bir savunma hazırladıklarına inanıyorlardı. Kutan'ın konuşmasından bir gün sonra Genelkurmay Başkanlığı bir açıklama yaptı. Bu, Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun Genelkurmay Başkanı olmasından sonra irticaya ve FP'ye yönelik yapılan ilk ve çok sert bir açıklamaydı: "Bu zihniyete mensup partiler daha önce üç kez kapatıldı," sözleri hakkında kapatılma davası olan FP'nin de biletinin kesilmiş olduğu şeklinde yorumlanabilirdi.

FP'de daha yolun başında muhtıra yemiş bir genel başkan tartışması çıkmıştı. Yenilikçiler Kutan'ı istifaya zorladılar. Kutan birkaç kez Erbakan'a giderek istifasını vermek istedi ama kabul ettiremedi. Erbakan, muhtıra nedeniyle Kutan'ı feda etmek istemedi. Kutan istifa etmeyince, yenilikçiler bu yola yönelmek zorunda kaldılar. Partinin Başkanlık Divam'ndan istifa ettiler.

Milli Görüş tarihinde ilk defa bir partinin genel kongresi iki adaylı olacaktı. Artık Erbakan'a karşı bayrak açıldığı kesindi. Büyük kongrenin ilk basamağı İstanbul, ikinci basamağı ise Ankara kongreleriydi. Tayyip Erdoğan, genel merkezin adayı Numan Kurtulmuş'a karşı çıkarılacak adaylar üzerinde çalışma yaptı. Konya Büyükşehir eski Belediye Başkanı Halil Ürün'ün adaylığı kabul etmemesi üzerine Mehmet Müezzinoğlu aday gösterildi. Erdoğan'ın kalesi olarak kabul edilen İstanbul kongresi bütün uğraşlara rağmen kazanılamadı. Gençlerin "O, ne diyorsa o!" pankartı gerçek olmuş, kongreyi Erbakan'ın adayı Kurtulmuş kazanmıştı.

Yenilikçiler bunun üzerine ikinci raunt saydıkları Ankara'ya yöneldiler. Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek'in etkisiyle An-

kara kongresini yenilikçilerin adayı Ersönmez Yarbay kazandı. Büyük kongre günü ise ilk defa Erbakan ve Erdoğan çekişmesi yaşanacaktı.

Milli Görüş geleneğinin alışık olmadığı tablo içinde gerçekleşen FP kongresinde belirleyici iki isim vardı. Erbakan'ın mesajı kongre salonunda 15 dakikayı aşkın bir süre ayakta alkışlandı. "Mücahit Erbakan" sloganları atıldı. Erbakan'dan gelen, "FP'nin Birinci Olağan Kongresi münasebetiyle göndermiş olduğunuz nazik davetinizi aldım. Çok teşekkür ederim. Kongrenin hayırlı olmasını, manevi ve maddi ızdıraplar içinde bulunan milletimizin kurtuluşuna vesile olmasını diler, kongreye iştirak eden bütün kardeşlerimin her birine selam, sevgi ve saygılarımı sunarım. Allah'a emanet olunuz," şeklindeki mesaj kalabalığı galeyana getirdi.

FP yönetimi yenilikçilere karşı Erbakan kalkanının arkasına gizlenmiş, onun 30 yıllık efsanevi gücünü ortaya sürmüştü. Bu arada Tayyip Erdoğan'ın mesajı okundu. Erdoğan, FP tabanına şöyle sesleniyordu: "Sevgili dostlar! Sizler, acının da hüznün de anıtlaşmış abidelerisiniz. Sizler, memleket sevgisinin, muhkem; taşıdığınız misyonun mütevazı kahramanlarısınız. Sizler, 2000'li yılların demokratikleşmesinde, insan haklarının temininde, özgürlüklerin tesisinde ve savunmasında, hukukun üstünlüğüne dayalı çoğulcu ve katılımcı bir sistemin kurulmasında Türkiye'nin teminatısınız. Ve sizler, hâlâ halkımız için kimsesizlerin kimi, sessiz yığınların sesi olma arzusunu kor bir ateş gibi içinizde taşıyanlarsınız. Yeter ki sizin azminiz, kararlılığınız, hizmet aşkınız, değişim talebiniz ve de sistemi yeniden yapılandırma arzunuz engellenmesin. Umarım bu kongre siz aziz kardeşlerimde fazlasıyla var olduğuna inandığım pozitif enerjiyi iktidar talebine dönüştürecek ve iktidar makamına taşıyacak bir yapının oluşmasına vesile olur. Bir kez daha tüm kardeşlerime, Anneler Günü'nde tüm çilekeş hanım kardeşlerime sevgi ve saygılarımı sunarken bitmeyecek şarkının bestekârlarına selam olsun."

Sonuçta Erbakan gücünü göstermişti. FP'nin genel başkanlığına yeniden Recai Kutan seçildi. Delegelerden 633'ü Kutan'a oy verirken, Abdullah Gül 521 oy aldı. Yenilikçilerin kaybettiği kongre başka bir açıdan küçümsenmeyek bir rakamı da ortaya çıkarttı. Milli Görüş'ün 30 yıllık geçmişinde ilk defa büyük kongreye iki genel başkan adaylığıyla girilmiş, Erbakan'a rağmen, Erbakan'ın

desteklemediği bir adaya küçümsenmeyek bir oy verilmişti. Diğer bir anlatımla Fazilet'in içine "virüs" girmişti. Yenilikçilerin demokratikleşme virüsü dediği, gelenekçilerin ise "fitne" virüsü olarak algıladıkları bu yenilik, bir bakıma Tayyip Erdoğan'ı ilerisi için ümitlendirmişti. Erdoğan söylediği gibi bir "bölen" olmamıştı.

Hoca ile Ayrılan Yollar

Erbakan-Erdoğan ilişkisi usta-çırak ilişkisidir. Erbakan, Erdoğan için bir ideoldü. Erbakan'a olan sevgisi ikinci oğluna Necmettin ismini koymasında da kendisini göstermektedir. Erbakan'm TOBB başkanlığı sırasında, özellikle masonlara karşı verdiği mücadele muhafazakâr kesimde büyük ilgi görmüştü. Avrupa görmüş bir makine profesörünün müspet ilimle İslam arasında bağ kurması ve bunu konferanslarla ülke çapında anlatması sempati yaratıyordu. MNP ve ardından MSP'nin kuruluşu, üniversite gençliğinin yanında lise gençliğinin içerisinde "İslamcı gençlik" hareketine ivme kazandırmıştı.

Tayyip Erdoğan da bu gençlerden biriydi. İmam Hatip çağlarında konferanslarını izlediği Erbakan, onun için İslami terminolojiyle, "kendisine biat edilecek" liderdi. Erbakan cihad emiriydi, ona itaat şarttı. Bu atmosfer içinde Erdoğan MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı'na kadar yükseldi. Erbakan nereye gitse İstanbul gençliği onu takip ediyor, bazen onu saldırılara karşı koruyordu. Erbakan, 1976'da kesin itaate razı edemediği MTTB yerine Akıncılar teşkilatının kurulmasını istedi. Akıncılar bir bakıma hem MTTB'nin hem de MSP Gençlik kollarının pasifize edilmesi anlamını taşıyacaktı.

Erdoğan'ı Erbakan ile karşı karşıya getiren ilk olay MSP'nin 1978 yılındaki kongresidir. Merkez Karar Yönetim Kurulu listesine giremeyen üç kişinin listeyi delme hareketi bir bakıma Erbakan'a karşı isyan anlamına geliyordu. Olay şöyle gelişmişti:

MSP'nin 1977 yılında yapılan genel seçimlerde aldığı hezimet parti içinde yeni tartışmaları da beraberinde getirdi. Özellikle CHP ile yapılan koalisyon hükümetinin sert eleştirilere neden olması ve MSP'nin İç Anadolu başta olmak üzere bazı bölgelerde milletvekillerini MHP ve AP'ye kaptırması, parti içinde tartışılmaya, konuşulmaya başladı.

Kongre yaklaşıyordu. Erbakan'ın oluşturduğu MKYK listesinde bazı isimlerin olmayışı nedeniyle parti içindeki huzursuzluk doruğa ulaşmıştı. Kongre günü belki de Milli Görüş tarihinde yenilikçilerin Erbakan'a ve onun kadrosuna karşı ilk başkaldırı girişimi yapılacaktı. Erbakan'ın listesine giremeyen Korkut Özal, Mustafa Yazgan ve Kadir Mısırlıoğlu'nun MSP aday listesine girmesi için yoğun bir kulis yapıldı. Kulis yapanların arasında kimler yoktu ki: Hasan Celal Güzel, Abdülkadir Aksu, İsmail Kahraman ve MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanı Recep Tayyip Erdoğan...

Erdoğan'ın gençleri hazır manga gibi kongre salonunda beklediler. Liste dağıttılar. Adayları korudular. Erdoğan liste delme operasyonunun akıncı beyliğini yapmıştı. Kongrede liste delenler Erbakan tarafından kolay kolay affedilmeyecekti. Tayyip Erdoğan'ın altına o bilinen çizik o zaman konulmuştu.

Erdoğan siyasi yaşamının hiçbir döneminde Erbakan Hoca'ya bu ölçüde sert (FP dönemi hariç) başkaldırmamıştı. RP'nin örgütlenme safhasında Erdoğan ve ekibini yakın takibe alan Genel Merkez ona karşı el altından engellemelerde bulundu. Erdoğan "Hocam sağ olduğu müddetçe neferim,"[5] diyerek emir-komuta düzenine riayet ettiğini devamlı olarak vurguladı. Hatta şunları söylüyordu:

"Hocam genel başkandır. Ben de şu anda onun emrinde bir nefer gibiyim. Parti teşkilatınca bana belediye başkanlığı görevi, yapılan araştırmalar sonucunda hocam tarafından verilmiştir. Ben de aday olmuşum. Şu anda genel başkanımın riyasetiyle verilen görevleri yerine getirmenin gayreti içerisindeyim. Onun rahle-i tedrisinde ben bugünlere geldim. Böyle bir ihtirası kesinlikle taşımıyorum."[6]

Hoca'nın gözünde Erdoğan, heyecanlı ve pratisyen bir insandı. Erdoğan'ı dinler, söylediklerini not alırdı. "Tayyip Bey" ve "Tayyip Bey kardeşimiz" sözleriyle ona hitap ederdi. Ama güvenir miydi? Güven konusunda Erdoğan'ın yakın çevresine söylediği bir söz vardı: "Erbakan Hoca bize Arap damadı kadar güvenmiyor." Erdoğan'ın kastettiği kişi, aslen Mısırlı olan İbrahim El Zayed'dir. Zayed, Almanya'da Erbakan'ın yeğeniyle (Akgün Erbakan'ın kızıyla) evlidir.

Erbakan'ın yakın çevresi, Erdoğan'ın Hoca karşıtlarının etkisi altında kaldığı ve onlar tarafından yönlendirildiği görüşünü savu-

5. *Meydan*, 9 Ekim 1994. 6. *Yeni Yüzyıl*, 9 Ekim 1997.

nuyorlardı. Özellikle 1980 sonrası kurulan ve merkez sağda bütünleşme sağlamayı amaçlayan Birlik Vakfı, Erbakan karşıtlarının buluştuğu bir yer haline gelmişti. Erdoğan için kesin itaat yoktu. Bunu birçok yerde deklare etmişti:

"Sonuna kadar güvenme yok zaten. Yönetici kadrosundaki insanlara sonsuz bir güven içinde değiliz. Soru işaretlerini her zaman koyarız. Mülahazat hanesini boş bırakırız. Niye? İnsanız hata yaparız. Hatta bu, hatayı da aşar sapma olur. İkazlardan anlamıyorsa o zaman ona tabi mi olacağız. Ben hatadan öte sapma yapıyorsam, iyi devam et, der mi?"[7]

Erdoğan, liderin verdiği kararın tartışılmaz olmasını kabul edemiyordu. Bunun için parti yönetimiyle istişare yapılmasını önerdi. Hatta 1980'li yıllarda bazı İslami cemaat yöneticileri RP yönetimine defalarca "şura" kurulmasını önermişti. Ama parti yönetimi kesin itaat yanlısıydı. Tartışmaların dar alanda, özel toplantılarda olmasını, kamuoyunun önünde yapılmamasını istiyordu. Tayyip Erdoğan bu isteklere hep direndi. Bu isteklerin İslami olmadığını savunuyordu:

"Bizde partimizin ilkelerine ters olan hiçbir şeyde sadakat yoktur. Bana şimdi genel başkanım yanlışı emrettiği zaman ben onu tartışamayacak mıyım? Siyaha beyaz dediği zaman evet beyaz mı diyeceğim? Eyvallah mı diyeceğim? Olmaz öyle şey. Bu bizim bir defa yaradılışımıza, partimizin kuruluş esaslarına ve inançlarına ters. Mümkün değil."[8]

Erbakan'ın partiyi dini cemaat gibi yönetme anlayışına karşı çıktığını belirten Erdoğan, RP'nin manevi değil siyasi yönünü öne çıkartmanın anlamlı olacağını belirtiyordu. Bu nedenle il başkanı olduğu sürece parti kadrolarına uzun sakallı, sarıklı, cübbeli insanları almadı. Bunları bir anlamda vitrinden alıp yerlerine, parfüm kokulu, sinekkaydı tıraşlı kişileri koydu.

İstanbul il teşkilatı 1991 yılında sonra yapılan birçok yerel seçimde inanılmaz başarı sağladı. Alınan her başarı Tayyip Erdoğan'ın genel merkeze karşı elini güçlendiriyor, İstanbul ekibini tartışmasız bir hale getiriyordu. Erdoğan "yeni vitrin, yeni kadro" istiyordu. Mesajları bu yönden RP'nin kitleselleşmesinin anahtarı ola-

7. Gülden Aydın, *Hürriyet*, 20 Ekim 1996.
8. Neşe Düzel, *Yeni Yüzyıl*, 23 Eylül 1996.

rak kabul edildi. RP'nin değişim ideolojisini Erdoğan "Kabukta değişim olabilir, özde değişim yok,"[9] diyerek veriyordu. Ama Erdoğan'ın bu sözlerine genel merkez cevap vermekte gecikmedi. Yeni isimler, yeni vitrin çalışmaları RP'nin özünü değiştirmiyordu ama tadını değiştiriyordu. Abdurrahman Dilipak RP'nin vitrin yenilemesini suya atılan tuz ve şekere benzetiyor. Suyun renginin değişmemesine karşılık tadının değiştiğini söylüyordu.

Parti Genel Merkezi Erdoğan ekibinin genel merkez hakkında söylediği sözlerin teşkilatlarda itibar görmesi üzerine eğitim seminerlerinde yeni bir program uygulamak zorunda kaldı. Dersin adı "Teşkilat hastalıkları ve tedavi yolları"ydı. İki bölüm halinde verilen derste, birinci bölüm "kişisel hastalıklar", ikinci bölüm ise "dışarıdan etkilenme" başlığını taşıyordu.

A. Kişisel hastalıklar	**Tedavi yolları:**
Bencillik (Varsa,yoksa ben)	Kulluk şuuru, ihlas fikri, cemaat ruhu
Tembellik (Olmazsam da olur)	Cihad şuuru, önemi ve fedakârlık
Tehircilik (Sonra yaparım)	Çalışmada zaman disiplini
Lafçılık (Hep konuşalım, ben konuşayım)	Yönetimde adalet ve çalışmanın önemi
Suizan (Kötümserlik kötü yorum)	Hüsnüzan ve iyimserlik
İnatçılık (Benim düşüncem doğru)	Akıl akıldan üstün, istişare ve itaat
Gerçeği gizleme (Raporum dolgun gözüksün)	Kuldan gizlersin, Allah'dan gizleyemezsin
Dedikodu (O bunu dedi, bu onu dedi)	Önce nasihat, sonra tekdir, sonra tard
B. Dışarıdan etkilenme	
Bu iş siyasetle olmaz	Din ve siyaset ilişkisi (tarihçe ve bugün)
Bu iş partiyle olmaz	Dernek, vakıf ve parti farkı
Bu iş onunla olmaz (Erbakan)	Onu tanımak ve itaat şuuru
Değişiklik, gençleşme lazım	Dinamizm ve tecrübe birlikteliği
Din istismarı yapıyorsunuz	Davamızın yüceliği ve münafıklık
Baskıcısınız	Tam tersine özgürlükçüyüz
Sizi iktidar yapmazlar	Artık vakit geldi, sivii-asker hep beraber

9. Gülden Aydın, *Hürriyet*, 20 Ekim 1996.

RP Genel Merkezi bu dersleri Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılıncaya kadar sürdürdü. Ama Erdoğan'ın genel merkezle ilişkileri gün geçtikçe geriliyordu. İstanbul Belediye Başkanlığı Tayyip Erdoğan'ın rotasını genel başkanlığa doğru adım adım çevirmesinin dönüm noktasıydı. Bu dönem ona göre "tekelci lider döneminin bittiği" ve "benim dükkânım yerine bizim dükkânımız" denildiği bir dönem olacaktır.[10]

Erdoğan'ın farkında olduğu bir nokta daha vardı. Kendi deyimiyle "evin danası" meselesi. Erdoğan, çaresizliğini şu sözlerle anlatacaktı: "Bir Anadolu tabiri var. Evin danası öküz olmaz diye. Bu anlayış bizde ne yazık ki değişmiyor. Hâlâ evlerin danaları öküz olmuyor. Bunun süratle değişmesi lazım. Yani bir hocanın öğrencisini, hep öğrenci olarak görmesi olayı var ya, siyasette de bu anlayış var."[11]

Erdoğan, çıkışını bir gençlik hareketi olarak yorumluyor, medyanın tasviriyle parti yöneticilerini "ak saçlılar" demeden erken emekliye sevk ediyordu. Erdoğan, bunu şöyle formüle ediyordu: "65 yaşın üstündekiler siyaset yapmasın." Devlet tarafından emeklilik yaşı kabul edilen bu yaşın, siyaset üzerindeki kuşatmasının kalkmasını istiyordu:

"Ben siyasetten çekilmelerini değil, seçilme haklarının olmamasını istiyorum. Türkiye'de siyasi düşünce ve parlamento daha genç, daha dinamik nesillere inmeli. Siyaset rantın değil, hizmetin cazibeyi oluşturduğu bir yerde olmalı. Ülkeye yön vermede, idarede, paylaşımın içerisine girecek insanlar çoğaltılmalı. Bunu sağlayabilmek için alt limit belirlenmiş. 25 iyi bir yaş.

– Siz üst limitin de belirlenmesini istiyorsunuz...

Evet. Nasıl alt limit varsa, üst limit de konulabilir. Yasalar bu işe müsait değilse, partiler kendi iç tüzüklerine, adaylık şartlarına 65 yaşı aşmama şartını koyabilir. Ve bunun birilerini üzmemesi lazım... Ben bunu söylerken şu veya bu şahsı kastetmiyorum. Kaldı ki Allah ömür verirse, yarın benim için de geçerli. Siyasetteki yaklaşık 30 yıllık deneyimimden edindiğim tecrübe bu."[12]

10. Avni Özgürel, *Radikal*, 16 Mart 1998.
11. *Hürriyet*, 19 Haziran 1996.
12. Turhan Yılmaz, *Hürriyet*, 21 Mart 1999.

FP Kongresi'nden sonra parti içindeki saflar daha net ve keskin bir biçimde ayrılmaya başladı. Tayyip Erdoğan, FP kongresi öncesi gittiği yerlerde sık sık 28 Şubat sürecinde RP yönetiminin aczinden bahsediyor, Erbakan'ın parasal ilişkilerini eleştiriyor ve "Erbakan Hoca'nın etrafına etten duvar ördüler. Anlatıyoruz, bizi takmıyor," diyordu. Erdoğan'a göre yeni oluşumun hedefi ise şu olmalıydı: "Askerle, yargıyla ve sermaye ile barışmak zorundayız."

Partinin yenilikçileri tam manasıyla Erbakan'a ve Erbakan ile ilgili tüm çalışmalara direniyor, tavır koyuyordu. Bunun en belirgin hali 2000 yılının Temmuz ayında müzisyen Şanar Yurtatapan'ın öncülüğündeki "Düşünce Suçuna Karşı Girişim"in Erbakan'ın 312. maddeden ceza almasıyla birlikte yeni bir kampanya başlatmasında ortaya çıktı. Kampanya Erbakan'ın yanı sıra, Murat Bozlak, Hasan Celal Güzel, Eşber Yağmurdereli, Akın Birdal gibi isimlerin cezalarını da ele alıyordu. FP içindeki yenilikçiler kampanyaya itibar etmediler. En büyük bahaneleri de şuydu: "Neden Tayyip Erdoğan sıralanan beş kişi içinde yok?" Bu olayı *Bir Kampanya Yaptık Anasını Satayım* adlı kitabımızda şöyle anlatmıştık:

"Bu kişiler sözlerinden dolayı yeni ceza aldıkları için bu böyle. Efendim, Erbakan Hoca varsa Erdoğan da olmalıydı! Kimse 'olmamalıydı' demiyor zaten. *Düşünceye Özgürlük-2000 Kitabı*'nın içinde yer alan iki broşür Recep Tayyip Erdoğan'a ait. Bakın *Düşünceye Özgürlük-11* ve *Düşünceye Özgürlük-42*'nin konuları Recep Tayyip Erdoğan'ın suçuna iştirak eden aydınların aynı sözleri içeren broşürü yayımlamasıdır. Kimler mi var 11 nolu broşürde? Abdurrahman Dilipak, Ahmet Kekeç, Ahmet Remzi Taşçı, Cengizhan Atakul, Leyla Havva Kaya, Sadık Albayrak, Şanar Yurdatapan.

Erdoğan'ın suçuna yine bir iştirak, yayımlanan 42 nolu broşürde oldu. Abdülmelik Fırat, Ali Nesin, Cevat Özkaya, Hasan Celal Güzel, yayımladıkları broşür ile Erdoğan'ın suçuna iştirak etmişler. Bunun en önemlisi toplumun her kesiminden yazar, oyuncu, sendikacı ve sanatçıların yayıncı olarak çıkarttıkları *Düşünceye Özgürlük-2000 Kitabı*...

Erdoğan ile Şanar Yurdatapan'ın muhabbeti burada da bitmiyor. Erdoğan cezaevine giderken 'Bu şarkı burada bitmez,' demişti. 'Bu şarkı burada bitmez' dizesi Şanar'ın 'Şimdi İstanbul'da olmak vardı

anasını satayım' şarkısından alınmaydı. Erdoğan bu sözler için ne bir izin istemiş ne de teşekkür etmişti. Erdoğan'a sahip çıkmamak mümkün değil de Erdoğan'ın kendisine sahip çıkan aydınlara sahip çıkmadığı bir gerçek. Çünkü Erdoğan bu aydınların desteğine ne sözlü, ne yazılı bir teşekkürü bile çok görmüş. Ne aramış ne de sormuş! Kasımpaşa'da teşekkür yok galiba! Ne diyeceksiniz şimdi? 'Aydınların işi bu' diyerek işin içinden kurtulmayı deneyebilirsiniz. Aydınlar yine bu girişimi yaparlar. Bundan kaçacak halleri yok. Kaçmazlar da... Ama yapılan erdemli bir işe erdemli bir şekilde sahip çıkmak da bir o kadar erdemli iş olmalı."[13]

BÇG'den Yaylım Ateşi

Erbakan, Erdoğan'ın çeşitli zaman ve mekânlarda kendisine yönelik eleştirilerine kamuoyu önünde cevap vermedi. Erbakan devamlı olarak "Umman kir tutmaz," diyordu. Ama Erbakan adına parti kurmayları Erdoğan'a sert tavır gösteriyor, onu sık sık eleştiriyorlardı. Bir gün, "Balgat Çalışma Grubu" diye adlandırılan Erbakan'm konutunda yenilikçilere yönelik bir açıklama yapılması istenmişti. Bunun üzerine FP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Bekâroğlu, il başkanları toplantısında, FP yönetimine getirilen eleştirilere teker teker cevap verdi:

"Af: Bu affı biz hazırlamadık. Şimdi arkadaşlarımız bu affı desteklediğimiz için bizi eleştiriyorlar. Eleştirirken de birçok konuda olduğu gibi çelişkiye düşüyorlar. Arkadaşlarımız görevi suiistimal etme suçu olan 240. maddenin af kapsamına girmesi için çok uğraştılar. Diyorlar ki, biz Mesut Yılmaz'ın Yüce Divan'a gitmesi için çaba gösterdik. Bunu ilke için yaptıklarını söylüyorlar. Şimdi ben arkadaşlarımı ilkeye çağırıyorum. Affın ilk yasalaşması sırasında 240'ın af kapsamına girmesini isterken Yılmaz'ın arkadaşları ile birlikte çalışıyordunuz. 240'ı af kapsamına soktunuz; sonra da Yılmaz'ın Yüce Divan'a gitmesini istediniz. Peki burada ilke var mı? Bir taraftan 240 affa girsin diyeceksiniz, öbür taraftan Yılmaz Yüce Divan'a gitsin.. Nasıl gidecek, biraz önce af kapsamına almadınız mı? Niye yaptılar bunu? Belediye Başkan-

13. Fehmi Çalmuk, *Bir Kampanya Yaptık Anasını Satayım!* Alan Yayıncılık, 2000, İstanbul, s. 59-60.

larımızı af ettirmek için. Yani belediye başkanlarımızı kurtarmak için Yılmaz'ın affedilmesine göz yumdular. Belediye başkanlarımız için, Tayyip Erdoğan için, Melih Gökçek için Yılmaz'ın affedilmesine ses çıkarmayan arkadaşlarımız Erbakan'a gelince 'hapse girsin, kahraman olsun' diyorlar. Peki niye belediye başkanlarımız kahraman olmasınlar? Bakın ikinci maddeden kimler yararlandı: Şevket Yılmaz, İbrahim Halil Çelik, Hasan Hüseyin Ceylan, Hasan Celal Güzel, Bekir Yıldız, Ağrı Belediye Başkanı, Kemalpaşa Belediye Başkanı; el ele tutuşanlar, başörtüsü eylemcileri... Doğru, Melih Gökçek'in dosyaları düşsün. Bunun için 240'ı savunalım –ki, o 240'tan Mesut Yılmaz da, Tansu Çiller de, Mustafa Kalemli de yararlanıyor. Peki yüz akımız Kemalpaşa Belediye Başkanımız, Ege'de, hatta tüm ülkede referansımız olan Başkanımız 312'den yararlanmasın mı? Nerede kaldı ilke, bu nasıl dik durmak? Kim kimi kandırıyor, var mı suyun üstüne çıkmak, uyanıklık. Konuşmuyoruz; partimiz zarar görmesin diyoruz. Yoksa hepsinin cevabı var. Arkadaşlarımız geçen dönemde 240 için çalıştıkları kadar 169 için çalışmadılar. Biz 169'un af kapsamı içine girmesi için çalıştık, bunu başardık da. Ama cinayetlerin af kapsamından çıkarılmasını istedik; 448-449-450. maddelerin af kapsamından çıkarılması için önerge verdik. Aynı önergede 168/2'yi kapsama almayı önerdik; afiş asan çocuklara terörist muamelesi yapmayın dedik. Düşünce suçlarının affının genişletilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne götüren biziz. Daha önce 40 kişi için çıkarılan kanun binlerce düşünce suçlusunu kapsayacak şekilde genişledi. Kötü mü oldu?

Erbakan cezaevinde yatsaydı: Peki nedir bu 'affı anlatamıyoruz' yaygarası. 'Hoca yatsaydı da katilleri, hırsızları, Apo'yu af etmeseydik' ucuzculuğu. Bu mu dik durmak, bu mu ilke? Mesut Yılmaz, Mustafa Kalemli 240'la yargılanmıyor muydu? Suçları hırsızlık değil miydi? Peki o zaman 240'ın af kapsamına girmesi için niçin didindiniz? 240 af kapsamında olsaydı oy verecek miydiniz? O zaman katilleri af etmiş mi olacaktınız? Bunlar ucuzluktur; basitliktir, iki yüzlülüktür. Sonra 1974'ten beri kullanılan, çiğnene çiğnene sakız olma özelliğini bile kaybetmiş olan 'Komünistleri, PKK'yı, Apo'yu affettiler' edebiyatı.... Ayıptır. Bu mu yenilik, yeni politika? Bunların prim yapacağını mı düşünüyorlar? MHP 1999 seçimlerinde bu ikiyüzlülüğü tüketmedi mi? Bu tipik bir sağ sapma örneği değil mi? Bu tutum çok ucuz, çok basit. Peki bu ne üslup: 'Erbakan hapse girseydi...' Bu tipik bir fırsatçılık örneği; terbiye kurallarının da dışında. Bırakın vefayı, ilke nerede, insanlık

nerede? Erbakan bir zamanlar elini öptüğünüz, sizi buralara taşıyan; Belediye Başkanı, bakan yapan, önünüzde yürüyen insan değil mi? Bu insanı müzeye koymak, bunu medyanın önünde alaycı gülmelerle ifade etmek hangi ilke ile, hangi terbiye ile izah edilir?

Bu yapılan –en ölçülü ifade ile söylüyorum– ayıptır. 'Sanal ilişki' öyle mi, 'antika' öyle mi? Yazık; siz eşya ile insanı bile birbirine karıştırıyorsunuz, siz sadece referanslarınızı değil değerlerinizi bile yitirmişsiniz, gerçekten yazık!

Cumhurbaşkanlığı seçimi: Bu ağzın, bu oluşumun neresi yeni? Etiği olmayan, ilkesi ve ölçüsü olmayan bir hareketin kime ne faydası olur? 5+5, Demirel'i ağızlarına doladılar, bir de 69. madde var. 69. madde niçin gerekli? Önce şunu belirteyim. Demirel'e oy konusunu çarpıtıyorlar. Anayasa paketine oy vererek, yani parti kapatmasını zorlaştıran maddeyi de içeren Anayasa değişikliğinin geçmesi sağlayarak Demirel'i Cumhurbaşkanı yapmıyorduk. Cumhurbaşkanlığı için ayrı bir oylama olacaktı. Sonra Demirel'den, ama sadece Süleyman Demirel'den niçin rahatsızlık duyuluyor? Demirel 30 yıl boyunca tipik sağ politikalar izlemiştir. Siz sistemin yeni, zinde ve genç Demirelleri ile aynı sofralarda oturup insaf dileyeceksiniz, oluşumlar hazırlayacak, sağdaki boşlukları doldurma planları yapacaksınız, ama artık işi bitmiş, tüketilmiş Süleyman Demirel'e bütün kötülükleri yükleyip rahatlayacaksınız, öyle mi?

Demirel'i 35 yıl önce ABD yollamıştı; şimdi siz de ABD yollarına düştünüz; bunu görmediğimizi mi sanıyorsunuz? Yani bu millet sizi bunun için mi prens yaptı? Siz fakir sofralarında kazandığınız onuru maalesef zengin sofralarında bıraktınız; davranışlarınız ve konuşmalarınız bunu düşündürüyor. 'Bu gücü kabul etmek gerekir' diyorsunuz. Ama niçin? Niçin böyle yapıyorsunuz? Böyle yapılarak kazanılacak iktidarın kime ne hayrı olacak? Bu nasıl ilke, bu nasıl dik durma?

Baykal'dan hizip dersi almak ilkelilik midir, dik durmak mıdır? MHP'ye, ANAP'a '69'u değiştirmeyin, HADEP de istifade eder' kulisleri çekmenin neresinde dik durma var; yenilik var, ilke var?

İttihat Terakkiciler: Bunlar İttihat ve Terakki'nin prensleri gibi davranıyorlar. Enverler de, Talatlar da İngiliz Sefaretine gidip Osmanlıyı jurnallemiyorlar mıydı? Bu arkadaşlarımız yaptıklarının ne anlama geldiğini biliyorlar mı? Darılma yok, kızma yok. Sustuysak sorumluluk taşıdığımız için sustuk. Şimdi konuşacağız. Ama medyanın önünde değil, burada, bu davanın gerçek sahipleri, yani sizlerin önünde ko-

nuşacağız. Ayrılıp ayrılmamaya arkadaşları ile birlikte karar vereceklermiş. Doğru gördüklerini destekliyor, yanlışlıkları eleştiriyorlarmış... Nerede eleştiriyorlar? Yavuz Donat'ın köşesinde mi? Şimdi soruyorum, grupta hangi yanlışı düzelttiniz? Bu partinin genel başkan yardımcılarıydınız, hangi doğruları yaptınız? Yanlışların tamamı size aittir; partiyi herhangi bir parti, herhangi bir sağ parti yapmaya çalıştınız; kimliksizlik varsa bu sizin eserinizdir. Arabayı duvara çarpanlar sizlersiniz; sonra da bu araba dökülüyor diyen de sizlersiniz. Kimse darılmasın, kimse kızmasın. Şimdi biz konuşacağız; biz şikâyet edeceğiz. Ama Vural Savaş'a değil, siz davanın gerçek taşıyıcılarına, gerçek emekçilerine şikâyet edeceğiz.

Davamız: 'Halkın beklentilerine uygun politikalar' diyorsunuz. Nedir o politika? Niçin üretmediniz? Halkın beklentilerine uygun politika, Apo istismarı mı, şehit kanı üzerine politika mı? 'Taktik çıkarlar' diyorsunuz. Peki siz hangi stratejiyi ürettiniz? Yaptığınızın tamamı taktik çıkar, hatta fırsatçılık değil mi? Ne idi, bir taraftan affa ret oyu verdik demeler, sonra da 240'ın peşine koşmalar. Mesut Yılmaz, Tansu Çiller dosyası diyorsunuz, peki Ağar'ın dosyasına, Susurluğa niçin ses çıkarmadınız? Biz asla davamıza ihanet etmeyiz, etmedik. Çizgimiz, yolumuz halkın talepleri ve tercihleridir, milletin hak-hukuk mücadelesidir. Bunun için asla iktidara, asla nimetlere endekslenmeyiz; asimilasyona, sağ sapmaya, dört eğilime fırsat vermeyiz. Yolumuz bellidir ve birdir; bu yolda yürümek elbette meşakkatlidir... Bu meşakkate katlananlar gelecek, dökülenler de dökülüp gidecek; tarih bunun örnekleriyle doludur."

Hitler'den Arta Kalan

Genel olarak siyasal İslamcılığın, özel olarak da Milli Görüş hareketinin önemli vurgularından biri Yahudilik konusu olmuştur. Her ne kadar kendilerinin anti-semit (Yahudi aleyhtarı) değil de anti-siyonist olduklarını ileri sürseler de İslamcıların büyük çoğunluğu, dünyada olup biten kötülükleri, Yahudilerle Masonların ortak komplosu olarak değerlendirmişlerdir. Erbakan ve arkadaşları, kendilerinin, II. Abdülhamit'in siyonizm planına karşı geliştirdiği metodoloji ve reflekse sahip çıktıklarını ileri sürdüler. Doğal olarak Erbakan başbakan olunca Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceği, iki ülke arasındaki stratejik anlaşmaların geleceği-

nin ne olacağı merak uyandırdı. RP'den, İsrail ve Musevi cemaatiyle ilk diyaloğu dönemin Devlet Bakanı Abdullah Gül kurdu. Gül, Orgeneral Çevik Bir'in de ABD'de olduğu bir sırada, 1997 yılının Ocak ayında, ADL adlı (Anti-Defamation League-Karalamaya Karşı Mücadele Birliği) Museviler'in dünya çapında etkin bir kuruluşunun yetkilileriyle görüşmüştü.

Adından da anlaşılacağı gibi, Yahudi aleyhtarlığına karşı mücadelenin merkezi örgütlenmesi olan ADL, tüm dünyada Yahudiliğe ve Yahudilere karşı yapılan hakaret ve karalama kampanyalarını tek tek tespit ediyor ve bunları ilgili ülkelerin yönetimlerine şikâyet ediyor. Daha önemlisi, söz konusu ülkelerin yöneticilerine baskı yapmaları için ABD ve İsrail yönetimlerini, Yahudi iş çevrelerini veya Yahudi kökenlilerin denetimindeki medya organlarını devreye sokuyor.

ADL'nin en yakından izledikleri arasında dünyadaki İslami hareketler ve dolayısıyla Türkiye'deki Milli Görüş hareketi ile Adnan Hoca (Oktar) grubu da yer alıyor. Hem çekirdekten Milli Görüşçü olup, hem dışa açılma stratejilerinde Adnan Hoca'nın devşirdiği manken kızları da kullanmış olan Tayyip Erdoğan[14] da kuşkusuz ADL'nin ilgi alanında. Bu bağlamda Türkiye ile de ilgililer ve bizdeki radikal İslami çevreleri yakından izliyorlar. Merkezi ABD'de olan ve Kongre ile Beyaz Saray üzerindeki ağırlığı ile tanınan bu kuruluş, ABD ziyareti sırasında Gül ile görüşme talebini Türk Büyükelçiliği'ne iletmişti. Türk cumhurbaşkanı ve başbakanların, ABD seyahatlerinde üst düzey sorumluları ile mutlaka görüştükleri bu Musevi kuruluş, aynı zamanda Türkiye'nin ABD'deki Rum ve Ermeni lobilerine karşı en büyük destekçilerinden biriydi.

ADL yetkilileri Gül ile görüşmelerinde, RP'ye karşı tavırlarını yumuşatabilecekleri sinyalleri verdiler. Buna karşılık olarak RP'nin de Yahudilere bakış açısını değiştirmesini talep ettiler. Görüşme sırasında masanın üzerinde bulunan bir gazete kupürü işin rengini değiştirdi. RP'nin yayın organı durumunda olan *Milli Gazete*'de Yahudilere karşı ağır hakaretler içeren bir yazı vardı. Gül, gazetedeki görüşlere katılmadığını söyledi.

14. Büyükşehir Belediye Başkanı seçilir seçilmez İstanbul RP İl Merkezi'nde yaptığı basın toplantısında Erdoğan'ın arkasında Adnan Hoca'nın yakışıklıları tam sıra dizilmişti. Kuşkusuz bu fotoğraf da ADL arşivlerinde vardır.

Daha sonra Refahyol hükümeti yıkıldı, Erbakan yasaklı oldu ve RP kapatıldı. Recai Kutan, FP lideri olarak ilk gezisini ABD'ye yaptı ve burada sürpriz bir şekilde bir Yahudi kuruluşunu ziyaret etti. Bu örgüt, Refahyol hükümetinin yıkılmasında etkin rol oynadığı ileri sürülen JINSA'dan başkası değildi. FP kapatıldıktan sonra yenilikçiler yeni parti için kolları sıvamışken, kitabın ilerideki bölümlerinde daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız gibi, ADL Başkanı Abraham Foxman, İstanbul'da Recep Tayyip Erdoğan ile gizli bir görüşme yaptı. Peki Erdoğan, Yahudiler hakkında Milli Görüş geleneğinden farklı mı düşünüyordu. Pek değil. Daha 1997 yılındaki 2. Uluslararası Fetih Konferansı'nda yaptığı konuşmada Erdoğan şöyle diyecekti: "Yahudiler artık mazlum olmaktan çıkmış, zalim haline gelmişlerdir. Hıristiyanların bir zamanlar kendilerine reva gördüğü zulümleri Filistinlilere karşı uygulamaktadırlar. Bu vesileyle Yahudileri kendi tarihleriyle hesaplaşmaya çağırıyorum."[15]

Yine Tayyip Erdoğan bir başka vesileyle şu sözleri de etmişti: "Ben düşmanımla bir iplikle bile bağlı olsam, o benden ne kadar kaçıyorsa ben de o kadar peşinden koşarım, o bağ kopmasın diye. Bir gün o bağ bize lazım olur çünkü. Hepimiz birbirimize lazımız."[16]

Bu arada yenilikçilerin ortaya attıkları Nazi tartışması ne anlama geliyordu? Erbakan'a devletçi diye eleştiriler gelmiş, 1994 yılında İstanbul'da, RP'li bir ilçe belediye başkanı, Erbakan'ın uçaktan inmesini beklerken "Tayyip, Hoca'nın elini öpüyor musun?" sorusuna "Öpüyorum," cevabını alınca "Öpme, köle olursun," demişti. Ama hiçbir zaman Erbakan'a yönelik Nazi suçlanması yapılmamıştı. Ne var ki yeni parti için kolları sıvamış olan yenilikçiler daha sonra bir gazetede ziyareti sırasında Erbakan hakkında şu yorumu yapacaklardı:

"Geçmişte bir lider parti adına karar veriyor, söylediği çözüm oluyor ve tartışılmıyor. Tam Nazi tipi anlayış. Bunu biz de yaşadık. Bütün partilerde de bu tek adamlılık var. Biz lider partisi yerine ortak aklın öne çıkacağı bir parti yaratacağız."[17]

15. *Yeni Yüzyıl*, 31 Mayıs 1997.
16 Nuriye Akman, Sabah, 21 Haziran 1998.
17 Abdulhah Karakuş, *Milliyet*, 5 Temmuz 2001

İkinci Dünya Savaşı döneminde Hitler yönetimindeki Nazi Almanyasının, Yahudilere karşı soykırımını bütün dünya iliklerine kadar yaşadı. Kuşkusuz burada vurgu anti-semit tavırları ve söylemleriyle Erbakan'aydı. Yani "Biz Erbakan gibi anti-semit olmayacağız," mesajı da verilmek istenmişti.

Kadın Eli Sıkmak ve Tövbe

İslami kesimin yoğun olarak tartıştığı konular vardır. Toplumun diğer kesimlerine benzememek iddiasıyla kravat, koltuk takımı, pantolon, sakal, haremlik-selamlık gibi konular neredeyse bir tabu halindedir. Örneğin birçoklarına göre dindar bir erkeğin bir kadının elini sıkması "haram"dır, çünkü bir tür "zina"dır. Necmettin Erbakan, bu tartışmaların birçoğuna girmedi. Kravat taktı, takım elbise giydi, sakal bırakmadı. Hatta bir dönem Kadınlar Birliği Başkanı Ayseli Göksoy'un ziyaretine ilişkin haber *Milli Gazete*'de yayımlandığında, partililer aynı soruyu sormuştu: "Acaba Erbakan Hoca kadının elini sıktı mı?"

Erdoğan da kadın eli sıkma konusunda radikal düşünenlerdendi. Bir röportajda bu konuyla ilgili soruyu şu şekilde cevaplandırıyordu: "Toplumda bizim inancımıza ters olan örfler olabilir. Bunlardan biri de tokalaşmak. Bir bayan elini uzattığı zaman onu reddetmek onun şahsında bir antipati meydana getiriyor ve bununla da bağlar hemen kopuyor. Bunu düşünerek adeta kendimi mecbur hissediyorum. Olay kalbidir. Yarabbi affet diyorum."[18]

Herkesin kafasında şu soru var: Yenilikçiler, ne kadar yenilikçi? Tayyip Erdoğan, bu soruya net cevap vermiyor. "Zamanla herkes görecek," diyor. AK Parti kurulmadan hemen önce bir gezi yaptığı Karadeniz'de ortaya çıkan ilk manzara, epey değiştiği yönündeydi. Erdoğan, Meral Akşener'i gezi boyunca yanından hiç ayırmadı. Onunla omuz omuza horon tepti. Kadınlarla, genç kızlarla tek tek öpüştü. Onlara imzalı fotoğraf bile dağıttı. Kurmaylarına, "Kadınlar bizim için çok önemli. Kale içten fethedilir," diyerek, erkek erkeğe siyaset yapmamaları tavsiyesinde bulundu.[19]

18. Nuriye Akman, *Sabah*, 26 Aralık 1993.
19. *Star*, 24 Temmuz 2001.

Necmettin Erbakan, Erdoğan'ın her attığı adımı yakından izliyordu. Erbakan'ın, kendisiyle Erdoğan'ın arasını bulmak için İslami camianın önde gelen isimlerinden Emin Saraç Hoca'nın önderliğinde organize edilen bir görüşmede şunları söylediği dilden dolaştı: "Yeni muhitiniz hayırlı olsun!"

Bu söz "Bizim muhitimizden çıktınız, yeni muhitiniz oldu," anlamındaydı. Bir nevi aforoz gibi kabul edilebilirdi. Erbakan, Erdoğan'ın "Erdemliler Hareketi" diye yorumladığı yeni partileşme modelinin merkez sağda yer alacağına ilişkin açıklamasını ise, Hidiv Kasrı'nda Endonezya eski Devlet Başkanı Habibi'ye verilen yemekten sonra kurmaylarına şöyle değerlendirmişti: "Merkez sağda yeni bir parti olacakmış! Merkez sağı al da başına çal!"

FP kapatıldıktan sonra bölünme ihtimaline karşı Bülent Arınç liderliğinde birlik ve beraberlik içinde yeni bir partiyle yola devam edilmesi önerisi gelişti. Bazı gelenekçiler Erbakan'ı, "Çevresini kendi elemanlarımızla kuşatırız, partinin denetimi elimizde olur" diye ikna etmeye çalışırken, kimi yenilikçiler de Erdoğan'a, "Yasağınız kalkınca bayrağı size devreder" diye telkinde bulundular. FP'nin sudan gerekçelerle kapatıldığını düşünen tabana da, ilk günlerde hareketin parçalanmaması için her iki kanadın mutabık kalacağı bir ismin liderliği cazip geldi.

Bu teklif Erbakan'a da götürülecekti. FP'nin ilk kurucu genel başkanlığını yapan İsmail Alptekin'in başkanlığında bir heyet oluşturuldu. Erbakan'dan randevu bekleniyordu. Erbakan'ın kapısını önce MÜSİAD heyeti çaldı. Dernek başkanı Ali Bayramoğlu ve yanındaki işadamları Erbakan'ın nabzını yoklamak istiyorlardı. Üç konuyu gündeme getirdiler: Ekonomik kriz, Ali Müfit Gürtuna ve Bülent Arınç...

Ekonomik kriz işin peşrev kısmıydı. Erbakan'ı uzun uzadıya dinlediler. Bayramoğlu, Hoca'nın yeni kuracağı partinin genel başkan adayları arasında ismi geçen Ali Müfit Gürtuna için dert yanıyordu: "Hocam, bize bağlı işadamları çok zor durumda. Ali Müfit Gürtuna MÜSİAD'lılara hiçbir ihale vermiyor. Bu konuda yardımınızı istiyoruz."

Erbakan şikâyeti pek sevmezdi. Sakince dinledi. Yenilikçilerin para musluklarını kesme operasyonunun başarılı olduğunu kavra-

dı. Bayramoğlu sonra konuyu Arınç'a getirdi: "Hocam, sayın Arınç'ın genel başkanlığında bir parti kurulursa, bu partiden ayrılma olmaz. Biz MÜSİAD olarak bunu destekliyoruz. Tayyip Bey'in de yeni parti kurma çalışmaları bu suretle gerçekleşmez."

Erbakan sadece dinledi. Erdoğan'ı "nifakçı" olarak değerlendirdikten sonra heyeti uğurladı. Bu kez Hoca'nın kapısını Alptekin çalacaktı. Alptekin söze Erbakan'a uygun bir üslupla girdi: "Hocam, 30 yıldır yanınızdayım. 30 yıldır bu dergâha eğri odun taşımadım. Bu davanın sahibi sizsiniz. Ama ortada bir realite var. Taban da, milletvekilleri de, belediye başkanları da yeni kurulacak partinin başında sayın Arınç'ı görmek istiyorlar. Bu realiteyi görmezlikten gelemeyiz."

Erbakan, konuşmasına FP kongresine değinerek başladı. Kongre öncesi Abdullah Gül ve arkadaşlarının kendisine gelerek "Hocam, bu hayır yarışıdır. Bizim partiden ayrılmak ve partiyi bölmek gibi bir mücadelemiz yok. Olmayacak da," demiş olduklarını hatırlattı ve devam etti: "Ama ne oldu? Kulis yaptılar. Kulisin sonucu bölünmedir."

Erbakan, Arınç'm da yeni kurulacak partinin kurucular kuruluna girmesini, bu kurulun yapacağı toplantıda genel başkanlığa aday olmasını söyledi. Kimin genel başkan olacağı burada yapılacak oylamayla belli olacaktı. Yenilikçiler, bir taraftan atamaya, tek adam kararına karşı olduklarını söylüyor, diğer taraftan da Erbakan'dan icazet bekliyorlardı.

Gündeme getirilen bu öneri yürütülmekte olan çalışmaları da kilitledi. Ama Erdoğan parti kurma ısrarını sürdürüyordu. Erbakan da boş oturmuyordu. Milletvekillerinin evlerine özel ulak göndererek yeni parti için kuruluş beyannamesini imzalatıyordu. Bu bir anlamda "biat" yenilemeydi. Erdoğan bu konuyu gündeme getirerek Erbakan'a yönelik yine sert açıklamalarına devam etti:

"Artık şahıs merkezli, ben merkezli siyaset dönemi bitmiştir. Lider hegemonyası istemiyoruz. Neresi yenilikçi diye soruyorlar. İşte yenilik. Kimseye biat etmeyeceğiz, tapınmayacağız. Bir kadro yönetecek partiyi. Liderin gölgesi düşmeyecek. Seçimle gelen seçimle gidecek. Biz orkestra şefi arıyoruz. Ama kemana ud diyen değil, bütün enstrümanları bilen biri olacak. İlkeler öne çıkacak. İcazeti halktan alacağız, hesabı halka vereceğiz. Hoca'ya biat dönemi bitti. Katılımcı, çoğulcu bir demokrasi anlayışını hayata geçi-

receğiz. Hoşgörü, barış, sevgi, kardeşlik duyguları esas olacak."[20]

Erdoğan partisinin omurgasını muhafazakâr kitlenin oluşturacağının da bilincindeydi. Danışmanlarına yaptırdığı kamuoyu yoklamasında muhafazakâr kesimin kendi hareketine tereddütlü baktığının ortaya çıkmasıyla telaşlanmıştı. Bunun için, başörtüsü, İmam Hatipler gibi muhafazakâr kesimin önem verdiği konular hakkında kullanılacak ifadelere dikkat edilmesini istedi. Abant toplantısında söylediği "Başörtüsü bizim için önemli değil," sözünün telafi edilmesi gerekiyordu. Öyle de yaptı:

"Başörtüsü bir sembol ya da simge değil, insanlar inancından ötürü bunu takıyorlarsa ne var? Başörtüsü bu ülkenin gerçeği değil mi? Laikliğin tarifinde inançlara saygıdan söz edilmiyor mu, başörtüsünü bir dayatma haline getirmeyelim. Başörtüsü niye Türkiye'nin olmazsa olmaz meselesi olsun, bu çağda hâlâ başörtüsüyle, paranın rengiyle uğraşmayalım, bu yüzden eğitim yapamayan gençlerimiz var."[21]

Arınç, 9 Temmuz 2001 günü tartışmalara son noktayı koyarak, yenilikçilerin safında yer alacağını ilan etti. Çünkü Milli Görüş hareketi içinde yollar artık bir daha birleşmeyecek bir şekilde ayrılmıştı. Bu arada yenilikçilerin ilk transferi de gerçekleşiyordu: Meral Akşener... 28 Şubat'ın İçişleri Bakanı Akşener, DYP'den istifa edip yenilikçilere katıldı. Sistemle kavga etmeyeceğini, iyi geçineceğini deklare eden Erdoğan'ın bu transferi epey ilginç karşılandı. Akşener'in kısa süre içinde yenilikçilerle yolunu ayırması ise, Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının kendilerine çizdikleri yeni yolda ilk ciddi darbe olarak kayıtlara geçti.

20. Derya Sazak, *Milliyet*, 6 Temmuz 2001.
21. Derya Sazak, *Milliyet*, 6 Temmuz 2001.

Recep Tayyip Erdoğan'ın değişik zamanlarda, değişik gündem konularıyla ilgili konuşmaları ve yorumları dikkat çekmiştir. Bunları satır başlarıyla bir araya getirdik.

İlkeler

• Biz bu memleketin delisiyiz. (24 Nisan 1998, MÜSİAD 7. Genel Kurulu)

• Aşkı reddetmiyorum ama maalesef âşık olamadım. (20 Ekim 1996, *Hürriyet*, Gülden Aydın röportajı)

• Rabbimin kader planı içerisinde bana takdir ettiği rol neyse, ben bugüne kadar bu rolü oynadım. (20 Ekim 1996, *Hürriyet*, Gülden Aydın röportajı)

• Ben kimliğimi, kişiliğimi, inandığım düşüncelerimi yaşayacak ve söyleyeceğim. (11 Aralık 1997, *Milli Gazete*, aleyhindeki yayımlar üzerine)

• Ben yaptım yok bizde, biz yaptık var. (Şeyda Açıkkol, *Siyah Beyaz Söyleşiler*, Vadi Yayınları, 1998, Ankara, s. 31)

• Kendimle başbaşa kalma fırsatı bulduğum zaman, ilk düşündüğüm şudur. Acaba asli yörüngemden sapıyor muyum? Onun muhasebesi içindeyim. Zaman zaman "acaba şu konudan saptım mı?" dediğim bir konuyu muhakkak ertesi gün değerlendirmeye alıyorum. (6 Ekim 1996, *Yeni Şafak*, Mustafa Karaalioğlu röportajı)

• Şiir değil araba plakası okusam yine ceza verecek bir şeyler bulurlardı. (9 Ekim 1998, *Milliyet*, Arife Avcu röportajı)

• Şimdi siz imam denilince camide namaz kıldıran insan zannediyorsunuz. İslami terminolojide imam idari yetkinin elinde olduğu insandır. Çünkü imam, önderdir, rehberdir. Şimdi burada biz bir önderiz, idareciyiz. (8 Ocak 1995, *Hürriyet*, Neşe Düzel röportajı)

• Belediye adına her şey meşrudur. (29 Aralık 1994, *Sabah*, Kahraman Sadıkoğlu ile girdiği iddia üzerine)

• Tüm sıkıntıları aştım, zorlukları yendim ama et işinde zayıf kaldım. Artık ısrar etmek gereksiz. (2 Nisan 1997, *Milliyet*, İSMER et marketlerin kapatılması nedeniyle)

• Demokrasi getirmiş Tayyip Erdoğan'ı buraya koymuş. Müsaade edin. Tayyip Erdoğan bir ceset olarak gelmemiş. Bir sistemle

bir fikirle gelmiş. (14 Temmuz 1996, *Milliyet*, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• Karardan sonra bir rahip bana dua kitabı gönderdi. Benim için dua ediyorlar. (9 Ekim 1998, *Milliyet*, Arife Avcu röportajı)

• Benim en önemli eksikliklerimden bir tanesi şu anda dil. Bunun dışında daha detay diyebileceğimiz konularda şüphesiz ki eksikliğimiz vardır. Mesela fıkhi konularda daha derin bilgi sahibi olmak isterdim. (6 Ekim 1996, *Yeni Şafak*, Mustafa Karaalioğlu röportajı)

• Tarih boyunca kimler cezaevine girmedi ki. Girmemiz gerekirse gireriz. (4 Ekim 1998, *Milliyet*)

• Ben bir defa hiçbir zaman yaşamın ucunda olmadım, kavgasını vermedim. Ta gençlik kollarından bugüne kadar hiçbir zaman ifrat ve tefriti kabul eden biri değilim. Ben hep orta yolu tercih eden birisi oldum. (10 Temmuz 1998, *Hürriyet*)

Refah Partisi

• RP iktidarda değil, hükümette. Tek başımıza geldiğimizde iktidarda olacağız. (14 Temmuz 1996, Milliyet, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• RP din değildir. Eşittir İslam değildir. Ama referansım İslam'dır. Referansımıza ters hiçbir şey yapmak ve yaşamak istemiyoruz. (14 Temmuz 1996, Milliyet, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• Her şeyden önce RP bir din, RP eşittir İslam demek değildir. Türkiye'de RP'nin yöneticileri olarak biz İslam öncelikli bir yaşam tarzını benimsemiş insanlarız.Türkiye'nin bugün yüzde 99'u "İslam benim yaşama biçimimdir" diyor. (13 Şubat 1994, *Cumhuriyet*)

• Benim referansım İslam'dır. Referansımız İslam'la çelişmediği sürece RP'de zihniyet değişikliği olabilir. Ben her türden zihniyet değişikliğine varım. Mesele asra uygun insanı yetiştirebilmek ve insanları bir arada tutabilmektir. (9 Ekim 1997, *Yeni Yüzyıl*)

• İktidar olmaya azmetmiş bir partinin şahin olması gerekir. Sürünenlerin şahin olması mümkün değil. (21 Haziran 1998, *Sabah*, Nuriye Akman röportajı)

• Ben haklı ve güçlü olmaktan yanayım. Radikal bir partinin Türkiye'de güçlü olarak iktidara gelmesi mümkün değil. Biz altmış beş milyona hitap edebilecek bir partiyi vaad ediyoruz. Radikal bir parti marjinal olarak kalır. (21 Haziran 1998 *Sabah*, Nuriye Akman röportajı)

• Ben Hocamızın yanlışlarının arkasından koşturan biri değilim. Özellikle herhangi bir yanlışını arayıp eleştirme gayreti içinde de olmadım. Benim bugüne kadar yapmış olduğum tespitler var. Bu tespitlere yönelik eleştirilerim vardır. Ve hocamın bize vermiş olduğu terbiye konuşulmuştur aramızda. Hocam'la ben, merkez karar ve yürütme kurulunda da beraber olduk ve biz kendisine karşı kanaatlerimizi her zaman dile getiriyoruz. (28 Kasım 1996, *Tempo*, Füsun Saka röportajı)

Toplum

• Alışacaklar, alışacaklar. Alıştıkları zaman da "Doğruyu şimdi bulduk" diyecekler. Hiç merak etmeyin. Bizi nasıl bazı şeylere alıştırdılarsa... (8 Ocak 1995, *Hürriyet*, Neşe Düzel röportajı)

• Görüntümün farklı olması lazım. Mücadele anında görüntüyü azametli hale getirmek için ipek tavsiye olunur. Peygamberimizin uygulamaları var. Harp halinde ipek tavsiye olunur. (26 Aralık 1993, *Sabah*, Nuriye Akman röportajı)

• İstanbul bu noktada Medine'nin karşılığı olmuyor. Bu bir yerel seçimdir. İslam Medine'de devlet olmuştur. Siz İstanbul'da devlet olmuyorsunuz, devletin içinde bir dilimsiniz. Bu sosyolojik etki nedeniyle böyle düşünülebilir belki ama pratik neticeleri bakımından böyle düşünülmesi mümkün değil. İstanbul sadece adil düzen iktidarına yol açan bir adım olacak. (26 Aralık 1993, *Sabah*, Nuriye Akman röportajı)

Anayasa

• Bu demokrasiyi biz yazmadık Türkiye'de. Bize karşı olduklarını söyleyenler yazdı. O Anayasayı da biz hazırlamadık söyleyeyim size. Bu Anayasayı, bu yasaları RP dışındaki partiler hazırladı. Onların hazırladığı yasalara rağmen geldik. Demek ki halk değişimi istiyor. (14 Temmuz 1996, *Milliyet*, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• Kendi yaptıkları Anayasaya sahip çıkmıyorlar. Demek ki ayık kafayla değil, sarhoş kafayla hazırlamışlar. Dört senede delik deşik olmasının nedeni de bu (12 Mayıs 1994, *Hürriyet*, Bilkent öğrencileri ile sohbet)

Laiklik

• Laiklik düşüncesi Atatürk'e ait değildir. Anayasaya Atatürk hasta yatağında yatarken 1937 yılında İsmet İnönü tarafından sokulmuştur. Araştırın aldatılmayın. (13 Mayıs 1994, *Milliyet*, Boğaziçi Üniversitesi öğrencileriyle sohbet)

• Ben diyorum ki insanlar laik olmaz. Nitekim Anayasamızda TC vatandaşları laiktir deniyor, TC Devleti laiktir diyor. Bizim yaklaşımımız bu. Laiklik din midir, değil midir? Değil, o zaman Müslümanlığın karşısına laikliği oturtamazsınız. (10 Temmuz 1998, *Hürriyet*)

Demokrasi

• Demokrasi amaç, değil araçtır. (14 Temmuz 1996, *Milliyet*, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• Dürüstçe ortaya çıkıp milletin kararından korkuyoruz diyemiyorlar. Seçim sandıklarını kendi tabutları gibi görüyorlar. Ülkede yönetimi elinde tutanların arkasında karanlık perde var. Bu perdenin arkasındaki güce mafya, çete ve derin devlet diyenler var. Bu perdenin yırtılması lazım. (26 Ekim 1998, *Radikal*)

Rejim

• Türkiye Cumhuriyeti dediğimiz zaman Türkiye Müslümanları demektir. Biz TC yönetimine talebiz. Ayrı bir isme gerek yok. (14 Temmuz 1996, *Milliyet*, Nilgün Cerrahoğlu röportajı)

• Cumhuriyet sadece bizimdir deme küstahlığını gösterenlere hadi canım sen de diyorum. (26 Ekim 1998, *Radikal*)

• Bizim getirmek istediğimiz sistem Allah'ın hükümlerine aykırı olamaz. Bizim referansımız İslam'dır. Bizim getireceğimiz sistem bir defa bu referansa ters düşmeyecek. (23 Eylül 1996, *Yeni Yüzyıl*, Neşe Düzel röportajı)

• İslami siyasallaştırdınız diyenler, laisizmin siyasallaştırmasına, hukukun siyasallaşmasına neden karşı çıkmıyorlar. Ben diyorum ki bu da geçer. Endişeniz olmasın. Gübreleme yapıyorlar. (24 Nisan 1998, MÜSİAD 7. Genel Kurulu)

Merkez Sağ

• Ne sağdayız ne solda.. Hak yoldayız hak yolda. Biz merkez sağa yerleşmeyiz. Biz merkez sağı hak yola yerleştiririz. Biz mer-

kez sağa irtifa kazandıracağız. (6 Ekim 1996, *Yeni Şafak*, Mustafa Karaalioğlu röportajı)

Bale

• Bir balerinin neler yaptığı, neler ortaya koyduğu ve nereye hitap ettiği ortada. Bunu farklı yorum olarak da kabul edebilirsiniz. Yani bu benim kendi kanaatimdir. Dolayısıyla çok açık ve net olarak söylüyorum. Ben insanın bu noktada duyarlılığını belden aşağıya indirmeyecek her şeyde varım. Ama indirecek olanın karşısındayım. Çünkü şu anda kültür emperyalizminin en önemli dallarından bir tanesi, insanı belden aşağısıyla meşgul etmek. (Temmuz 1994, Cansu Akbel ile ATV Haberleri)

Nikâh

• Türkiye'nin nüfusunun yüzde 99'u Müslüman bir ülke olmasına karşın iki kez nikâh kıyılması anlamsızdır. Resmi nikâh kıydıran vatandaşın işi bitmiyor. Bir de dini nikâh kıydırmak için uğraşıyor. Bu eksiklik müftünün nikâh kıydırması ile giderilebilir. Diyanet ve merkezi yönetim bir araya gelerek nikâh kıyma işlemini müftülere verebilir. Böylece yasal ve dini nikâh iki kez yerine bir defada kıyılabilir. (4 Kasım 1994, *Milliyet*, Şişli Nikâh Salonu'nun açılış töreni)

Repo

• Şu anda repo fazla kazandırmıyor. Yeniden iyi kazandırmaya başlarsa neden yapmayalım. Neden olmasın? (6.11.1994, *Hürriyet*)

Faiz

• Faiz... Şu anda bunu tehir ediyoruz. Ama kaldırmaktan vazgeçmiş değiliz. Faiz de vermiş değiliz. Yine aynı düşünüyoruz ama şu anda buzdolabına koyuyoruz. (6 Ekim 1996, *Yeni Şafak*, Mustafa Karaalioğlu röportajı)

• RP faiz geliriyle hareket eden bir parti değil. Yasalar paranı bankaya koyacaksın, dernekler şu kadardan fazla parayı kasasında tutamaz diyor. Ben iktidarda olduğumda bu işi rant olarak görüyorsam, o zaman bana sorabilirsiniz. Şu anda Türkiye'de ancak kendi sesini duyurmaya çalışan bir grup durumundayım. Şu anda ben mahkûm olduğum için bunu yapıyorum. (13.1.1994, *Cumhuriyet*)

Kaçak Yapılar

• Kaçak binada kiracı olarak oturuyorum. Yahu deli misin ? Belediye Başkanı kaçak binada kiracı olarak oturur mu? Oturur. Niye oturuyorum biliyor musunuz? Çünkü bu düzenin kendisi kaçak da onun için! (29.11.1994, RP Maltepe Gençlik Komisyonu Şöleni)

• Daha fazla ileri gidersem öldürüleceğimi söylüyorlar. Tayin edilmiş ömrümüzü kimse kısıtlayamaz. Yüce Allah'tan başka kimse öldüremez. (8 Kasım 1994, *Sabah*, Kaçak yapıların yıkılmasına yönelik soruya verdiği cevap)

Şeriat

• Türkiye'de yaşayanların yüzde 99'u Elhamdülillah Müslüman olduğunu söylüyor. O zaman yüzde 99'un "Elhamdülillah Şeriatçıyım" demesi de lazım. Ben elhamdülillah şeriatçıyım. Şeriat İslam demektir. Allah'ın kuralları demektir. (21 Kasım 1994, *Milliyet*, Başkanlığının yedinci ayında yaptığı basın toplantısı)

• Ben bir zamanlar "Elhamdülillah şeriatçıyım" diye bir ifade kullandım. Benim bu ifademi saptırdılar. Dünyada hangi kavramı kullanırsan bir hukuk kavramı olarak dünyada şeriatçı olmayan ülke var mı? Hatta bazı şeyleri okurken İsrail Şeriatçı diyoruz. Şeriat bir hukuk terminolojisidir. (10 Temmuz 1988, *Hürriyet*)

Taksim'e Cami

• Bu can bu tende kaldıkça bu beş yıllık dönem içinde Allah'ın izniyle aşındırmadık kapı bırakmayacak ve Taksim Camii'ni Bismillah yaptıracağım. Taksim Meydanı bir semboldür. Ama bizim kimliğimiz yok. Yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede siyasi nedenle camiye izin verilmediğinde halk neden ayaklanmıyor? (21 Kasım 1994, *Milliyet*, Başkanlığının yedinci ayında yaptığı basın toplantısı)

Alkol

• İçkiyi yasakladım, çünkü ben bu toplumun doktoru olduğuma inanıyorum. Çünkü bize Şehremini demişler. Yani "bu şehirde yaşayanların sağlıklarını tehdit edecek ne varsa onun karşısına dikilen kişi ol" demişler. İçkiye müsaade edemem, çünkü Anayasa'nın 58. maddesi "gençliği alkollü içkilerden koru" demiş. (21 Kasım 1994, *Milliyet*, Başkanlığının yedinci ayında yaptığı basın toplantısı)

Milli Piyango

• Hayatımı hiçbir zaman şansa bırakmadım. Piyango biletini umut sömürüsü ve umut tacirliği olarak görüyorum. Çünkü yüz binlerce insanın umut bağlayarak aldığı piyango, cüzi bir kısmını güldürüp, büyük kısmını ise yeni bir umudun peşinde koşturuyor. (29 Aralık 1994, *Sabah*)

Yılbaşı

• 1 Ocak laiklerin ortaya koyduğu bir yılbaşı. Bize göre meşru bir eğlence tarzı değil bu. (8 Ocak 1995, *Hürriyet*, Neşe Düzel röportajı)

Doğum Kontrolü

• Şimdilik dört çocuğum var. Rabbimden ne kadar gelirse o kadarına eyvallah ederim. (3 Mayıs 1995, *Milliyet*, Marmara Üniversitesi öğrencileriyle sohbet)

• Milletimizin yarınını düşünerek doğum kontrolüne karşıyım. Türk milletinin sayısal azınlığa mahkûm edilmesi olarak görüyorum bu işi. Çünkü bu millet kısırlaşırsa yarın Türk milleti dinamik nüfusunu kaybedecek, bugün Almanya'nın geldiği noktaya gelecek.Yönetimlerin aczini bu milletin çoğalmasının önüne bir engel olarak koymamalıyız. (10 Temmuz 1998, *Hürriyet*)

İstanbul

• Ben gerçekten İstanbul'a âşığım. İstanbul'un delisiyim. Çünkü ben İstanbul'da doğdum büyüdüm. Ufku burada yakaladım. Bu şehrin bende hakkı var. Bu şehirlilerin benden beklediği var ve kendime bir ütopya kurmuşum. Benim dünyamdı ve bu dünyamı adım adım gerçekleştirmek gerekiyordu. Her zaman söylediğim gibi sevgililer sevgilisi peygamberimizin methetmiş olduğu, övgüsüne mazhar olan İstanbul gibi bir kente hizmet etmek ibadettir. Bu ibadeti ben ancak ne kadar fazla hizmet edebilirsem o kadar fazla yerine getirmiş olacağım. Kaldı ki baki kalan bu kubbede hoş bir seda imiş meğer, İstanbul'un kubbesinde hoş bir sada bırakmak inanıyorum ki bizi asırlara taşır. (Şeyda Açıkkol, *Siyah Beyaz Söyleşiler*, Vadi Yayınları, 1998, Ankara, s. 29-30)

Kardeş Şehir

• Mekke ve İstanbul'un kardeş olması geleceğe yönelik en ciddi manevi adımdır (9 Mayıs 1995, *Meydan*, Hac dönüşü)

İstanbul Surları

• Surlar bizimdir. Bu surlar tarihi bir vakaya şahadet ediyor ve korumakla yükümlüyüz. (8.1.1995, *Hürriyet*, Neşe Düzel röportajı)

Medya

• Bunlar kırmızı görünce saldıran boğa gibi. Ama bunların saldırısı da matadoruna göre değişiyor (1 Ağustos 1994, *Milliyet*)

• Yalan haber üretmeye kendileri için özgürlük görenler başkanlarının özgürlük alanlarına hükmeder, orayı da tasarruf altına almaya çalışırlarsa buna adalet denir mi? Ama bu benim aleyhime olmadı lehime oldu. Ben belki seçimi kazanamayacaktım. Sağolsunlar onların sayasinde belediye başkanı oldum. (Şeyda Açıkkol, *Siyah Beyaz Söyleşiler*, Vadi Yayınları, 1998, Ankara, s. 40)

• Yükselen rantımız var, şahısların değil belediyenin rantı. Bu kime dönüyor? Size dönüyor. Hâlâ utanmadan, bazı köşe başı eşkıyaları yazıyor, çiziyor. Be alçak bunu ispat edemediğin sürece ben nasıl oluyor da suçlu oluyorum? Sen nasıl erkekliğe ulaşacaksın? (29 Kasım 1994, RP Maltepe Gençlik Komisyonu Şöleni)

• Hakkımdaki yazılar tamtam çığlıkları. (20.2.1994, *Milliyet*)

• Onlara gidiyorduk. "Neden bizi yazmıyorsunuz, biz acayip garip bir mahlûk muyuz?" diyorduk. Sonunda yazdılar. Ancak yalan yazdılar. Korkunun ecele faydası yok. Eceli gelen köpek diye bir laf vardır. Onlar da Refah duvarına işediler. (21 Şubat 1994, *Hürriyet*, Rizeli iş adamlarıyla yemekli toplantı)

• Sultanbeyli'de evim olduğunu ispat etsinler istifa edeyim. (19 Şubat 1994, *Sabah*)

• Adresini bulamadık. Verseler de görsem villalarımı. Ne çabuk köşe dönmüşüz de haberim yok! (21 Şubat 1994, *Hürriyet*, Rizeli işadamlarıyla yemekli toplantı)

• Göreve ilk geldiğimiz günlerde bizimle uğraştılar. Benden önceki bir belediye başkanı "Bunlar böyledir, doyurmak gerekir, ben bunları hiç doyuramadım" demişti. Benimse doyurmaya hiç niyetim yok! (23 Nisan 1995, *Milliyet*, Amerikan Dernekleri Federasyonu heyetini kabulde)

• Medya ile omuz omuza vererek İstanbulluların sorunlarının çözüleceğine inanıyorum. Barışı, sevgiyi beraber getirmeye mecburuz. Farklı düşüncelerden olabiliriz. Ama aslolan İstanbul'a yapılan yatırımdır. Medya, barışın sevginin ve kardeşliğin en büyük teminatıdır. (22 Şubat 1995, *Yeni Yüzyıl*, Medya yemeği)

Atatürkçülük

• Atatürkçü olmadığımızı her zaman söylüyoruz, ama Atatürk'ün ilkelerini benimsiyoruz. Bizde kişiye tabi olma söz konusu değildir. Mesela Müslümanlar, Muhammetçi olmamıştır. Muhammedi olmuşlardır. Peygamberimizin getirdiği ilkelere tabi olmuştur ama hiçbir zaman "Ben Muhammetçiyim" dememiştir. Biz peygamberimizin de Atatürk'ün de ilkelerini şeklen değil esasen benimsiyoruz. (17 Ekim 1996, *Sabah*, Erbakan'ın FP Kongresi'nde Atatürk ve laiklik üzerine sözleri hakkında)

İstiklal Marşı

• İstiklal Marşı'nm 10 kıtası bir mekteptir. İstiklal Marşı hakka kul olana mesaj veriyor. Kula kul olana mesaj vermiyor. O atmosferde bu milletin ne kadar güçlü olduğunu ifade etmiştir. İşte bu mektepte yetişirseniz diğerleri gibi vagon olmaz, lokomotif olursunuz. Bu millete lokomotiflik yakışır. Biz 100 metre, bin metre değil maraton koşuyoruz. Türk Milleti layık olduğu yere gelene kadar koşacağız. (3 Mart 1997, *Milliyet*)

İmam-Hatipler

• Benim dört çocuğum var, hepsi de İmam Hatip'te okuyor. Bir o kadar çocuğum olsa, yine İmam Hatip'te okuturum. Nedir bu İmam Hatiplilerin çektiği? Deneme sınavı yapılıyor. İmam Hatipliler alınmıyor. Bu hangi demokrasi anlayışına sığıyor? Bugün demokrat geçinenler, önceki yıllarda idam sehpası hazırlayanlardır. Bunlar da nesli tükenen kelaynak kuşları gibi tükeneceklerdir. (24 Mart 1997, *Hürriyet*)

• İmam Hatipler Türkiye'nin geleceğini şekillendirecek! İmam Hatipler gassal yetiştirme niyetiyle kurulmuştur. Ölü yıkayıcılığı oradan gelir. O niyetle kuruldu. Ama bakın şimdi hangi hedefe doğru gidiyor? Hedef inşallah bu ülkenin üzerindeki tüm kirli bulutları kaldırmak. Biz buna yönelik bir çalışmanın gönül erleri ola-

rak yetiştik, yetişmeye de devam edeceğiz (12 Ekim 1994, *Milliyet*, mezun olduğu İstanbul İmam Hatip Lisesi'ni ziyareti sırasında)

Türkiyeli Müslüman

• "Ben Türkiyeli bir müslümanım. Müslümanlar şu anda önemli bir karar aşamasında bulunmaktadırlar. İslam havzası, bu kararın arifesindedir. İnanıyorum ki o haysiyetli kararını 21. asıra girerken verecektir ve dünyada aranan, istenen gerçek barış, ancak İslam havzasının bu kararı verişiyle gerçekleşecektir. (9 Ocak 1995, *Tercüman*, Hollanda İslam Federasyonu konuşması)

Necmettin Erbakan

• Biz askeriyede okurken muharebede susturma teknikleri diye bir şey okutulurdu. Şimdi Sayın Başbakanın da yaptığı o. Kıbrıs Harekâtında bu susturma tekniğimiz çok başarılı oldu. (6 Ekim 1996, *Yeni Şafak*, Mustafa Karaalioğlu röportajı)

• Yani böyle bir farz mı var? Ben her Ankara'ya gidişimde illa Hocama uğrayıp elini öpeceğim diye bir kaide mi var? Bir yıllık Başbakanlığı döneminde ben Başbakanlık makamına gitmemişim. (21 Haziran 1998, *Sabah*, Nuriye Akman röportajı)

Süleyman Demirel

• Ahmet, Hüseyin, Süleyman! Hepimiz insanız. Bir atasözü var: "Ağaca yaslanma çürür, insana yaslanma ölür." Allah'a yaslanırsan ayakta kalırsın. Hiçbir RP'li Erbakancı değildir. Diğer partilere bakın. Demirelci, Ecevitçi, Mesutçu, Türkeşçi... Mesut yarın ölürse, Süleyman, Ecevit ölürse sen onunla mı öleceksin? İnsan ne çekti ise kulluktan çekti. "Benim köylüm, benim memurum" dediler, biz de kuzu kuzu oyumuzu verdik. Sonuç ortada. Artık putlar yıkılsın. Yoksa köleliğe mecbursunuz. (17 Kasım 1994, Isparta seçimleri nedeniyle)

Mesut Yılmaz

İt ürür kervan yürür. Sen kimsin ki "RP akıllansın" diyorsun. Sen kendine bak. Sen üç aya ayarlı bir mekanizmasın. (28 Haziran 1997, *Milliyet*, ANAP Lideri Yılmaz'a cevap)

Çiller

Bu zavallı kadıncağız ne yaptığını bilmiyor. Ağzından çıkanı kulağı duymuyor. Refah Partimize istismarcı diyor. Lügata baktım istismarın karşılığı olarak şöyle yazıyor: Yapmadığını yaşamadığını, onu yapıp yaşayanların yanına varınca yapıyormuş ve yaşıyormuş görüntüsü veren kişi... Elhamdülillah biz söylediğimizi yaptığımızı ve yaşadığımızı hayatımızın her zerresine aksettiren insanlarız. Sayın Çiller ise Anadolu'ya gittiğinde başını örtüyor ve başörtüsü dağıtıyor. Çünkü orada öyle gider. Ama Florya'da, Kadıköy'de, Şişli'de öyle yapmıyor. Neden? Çünkü Florya'da, Kadıköy'de, Şişli'de bu numarayı yutmazlar da ondan. Elinde Kur'an sallıyor Ezan diyor, Bayrak diyor. Sorun bakalım ezandan ne anlıyor? Sorun bakalım elinde salladığı Kur'anın ihtiva ettiği emirlerden ve yasaklardan haberdar mı? İşte bu sebeple bu hanımcağızın kendisi istismarcıdır, ikiyüzlüdür. Anadolu köylerinde başka, Fenerbahçe'de bambaşka. Anadolu köylerinde başörtü dağıtacaksın, ama o başörtülüyü okullara almayacaksın. Yutmaz bu millet bu numaraları... İkiyüzlü olarak tarif ettiğimiz amma İslami terimle münafıklık olarak belirlenen sıfatlar bu hanımın sembolleridir... (8 Aralık 1995, *Milli Gazete*, Balıkesir ve ilçelerinde)

Sayın Başbakan Çiller benimle hiç konuşmuyor. Hükümet, Valilik aracılığıyla bazı kararlar alıyor. Beni 1 milyon 50 bin insan seçti, Başbakanı 35 bin kişi seçti (12 Şubat 1995, Cumhurbaşkanı Demirel ile görüşmesi)

Susurluk

RP'nin Susurluk konusunda zayıf kaldığını kabul ederim ama, üzerine gitmediğini kabul etmem. Zayıf kalmasının nedeni DYP olabilir. (25 Kasım 1997, *Radikal*)

Şiir

Şiir sevdadır, şiir aşktır, şiir bir heyecandır. (27 Haziran 2000, *Milliyet*)

Giyim

• Şıklıkta her zaman genel başkanımı örnek aldım. Ben hazır giyinmem. Konfeksiyon bana kesinlikle uymuyor. Devamlı diktiririm. (13 Şubat 1994, *Cumhuriyet*)

• 12 Eylül sonrasında il başkanı oldum. Kravatımdan dolayı bana olumsuz baktılar, eleştirdiler. Sonra ne oldu? Beni eleştirenleri görüyorum şimdi, kravat satıyorlar dükkânlarında. (9 Ekim 1997, *Yeni Yüzyıl*)

"İşte Ordu, İşte Komutan" Sloganı

• Partinin orduya benzetilmesini hoş bulmuyorum. (23 Eylül 1996, *Yeni Yüzyıl*, Neşe Düzel röportajı)

Refahyol

• Bir takvim ortaya koymuş. Bir kısmını uygulayacağım, bir kısmını buzdolabına koyacağım diyorsunuz. Yapılan iş budur. (20 Ekim 1996, *Hürriyet*, Gülden Aydın röportajı)

Milli Mücadele

• Bugün Balıkesir şehrimizde tarihi bir toplantı yapmaktayız. Tıpkı rahmetli Hasan Basri Çantay hocamızın Milli Mücadele için Karesi beyliğinde toplandığı gibi. Hasan Basri Çantay merhum ve arkadaşları ülkemizi düşmanlarımıza çiğnetmemek için bu mübarek şehrimizde toplanmışlardı. İşte biz de tıpkı onlar gibi burada toplandık ve "Yeniden Milli Mücadele" için seçim startımızı buradan veriyoruz. Nasıl ki, Havranlı Seyyit Çavuş Çanakkale savaşlarında 250 okkalık mermiyi "Ya Allah Bismillah" diyerek kaldırmış, topun namlusuna sürmüş ve düşman kruvazörünü batırarak ülkemizin kurtuluşuna vesile olmuşsa, biz de 24 Aralık seçimlerinde 25 gramlık evet mührünü "Ya Allah ya bismillah" diyerek hilal başağın üzerine basacağız, Türkiyemiz kurtulacak, insanlık kurtulacak ve tüm dünya kurtulacaktır. Efeler diyarı güzel Balıkesir'imizin Milli Mücadeleye katkılarını unutmak mümkün mü? O halde şu anda yaptığımız "Yeniden Milli Mücadele"mizde de Balıkesirimiz en güçlü şekilde yerini alacaktır. Refah Partimiz iktidara geldiğinde, onun düşmanları dahil memnun olacak ve Refah Partimize düşmanlık ettiklerinden dolayı nadim olacaklardır. Çünkü Refah Partimiz sadece Refahlılara değil, Allah'ımızın tüm kullarına hizmet için gelmektedir. Biz yaradılanı severiz Yaratandan ötürü. Diğerleri ise partizanlarını seviyorlar yakalarındaki rozetlerinden dolayı. (8 Aralık 1995, *Milli Gazete*, Balıkesir ve ilçelerinde yaptığı konuşmalar)

Halen AK Parti TBMM Grup Başkanı olan Manisa milletvekili Bülent Arınç ile bu konuşma, FP'nin kapatılması sonrası, ama AK Parti'nin kurulması öncesinde yapılmıştır.

"Erdoğan, Erbakan'dan Şefkat Görmedi!"

Temelleri 1969 yılında atılan, Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Görüş hareketini tanımlayabilir misiniz?

Üniversite yıllarımızda İslami düşünceye sahip, dindar gençlerle birlikteydik. Zaman zaman dernek çalışmaları yapıyor, zaman zaman panel ve konferanslarda konuşmacıları dinliyorduk. O zaman bize önderlik yapan mütefekkirlerin başında merhum Necip Fazıl Kısakürek ve onun yetiştirdiği abilerimiz geliyordu. Hukuk Fakültesi'nde okurken onlarla bir arada hem kitap tahlilleriyle hem de seminerlerle kendimizi yetişmeye çalışıyorduk. Amacımız müspet hareket etmekti. Sokak olaylarının dışındaydık. Fikren kendimizi yetiştiriyorduk. Türkiye'nin yarınlarında güçlü olabilmek için her türlü fikri öğrenmek, bunların tartışmasını yapmak ve senteze ulaşmak istiyorduk.

1967 yılına gelince Sayın Erbakan'ın Odalar Birliği'ndeki mücadelesiyle karşılaştık. Bu mücadele bize Anadolu tüccarı ve esnafının İstanbul dükalığına karşı veya Mason ittifakına karşı mücadelesi olarak takdim edildi. Sayın Erbakan ile birlikte olmayı bir görev bildik. Birkaç kongresine katıldık. Odalar Birliği'nde başkanlığı kazanmasına rağmen makamından zorla çıkarılmak istenmesine karşı odasının önünde nöbet tuttuk. Bizim gözümüzde bir kahramandı. Etkileyici bir insandı, güzel bir hitabeti vardı, meselelere hakimdi. Erzurum'da toplanan vergilerin nasıl İstanbul'da birkaç rantçıya aktarıldığını anlatıyordu. Türkiye'nin niçin kalkınamadığını örnekleriyle veriyordu. Cihan Harbi'nden çıkan Almanya ve Japonya'nın nasıl kalkındığını, hiç harp görmeyen Türkiye'nin neden kalkınamadığını çok güzel anlatıyordu. Biz bunlarda haklılık payı görüyorduk ve Türkiye'nin ağır sanayiini kurup kalkınabilme-

si için onun önderliğinde bir girişim başlaması gerektiğini düşünüyorduk.

Hocamız Odalar Birliği'nden zorla ayrılmasından sonra kendisini takip ettik. Ankara'da bulunduğu süre içerisinde Yükseliş Koleji'nde ders verdiği günlerde yanında olduk ve özel sohbetlerine katılma imkânı bulduk. Daha sonra Sayın Hocamız 1969 yılında bir siyasi mücadeleye başladı. Konya'dan bağımsız adaylığını koydu. Biz Ankara'dan 300 üniversite öğrencisi Konya'nın köylerini dolaşmak üzere kendi aramızda gruplaştık. Ben ve beş üniversiteli arkadaşım Ilgın'ın köylerini 15 gün süreyle dolaştık. Hocamızın şahsiyetini ve Türkiye için yapmak istediklerini anlattık. Seçim sonucu önemlidir. Sayın Erbakan üç milletvekiline yetecek oyla Konya'dan bağımsız milletvekili oldu. Bu aynı zamanda bize siyasi şuur ve kimlik kazandırdı. Hocamız seçildikten sonra 1970 yılında MNP (Milli Nizam Partisi) kuruldu. Biz yine onun seçimi için çalışan üniversiteli gençler olarak gençlik kollarında görev aldık. MNP bir yıl içinde il ve ilçe teşkilatlarını kurdu, kongrelerini yaptı. Bir yıl sonra büyük kongresinde yapılan konuşmalar ve İzmir gençlik kollarının bastırdığı bir broşür yüzünden parti Mayıs 1971'de kapatıldı.

Daha sonra 1972 yılı Ekim ayında MSP (Milli Selamet Partisi) kuruldu. Biz onda görev aldık. 1973 seçimlerinde başarı kazanıldı. Hükümet ortağı oldu. Gerçekten CHP-MSP Hükümetinde, Türkiye'de devrim sayılacak birtakım hizmetler başladı. Bu hizmetlerin başlamasında MSP'nin büyük katkısı sağlandı. Sonra bir gerilim yaratıldı. CHP ile hükümet olduğumuz dönemde çıkarılan af kanununda, o zamanki tabirle komünistlerin affediliyor olmasını Sayın Demirel de Sayın Türkeş de dillerine doladılar. Henüz yeni parlamentoya giren, çok fazla da tanınmayan MSP'nin üzerinde yaptıkları yaygara ve dedikodular halk nezdinde etkili oldu. O zaman bize söylenen ithamların başında "Onlar karpuz gibidir. Dışları yeşil ama içleri kırmızıdır," "Onlar solcular ile hükümet oldular, komünistleri iş başına getirdiler," gibi sözler geliyordu.

O zaman geçer akçe olan birtakım suçlamalar maalesef 1977 seçimlerinde etkisini gösterdi. Parti içinde bir ayrışma oldu; 22 milletvekili ayrıldı. Seçimlerde geleneksel olarak sağ düşüncede olan oyların büyük bir kısmı MSP'den ayrıldı. Oy miktarı olarak 1973'e göre bir eksilme olmadı, ama milletvekili sayısı 48'den 24'e

düştü. Daha sonra ihtilale geldik ve ihtilal bütün partileri kapattı. MSP davası 1983'e kadar devam etti. Biz de bir avukat olarak, başta Hocamız olmak üzere bütün MSP yöneticilerinden vekâlet aldık. Ankara sıkıyönetim mahkemelerinde davalarını takip ettik.

Ankara'daki birliktelik Anadolu'ya yansıyordu. İhtilalle önüne geçilmiş olan bir hareketin mensupları, ihtilalden sonra da bu çizgide siyaset yapacaklarını adeta gösteriyorlardı. Mahkemeler sonunda beraat sonuçlandı. 1986 yılında siyasi yasaklar kalktı. 1987 seçimlerine katıldık. 1987 yılında barajı aşamadık. Ciddi bir teşkilatlanmayla, eğitim yoluyla güçlenerek 1989 yılında mahalli seçimlerinde başarı elde ettik, yüzde 10 barajını aştık. Arkası geldi. 1991 seçimlerinde yüzde 17'ye yakın oy aldık. 1995'te yüzde 22 ile birinci parti olduk. Bu bir siyasi çizgidir. 1969 yılında başladığını düşünüyorsak, 25 sene sonra birinci parti olma noktasına gelmiştir.

Birinci parti olmanızla yeni bir dönemin başladığını söyleyebilir miyiz?

Esas bizleri düşündüren, bir kâbustan uyandıran veya ayağımızın yere sağlam basmasına sebep olan veya kendi kendimizi sorgulamamıza yol açacak olaylar 1995-1996'dan sonra kurduğumuz hükümet olmuştur. Hükümet öncesinde kırılma noktası şu oldu: DYP Lideri ve o dönemdeki bakanlar hakkında verdiğimiz soruşturma önergelerine daha sonra mecburen DYP ile yaptığımız koalisyon dolayısıyla sahip çıkmamak, ilk defa dürüst ve kararlı olduğumuz yolundaki imajın yıkılmasına ve kendi içimizde büyük bir burukluğa yol açtı. Kendi içimizde suçluluk psikolojisi başgösterdi. Bu işin doğru olmadığını düşünmeye başladık. Sonra önümüz kesildi. 28 Şubat süreci başladı. Bu süreçten nasıl çıkacağımızı bilmiyorduk. Ufukta da böyle bir çıkış yolu görünmüyordu. Brifingler ardı arkasına geliyordu, gazeteler hücuma geçmişti. Silahlı Kuvvetler ile ilişkilerimizin çok kötü olduğu ortaya çıkmıştı. Hükümet içinde ilişkilerimiz iyiye gitmiyordu. DYP ikili oynuyordu. Hükümet içerisinde başka, hükümet dışında RP'yi dışlayıcı bir tavır alıyordu.

Biz bu hale nasıl düştüğümüzü kendi aramızda düşünmeye ve tartışmaya başladık. Hocam bu tartışmalara izin vermedi. Ne Genel İdare Kurulu'nda ne de Meclis Grubu'nda bu olayların tartışılmasını ve bir sonuca ulaştırılmasını istemedi. Hatta bir kriz merkezi kurarak ileriye dönük proje ve planlar yapılarak bundan nasıl çıkacağımızı sorguladığımızda, bunların tartışılmasına izin verilme-

yen ve bunların geçici bir süreç olduğundan bahseden bir tavırla karşılaştık. Kapatma davası sürecinde, RP'nin büyük ihtimalle kapatılacağını belirttiğimizde "kapatılmayacağı" şeklinde bir dirençle karşılaştık. Kalpler başka türlü düşünüyor, ama ağızdan sözler başka türlü çıkıyordu. "Peki kapatılırsa tedbirimiz nedir?" diye sorduğumuzda, bu konuda tartışılmıyordu. Bu konunun konuşulmasına izin verilmiyordu.

Kapatma oldu. Fazilet Partisi kuruldu. FP'de de RP'deki gibi mi siyaset yapılacaktı? Türkiye'nin geldiği noktada nasıl bir siyaset gerekiyordu? Yönetim üzerinde durmamız ve bunu müessesleştirmemiz gerektiğine dikkat çektik. Sayın Kutan bizim gibi düşünüyordu. Yeni bir parti demekle yeni bir parti olunmuyordu. Neyiniz yeni denildiğinde ortaya bir şey konulmuyordu. RP'nin kötü bir kopyası olarak FP'de siyaset yapmak durumunda kaldık. Sıkıntılı durumlar ortaya çıktı, iki genel merkez, iki genel başkan ortaya çıktı. İki başlı bir görüntü... İster gerçek, ister sanal herkesin gözünde, düşüncesinde, belleğinde ortaya çıktı. Bunun doğru olmadığını söyledik. FP'nin kapatılabileceğinden, bunun önüne geçmek için gerçekten yeni bir vizyonla, yeni düşünce, plan ve projelerle partinin yenilenmesi gerektiğini ifade ettik. İyi niyetli yaklaşımların faydası olmadı ve sonunda FP hakkında da kapatma davası açıldı. Maalesef eski görüntüler devam etti.

Bu yenilenmeyi neden gerçekleştiremediniz?

Bu yenilenme milletvekilleri arasında ve illerde tartışılmaya başlandı. Bu dönemde, 20. yüzyıl bitmiş ve 21. yüzyıla girmiştik. Büyük bir değişim arzusu toplumda kendisini gösteriyordu. Sağlıklı bir yenilenmeye ihtiyaç vardı. Bunu parti içerisinde çok kolay yapabilirdik. Geniş kadrolarımız, çok akıllı, kabiliyetli, çalışkan insanlarımız vardı. Kapasitemiz çok fazla ve genişti. Bunları kullanabilirdik. Bunların kullanılmasına şu veya bu şekilde imkân bulunamadı. Bir kısım arkadaşlarımız "Bu böyle gitmiyor. Yeni yapılanmaya ihtiyacımız var. Bu partiye yeni bir dinamizm getirmenin tek yolu, kongrede aday olmak suretiyle partide bir sinerji meydana getirmek" dediler. Bu hizmet yarışının partiye faydası olacağını düşündük. Kongreye bu amaçla gittik. Hiçbir zaman bir bölünmeyi, bir hizip olmayı düşünmedik. Kongrede aldığımız sonuç ortadadır. Bunun sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi halinde yenilen-

menin yapılabileceğini söyledik. Maalesef bunun gerçekleşme imkânı olmadı. Bunun sonucunda FP'nin kapatılması halinde yeni bir partiye geçilecekse, yönetimde ve siyaset anlayışında bir türlü uyuşamadığımız kişilerle ve gerçekleştiremediğimiz hedeflerde bir birliktelik olmayacak. Yeni bir partide bunu gerçekleştirmek mümkün olabilir. Halkın görüşü bu yöndedir, anketler de bunu gösteriyor. Yeni bir yapılanmanın mümkün olduğunu arkadaşlarımız ortaya koydu.

Bu hareket gerçekten bir Erbakan hareketi midir? Yoksa bu anlayışa gönül vermiş insanların ortak beyanı mıdır?

Bu hareketin iki görünen tarafı vardır: Önce ahlak ve maneviyat – manevi kalkınmanın mutlaka sağlanmış olması. İkincisi, zengin ve büyük bir Türkiye – ağır sanayi kurmuş, adil gelir dağılımını sağlamış bir ülke. Erbakan'ın iki yönü de çok kuvvetliydi. Kendisine belki Japonya, Almanya modelini örnek alıyordu. Potansiyelin Türkiye'de mevcut olduğunu, maksatlı olarak kalkınmanın önüne geçildiğini ifade ediyordu – ki bu büyük bir gerçektir. İkincisi, sadece maddi kalkınma olmaz. Batılı devletlerin sadece maddeye önem vermesiyle, ahlaki buhran içinde olduğunu biliyordu. Türk milletinin maneviyata önem veren bir millet olması sebebiyle, kültür, tarih ve inanç şuurunun çok iyi olması, bunun için de manevi kalkınmanın olması gerektiğini söylüyordu. Bana göre bu hareketin ana temelleri Anadolu'da bin yıldan beri var. Zaman zaman köreltilmiştir, zaman zaman üstü örtülmüştür. Ancak kurulu düzen, 1923'te kurulan Cumhuriyet ideolojisi bu düşüncenin önüne geçmeyi ve bunu bir tehlike olarak görmeyi kabul ettiği için, bu tehlikeyi bazen ceza kanunundaki maddelerle, bazen despotik uygulamalarla köreltmek, küçültmek ihtiyacı duymuştur.

Erbakan bunu dile getiren ve ısrarlı olarak takip eden, bu meşaleyi yakan, bu hareketin gönüllerde yer etmesini sağlayan gerçek bir liderdir. Siyasi kimliği insanlara kazandıran, 30 yıl boyunca dişiyle tırnağıyla köyleri ve kasabaları defalarca dolaşarak, on bin kişiye söylediği gerçekleri on kişiye şevkle anlatan bir insandır. DP döneminde de, AP döneminde de ferden bu düşünceye sahip çok kişi olmasına rağmen bir lider yetişmediği için bu hareket böylesine büyümemiş ve gelişmemiştir. Rahatlıkla şunu söyleyebilirim:

Sayın Erbakan'ın olmadığı yerde bir başka kişi bu hareketi aynı kararlıkla bu çizgiye getiremezdi.

Bu hareket sağdan farklı bir hareket olarak ortaya çıktı. İslami söylem ağır bastı. O zamandan bu yana kurduğunuz partiler birer İslami parti olarak görüldü. Bu nedenle tehlike olarak algılandı...

Kendilerini sağcı diye nitelendiren partiler zaten vardı. DP'den başlayarak, onun devamı olduğunu söyleyen AP ve diğerleri sağ partilerdi. İlk defa sol kelimesini telaffuz eden ise CHP'de Ecevit ve arkadaşlarıdır. CHP bir devletçi parti olarak Atatürk döneminden ve İnönü geleneğinden bu yana geliyordu. Sol, demokratik sol, ortanın solun sözlerini dünyanın geldiği noktada solun bir cazibe merkezi olabileceğini söyleyen entelektüeller ortaya attılar. Sayın Erbakan ne sağ, ne sol kavramlarını kabul etmedi. Bunların suni olduğunu, Türk milletinin ilerici-gerici, sağcı-solcu gibi tartışmalarda yıllarının heba edildiğini söyledi. Bunun maksatlı olarak ortaya çıkarıldığını bunun neticesi ülkenin geri kaldığını, kardeş kavgasına dönüştüğünü söylüyordu. Biz ne sağcıyız ne solcuyuz, Milli Görüşçüyüz diyordu. Milletin kendisiyiz, millet ne istiyorsa o olacak diyordu. Milletin inancına saygı yetmez, bunu Papa da gösterebilir, ama biz bağlıyız diyordu. Milletin ruh köküne, inancına, kültürüne, milli manevi değerlerine, örf ve ananelerine biz bağlıyız diyordu. Geçmişte bağlıydık, büyük bir devlettik; bu bağlılık zayıfladı küçük bir devlet olduk.

Bu hareketin Türkiye'de güçlenmesi zor oldu. İnsanlar bunu hemen kavrayamadılar. Zaten sağ kalıpların içine hapsedilmiş olan kitleler, "Ben sağcı değilim" diyen partiye karşı hemen cephe aldılar. Bunu bir sabun köpüğü gibi, Türkeş ve Demirel de devamlı olarak istismar etti. Demirel'in 1974'te başlayan istismarı, tam 17 sene boyunca, 1991'de kendisi İnönü ile hükümet kuruncaya kadar devam etti. Oysa Sayın Erbakan 1974'te bir tabuyu yıkarak CHP gibi bir partiyle koalisyon kurmaya cesaret etmiştir. CHP'ye "tarihi yanılgı" sözünü söyletecek düzeyde başarılı kadrolar olduğunu göstermiştir.

Bu kavramlar zamanla Türkiye'de kalmadı. Şimdi sol marjinal bir noktada. Sağcılığı, MHP'nin çok kullanması lazımken tamamen terk etti. Bence değerler önemlidir. Bu değerlerin paylaşılması ve sahiplenilmesi gerekir. Bize Milli Görüş çizgisi bunu gösterdi. An-

cak bu çizgide kullanılan sözlerin ve birtakım davranışların, bizi sürekli olarak bir siyasal İslam şablonu altına koyduğunu da biliyorum. Bence bu çok yanlış oldu.

Bu partiler İslami birer parti miydi? Yoksa yöneticileri dindar olduğu için mi böyle bir imaj çıkıyordu?

Bütün panellerde bana bunu sorarlar... Ben RP'nin de, MSP'nin de dinci parti olmadığını, bir siyasi parti olduğunu söylediğimde şaşırırlardı. Maalesef "Şurda şunu yaptılar, şurda bunu söylediler, şu mitingde şu yapıldı" dendiğinde benim bu sözümün üstünün örtüldüğünü acıyla görüyorum. Başta, başımızdan başlayarak bu işi ifrat noktasına kadar götürenler, bizi birtakım kalıpların içerisine öylesine soktular ki içinden çıkamadık. Halbuki bir siyasi parti olarak, dini hassasiyeti olan insanların da siyaset yapabileceğini ispatlamaya çalışıyorduk. Buna bir Batılı model olarak Hıristiyan Demokrat Parti'nin karşılığı olarak Müslüman Demokrat Parti sıfatını koymak istediler. Keşke koysalardı. Çünkü Türkiye'de böyle bir partiye ihtiyaç vardı. Biz sürekli olarak konuşmalarımızla, giyinişlerimizle, ifrata varan birtakım sloganlarımızla bunu gerçekleştiremedik. Yapamayacağız şeyleri, belki kitleleri hareket geçirmek ve onları belli bir çizginin üstünde tutmak için, birer propaganda malzemesine dönüştürdük. Bunun sonucunda dışımızdaki dünyaya ve seçmenlere karşı, dinci, İslamcı, hatta yer yer "Humeynici" bilindik.

Gelinen noktada bu hareketi nasıl bir gelecek bekliyor? Sistemin bu tür bir partiye ihtiyacı olduğu da anlaşılıyor...

1980'e kadarki siyasi çizgi biraz önce söylediğiniz çizginin içinde kaldı: Dinci, radikal söylemleri olan siyasi bir parti. Yapılan bütün mitinglere, konuşmalara bakınız, bütün bunların inceliklerini göreceksiniz. 12 Eylül harekâtından sonra bir gerçeğin farkına varıldı. Türkiye'de böyle bir hareketin yapılması hem çok zordur, hem de etkisi azdır. Hem de güçlü kurumlar –yani Silahlı kuvvetler, yüksek mahkemeler, üniversiteler ve basın– bunun yapılmasına izin vermeyecektir. Yani zamanla sürekli olarak karşımıza bu güçlerin çıktığını, bize istediğimiz gibi siyaset yapma imkânı vermeyeceklerini, bizi mutlaka bir çizgiye çekme zorunda olduklarını fark ettik. İyi ki de fark ettik. Biz o zamana kadar siyasetimiz içerisinde

bu parti ne kadar oy alır sorusu sorulduğunda; ben iyi hatırlıyorum şu kadar cami var –o zaman 55 bin cami vardı– her caminin bir imamı bir müezzini var, evvela bu kadar oy alırız. Veya filanca gazete ne kadar satıyorsa bizim oyumuz o kadardır. Yani dindarlara yönelik camiye ve cemaate yönelik bir hesaplama. Halbuki Türkiye'de siyaset herkesle birlikte yapılır.

Ama halkın ezici çoğunluğunun Müslüman olduğu bu ülkede yüzde 20'yi geçemediniz. Size neden oy vermediler?

Biliyorum ama yöneticiler böyle düşünüyordu. Hesaplar onlara göre yapılıyordu. Türkiye'deki insan profiline göre de hareket etmediler. Türkiye 1923'ten sonra belki de imparatorluğun son dönemlerinde sosyal bakımdan da büyük bir değişime uğramıştı. Din duygusu ve din motifi de kendi içerisinde birtakım oluşumlar geçirmişti. Biz herkesi, bizim gibi düşünmeyen herkesi bize oy vermeye, arkamızdan gelmeye mecbur insanlar olarak kabul ediyorduk. Bu çok yanlıştı. Halbuki demokrasi içerisinde bir siyasi hareket yürüyecekse bunun açık olması şeffaf olması, önünü görüyor olması, ayağının yere basıyor olması lazım. Biz Türkiye'de insan profilini de, sosyal hayatımızı da, coğrafyamızı da net olarak ortaya koymalı, hangi şartlarda ne kadar siyaset yapabileceğimizi bilmeliyiz. Bunun farkına 12 Eylül'den sonra vardık. 12 Eylül sonrası RP kadrolaşması ve teşkilatlanması sürecinde İstanbul'dan başlayarak çok önemli adım attık. Bunu ortaya koyan, ısrarla takip eden, alaya alınmasına, tenkid edilmesi hatta tekfir edilmesine rağmen Sayın Tayyip Erdoğan'dır.

Bilinçli bir tercih miydi?

Bu, Tayyip Erdoğan'ın İstanbul'da ortaya koyduğu bilinçli bir tercihtir. 1987 yılından sonra öyle meyhanelere birahanelere girmişimdir, şişeleri saklamaya çalışan insanlar görmüşümdür, tanıdığım insanların yüzleri kıpkırmızı olmuştur. Dışarıya çıktığımızda peşimizden koşup da "Allah bizi de sizin gibi yapsın" diyen insanlar olmuştur. Bu bize şunu gösterdi: Dışımızda daha büyük bir dünya var. Siyaset yapacaksak doğru bildiklerimizi, dürüst olarak toplumun her kesimine anlatmalıyız. İster oy versinler ister vermesinler. Bu, bizim toplumla barışma modelimiz oldu.

Yani kitleselleşme...

Bravo! Evet... Önce ideolojik parti görünümü. Bu doğru değildi. İdeolojik parti olmamalıydık. Ama bir fikrimiz, inancımız olmalıydı. Ona sahip olmalıydık, topluma da bunu en güzel bir biçimde anlatmalıydık. Kitleler bu fikre alışmalı, bununla tanışmalıydı.

İslam bir ideoloji değildir dediniz. Partinin geleneksel olarak bunu dayatmasının anlamı ne peki?

İslam bir ideoloji değil. Bir inanç, bir fikir bütünü. Ama böyle yanlış bir görüntü oluştu ve uzun süre bu görüntüden vazgeçilmedi.

Bunun sonucunda size yönelik üç olgu ortaya çıktı: Korku, güvensizlik ve takiyye şüphesi...

Bravo! Gelirse televizyonlar kapanacak, gelirse herkesin başı örtülecek, gelirse namaz kılmayanlar dövülecek.... Ben bunu söylediğimde belki de bazı insanlar gülecek. Benim bu hareketin içinde 30 senem geçti. Beni tanıyanlar "Siz gerçekten MSP'li misiniz? RP'li misiniz?" diyorlardı. "Ama şunu, bunu duydukça korkuyoruz. Geldiğinizde zorla namaz kıldıracaksınız, televizyonları kapattıracaksınız sandık. Bizi bu korkudan kurtarın" demişlerdir. Dolayısıyla hem takiyye, hem korku, hem endişe bizi sürekli geride tutmuştur. 1986, 1987 sonuçları ortada. Anlattığım hadiseler sonucu teşkilatlar kendine gelmiştir. Bunu sevinçle söylüyorum ki, Sayın Erbakan da bu gelişmenin karşısına çıkmamıştır. Desteklemiştir, teşvik etmiştir, bu çizgiyi devam ettirmek isteyenlere yapılan tenkitleri de göğüslemiştir. Buna da eminim. Tayyip Erdoğan'ın İstanbul'da başlattığı herkesle kucaklaşma, herkesin partisi olma hedeflerine Erbakan'ın taraftar olduğunu biliyorum.

1991'de de bunu fiilen yaptık, ittifak yapıldı. İki güren süren istişarelere katıldım. MKYK üyesiydim. Ben yirmi senede bunun gibi bir istişareye rastlamamıştım. Ama istişarede karar ittifak olmaması şeklinde çıkmasına rağmen Erbakan'ın iradesiyle "Bu olacaktır, Türkiye bunu istiyor, buna ihtiyacımız var," dedi. İttifak yapıldı. MKYK toplantısında en otuz kişi "Hayır, bir çizgimizi değiştirmeyiz" diyorlardı. Rakamsal olarak ihtiyacımız yoktu ama böyle bir atılım yapmak zorundaydık.

Söylediklerinizden anladığım kadarıyla; Erbakan dışında da, parti içinde İslam'ı bir ideoloji gibi gören, kitlelere açılmaya karşı çıkan, küçük olsun bizim olsun mantığıyla hareket eden bir grup var. Doğru mu?

Doğru... Partide çekirdek kadro, dar çevre her zaman oldu. Dar çerçevelerin içinde yapılan istişarelerin sonucunu tayin etmek isteyen insanlar olmuştur. Günümüze kadar gelmiştir. Hocam bazen onlara müdahale ederek, bazen etmeyerek 30 yıldır bu çevreyle bugünlere kadar geldi.

Yenilikçilere yönelik bir iddia var. "Hareketi sağcılaştırıyorlar" diye... Bunu söyleyenler, hareketin bir geleneği olduğu, buna uyulması gerektiği görüşündeler.

Hayır. Mesele o değil. 1980'den sonra bütün siyasi partiler kapatıldı. İhtilal konseyi tarafından bir depolitizasyon süreci başlatıldı. Özellikle gençler siyasetten ve temel fikirlerden uzak tutuldular. Seçmenler arası kemikleşmeler de ortadan kalktı. Partiler arası gidip gelmeler başladı. İdeolojik partiler ve buna bağlı olarak çatışmalar ortadan kalktı, insanların huzur ve refahının artması temel hedef oldu. Refah Partisi, eğer MSP zihniyetinde olsaydı gittikçe marjinalleşecek ve bir tabela partisi olacaktı. Hocam ve birçok insan bunu fark etti. Bir aşama olarak RP örgütlenmesini sokaklara, mahallelere yayılacak şekilde tespit ettiler. Bütün kitlelerle kucaklaştılar. 1991 seçimlerine giderken bütün kesimleri içine alacak bir propaganda yaptılar. Hayat kadınını, çiftçiyi, kadınları, erkekleri, dar gelirlileri, yoksulları, pankartlarında, afişlerinde işleyen bu partinin Tanıtma Başkanı Bahri Zengin'di.

Yenilikçi hareket o dönemde başlasaydı Bahri Zengin'in olması gerekirdi. Şimdi parti içinde yenilikçi diye nitelendirilen insanlara en acımasızsa eleştirileri yapan kişinin en iyi yenilikçi olması gerekirdi. Böyle bir tabir yanlış. O zaman o yaptığımız şey doğruydu. Parti büyümeliydi, genişlemeliydi. Bu partide hiçbir zaman "Bir sağ parti olalım" diye düşünenler olmadı. Merkez parti olalım diye düşünenler oldu. Ben de bunlardan bir tanesiyim.

Merkez, siyasetten arınmış bir anlam taşımıyor mu?

Hayır! Merkez halkın ta kendisi olmak demek, vasat olmak demektir. Halkın bütününü temsil etmek demektir. İdeoloji olmadığı

zaman dayatmacı olmazsınız, dayatmacı olmadığınız zaman tektipçilik olmaz. Devlet dediğimiz zaman bütün görüşlere eşit uzaklıkta olmasını istiyoruz. Devlet nasıl kıyafet dayatamazsa, ideoloji de dayatamaz. Ama Türkiye'de cari olan sistem, resmi ideolojisi olan bir sistemdir. Resmi ideoloji Atatürkçülük ise bu dayatılmaktadır, Atatürkçülük bir siyasi tercih olmalıdır. İşin bir tarafı böyle. Bence merkezde olmak –Sayın Kutan'ın isteği de böyleydi– iyi bir şeydir. İnancımız açısından da her şeyin hayırlısı orta, vasat olanıdır. Uçlara gitmenin, ifrat ve tefritte olmanın sosyal hayat içinde yeri yoktur. Bu aşırı sağ, aşırı sol için de böyle olmalı. Bu kimlik Milli Görüşçü bir kimlik olabilir. Bu ne demektir? Halkın değerlerine sahip olmaktır.

Kırılma noktasından bahsediyorsunuz. 28 Şubat döneminde RP iktidar oldu ama muktedir olamadı. Bu bir ideolojik kırılma mı, yoksa siyaseten yapısal bir kırılma mıydı?

Sürekli muhalefetteydik. Sürekli inancımız bileniyordu. Gayret ettik, millet de uygun gördü, birinci parti olduk. Bize düşen iktidar olmak, halka hizmet etmekti. Ekonomik veriler çok iyi işler yaptığımızı gösterdi. Ama iktidarda kalıcı olmalıydık. İktidara gelmek değil, iktidarda kalabilmek, orada hizmet yapmak önemliydi. İktidarda kalabilmek için çok ciddi hazırlığımızın olmadığını gördüm. Her şey iktidar olmaya kilitlenmişti. 30 yıl boyunca... Ama iktidarda ne yapacağımız konusunda fazla bir hazırlığımız olmadığını gördük. Kriz senaryolarımız yoktu. Krizler karşısında ne yapacağımızı bilmiyorduk. Olsaydı herhalde uygulanırdı. Bir karşılaşma durumu olacaktı. Çünkü saydığımız kurumlarla birbirimizi çok yanlış tanıyorduk. Aramızda görünmeyen buzdan duvarlar vardı. Silahlı Kuvvetler ile bizim onlara bakışımız, üniversiteyle –yani selam duracak rektörler ile selam durduracak bir parti arasındaki kırılma noktasını bir düşünün– basınla, adliye camiasıyla böyleydi. Yani birbirimize uzaktan bakıyorduk. Biz onları tanısaydık, onlar da bizi tanısaydı böyle bir düşmanlığın, uzaklaşmanın imkânsız olacağını düşünüyorduk. Kısa sürede temel hak ve özgürlükleri ve halkın egemenliğini sağlayacak bir şeyler yapmalıydık. Böyle bir fırsat bizim önümüze Susurluk'ta çıktı. Susurluk'u hiç kullanamadık. Susurluk'ta herkes vardı, ama bir tek RP'li yoktu. İçimizden kimse rezalete karışmamıştı. Üzerine gidemedik. Çünkü ortağımız

engel oldu. Çünkü Susurluk'un içinde onlar vardı. Buna rağmen bir restleşme durumuna gidebilirdik. Susurluk konusunda çok ciddi olduğumuzu, devlet içinde kümelenmiş, bürokratıyla, siyasetçisiyle, emniyetçisiyle, mafyasıyla bir bütün olan bu cerahatin patlatılmasını, temizlenmesini temin edebilirdik. Bunun uzağında kaldık. Kitleler bize güvenemedi.

Bunu RP'nin de bir sistem partisi olmasına bağlayanlar var...

RP'den beklenen bu değildi. Diğer partilerden beklenen buydu, ama RP'den beklenen bu değildi. Geziler tedirginlik oluşturdu. Bir Asya gezisi, bir Avrupa gezisi, bir ABD gezisi yapılabilirdi. Dünyadaki güç odakları belli. Bunlarla ilişkiye geçilip hem RP'yi, hem de Erbakan'ı tanıtma imkânı olurdu. Belleklerde yerleşmiş olan endişeler İran ve Libya gezisi ile iyice bir korkuya dönüştü. RP'nin kalıcı olma tehlikesi, önümüze acımasız bir süreç getirdi.

28 Şubat sürecinde RP'nin kapatılması var.

RP'nin kapatılması 28 Şubat sürecinin bir gereğidir. O sürecin başında bulunanlar da, ölenleriyle kalanlarıyla yıpranmışlardır. Bu süreç yüzyıl filan devam etmeyecektir. Hukuka aykırı bir süreçtir. Hükümet hakkındaki gensoruların hepsi ret edilmiştir. Muhalefetin yapamadığını, medyayı, iş çevrelerini ve silahlı kuvvetleri bu işin içine sokmakla başarmışlardır. Toplum yapısına aykırı bir süreçtir. Böyle bir süreç zaten yaşanacaktı. Bize denk geldi. Zaten bizimle bir hesaplaşmaydı o... Ben onun yaşanmış, geçmiş bir dönem olmasını ümit ediyorum. Bunun üzerine daha yeni bir bina inşa etmek, akılcı siyaset yapmak benim için mümkün.

Parti yönetimi size; Erdoğan'a, Gül'e şunu sordu mu: Ne istiyorsunuz?

Keşke sorsalardı. "Ama biz meseleleri kendi içimizde konuşuruz," diyorlar. Konuşmaya kalktığınızda "Dışarı sızacak, aman konuşmayalım," diyorlar. Dışarıda konuştuğumuzda "Yanlış yapıyorsunuz, içeride konuşulmalıydı," diyorlar. Yani fasit bir dairenin, bir kısır döngünün içindeyiz. Bu çizginin geleneğinde Sayın Erbakan'ın tartışılmaz bir yeri var. Bu çizgide Sayın Erbakan'a en yakın bulunmuş kişilerden biriyim. Ama Sayın Erbakan'a karşı, yüzüne tenkit etmiş insanlardan biriyim. Gerek MKYK toplantısında gerekse il başkanları toplantısında şu iş yanlıştır, demişimdir; Sayın

Erbakan da bunu saygıyla dinlemiştir. Maalesef bazı arkadaşların böyle bir cesareti göstermediklerini, ancak dışarıda konuşabildiklerini de biliyorum. Bizim kongreden bu yana neler yapılması gerektiğini ne sayın Genel Başkanımız, ne de sayın Erbakan çağırarak sormamıştır. Öğrenmek istememişlerdir. Bunlardan rahatsızlık duyduklarını da ifade etmişlerdir. Keşke bunlar Genel İdare Kurulu'nda ya da il başkanları toplantısında demokratik bir ortamda konuşulsaydı. "Yönetimde ne arzu ediyorsunuz? Siyaset anlayışınız nedir? Etkili muhalefet nasıl yapılmalıdır? Vatandaşların taleplerine uygun bir politika nasıl hazırlanmalıdır?" diye karşılıklı olarak bir fikir teatisi olmadı.

Söyleseydiniz ne değişecekti partide?

Bizim partide egemen olalım, başa gelelim, genel başkan olalım diye bir kaygımız olmadı. Hiçbir arkadaşımız da böyle bir şey düşünmedi. Bizim söylediğimiz ve genel başkanımızın kabul edeceği görüşler olsaydı, bunlar uygulansaydı FP bunu uygulamış olacaktı. Olsaydı şu dönemde halkın arkasından gittiği, sözlerinin arkasında sonuna kadar duran, güvenilir bir parti olacaktı.

Birtakım çevreler, Erdoğan'ın hareketini Erbakan'a karşı bir hareket diye değerlendiriliyor.

Böyle bir görüşe katılmam. Erdoğan'da Erbakan'a karşı çok büyük saygı ve bağlılığın olduğunu biliyorum. Ancak, Hocamızla Tayyip Erdoğan'ın arasını açmak için çok büyük gayretler olduğunu görüyorum. Bu gayretlerin Erbakan Hocamızın çevresindeki dar çevre olduğunu biliyorum. Soğukluk başlamış olabilir, Erdoğan yaşça Hocamızın evladı mesafesinde bir insandır. Belki bir şefkat görmediğini, belki yakınlık görmediğini, layıki veçhiyle değer verilmediğini düşünebilir. Bunun izale edilmesi sayın Erbakan'a bağlıdır. Gelinen bu noktada sayın Erbakan'm, Erdoğan'ı şefkat dolu bir kucaklamaya ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

2

Globalist Muhafazakâr

Yüksel Kaşıkçı'nın anısına

27 Mart 1994 yerel seçimlerinden önce yazdığım bir yazıda, RP içindeki üslup farklılıklarına ilk kez dikkat çekmiş ve bunun ucunun ayrışmaya kadar varabileceğini söylemiştim: "RP içindeki bu ikiliğin ciddi çatışmalara dönüşmemesinin başta gelen nedeni Erbakan'ın mahareti ve karizması. Ancak 'çağdaşlar'ın parti içindeki yükselen grafiklerine denk gelecek yetki talebinde bulunmaları, yani MNP-MSP-RP'yi 22 yıldır yöneten 'nomenklatura'nın iktidarını tehdit etmeleri durumunda bir iç hesaplaşma kaçınılmaz gözüküyor."[1]

Kısa bir süre sonra, o ana kadar "Çağdaşlar" diye tanımladığım kanada "Yenilikçiler" adının daha uygun düştüğünü gördüm. 27 Mart seçimleri öncesi, çalışmakta olduğum *Milliyet* gazetesindeki haber ve röportajlarım ve *Pazar Postası*'ndaki yazılarımla Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki yenilikçilerin varlığını ve gelenekçilerden farklarını kavramsallaştırmaya çalıştım. Örneğin o dönem *Milli Gazete*'nin başyazarı olan Sadık Albayrak'la yapmış olduğum röportaj önemli yankı uyandırmıştı. Albayrak, yenilikçileri "Refah bilgisayarına girmiş bir virüs" olarak tanımlamış ve bünyenin o virüsü dışarıya atacağını söylemişti.

RP bünyesinde iki ayrı eğilimin bulunduğunu söylediğim için çok sert tepkiler aldım. Gelenekçiler, değerlendirmelerimin yenilikçilerin işine geldiğini düşünüyor ve beni hareketlerini bölmeye çalışmakla suçluyorlardı. Yenilikçilerin gözünde de yaptığım bölücülüktü. Kendilerinin gelenekten hiç de kopuk olmadığını söylüyorlardı. Onları en fazla öfkelendiren, yenilikçi tanımlamasının İslamcılıklarına halel getirmesi ve kendilerini liberal göstermesi ihtimaliydi.[2]

İslamcılık karşıtı çevrelere göre de yenilikçi-gelenekçi sınıflandırması, "yaklaşmakta olan irtica tehdidi"ni küçük ve önemsiz göstermekten başka bir şey değildi. En fazla birileri "takiyye" yapıyor-

1. Ruşen Çakır, "Türkiye Bağımsız Bir Politik İslamcı Harekete Hiç Tanık Oldu mu?", *İslam ve Demokrasi* (Der. Yurdakul Fincancı) içinde, TÜSES Vakfı, İstanbul, 1994, s. 111.

2. Örneğin Erdoğan, Leyla Tavşanoğlu'nun kendisiyle yaptığı röportajda daha ilk soruya cevabına "Bunu yenilikçilik olarak takdim etmeyi uygun görmüyorum. Çünkü RP hiçbir zaman eskimedi," diye başlayacaktı. *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1994.

du. Onlara göre "gericinin gelenekçisi, yenilikçisi olmaz"dı. Bu türden saptamalar, "şeriatçıların ekmeğine yağ sürüyor"du.

Medyada da büyük ölçüde bu anlayış hakimdi. Egemen medya, ne İslami hareketin, ne RP'nin yükselişini anlamadığı, özellikle de bu parti içindeki yenilikçi dinamizmi önemsemediği için Tayyip Erdoğan'a belden aşağı vurarak, onun seçim kazanmasını engelleyeceğini sandı. Ama bu saldırılar tam tersi bir sonuç doğurdu: Dindarların ve yoksulların gözünde bir kahraman mertebesine yükselen Erdoğan, kendisinin de hep alaycılıkla belirttiği gibi, medya sayesinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi. Sonrası malum: Kitabın birinci kısmında ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi, içki yasakları, Taksim'e cami takıntıları, Atatürk'e saygı duruşu yerine Fatiha okumalar, genelevleri kapatma sevdası...

Kendilerini "laikliğe duyarlı" olarak tanımlayan kesimler "Atatürk cumhuriyeti ve demokrasi elden gidiyor," diye çığlıklar atar, faks zincirleri oluşturur ve "şeriata karşı direniş komiteleri" kurarken bu satırların yazarı, muhafazakâr kesimlerdeki hakim dalganın radikal İslamcılık değil, "İslami liberalizm" olduğunu söylemiş ve bu hareketin liderinin de muhtemelen Tayyip Erdoğan olacağını ileri sürmüştü:

"RP içinde, kitle partisine dönüşüldüğünün farkında olan ve bu yeni döneme damga vurmak isteyen farklı odaklar var. Bu odakların başında 'yenilikçiler' geliyor. 1984-89 arası ANAP tarzı belediyeciliğe yakın olduğu izlenimi veren R. Tayyip Erdoğan'ın başını çektiği bu kanat RP'nin ruhuyla '83 ANAP ruhu'nu harmanlayabilir. Erbakan sonrasının en güçlü lider adayı olan Erdoğan, hem Bedrettin Dalan'ın, hem Murat Karayalçın'ın belediye başkanlığı deneyimlerinden yararlanmayı becerebilirse parti ve ülke içi konumunu güçlendirebilir. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'deki İslami hareketliliğin en dinamik akımı olan 'İslami liberalizmi' RP kanallarından akıtabilir. Bunun sonucunda RP'den, 'yeni ve daha İslami bir ANAP' çıkabilir."[3]

Bu tespitler, beni "gizli şeriatçı" gören kesimleri olduğu kadar, başta Erdoğan olmak üzere birçok RP'linin tepkisini çekti. O zamanlar "liberal" sıfatı bir küfür, Özal'la birlikte anılmak bir hakaret olarak algılanıyordu.

3. Ruşen Çakır, *Ne Şeriat Ne Demokrasi, RP'yi Anlamak*, Metis, 1994, İstanbul.

Belediye başkanlığı sırasında adı şaibeli işlere karışmamasına, çok büyük eleştirilere muhatap olmamasına ve hatta İstanbul için pek çok somut iş üretmesine rağmen Erdoğan'ın tırmanışı belli bir aşamadan sonra gerilemediyse bile durdu. Çünkü her ne kadar ilk ve son sözü Necmettin Erbakan söylese, parti içi demokrasi mekanizmaları yok denecek kadar az olsa da, RP içinde de belli güç odakları mevcuttu ve bu çevrelerin hepsinin Erdoğan'ın geleceğe yönelik planlarına onay verdiği söylenemezdi.

"Aksaçlılar", yani Milli Görüş hareketinin çelik çekirdeği, Erdoğan'ın "RP'nin ikinci adamı" ve "Erbakan'ın veliahtı" olarak bilinmesine başından beri öfkeliydi. Hatta Erbakan'ın da Erdoğan'ın denetimsiz yükselişinden rahatsız olduğu söyleniyordu. Nitekim Erbakan'ın yerel seçimlerde son ana kadar İstanbul için Ali Coşkun ile Korkut Özal gibi isimlerin üzerinde ciddi olarak durması da bu kızgınlığa bağlanmıştı.

Bununla birlikte Erdoğan RP merkezi tarafından dışlanmış da değildi. Örneğin ondan hazmetmeyenler pekala kendisini RP MKYK'sından uzaklaştırabilirdi, çünkü yasalara göre belediye başkanları parti üst organlarında görev alamıyordu. Erdoğan MKYK'daki yerini korudu korumasına ama parti içindeki hareket sahası da kısıtlandı.

Bir zamanlar tepeden tırnağa kontrol ettiği İstanbul il örgütündeki ve çoğu yakın çalışma arkadaşları olan ilçe belediye başkanları nezdindeki ağırlığı azaldı; en önemlisi 1995 genel seçimlerinde kendi ekibinden çok az ismi milletvekili yapabildi. İstanbul listelerine, bol miktarda ithal adayın monte edilmesine engel olamadı.

Yine Ankara'nın saptadığı adaylara itiraz edip genel merkez nezdinde muhatap bulamayan çok sayıda yerel RP yöneticisi, özellikle de Güneydoğu teşkilatının yardım taleplerini işitmezlikten geldi. Örneğin 1995 genel seçimleri öncesi Diyarbakır'da görüştüğümüz bir RP yöneticisi hayal kırıklığını, "Buraya Melih Gökçek bile adamlarını aday yaptı, bize destek çıkın diye haber yolladık, 'Beni bu işlere bulaştırmayın' karşılığını aldık," diye özetlemişti.

Bir diğer hayal kırıklığını 1995-96 yıllarında, Ankara, Elazığ, Kayseri, Malatya gibi RP'nin çok güçlü olduğu yerlerdeki il kongrelerinde genel merkezin adaylarına meydan okuyanlar yaşadı. Er-

doğan RP yönetimin anti-demokratik dayatmalarına, kongrelerde seçilen il yönetimlerinin lağvedilmesine açıkça karşı çıkmadı. Halbuki birbirinden habersiz parti içi demokrasi mücadelesi veren bu kişileri birleştiren en önemli hususlardan biri Erdoğan'a büyük bir umutla bakmalarıydı. Örneğin bu isimlerden biri, özel sohbetimizde kendisini "Tayyipçi" olarak tanımlamıştı. Fakat üstelediğimizde bundan Erdoğan'ın pek haberdar olmadığını, aralarında yoğun ve sistemli bir ilişkinin bulunmadığını da itiraf etmişti.

Erdoğan'ın Üslubu

R. Tayyip Erdoğan'ın siyasi güzergâhında rastlanan iniş çıkışlar büyük ölçüde onun parti içi mücadelelere girmekteki ürkeklik ve tedirginliğinden, bir ölçüde de karakterinden kaynaklanıyordu. Onun kimliğini oluşturan unsurlara baktığımızda ortaya ilginç bir tablo çıkmaktadır: Aslen Rizeli, Kasımpaşalı, İmam Hatipli, futbolcu, Fenerli, çekirdekten Milli Görüşçü, sıkı bir hatip, usta bir örgütçü ve tavizsiz bir İslamcı.

Diplomatik üsluba rağbet etmeyen, tartışmaları keskinleştirmekten asla çekinmeyen Erdoğan'ı kimi köşe yazarları "külhanbeyi" olarak tanımlıyordu. O da "delikanlı" imajından rahatsız değildi, hatta bunu pekiştirmek için gayret de gösteriyordu.

Erdoğan'ın belediyedeki çalışma arkadaşları iki ayrı kategori oluşturuyordu: "layıklar" ve "sadıklar". Belediyeye RP üzerinden işe alman "sadıklar" genellikle alt ve orta kademelerde görev yapıyorlardı. Bunların içinde işlerini layıkıyla yapanlar olduğu gibi belediyecilikle siyasetçiliği karıştıranlara da sıklıkla rastlanıyordu.

"Layıklar" ise belediyenin kilit noktalarına yerleştirilmiş olan işlerine vâkıf becerikli teknokratlardı. Bunların büyük kısmının istihdamına RP teşkilatı ve partiye yakın basın kuruluşları "ANAP'lı" ve benzeri yaftalarla karşı çıktılar. Milli Görüş geleneğinden gelmemekle birlikte namazında niyazında olan bu üst düzey kadro sayesinde Erdoğan başarılı bir belediye başkanı profili çizebildi.

Fakat Erdoğan ihtiyaç duyduğu siyasi "A takımı"nı ne sadıklar, ne de layıklar içinden oluşturma şansına sahipti. Bazı İslamcı aydınları, "siyasi danışman" olarak maaşa bağlamıştı. Ama bu kişilerin zaten kafaları karışıktı, sürekli görüş değiştiriyorlardı ve birçok hayati durumda pratik sorunlara cevap üretebilme esnekliğine sahip

değillerdi. Bir "beyin takımı"ndan mahrum olan Erdoğan, kendisine biçilen büyük siyasi misyonun gereklerini neredeyse tek başına yüklenmek durumundaydı ve tabii ki bu yükün altında eziliyordu.

Üstüne üstlük Erdoğan'ın basın ve halkla ilişkiler konusunda ciddi sorunları vardı. Daha adaylığı sırasında medyanın hışmına uğrayan Erdoğan, seçilir seçilmez gazetecilerle arasına mesafe koymuştu. Her sorulan soruyu saldırı, her röportaj talebini muhtemel bir komplo girişiminin başlangıcı olarak gördü. Belediyedeki basınla ilgili yetkililer de benzer bir tutum izleyince Erdoğan ve belediye faaliyetleri medyada hak ettiğinin çok altında yer aldı.

Erdoğan'ın İdeolojisi

Halbuki belediyenin gerçekleştirdiği işleri ve kültürel etkinlikleri pazarlayabilmesi durumunda Tayyip Erdoğan kendisine daha geniş bir siyasal alan açabilir, "bütün İstanbulluların başkanı", hatta "Türkiye'nin gelecekteki başbakanı" imajını edinebilirdi. Olmadı, bunu becerebilecek altyapısı yoktu, olsaydı bile galiba böyle bir niyeti yoktu.

Erdoğan'ı destekleyen, onun üzerinden hesaplar yapan kesimler –ister yerli, ister yabancı; ister RP'li, ister değil– ondan yeni bir Turgut Özal çıkarabileceklerini sanıyorlardı. Onlara göre Erdoğan, RP'nin muazzam örgütsel gücünü ve dinamik kitlesini yerli ve yabancı egemen güçlerle barıştırıp, RP'yi Yeni Dünya Düzeni'ne uygun "liberal" bir harekete dönüştürebilirdi.

Ne var ki, RP'yi demokrasi, insan hakları, çoğulculuk gibi taleplerin savunusu üzerine yükselen bir kitle partisine dönüştürmek isteyen bir avuç RP'li, en büyük engeli, sanıldığının aksine gelenekçi çizgiden değil yenilikçilerden görecekti. Bu kişiler, yenilikçiler tarafından uzun bir süre "liberal, laik, entel, demokrat" gibi sıfatlarla parti içinde aşağılandı.

Yenilikçilerin çoğulculuktan anladığı, farklı görüş ve eğilimleri bir çatıda toplamak değil, dış görünüş itibariyle RP'de bulunmaları yadırganacak, ama politik olarak diyecek hiçbir farklı şeyleri olmayan birkaç medyatik ismi transfer etmekten ibaretti. Sonuç olarak yenilikçiler, İslamcı ideolojilerinden taviz vermediler; birtakım vitrin ve üslup değişiklikleriyle RP tabanında boy veren öze yönelik değişim taleplerinin önünü aldılar.

Ama bir noktadan sonra kimse Türkiye'nin yaşadığı büyük değişim ve dönüşümlerin RP'ye de sirayet etmesine engel olamadı. Yerel seçimlerden kısa bir süre sonra RP içinde kimin yenilikçi, kimin gelenekçi olduğu karıştı. RP treninin hızla iktidara doğru yol aldığını gören birçok kişi kompartımanları doldurmuştu. RP'nin, Refahyol koalisyon hükümetinin kurulmasıyla had safhaya varan bu dengesiz büyümesi 28 Şubat süreciyle birlikte durdu. Bundan böyle saldıran değil savunan, gelişen değil gerileyen bir parti haline gelen RP nihayet "demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti"ne kendilerinin de muhtaç olduğunu kavradı; en azından kapatma davası sonuçlanana kadar bu değerlerin bayraktarlığını yaptı. Recep Tayyip Erdoğan da kaçınılmaz bir şekilde bu koroya eklendi. Örneğin 15 Aralık 1997'de İstanbul'daki Demokrasi Sempozyumu'nun kapanış konuşmasında çok açık bir şekilde söz verdi:

"Demokratik ideallerin ve mekanizmaların, demokratik olmayan amaçlara ulaşmak için kullanılması, hem ahlaki açıdan yanlıştır, hem de sahicilik iddiasında olan bir siyasi tavır için imkânsızdır. Biz ahlaki bir temele dayanan ve sahici olan bir siyaset takip ediyoruz. Demokrasimizi korumanın ve geliştirmenin ahlaki bir ödev olduğuna inanıyorum ve son nefesimizi verinceye kadar bu ödevin öğrencisi olacağımızı söylüyorum."

Bu sözler "delikanlı İslamcı" Erdoğan'dan "dindar ama liberal" bir lider çıkarmak için çabalayanları mest edebilirdi, fakat o, bunlara şerh düşmeyi de ihmal etmedi. Danışmanlarının hazırladığı metnin dışına çıkarak yine o meşhur önermesini dile getirdi: "İslam ve demokrasi ayrı terminolojilerdir. Birey olarak benim referansım tabii ki İslam'dır. Nasıl Başkan Clinton'ınki Hıristiyanlıksa öyle."

Bu tarihlerde kaleme aldığım bir yazıda Tayyip Erdoğan'ı, Clinton yerine Kristof Kolomb'a benzetmenin daha makul olduğunu ileri sürmüştüm: "Kolomb Hindistan'a varmak için çıkmıştı yola. Amacı İslam dünyasının denetimindeki baharat yolunu ele geçirmekti. Sonunda karaya çıktı, ama buranın yeni bir dünya olduğunu, yani Amerika kıtasını keşfettiğini hiçbir zaman öğrenemeden hayata gözlerini yumdu."

Spotu, "Ondan İkinci Özal yapmak istiyorlar, o İkinci Erbakan olmak istiyor, İkinci Dalan olabilir" olan bu yazıda şöyle devam et-

miştim: "Yerli ve yabancı birtakım iktidar odakları ondan yeni bir Özal yaratıp, yarım kalmış birtakım plan ve projelerini tamamlama hesapları yapıyor, o ise 'Mücahit Erdoğan' sloganları arasında, sık sık 'neferi' olmakla övündüğü Hocası Necmettin Erbakan'ın yolunda ilerliyor. Devletle zıtlaşmaktan, sistem dışına sürüklenmekten yorgun düşmüş yüzbinlerce Milli Görüşçü, Erdoğan'ı, kendilerini sorunsuz bir şekilde merkeze taşıyabilecek, özellikle de orduyla aralarını düzeltebilecek bir lider olarak görüyor. Ama bir bakıyorlar ki aynı Erdoğan, Siirt'te durup dururken minareleri süngüye, kubbeleri miğfere, camileri kışlaya benzetiyor.

Acaba Recep Tayyip Erdoğan, Kristof Kolomb gibi, gerçekte neyi keşfettiğini, hangi damarı yakalamış olduğunu bilmiyor mu? Bunu hiçbir zaman öğrenemeyecek mi? Yoksa bütün bunların farkında, fakat sonunun Bedrettin Dalan veya Murat Karayalçın gibi olmasından mı korkuyor? Bu yüzden mi o beklenen çıkışını erteleyip duruyor?"[4]

Liberal Olamadı

RP kapatıldı, Erbakan ve bazı arkadaşlarına siyaset yasağı geldi. RP'li milletvekilleri ve belediye başkanları yedek parti olarak kurulmuş olan Fazilet Partisi'ne geçti. Diyarbakır DGM tarafından mahkûm edilmiş olan Erdoğan da, birkaç gün geciktikten sonra FP'ye girdi. Böylesi bir atmosferde *Milliyet*'in "Entelektüel Bakış" sayfası için kaleme aldığım yazıda Erdoğan'ın temel açmazının bir türlü "liberal" olmayı veya görünmeyi kendine yedirememesi olduğunu bir kez daha ileri sürmüştüm:

"Diyarbakır DGM'nin verdiği cezayla birlikte işin içine duygular girdi, Tayyip Erdoğan'ın politikacılığı tartışılmaz oldu. Erdoğan liderliğinde bir hareketin hayallerini kuran kişiler tartışmayı bir başka açıdan imkânsızlaştırıyorlar. Ondan bir 'demokrasi kahramanı' yaratmaya çalışıyorlar ve 'Tayyip iyi bir politikacı mıdır?' sorusunu zamansız, abes ve ahlaki açıdan da yanlış buluyorlar.

Onu destekleyenler, İstanbul gibi bir dünya şehrini başarıyla yönettiğini düşündükleri Erdoğan'ı Hoca'dan boşalan yere, başbakanlığa uygun görüyordu. O gerekirse uzlaşabilir (tabii tabanının

4. Ruşen Çakır, "Refah'ın Kristof Kolomb'u", *Artıhaber*, 27 Aralık 1997, sayı 2.

gururunu koruyarak!), beyaz bir sayfa açabilir, cihat yorgunu dindar kalabalıkları, adlarını döneğe çıkarmadan iktidara taşıyabilirdi.

Destekçileri, ondan 'demokrasi, insan hakları, çoğulculuk' gibi değerlere, en azından görünüşte sahip çıkmasını, zaten kanıtlamaya ihtiyaç duymadığı İslamcılığını öne çıkartıp birilerini boşu boşuna ürkütmemesini bekledi.

Fakat Erdoğan, üslubundaki 'yenilikçiliği' özüne yansıtmamaya özen gösterdi. Her vesileyle 'Demokrasi bizim için araçtır', 'Referansım İslam'dır,' dedi. Yani adının 'liberal'e çıkmaması için epey çaba sarf etti. Bunda da epey başarılı oldu.

Erdoğan, her ne kadar her seferinde reddetse de, harekete lider olmak istiyordu, fakat Milli Görüş'ün esas sorunu liderlik değil, dilini kaybetmiş olmasıydı; 28 Şubat süreciyle net bir şekilde ortaya çıktığı gibi 'ideolojik omurgalı kitle partisi' yaratılamıyordu.

RP tam bir yol ayrımındaydı: Ya İslamcılık ya da merkezde bir kitle partisi olma arayışı iptal edilecekti. Erbakan bu gerçeği görmemek, tercihi ertelemek istedi, fakat devlet ona bu şansı tanımadı. İşte bu dilsizlik döneminde çokları Tayyip Erdoğan'dan bir çıkış bekledi: O ise 'ikinci Erbakan' oldu: Ne boyun eğmeyi, ne de direnmeyi önerdi. RP kapatılıp FP kurulduğunda 'arkadaşlarıma danışacağım' deyip bir iki gün gecikmesi yine birilerini umutlandırdı, ama o FP dışı kalması telkinlerine de itibar etmedi."[5]

Mandela da Olamadı

Liberal olamayan Erdoğan'a danışmanları "Türkiye'nin Mandelası" olmasını telkin ettiler. DGM'nin kararının Yargıtay tarafından onaylanmasının ardından Üsküdar'da, belediyeye bağlı İsfalt şirketinin tesislerinde çok sayıda danışmanı ve arkadaşıyla bir araya gelen Erdoğan gece geç saatlere kadar onlarla "beyin fırtınası" yaptı. Ezici çoğunluk, Erdoğan'ı, 28 Şubat sürecine karşı "sivil itaatsizliğin lideri" olmaya davet etti. Yangına körükle gitme yerine uzlaşmaya çalışmasını öneren bir-iki cılız ses hemen "derin devletçi" olmakla itham edildi.

Ertesi günü gelişmeleri *Milliyet* gazetesi şöyle aktarıyor: "Tayyip Erdoğan'ın, Saraçhane'deki Büyükşehir Belediye Sarayı'ndaki

5. Ruşen Çakır, "Liberal Olamadı", *Milliyet*, 14 Mayıs 1998.

basın toplantısı için sabahın erken saatlerinde bina önünde toplanan 5 bin kişi 'Vur de vuralım, öl de ölelim' sloganı atarken Erdoğan, kalabalığı provokasyona karşı uyardı. Hapis cezasını eleştiren Erdoğan adeta şov yaptı. (...) Coşkulu alkışlarla konuşmasına başlayan Erdoğan şunları söyledi: 'Konuşmam bahane edilerek 10 ay mahkûmiyete karar verildi. Kardeşliğe, barışa, milli birliğe ve vatanın bölünmez bütünlüğüne çağrıda bulunan konuşmam tamamen siyasi mülahazalarla mahkeme konusu yapıldı. Bu konuşmam nedeniyle takdir edilmem gerekirdi. Asla hak etmediğim bir suç isnadıyla karşı karşıya kaldım. Maalesef son zamanlarda yargı kararlarının üzerine siyasetin gölgesinin düştüğü şeklinde bir izlenim kamu vicdanını yaralamıştır. Halbuki demokrasi aynı zamanda seçimin varlığı kadar, yargı ve yargıç bağımsızlığı demektir. Bizler ilke olarak yargı kararlarına saygılıyız. Fakat yargı kararlarına saygılı olmamız adil olmayan kararları benimsediğimiz anlamına gelmez. Bunun için demokratik mücadelemizi sürdüreceğiz. Mücadelemizde kuşkusuz provokasyona gelmeyeceğiz. Yüz kızartıcı suç işlemedim. Hain olmadım, hırsızlık yapmadım. Sadece fikirlerimi açıkladım. Üstelik hem Allah'ın huzurunda hem milletin huzurunda bölücü değil, birleştirici oldum. İstanbul'un seçilmiş belediye başkanı olarak en azından bütün İstanbul halkına karşı sorumluyum. Haksız kararın Yargıtay'dan döneceğine eminim.'

Adnan Menderes'in idam edilmesini kendi durumuna benzeten Erdoğan 'Allah rahmet etsin bir zamanlar Adnan Menderes de idam edildi. 30 yıl geçti. İade-i itibar yapıldı. Devlet haini diye idam edilen bu insan devlet töreniyle Topkapı'ya defnedildi. Bu yanlışlığı görmek ve buna şahit olmak istemiyoruz.'

Erdoğan'ın konuşması belediye dışındaki kalabalığa da hoparlör aracılığıyla dinlettirildi. Erdoğan toplantıdan sonra bina dışında kalan ve trafiğin kesilmesine neden olan kalabalığı balkondan selamlayarak kendisine olan sevgilerini kendisinden eksik etmemelerini söyledi. Erdoğan'a destek veren yaklaşık 5 bin kişi, 'Vur de vuralım, öl de ölelim', 'Vatandaş uyuma, başkanına sahip çık', 'Tayyip burada hırsızlar nerede', 'Yarasa Mesut', 'Başkan seni çok seviyoruz', 'Ankara Ankara duy sesimizi, bu sesler Tayyip'in ayak sesleri' sloganı attı."[6]

6. *Milliyet*, 23 Nisan 1998.

Ancak Erdoğan'ın Mandelalığı, Mehmet Ağar'ın oğlu Tolga'nın nikâhını kıydırmasına kadar sürdü. Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in bile günü kendi programına göre ayarlanmış olmasına rağmen son anda gelmekten vazgeçtiği bu nikâhı kıyması, "derin devlet"le uzlaşma yolunda geç kalmış bir adım olarak değerlendirildi.

Giderayak Niyet Beyanı

Tayyip Erdoğan'ın siyasi kariyerinde, yattığı hapis cezasının bir nevi milat oluşturduğu söylenebilir. Her şeyden önce o, "Eskiden varlığını bile bilmiyordum. Ben 141, 142 ve 163'le bu iş bitti biliyordum. Bunu Şükrü Bey'de (Karatepe) öğrendim. Ama o ana kadar hakikaten Türkiye'de fikir ve düşüncenin suç sayılacağını düşünemiyordum. Gerek Şükrü Bey gerekse Eşber Yağmurdereli, en son Ragıp Bey'in (Duran) olayı, ondan sonra Nurettin Şirin'in olayı ile bu olayı öğrendim,"[1] dediği TCK'nın 312. maddesinin mağduru bir düşünce suçlusudur.

Ancak kamuoyu onun cezasından çok siyasi yasaklı Erbakan'ın yerine Milli Görüş hareketinin başına geçip geçmeyeceğini merak ediyordu. Çünkü artık yenilikçilik olgusu, birkaç "aksaçlı" dışında bütün taraflar tarafından kabul ediliyor, hareketin geleceği kanatların arasındaki ilişki ve çelişkiler üzerinden tartışılıyordu.

"Kendimle başbaşa kalma fırsatı bulduğum zaman, ilk düşündüğüm şudur: Acaba asli yörüngemden sapıyor muyum? Onun muhasebesi içindeyim"[2] diyen Erdoğan medyanın bu konudaki sorularını genellikle "Hazırladığınız kurtlar sofrasında bizi yiyemeyeceksiniz. Biz size büyük geliriz. Ben hiçbir zaman bizim düşüncemiz içerisinde bir bölen olmayacağım," diye yanıtlıyordu.

Bununla birlikte, eskisi gibi, hiç ama hiçbir ayrılığın söz konusu olmadığı ısrarında değildi. Örneğin, "Necmettin Erbakan'la Tayyip Erdoğan arasında nasıl bir siyasi süreç yaşanıyor? FP'de hiç bölünme yok mu? Türkiye'nin en büyük siyasi partisinde sürtüşme yaşanmamasında bir terslik yok mu?" sorusuna şu karşılığı verecekti:

"Bizde bölünmeler, kategorik ayrılıklar olmaz. Ancak düşüncede bir farklılık söz konusu. Yaklaşımlarda farklılık tabiidir, zaten vardır. Ama FP içinde adeta bir parçalanma, bölünme gerçekleşmez. Boşuna beklemesinler. Ama farklı yaklaşımlarımız olabilir. Erbakan, geçmişte beraber olduğumuz zamanlarda da yasal olarak benim genel başkanımdı. Bizim farklı yaklaşımlarımızı kendileri

1. Göksel Özköylü, *Radikal*, 7 Temmuz 1998.
2. Mustafa Karaalioğlu, *Yeni Şafak*, 6 Ekim 1996.

de zaten tespit etmiştir. Kendilerinin de zaman zaman farklı yaklaşımları olmuştur. Bunların hepsi olağan şeylerdir. Bunların olması zaten zenginlik. Olmaması o düşüncenin fakirleşmesi demektir. Farklı düşünce bugün de olacak, yarın da olacak."[3]

Erdoğan, bir süreden beri yurt çapında geziler düzenliyor ve bu da kendisini liderliğe hazırlaması olarak değerlendiriliyordu. Kuşkusuz kendisi bu iddiaları tekzip etmekteydi: "Genel başkanımla her yerde beraberiz. Ayrıca 'Tayyip Erdoğan dolaşıyor' deniyor. Tayyip Erdoğan dolaşmıyor. Tayyip Erdoğan genel başkanının yazmış olduğu talimatı yerine getiriyor. Ve beraber olamadığımız zaman da ben her yere kendilerinden yazılı talimat alarak gidiyorum ve o yazılı talimatları da dosyalıyorum. Ama ben herhangi bir ilin davetine direkt gitmem. Genel başkanım emrederse giderim."[4]

Bu geziler sırasında sık sık atılan "Başbakan Erdoğan" sloganları hakkındaysa kimi zaman "Genel Başkanımın yanında bu tür tezahüratları duymak beni zora sokuyor. Sıkıntılı anlar yaşıyorum. O anda kendi kendime küçülüyorum,[5]" derken kimi zaman da "İnsanların bir insana muhabbeti o insanı tabii huzurlu kılıyor. 'Başbakan Erdoğan' sloganı kürsüde, insanın genel başkanının yanında atılınca, insan gerçekten rahatsız olmuyor değil. Fakat bu bir yerde de tabanın, halkın sevgisinin farklı bir işareti olarak da alınabilir," diyordu.[6]

Taban İsterse

"Başbakan Erdoğan" sloganı, Trabzon ve Rize'yi kapsayan Karadeniz gezisinde çok güçlü bir şekilde atılmıştı. Erdoğan bu gezi kapsamında, Rize Atatürk Spor Salonu'nda düzenlenen Fazilet Gecesi'nde yaklaşık 2 bin 500 kişilik topluluğa seslendi. Salonda "Etmayun, eylemayun, Tayyibime dokunmayun" pankartını görünce, "Hiç merak etmeyin. Bir Tayyip gider, Bin Tayyip gelir. Biz bu yola çıkarken bu tür sıkıntıların başımıza geleceğini biliyorduk. Ama biz Şirin'e âşıktık. Önümüzde dağlar da olsa deler geçerdik," diye konuştu.

3. Göksel Özköylü, *Radikal*, 7 Temmuz 1998.
4. Göksel Özköylü, *Radikal*, 7 Temmuz 1998.
5. Nuriye Akman, *Sabah*, 21 Haziran 1998.
6. Göksel Özköylü, *Radikal*, 7 Temmuz 1998.

Geziye katılan FP Grup Başkanvekili Abdüllatif Şener, Erdoğan'ın genel başkanlığıyla ilgili soruya "Siyasette hiçbir zaman vakti gelmeyen konu tartışılmaz. Bizi izlemeye devam edin. FP'li bir belediye başkanının böyle ilgi görmesinden mutluluk duyuyoruz," yanıtını verdi.

Tayyip Erdoğan epey moral depoladığı gezi sonrası basın mensuplarının sorularını şöyle yanıtlayacaktı: "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmadan önce üç kez taban araştırması yaptırdım. Bundan sonra da yine partinin tabanının dediği olur. Bana ne görev verilirse onu yapacağım. Hepimiz bunun hazırlığı içerisindeyiz. Tabanın bize vermediği görevi yaparsak bir şey elde edemeyiz. Bir vakıf insanı olarak bugüne kadar partimizin tabanı bizi hangi göreve getirdiyse o göreve geldik. Vâkıf insanlar getirilir, gelmezler. Getirilirsek geliriz."[7]

Erdoğan'ın anahtar kavramı "taban demokrasisi" idi. Cezaevine girmesi yaklaştıkça görüşlerini daha açık bir şekilde dile getirmeye başladı ve bunu güvendiği mecralarda yaptı. Özellikle de, yenilikçi hareketin baş finansörlerinden olduğu söylenen Albayrak Grubu'nun sahibi olduğu *Yeni Şafak* gazetesinde. FP'nin 14 Mayıs 1998'de yaptığı ve Recai Kutan'm genel başkanlığı devraldığı "İlk Adım Şöleni"nden kısa bir süre sonra Erdoğan, *Yeni Şafak*'taki geniş röportajda bir nevi manifestosunu ilan etmişti. Bu görüşmenin önemli bölümlerini aktarıyoruz:

"Bu gezilerinizden ortaya çıkan en önemli sonuç, insanların sizi partinizin başında görmek istediklerini söylemeleriydi. Bu istek, geleceğe ilişkin planlarınızı değiştirdi mi?

Önce şunu söyleyeyim. Benim bu konularda bir aceleciliğim yok. Bir belediye başkanı olarak İstanbul'a hizmet etmek çok güzel, çok anlamlı ve de çok heyecanlı bir iş. Fakat, bir yandan da Türkiye genelinde demokratikleşme süreciyle alakalı, siyasi platformda ciddi bir boşluk var. Benim her zaman söylediğim bir şey var: Her şeyin liderlerin iki dudağı arasında olduğu, tekelci siyaset mantığı ile yönetim dönemi artık kapanmıştır. Artık, düşüncelerin fikirlerin, daha öz bir ifadeyle istişarenin tayin ettiği taban demokrasisi geçerlidir.

7. *Milliyet*, 17 Mayıs 1998.

Bunun, tavan demokrasisi ile kesiştiği noktayı siyasette kalite noktası olarak kabul ediyorum. Taban demokrasisinin neticesine tavanın da katlanması gereğine işaret ediyorum. Ve bu tabii, bütün partilerin sorunudur. Tabii bizim tabanımızda da bu şikâyet var. Bunları reel olarak tespit etmek, dürüstçe ortaya koymak öyle zannediyorum ki her siyasetçinin görevidir.

Sizin partinizde bu tespit yapılamıyor mu? Mesela, kamuoyuna yansıyan gençler-yaşlılar çatışması bu tespitin yapılamamasının bir sonucu mu?

Gençler, yaşlılar... Bırakalım bunları. Ne yaşlı, ne genç... Bir siyasi hareketin yaşlısıyla genciyle beraber sırtlanıp götürülmesi gerekir. Mesele, tabanın ne istediğidir. Buna saygı duymak suretiyle kararlarımızı alırsak, o siyasi hareket çok daha güçlü olarak geleceğe gider. Tabana rağmen karar alırsanız, hareketinizi süratle aşındırır ve zayıflatırsınız.

Yaptığınız eleştiriler doğrultusunda, Fazilet Partisi'nin mevcut yapısını yeterli buluyor musunuz? Bu yapı, hareketinizi ileri götürme potansiyeli içeriyor mu?

Gönül, milletvekili arkadaşlarımızın görüşlerinin de dikkate alınmasını arzu ederdi. Böyle yapılsaydı, sağlıklı bir yapı oluşabilirdi. Bu olmayınca arkadaşlarda da haklı olarak bir rahatsızlık meydana geldi.

Bu iddiasız gidiş bir yandan da partinin küçülmesini beraberinde getirir mi?

Tabii, tabanın sesine kulak vermeksizin atılacak adımların zayıf olacağı muhakkak. Halkına dayanmayan, halkının itimadını almamış hareketler ne olursa olsun zayıflamaya, hatta yok olmaya mahkûmdur. Halkının siyaset taşının altına elini soktuğu bir siyasi hareket güçlü bir harekettir. Bu neyle olur? 'Bu konuda sen ne diyorsun?' sorusunu halka sormakla olur. Eğer, ona bu soruyu soramazsınız, onun katılımını bekleyemezsiniz. Ve elbette, erime kaçınılmaz olur.

Herkesin konuştuğu ve cevabını beklediği bir soru var. Partiniz genel başkanını seçti. Ve sizin de onayladığınız bir isim sayın Recai Kutan

partinin başına geçti. Ama, liderlik sorunu bitmişe benzemiyor. Siz aday olacak mısınız?

Tabii, şu andaki genel başkanımız, MKYK ile birlikte Kurucular Kurulu tarafından seçilmiş birisidir. Genel Başkanımızın kişiliği üzerinde herhangi bir tereddüdümüz kesinlikle söz konusu değildir. Ben de kendisine sıcak bakıyorum. Büyüğümdür, ağabeyimdir. Tecrübeli bir bürokrat, bir politikacıdır. Ama, Türkiye'de politika farklı gelişiyor. Siz bazı isimleri vitrine koyabilirsiniz ama aslolan halkın kanaatinin ne olduğudur. Vitrine koyduğunuz isim, halkıyla rahat bütünleşebilecek bir isim olmalı. Bana gelince... Bu konuda ne olacağını gelecek gösterecek. Partimizin 1,5 yıl içinde bir kongresi var. Ülkenin yakın geleceği neyi gösterir, bu kongrede nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Bunlar için erken. Ama, önümüzdeki süreçte taban bazı talepler ortaya koyacaktır. Bu talepleri, hem genel başkanımız hem de partimizin yetkili kurulları öyle zannediyorum ki değerlendireceklerdir. Tekrar söylüyorum. Ben hiçbir zaman 'adayım' diye ortaya çıkmam. Ama, taban bana bugüne kadar hangi görevi verdiyse nasıl yaptıysam bundan sonra da vereceği her görevi yaparım. Her şey tabanın vereceği karara bağlıdır.

Belli ki, taban size bir görev verme eğiliminde. Peki, siz 'sadece tabanın talebiyle görev üstlenirim' derken, bu mesela Hoca'ya rağmen de olabilecek mi?

Hocam zaten şu anda siyasette değil. Olsaydı, böyle bir şey de söz konusu olmazdı. Şu anda, partide bir genel başkanlık arayışı söz konusu olmuşsa bu bir boşluktan kaynaklanmaktadır. Tabanın tercihleri de bu noktada başlamıştır. Demek ki, bir boşluk var ve siyaset de boşluk kabul etmez.

Partinin çok eskilerinden olmanıza rağmen, isminiz parti içi muhalefetle anılıyor. Oysa, tam tersine partinin merkezinde olmanız beklenirdi. Neden böyle oldu?

Biz burada demokrasiyi konuşuyoruz. Demokratik bir ortamda bulunmaktan bahsediyoruz. Elbette bazı aykırı düşünceler olabilir. Bunu muhalefet olarak kabul etmemek gerekir. Ben, zaten partinin merkezindeyim. Partinin merkezinde olmak ne demektir? Ortaya çıkan nihai neticeyi kabullenmek demektir. Ben partinin merkezin-

de ortaya çıkan neticeleri bugüne kadar hep kabullendim. Ama, aykırı bir düşünceye saygı duymasını bilerek. Yoğunluk hangi kanaat, hangi düşünce üzerinde oluşuyorsa buna saygı duyulmalı. Bu bir ilkedir ve bu ilkeler hangi partide egemen olursa ben inanıyorum ki o partiler başarılı olacaktır. Fazilet Partisi de bunun örneğini verecektir, buna inanıyorum. "[8]

8. Mustafa Karaalioğlu, *Yeni Şafak*, 25 Mayıs 1998. Bu röportajın tam metni, yazarın Bakış Yayınları'ndan çıkan (İstanbul, Eylül 2001) *Hilal ve Ampul* kitabında yer almaktadır.

Önce *Star* gazetesinde Halit Kakınç yazdı: "Tayyip Erdoğan Keçili'ye teslim." Kakınç'a göre liderlik koşusu süren ve bu koşuyu bayağı ciddiye alan Erdoğan, "oyununu, oynaması gerektiği gibi oynamaya çalışıyor"du. Bu bağlamda Erdoğan'ın "son hamlesi", Cenajans/Grey'di, yani Nail Keçili. Keçili, özel bir anlaşma çerçevesinde Erdoğan'ın PR'ını (halkla ilişkiler) üstlenmişti.

Keçili'nin elinden kimler geçmemişti ki! Kakınç sayıyor: "Özal, Ecevit, Yılmaz, Çiller ve son dönemlerinde Baykal –aynı tezgâhın müşterisi oldular." Keçili, olayı kabul etmeden önce, Erdoğan ile buluşmuş, birlikte yemek yemişlerdi. Bunun sonucunda "Ürün iyi... Pazarlanabilir!.." diyen Keçili kararını vermişti. Kakınç şöyle diyordu: "Büyük olasılıkla, siyasi bir hareketin başına geçince, kampanyalarını da yürütecek."[1]

Ama olmadı, çünkü Türk reklam sektörünün en büyüğü Nail Keçili, Egebank skandalı kapsamında tutuklandı ve yargılanmaya başlandı. Tayyip Erdoğan ise siyasete dönüşünde temel stratejisini "hortumculara karşı mücadele" üzerine oturttu.

Erdoğan'ı Keçili'yle, bu arada Kakınç'la da tanıştıran kişi Münci İnci'ydi.[2] Turgut Özal'ın avukatlığını yapmış olan, ardından medya sektörüne de giren İnci, Erdoğan'ın en önemli danışmanlarından biri haline geldi. Onu yabancı olduğu kesimlere tanıtma misyonunu üstlendi.

Zaten kamuoyuna yansıdığı kadarıyla Erdoğan'ın egemen güçlere görücüye çıktığı ilk yer 24 Ekim 1999 günü İnci'nin Çatalca Durusu'daki çiftlik evi oldu. Burada kendisi için verilen *brunch*'ta değişik kesimlerden ilginç bir davetli grubuyla bir araya gelip, yeni hedeflerini anlattı ve nabız yoklaması yaptı. Çiftlikteki kahvaltıya, Yalım Erez, ANAP Milletvekili Bülent Akarcalı, Nazlı Ilıcak ve eşi Emin Şirin, Tuğrul Türkeş, eski bürokratlardan Tezcan Yara-

1. *Star*, 22 Ekim 1999.

2. Serpil Yılmaz'a göre, Erdoğan'ı "liberalleştirme" konusunda uzun bir süre ciddi gayret gösteren, onunla iş çevreleri arasındaki en önemli köprülerden olan ve bütün bunları kimi zaman Emine Erdoğan'la olan hemşerilik ilişkisine bağlayan İnci, Afyon'daki toplantıya katılacak kurucu adaylarını görünce "Ben bu tabloda yer almam," diyerek AK Parti'den uzak düştü. *Milliyet*, 14 Ağustos 2001.

mancı ve Fehmi Gültekin, iş dünyasından Abdullah Acar, Ali Üstay, borsacı Berra Kılıç, psikolog Yankı Yazgan, gazeteciler Fehmi Koru ve Yalçın Doğan ile yazar Erol Mütercimler ve ABD'nin İstanbul Konsolos yardımcısının da katıldığı söylendi.

Yalım Erez, Oya Berberoğlu'na, "Münci davet etti eşimle gittim. Ülkenin meselelerini konuştuk. Bazı gazeteciler de vardı," diyecek, "Yeni bir oluşum mu?" sorusunu, "Bir haftasonu yemeğiydi o kadar,"[3] cevabını verecekti.

TÜSİAD'la Yemek

Aslında hiç de geçiştirilecek bir yemek değildi. Çünkü *Star* gazetesinin "Tayyip rüzgârı" başlıklı haberine göre bu buluşmadan iki gün sonra, bu kez TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanı Bülent Eczacıbaşı'nın Yeniköy'deki evinde iş dünyasının önde gelen isimleri, bir akşam yemeğinde Tayyip Erdoğan ile bir araya gelecekti. *Star*'ın haberi şöyleydi:

"Cezası bittikten sonra kısa bir tatil yapan ve ardından bütün hızıyla 'perde arkası siyasete' başlayan Erdoğan'ın, samimi bir havada geçen yemekte, Türkiye'nin kalbur üstü patronlarına 'demokratikleşme' projelerini anlatıp destek istediği öğrenildi.

Erdoğan geçen hafta sürpriz bir ziyaretle önce Yalım Erez, Ali Talip Özdemir ve Bülent Akarcalı gibi isimlerle 'yeni Türkiye' fikri için bir araya geldi. Ardından da Türkiye'nin 'imaj sihirbazı', Cenajans Grey'in sahibi Nail Keçili ile siyasi danışmanlık konusunda anlaştı. Erdoğan, bugün Nail Keçili'ye İstanbul'da kendi döneminde yapılan önemli işleri gezdirip, nasıl bir tanıtım stratejisi izlenebileceği konusunda fikir alışverişinde bulunacak. Erdoğan, işte bu yoğun trafikte dün akşam da patronlara dert anlattı. Patronlarla görüşme talebi, Erdoğan'dan geldi. Erdoğan, iyi ilişkiler kurduğu Bülent Eczacıbaşı'na görüşme talebini iletti.

Eczacıbaşı, bu talebi TÜSİAD yönetim kurulu üyelerine ve Onursal Başkan Feyyaz Berker'e açtı. Yoğun telefon trafiğinin ardından Bülent Eczacıbaşı, Tayyip Erdoğan'a, Yeniköy'deki evinde, 10-15 kadar işadamı ile birlikte akşam yemeği yiyebilecekleri cevabını verdi. Dün akşamki yemeğe, Bülent Eczacıbaşı, Feyyaz

3. *Hürriyet*, 29 Ekim 1999.

Berker, Tuncay Özilhan, Korkmaz İlkorur, Ömer Sabancı, Feyhan Kalpaklıoğlu gibi isimlerin de aralarında bulunduğu on civarında işadamı katıldı. TÜSİAD Başkanı Erkut Yücaoğlu ve yönetim kurulu üyelerinden M. Ali Babaoğlu, Aldo Kaslovski, Murat Dural gibi isimler ise mazeret bildirip yemeğe gelmediler."[4]

Star davetlilerin unvanlarını şöyle sıralamıştı: Feyyaz Berker (TÜSİAD Onursal Başkanı) Tekfen Holding; Erkut Yücaoğlu (TÜSİAD Başkanı-katılmadı) MAP A.Ş.; Tuncay Özilhan, Anadolu Endüstri Holding; Aldo Kaslovski, Organik Holding-katılmadı; Ömer Sabancı, Sabancı Holding; M. Ali Babaoğlu, Orta Anadolu Ticaret-katılmadı; Murad Dural, Altay Kollektif; Korkmaz İlkorur, Betil&İlkorur Danışmanlık; Feyhan Kalpaklıoğlu, Yaşar Holding.

Gazoz İçmediler

Bülent Eczacıbaşı, Erdoğan'la belediye başkanı olduğu süre içinde birçok projeyi görüştüğünü, yakınlığın da bu süre içinde doğduğunu söyledi. "Gerçekleştirdiğimiz projeler de oldu, karşı karşıya geldiğimiz projeler de. Ama bu süre içinde yakınlaştık," diyen Eczacıbaşı şöyle devam etti: "TÜSİAD da, ben de hangi liderle görüşmedik ki. Hepsi tepki aldı. Ama görüşmezsek yanlış yapmış oluruz. Bu onları desteklemek anlamına gelmez. Düşündüklerimizi söylemekten kaçınmadık. Senaryolara gerek yok. Tayyip Bey görüşlerini açıkladı. Gündemdeki her şeyi konuştuk."[5]

Tayyip Erdoğan'ın, arkadaşı Azizler Holding'in sahibi Cüneyd Zapsu ile gittiği yemekte neler konuşulduğunu Oya Berberoğlu kamuoyuna duyurdu. Bir işadamının, "Buraya gazoz içmeye gelmedik herhalde," demesiyle başlayan sohbette öne çıkan soru hiç kuşkusuz "Siz şeriatçı mısınız Tayyip Bey?" olmuş. Berberoğlu şöyle devam ediyor: "Erdoğan'ın nasıl bir laiklik sorusuna, 'Laik düzen inançları koruyan bir düzendir. Böyle bir düzene karşı çıkmam mümkün değildir,' dediği söyleniyor... Erdoğan'ın bir lafı ilgimi çekti. Tam belki bu cümlelerle olmamış olabilir, ama şu mesajı vermiş: 'Turgut Özal'ın bıraktığı yerden gideceğim...' Anlaşılıyor ki

4. *Star*, 27 Ekim 1999.

5. *Star*, 27 Ekim 1999. Eczacıbaşı'nın, bu yemek nedeniyle "Erdoğan'ın sponsoru" olarak algılanmaktan rahatsız olduğu ileri sürüldü, fakat bu imajı tam olarak ortadan kaldırabildiği söylenemez.

Erdoğan, partisi Fazilet'in başına oynamıyor. Başka açılımlar peşinde. 'Radikallikle marjinallikle hiçbir yere varamayız' diyormuş Erdoğan. İçinde bulunacağı hareketin Türkiye'deki oyların yüzde 85'ine talip olması gereğinden hareket ediyormuş. O yemekteki bir işadamı, 'Erdoğan, Özalcı olmaya başlamış' diyor. Bir başkası, 'Bir değişim başlamıştır. Gerekliydi de' yorumunu yapıyor."[6]

Tayyip Erdoğan da bir değişimin söz konusu olduğunu doğruladı. Eşi Emine Erdoğan'la Körfez ve Derince ilçelerinde depremzedeleri ziyareti sırasında, basın mensupları kendisine, TÜSİAD üyeleriyle yaptığı görüşmeler nedeniyle eleştirildiğini hatırlatınca Erdoğan, "Bana, 'Niye görüşüyorsun?' sorusu yerine 'Neyi görüşüyorsun?' diye soran insanları alınlarından öpeceğim. Eğer 'ilgiyle' sorulan bir soru olsa, bu soruyu soramazlar. Çünkü, tarihimize ve kültürümüze baktığımız zaman orada farklı sorular var. Roma'ya kadar elçilerini gönderen bir anlayış var. Kalkıp, bu toplumun içerisinde her şeyini önüne koyuyor, hastaneye gittiğinde onların ürettiği ilaçlarla iyileşiyorsun. Ama konuşmaya gelince ise 'Niye konuştun?' diyorsun. Kaldı ki, biz bunu yapmaya mecburuz. Tabii, onlarla oturup konuştukça birçok problemi de çözebiliriz. Artık 20-30 yıl önceki gibi düşünemeyiz. Artık dünyada bir değişim süreci var,"[7] karşılığını verdi.

Koç'la Savaş

Erdoğan'ın, bir zamanlar uykusunu kaçırdığı kesin olan büyük burjuvaziyle ilişkisi bu yemeklerle sınırlı kalmadı. Erdoğan'ın güç odaklarıyla ilişkilerini çok yakından takip eden *Milliyet* ekonomi yazarı Serpil Yılmaz, onun iyi ilişkide olduğu patronları şöyle sıralıyor: Sakıp Sabancı, Bülent Eczacıbaşı, Tuncay Özilhan, Feyyaz Berker, Can Paker, İstanbul Sanayi Odası Başkanı Hüsamettin Kavi ve Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan.[8]

Yılmaz bize, Koç Topluluğu'ndan Doğan Gönül'ün Pmarhisar Cezaevi'ne yaptığı ziyareti de hatırlatıyor. Bu olay çok önemli, çünkü Erdoğan başkanlığı sırasında, Koç grubuna karşı, Sarı-

6. *Hürriyet*, 29 Ekim 1999.
7. *Yeni Şafak*, 16 Aralık 1999.
8. *Milliyet*, 5 Temmuz 2001.

yer'deki iki bin dönümlük üniversite arazisi konusunda tam bir savaş yürütmüştü. Öyle ki, Erdoğan ve çevresi, hapis cezası ve siyasi yasağın arkasında bu kavganın yattığına inanıyorlardı. Anlaşılan Erdoğan, hem sistemin merkezine oynayıp, hem de medya, ordu ve sermayeyle kavga edemeyeceğini anlamıştı. Nitekim Mustafa Koç, Erdoğan'ın oğlunun Şubat 2001'deki nikâhına gelince tarafların barışmış olduğu kanısı iyice pekişti.

Barış havasına rağmen Erdoğan'ın Koç'la olan savaşına sıklıkla atıfta bulunmaya devam ettiği görüldü. Örneğin Balıkesir Ticaret Borsası'nda onuruna verilen akşam yemeğinde yaptığı konuşmada, bu kavgayı hatırlattı ve şunları söyledi: "Yetişmiş çam ormanını kestiler. Kendilerinin arazileri vardı, oraya yapmadılar. 9. Cumhurbaşkanımızın da himayeleriyle o işi kanunsuz yaptılar. Danıştay'dan yıkım kararı çıkmasına rağmen açılışını yaptılar. Benim içeri girişimde 'yargı bağımsızdır bir şey diyemem' dedi. Ama araziyle ilgili sorulara 'ben yaptıysam oldu' dedi. Bir kere yaparsın olur, iki kere, üç kere yaparsın olur ama işte bir gün de gelir olmayıverir."[9]

Ortada bir barış olmadığını kavramak için 3 Ağustos 2001 tarihini beklemek gerekecekti. CNN-Türk'te Taha Akyol'un konuğu olan Koç Grubu Başkanı Rahmi Koç Erdoğan hakkında çok sert suçlamalarda bulundu. Erdoğan'ın Erbakan'dan hiç de farklı olmadığını ileri süren Koç'un şu sözleri geniş yankı uyandırdı: "Erdoğan yeni bir misyona soyunuyor. Bu iş para meselesidir. Derviş'te para yok. Erdoğan'da çok para olduğunu duydum. Bir milyar dolar kadar para biriktirmişler. Nasıl biriktirdiler?"[10]

Koç'a ilk cevap Bülent Arınç'tan geldi: "Eğer 1 milyar dolarımız olsaydı, toplantıları yalılarda, 5 yıldızlı otellerde yapardık. Üstüne de birkaç gazete ve televizyon satın alırdık. Bu bir gönüllü hareket. Herkes harcamalarını kendi cebinden karşılıyor. Afyon toplantısında da öyle yaptık. Herkesin elinde fatura var."[11]

Erdoğan'ın tepkisiyse şöyle oldu: "Birincisi, ticarette basiret esastır. Sayın Koç'u basiretli olmaya davet ediyorum. İkincisi ise böyle bir şeyi iddia eden kişi, ispat etmekle yükümlüdür. Sayın

9. *Yeni Şafak*, 20 Kasım 2000.
10. *Radikal*, 5 Ağustos 2001.
11. *NTVMSNBC*, 5 Ağustos 2001.

Koç bir iddiada bulundu ve bunu ispat etmek zorundadır."[12]

Bu polemiğin hemen ardından Sakıp Sabancı, *Milliyet*'te yayımlanan bir röportajında Erdoğan'dan şöyle söz etti: "Adnan Menderes çıktığı zaman 1949'lu yıllarda, 'İnönü varken Menderes nasıl gelebilir' diyorduk. Aynı şey Turgut Özal için de söylendi. Zorlukların içinden yeni liderler çıkar. Bugün de Tayyip Bey çıkmıştır. Tayyip'in hamuru anane, töre maneviyat ağırlıklı yoğrulmuş. Peki bu iyi mi kötü mü? Bütün dünya ehemmiyet veriyor manevi güce. Akıllı kullanmak üzere maneviyat, anane töre çok önemlidir. Geçen pazar Avrupa'daydım. Sabahın köründe çıktım, bütün kiliseler gümbür gümbür. İnsanlar en mükemmel giysileriyle buraya coşkuyla gidiyor. Bunlar aptal mı? Hayır, maneviyatın bir güç olduğunu biliyorlar. Bu güçten istifade etmek lazım."[13]

Sabancı'nın verdiği bu açık ve geniş kredi, Erdoğan hareketinin, egemen güçler arasındaki çelişkilerden yararlanmayı hesapladığı yorumlarına yol açtı.[14]

Askerle İlişki İddiaları

Yenilikçiler için en zorlu süreç Türk Silahlı Kuvvetleri'ni, kendilerinin "tehlikeli" olmadığına, tam tersine, laik cumhuriyet için bir nevi teminat olduklarına ikna etmek olacaktı. Erdoğan'ın daha belediye başkanı iken dönemin 1. Ordu Komutanı ile birkaç kez yemek yediği partililer tarafından söyleniyordu. Zaten Erdoğan belli bir aşamadan sonra hep askeri kesimle iyi geçinmenin yollarını arayacak ve onlara yakın işadamlarını devreye sokacaktı.

Bunun için Fenerbahçe Kulübü önemliydi. Çoğu asker kökenli yönetici ve kongre üyeleriyle burada görüşmeler yaptı. Kendisini, "Değiştim, laikliği içselleştirdim, demokratım," şeklinde özetliyordu. Erdoğan daha önce, RP'nin kapatılmasının hemen ardından, bağımsız kalan 20 milletvekiliyle FP'ye geçmeyip yeni bir parti kurmayı tasarlamıştı. Hemen askere bir mesaj iletildi: "Tayyip Bey ve kapatılan RP'de 20'yi aşkın milletvekili yeni kurulan FP'ye katılma-

12. *NTVMSNBC*, 5 Ağustos 2001.

13. Songül Hatısaru, *Milliyet*, 16 Ağustos 2001.

14. Doğan Grubu'na bağlı medya kuruluşlarının genellikle cepheden saldırdığı Erdoğan'a, Star (Uzan Grubu), Show-Akşam'ın (Çukurova Grubu) daha anlayışla yaklaşıyor olması da tekeller arasındaki rekabetin bir uzantısı olarak değerlendiriliyor.

yıp, ayrı bir parti kurmak istiyorlar. Eğer önümüzü kesmezlerse, biz FP çatısı altına girmeyeceğiz." Bu girişimin devamını *Akşam* yazarı Şakir Süter'in köşesinden aktaralım:

"Bu mesaj, o etkili bürokrat aracılığıyla adresine doğru yol aldı. Emekli ama özellikle o günlerde 'askerin sivil elbiseli sözcüsü' sayılıp, TV'lerdeki konuşmalarına Genelkurmay'dan hiçbir itiraz gelmeyen ünlü paşaya 'Tayyip'in mesajı' iletildi. Emekli paşa bu mesajdan çok etkilendi ve hemen o dönemin Genelkurmay yönetimine iletti bunu... Bir toplantı yapıldı ve 'Milli Görüş'ün kendi eliyle bölünmesi' cazip göründü. Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının 'önlerinin kesilmemesi, en azından sessiz kalınması' görüşü baskındı ama... Toplantıda hazır bulunan keskin bir 'komutan' karşı çıktı: 'Biz bu adamlarla pazarlık yapmış duruma düşmeyecek miyiz?' Ve konu, hemen kapatıldı; 'Tayyip'in mesajına' verilen cevap olumsuzdu."[15]

Erdoğan'ın bir emekli askerle yediği yemeği ve bunun yansımalarını da *Zaman* yazarı Aydoğan Vatandaş'ın kaleminden okuyalım:

"28 Şubat'ın üzerinden üç yılı aşkın bir süre geçti. Zaman en iyi ilaçtır. Türkiye'de o günden bu yana çok şey değişti. İnsanlar geçmişi daha iyi değerlendiriyor, hatalarını belki de daha iyi görebiliyor. 28 Şubat'ın tasfiye ettiği Recep Tayyip Erdoğan'ın, 28 Şubat'ın önemli isimlerinden biri olan dönemin Kuzey Deniz Saha Komutanı emekli Koramiral Atilla Kıyat ile bundan iki hafta kadar önce yediği akşam yemeği bunun en iyi örneği. Demek ki insanlar, aynı görüşleri paylaşmasalar da ve hatta taban tabana zıt dünya görüşlerine sahip de olsalar, bir araya gelip, asgari müştereklerde buluşabiliyorlar.

Gerek Tayyip Erdoğan, gerekse Atilla Kıyat Paşa kendilerinden o kadar eminler ki, gizliliği bir yana bırakıp, yer olarak Hidiv Kasrı'nı seçmişler. Herkese açık bir yerde buluşmuşlar. Bahriyeliler, nezaketleriyle bilinirler. Atilla Kıyat Paşa, alabildiğince incelmiş nezaketiyle, bir bahriyeliye yakışır şekilde bir bir sıralamış eleştirilerini. Erdoğan da dikkatle dinlemiş ve not almış. Türkiye'nin özlemini duyduğu uzlaşma kültürü işte bu.

Kıyat Paşa, Recep Tayyip Erdoğan'a Avrupa Birliği-Türkiye

15. *Akşam*, 26 Haziran 2001.

ilişkileri, güvenlik meseleleri, devlet geleneğinin önemi ve kamu hürriyetlerinin uygulanmasında dini yaptırım hükümlerinin dayatılması konusunda endişelerini ve kanaatlerini belirtmiş. 28 Şubat sürecinde gösterilen hassasiyetin bir devlet geleneğinin tepkisel refleksi olduğunu ifade etmiş.

(...) Tayyip Erdoğan saygıyla dinlemiş Kıyat Paşa'yı ve ardından irtica kavramının sık sık gündeme getirilerek, bazı rant gruplarının bundan çıkar elde ettiğini ifade etmiş. Söz konusu akşam yemeğini her iki tarafa da sordum. Her iki taraf da söz konusu yemeği doğruluyorlar ve belki de bunun yazılmasını henüz erken buluyorlar."[16]

Vatandaş'ın yazısını gazeteci Turan Yılmaz, *Tayyip, Kasımpaşa'dan Siyasetin Ön Saflarına*[17] kitabında geniş olarak kullandı. FP'nin kapatılmasından hemen sonra Yılmaz'ın gazetesi *Hürriyet*'in bu görüşmeyi 24 Haziran 2001'de manşetine taşımasıyla olay ilginç bir boyut kazandı. Gazete, Vatandaş'ın sözünü ettiği Erdoğan-Kıyat görüşmesine ek olarak Yılmaz'ın ilk kez kitapta gündeme getirdiği esrarengiz bir görüşmeyi de okurlarına aktarmıştı.

Kitaba göre 2001 Nisan ayı ortalarında "Genelkurmay karargâhında görev yapan etkili konumda bir albay" sivil kıyafetle RP eski Trabzon Milletvekili ve *Yeni Şafak* gazetesi Genel Müdürü Kemalettin Göktaş'ın Ankara Cinnah Caddesi'ndeki bürosuna sivil kıyafetle gelmiş, Erdoğan'a "Ne yapmak istiyorsun? Düşüncelerin nedir?" diye sormuştu. Erdoğan da çay ve kahvelerin içildiği görüşmede uzun uzun nasıl değiştiğini, laikliğe ne kadar bağlı olduğunu, ideolojilerden ve marjinal isimlerden uzak kalacağını anlatmış, albay da bol bol not almıştı.[18]

Fakat gazetenin yayınıyla aynı gün Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliği'nden sert bir yalanlama geldi: "Son günlerde, bazı basın ve yayın organlarında bir siyasi partinin Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılması ve bazı yeni siyasi oluşum sahiplerinin Türk Silahlı Kuvvetleri ile temas ederek güvence verdikleri, onay aldıkları gibi gerçek dışı haber ve yorumlara yer verildiği görülüyor. Türk Silahlı Kuvvetleri günlük siyasi tartışmaların her za-

16. *Zaman*, 28 Şubat 2001.
17. Ümit Yayınları, Ankara, Haziran 2001.
18. *A.g.e.*, s. 273-275.

man dışında kalmaya özen göstermekte olup, yasal sınırlar içinde hareket eden bütün kişi, kurum ve kuruluşlara eşit mesafededir... Daha önce de birçok kez açıklandığı üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin resmi görüşleri ancak ve sadece bizzat Genelkurmay Başkanı veya yetki verdiği makamlar tarafından bir kuşkuya yer vermeyecek şekilde açıkça kamuoyuna duyurulmaktadır. Bunun dışında hangi statüde ve hangi ortamda olurlarsa olsunlar görüş beyan edenlerin, bu düşüncelerinin şahsi düşünce ve yorumları olduğu ve hiçbir şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri'ni bağlamayacağı ve bu tür beyanlardan yola çıkılarak yapılan yorumların gerçeği yansıtmayacağı bir kez daha kamuoyuna saygı ile duyurulur."[19]

Söz konusu açıklama, gelenekçiler tarafından, ordunun Erdoğan'a kesinlikle sıcak bakmadığının işareti olarak değerlendirilip sevinçle karşılandı. İlerlemeleri için Erdoğan'ın yasağının kalkmasına ciddi bir şekilde ihtiyaçları olan yenilikçilerinse keyifleri kaçtı, umutları azaldı. Fakat Anayasa Mahkemesi'nin daha sonraki kararı bütün bu tahlilleri geçersiz kıldı.

19. NTVMSNBC, 24 Haziran 2001.

Erdoğan Amerikancı mı?

Erdoğan'ın oğlunun nikâhında, işadamlarının dışında sürpriz bir davetli daha vardı: ABD'nin İstanbul Başkonsolosu Frank Urbancic. Erdoğan da, 4 Temmuz 2001'de Amerikan Milli Günü dolayısıyla Başkonsolosluğa iade-i ziyarette bulundu. Fakat bunlar onun ABD ile ilk temasları değildi.[1]

Erdoğan ile Urbancic neredeyse düzenli bir şekilde görüşür oldular. Örneğin 26 Temmuz 2001'de Urbancic'in kendisini ziyaret etmesi üzerine Erdoğan, merak edilecek bir konu olmadığını belirterek, "Başkonsolos ile Türkiye ile ilgili kanaati gerektiren konuları ve ekonomiyi konuştuk. Ziyaret kişisel değildi," dedi.[2]

Erdoğan'ın Ekim 1999'da Ankara'ya yaptığı çıkartma FP içindeki mücadelenin fitilini de ateşlemişti. FP milletvekilleriyle birlik gösterisi yapan Erdoğan'ın asıl hedefi Fazilet dışında bir oluşumdu. Buna destek bulmak için yerli ve yabancı güç odaklarını ikna etmesi gerekiyordu ve görücüye çıktığı ilk yer ABD oldu.

Güler Kömürcü şöyle yazıyor: "Tayyip Erdoğan sanki siyasete ABD'de hazırlanıyor, Türkiye'de değil. Bir yıl içinde en az beş defa Washington'u ziyaret ediyor, hapisten çıkıp, siyasete giriyorum mesajını verdiği Ekim 1999'dan bu yana yaptığı önemli toplantılarda, ABD her nedense Tayyip'i bizzat konsolos veya bir başka üst protokol görevlisi nezninde izliyor, destekliyor."[3]

Peki ABD neden Tayyip Erdoğan'ın üzerinde duruyordu? Erbakan'ın kurduğu Refahyol hükümetinde laiklik konusunda bile yumuşama eğiliminde olan ABD'nin Erdoğan konusundaki sıcak mesajları gözlerden kaçmadı. *Zaman* gazetesinin Washington Temsilcisi Ali Halit Aslan, ABD gözüyle Erbakan mı, Erdoğan mı sorusunu üç kategoride ele aldı:

"1. Ulusal çıkar faktörü: ABD'nin kendi çıkarlarına Erbakan'ı

1. 28 Eylül 1998'de de dönemin İstanbul Başkonsolosu Caroline Huggins, Erdoğan'ı ziyaret etmiş; aldığı hapis cezası ve siyasi hayatının sona erdirilmesinden üzüntü duyduklarını söylemişti. Bunun üzerine ABD Büyükelçiliği'nden bir yetkili Dışişleri Bakanlığı'na çağrılarak, olayın "Türkiye'nin içişlerine müdahale" olduğu uyarısı yapıldı. (*Radikal*, 30 Eylül 1998)

2. *Habertürk*, 28 Temmuz 2001.

3. *Habertürk*.

Erdoğan'dan daha uzak bulduğu rahatlıkla söylenebilir. Neticede Erdoğan'ın çizgisi de Amerikan değerleri ve beklentileriyle birebir örtüşmüyor; ama ABD açısından ehvendir. ABD, Erbakan çizgisine büyük antipatisi nedeniyle demokrasi adına kerih gördüğü halde 28 Şubat sürecini dolaylı şekilde onaylamıştır.

2. Popülarite faktörü: ABD Türkiye'yle ilgili hiçbir tavrında ve mesajında halkın eğilimlerini göz ardı etmez. Bilimsel veriler, anketler ve analizler ışığında Türkiye'deki sosyolojik gelişimleri takip eder, ona göre tavır belirler. Hele uzun vadeli projeksiyonlarında toplumdaki 'yükselen değerler' büyük rol oynar. Halkın sevmesi faktörünü önemseyen ABD bu hususta da Erdoğan'a Erbakan'dan çok daha fazla puan vermektedir.

3. Güç odakları faktörü: ABD'nin Türkiye'de karşısına almamaya en çok özen gösterdiği kesim yönetici elitlerdir. Çünkü Türkiye gibi zayıf demokrasilerde halkın genel tercihleriyle çatışsa dahi neticede elitin dediği olur. ABD'nin stratejik çıkarlarının bekası da birinci dereceden onlara bağlıdır. Bu nedenle de özellikle en etkili güç odağı olarak görülen orduyla doğrudan çatışma yaratabilecek duruşlardan kaçınılır. Güç odaklarının da Erbakan'a Erdoğan'dan çok daha soğuk olduğu aşikârdır. Erbakan'a Amerikan desteğini nispeten daha az kılan bir başka faktör de budur. Amerikan çıkarlarına uygun hareket eden ama ne genel halkın ne de güç odaklarının pek sempati duymadığı kategoridekilere örnek olarak Akın Birdal'ı verebilirim. Tayyip Erdoğan, ABD çizgisiyle nispeten çatışmayan, halkın da sempati duyduğu ama sistemin soğuk durduğu gruptadır. Necmettin Erbakan ise ne Amerikan çizgisi paralelindedir, ne de halkın çoğunluğu ya da güç odaklarınca sevilmektedir. Bu nedenle ABD'den ona verilecek herhangi bir destek kerhen olacaktır."[4]

Yahudi Lobisiyle Flört

Tayyip Erdoğan'ın siyasi yasağının kalkıp kalkmayacağı tartışmaları sırasında, birçok vesileyle çevresindekilere "Ya Amerika kalkmasını isterse?" diye sorduğu biliniyor. O zamanlar onun bu sorusunu yadırgayanlar, Anayasa Mahkemesi'nin yasağın kalkmış ol-

4. Ali Halit Aslan, *Zaman*, 10 Temmuz 2000

duğunu ilan etmesinden sonra "Acaba?" diye kendi kendilerine sormadan edemiyorlar.

Tam "Acaba Erdoğan, Washington'ın icazetiyle mi yol alıyor?" soruları gündemdeyken *Star* gazetesinde Sebahattin Önkibar, köşesinde sürpriz bir buluşmayı yazdı. Habere göre Erdoğan, İstanbul'da, merkezi ABD'de olan uluslararası Yahudi kuruluşu Anti Defamation League'in (ADL-Karalamaya Karşı Mücadele Birliği) Başkanı Abraham Foxman'ı gizlice kabul etmişti. Önkibar'ın yazısına göre Abraham Foxman sırf Erdoğan'la görüşmek için Türkiye'ye gelmiş: "ABD'li Musevi önder gelmiş gelmesine de, randevusu olmasına rağmen Tayyip Bey'le başlangıçta görüşememiş. Bunun üzerine Abraham Foxman'ın Erdoğan'la olan randevusuna aracılık eden kamuoyunun tanıdığı iki isim telaşlanıp soluğu Abdullah Gül'de almış ve misafirin ehemmiyetini anlatarak Tayyip Bey'i görüşmeye ikna etmesini istemiş. ADL'nin gücü ve önemini bakanlık günlerinden de bilen Abdullah Gül dinlediğime göre Erdoğan'ı hemen aramış ve Foxman'la görüşmenin önemini anlatmış. Tayyip'ten cevap: 'Abdullah Bey bu insanların ehemmiyetini biliyorum ancak ya buluşma basına sızar ve görüşmemiz duyulursa ben ne yaparım? Hoca'nın taifesi ruhumu şeytana satmakla itham etmez mi beni?' Gül'den cevap: 'Doğru böyle bir risk var ama görüşme gizli tutulur. Çok çok duyulursa, yalanlar, kabul etmeyiz. Bu buluşma dışarıya vereceği mesajlar anlamında fevkalade önemli.' Erdoğan: 'Evet öyle ama açıkçası yanlış yorumlanır diye ürküyorum. Adam hâlâ İstanbul da mı?' Gül: 'Evet, haber bekliyor.' Erdoğan: 'Tamam o zaman görüşelim ama çok gizli tutmalıyız. Ayrıca merak ediyorum, bu adamlar neden ısrarla görüşmek istiyor.' Ve buluşma gerçekleşmiş..."

Önkibar görüşmede neler konuşulduğunu ise şöyle aktarıyor: "Buluşmada Tayyip Erdoğan'ın radikal İslamcı gruplara ve Yahudiler'e bakışı, özellikle gündeme gelmiş. Buna ilaveten Ortadoğu ve İsrail'le ilgili kanaatler de bir bir not edilmiş. Türkiye ile İsrail arasında varolan savunma işbirliğinden İran'a kadar pek çok hassas konuya da girilmiş. İki saati aşan konuşma ekonomiden jeopolitiğe beyin fırtınası hüviyetli bir ufuk turu olmuş."[5]

Tarafların yalanlamadığı bu görüşmenin en ilginç yönlerinden

5. *Star*, 17 Temmuz 2001.

biri İstanbul'da gerçekleşmiş olması. Erdoğan'ın, artık sayısını kimbilir kendisinin de unuttuğu yurtdışı gezilerinde, ADL ve benzeri kuruluşlarla görüşmüş olması kimseyi şaşırtmayacaktır.[6] Aynı şekilde Türkiye'deki birtakım yabancı diplomatların da kendisi ya da kurmaylarıyla saatlerce görüşmesinde de pek yadırganacak bir şey yok. Ama Foxman'ın çok acelesi varmış gibi İstanbul'da Erdoğan'ı ziyaret etmesi ve bunun da Sebahattin Önkibar tarafından kamuoyuna duyurulması altı çizilecek hususlar.

Önkibar'ın yazısından sonra, Erdoğan'ın, İsrail'in yeni Ankara Büyükelçisi David Sultan'la da gizli bir görüşme yapmış olduğu ve burada kendilerinin kesinlikle İsrail aleyhtarı olmadıkları yönünde güvence verdiği de ileri sürüldü.[7] Fakat Erdoğan bu iddiayı kısa süre sonra tekzip etti.

Bu arada, gençliğinin en verimli yıllarını ADL gibi kuruluşların üzerinde yükseldiği uluslararası zemin ve düzeni, bu arada da İsrail devletini yıkmaya hasretmiş olan Erdoğan'ın, dönüp dolaşıp siyasi istikbalini aynı kuruluşların oluruna bağlamış olması ondaki dönüşümün boyutlarını gözler önüne sermekteydi.

Almancı Erbakan'a Karşı Amerikancı Erdoğan

Tayyip Erdoğan'ın Amerikancılığının dillerde olduğu bir sırada *Milliyet*'te Tuncay Özkan olaya değişik bir boyut getirdi. "İslamcı kanatta komplo teorileri" başlıklı yazısında Özkan, yenilikçilerin arkasında Amerika, gelenekçilerin de Almanya olduğu senaryosunu dillendirdi. Buna göre Amerika, Erbakan'ın Almancı Milli Görüş çizgisini, Turgut Özal, Fethullah Gülen ve Nakşibendi şeyhi Esad Coşan aracılığıyla etkisizleştirmişti. Esad Coşan'ın Avustralya'daki kazasının ardında Alman Gizli Servislerinin olabileceğinin ileri sürüldüğü yazıda şu satırlar dikkat çekiyordu:

6. Nitekim Erdoğan'ın yasağının kalkmayacağı tahmininden hareketle liderliğe soyunan Melih Gökçek apar topar ABD'ye gitti ve orada Yahudi kuruluşlarıyla da görüştüğünü basına sızdırdı, tabii onlarla ne konuştuğunu değil. Yıllar önce MHP lideri Alpaslan Türkeş'in New York'ta Amerikan Yahudi Kongresi yetkilileriyle gizli bir toplantı yaptığını *EP* dergisi haberleştirip Türkeş'in vaatlerini ayrıntılarıyla yazdığında çok şiddetli tepkiler almıştı. Tamamen doğru olan bu haberi en çok da RP'liler MHP'ye karşı kullanmıştı. Artık kimse, İslamcılar bile böyle şeylere kızmıyor, bilakis reklam olarak görüyorlar.

7. *Cumhuriyet*, 29 Temmuz 2001.

"Coşan öylesine güçlü bir zemin hareketi hazırlıyordu ki, Milli Görüş parçalanacak, bu yolla Avrupacılar ile Türkiye'de bir kısım yerli güçlerin desteğindeki Almancı Erbakan gidecek, yerine ılımlı İslamı yaşatacak ve Amerikan politikalarının takipçisi olacak yenilikçi kadrolar gelecekti."[8]

Bu yazının çok çalakalem bir komplo teorisinin ürünü olduğunu anlamak için, aynı gazetenin aynı günkü manşetine bakmak yeterliydi. Derya Sazak, AB Türkiye Temsilcisi Karen Fogg'la görüşmüş ve gazetesi de Fogg'un "Tayyip sola oynuyor" tespitini manşete taşımıştı. Fogg da Amerikancı olmadığına göre Erdoğan'ı Avrupa da ciddiye alıyor demekti. Kaldı ki, yasağının kalktığının anlaşıldığı gün Erdoğan'ın Almanya İstanbul Başkonsolosunu yaklaşık bir saat kabul ettiğini yazmamış mıydı gazeteler? Ya da Abdullah Gül'ün, İngiltere Büyükelçiliğinde Büyükelçi David Logan ile görüştüğü[9] bilinmiyor muydu?

Milli Görüş Teşkilatı'nın davetlisi olarak bulunduğu Avustralya'da "15-20 yıl önce ben de AB'ye karşı olanlardandım. Ama bugün bu noktada değilim. AB'ye girmede en önemli konu yükselen değerler diye tabir ettiğimiz demokrasi, insan hakları, özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi çok ama çok ihtiyacımız olan evrensel değerler. Sene 1959, Türkiye AET'ye müracaat etmiştir. Sene 2000 ve Türkiye ancak adaylığa kabul edilmiştir. Adımlar atılırsa Türkiye'nin girmesi söz konusu olacaktır. O bakımdan Kopenhag kriterleri önemlidir. Ben vatandaş Tayyip Erdoğan olarak böyle bir Avrupa Birliği'ne katılımı seve seve destekliyorum. Eğer imza hakkına sahip olursam imza atarım,"[10] dememiş miydi?

Bu türden örnekler çoğaltılabilir. Ama Tuncay Özkan'ın, yazısında, kayıtsız şartsız destekçisi olduğu ANAP Lideri Mesut Yılmaz'ın, Erbakan'dan daha çok "Almancı" bilindiğine değinmemiş olması da çok anlamlıydı. Diğer bir deyişle, Erdoğan'ı tırmandıran odaklar, Erbakan'ın dışında veya ona ek olarak Yılmaz'm da tasfi-

8. *Milliyet*, 23 Temmuz 2001.

9. *Yeni Şafak*, 25 Temmuz 2001. Daha sonra İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosu Erdoğan'ı evinde ziyaret etti ve basın mensuplarına o merakla beklenen sorunun cevabını verdi: "Erdoğan'ın partisi haftaya kuruluyor." Gerçekten de bir hafta sonra, 14 Ağustos'ta AK Parti kuruldu. 23 Ağustos'taki basın toplantısındaysa Erdoğan kimseden vize almayacaklarını ileri sürdü.

10. *Zaman*, 23 Ocak 2000.

yesini hesaplamış olamazlar mıydı?

Belki de birileri yenilikçilere, 28 Şubat'la başlayan, ekonomik ve siyasi sistemin yeniden yapılandırılması sürecinde başrol olmasa bile bazı roller vermişti. AK Parti'nin, Mesut Yılmaz'ın Beyaz Enerji iddianamesi hazırlanırken sarfettiği "Beni ve ANAP'ı tasfiye etmek istiyorlar," sözlerinden kısa bir süre sonra, bir iddiaya göre ANAP Kongresi nedeniyle gecikmeli bir şekilde kurulmuş olması, bütün bu spekülasyonlara zemin hazırlıyordu.

Bütün çalakalemliğine rağmen, Özkan'ın yazısında da belirtildiği üzere, Türkiye'nin önde gelen bazı İslami cemaatleri de, yerli ve yabancı birçok kişi, grup ve odak gibi, Tayyip Erdoğan'ın liderliğindeki yenilikçi hareketi yakından izliyor, takdir ediyor ve belli oranlarda destek de veriyor. Burada, büyük ölçüde Necmettin Erbakan'a duydukları antipati belirleyici rol oynuyor. Bu tespiti açmak için Erbakan'ın siyasi yasaklı olmadığı dönemlerde nasıl bir siyaset anlayışını hayata geçirmiş olduğunu irdelemek gerekiyor.

Erbakan "diğer partilerin seçmenleri var, bizimse inananlarımız var" sözünü sık sık tekrarlarken haklıydı. Çünkü onunla taraftarlarının arasındaki bağ, gizliliğin esas olduğu batıni dinsel tarikatlarda şeyhle müridleri arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Dolayısıyla Erbakan'ın her toplantı sonunda baş parmakları havaya kaldırtıp ant içirmesi, bir nevi "biat töreni" veya "inisiyasyon seremonisi" olarak görülebilir. Bu törenlerde önemli olan, gündeme, Hoca'nın ruh haline ve toplantı yerine göre sık sık değişen içerik değil, hep birlikte o yeminin edilmesidir.

Milli Görüş hareketine "Erbakan hareketi", Milli Görüşçülüğe de "Erbakancılık" demek hiç yanlış olmaz. Çünkü kimi zaman birbirine zıt beklentilerle bu harekete katılan kültürel, etnik, sınıfsal açıdan birbirlerinden farklı kesimleri bir araya getiren en önemli yapıştırıcı öğelerin başında Erbakan'ın bizzat kendisi geliyor. Örneğin Milli Görüş hareketinin ideologları kimlerdir sorusunun yanıtı Erbakan'dır. O yakın çevresine, hatta parti dışı birtakım mahfillere danışabilir, fakat derlediği fikirleri alıp ülke ve dünya konjonktürüne ve daha önemlisi kendi üslubuna göre yeniden biçimlendirir.

Cemaatlere Teslim Olmayan Erbakan

Nakşibendiliğin İskender Paşa Dergâhı şeyhi Mehmed Zahid Kotku'nun onay ve teşvikiyle kurulan Milli Nizam Partisi ve onun kapatılmasıyla açılan Milli Selamet Partisi, dindar kamuoyu nezdinde meşruiyetini, dönemin en saygın mutasavvıflarından olan Kotku'nun desteğinden alıyordu. Ancak MSP'nin üst düzey kadroları,

zamanla, edindikleri politik tecrübeden cesaret alarak bu dinsel meşruiyetin yanına, birtakım yasal zorunlulukları da bahane ederek politik meşruiyeti koydular. 12 Eylül 1980'e doğru hızla yol alan Türkiye'de Kotku'nun MSP yöneticilerini uyardığı ama sözünü pek geçiremediği anlatılıyor. Nitekim Kotku'nun ölümünden sonra yerini damadı Esad Coşan'ın almasıyla Erbakan ve arkadaşları çifte meşruiyete, politik olanın lehine son vermeye karar kıldılar.

Tarikat ilişkilerinin giderek sembolikleşmesiyle atbaşı giden bu süreçte Erbakan'ın her türlü otoriteyi eline almak istediği Coşan'ın anlatımlarından anlaşılıyor. Nihayet bu gidişin önünü alamayacağını, işlevinin hızla sıfırlanmakta olduğunu gören Coşan, artık RP adını almış olan hareketle her türlü ilişkisini koparttığını alışılmadık bir açıklıkla ilan etti.

Politik otoritenin dinsel otoritenin önüne geçmesini kabullenemeyen Coşan, ülkenin önde gelen cemaatlerine bir şura kurma önerisi getirdi. Şura gerçekleşmezse kendi partisini kurabileceğini de açıkça ilan etti. Ancak zamanla ne şura oldu, ne Coşan partisini kurabildi. Bunun yerine Muhsin Yazıcıoğlu'nun BBP'sine yakın duran Coşan, 28 Şubat süreciyle birlikte Avustralya'ya hicret etti ve siyasetle ilişkisini doğru kuramadığı için etkisi hızla erimiş bir tarikat şeyhi olarak burada bir trafik kazasında hayatını kaybetti.

Kopma ânına kadar parti ile dergâh işlerini bir arada yürüten müridler şeyhlerinin kararlılığı karşısında zor bir tercihle karşı karşıya kaldılar. İçlerinden hatırı sayılır bir bölümünün daha başından RP'de kalması, süreç içinde başkalarının da partiyle ilişkilerini rehabilite etmeleri tasavvuf-politika rekabetinde politikanın öncelik kazandığını bir kere daha gösterdi. Yalnız tercihlerini partiden yana yapanların hep dergâhın bir parçası olduklarını belirtmeleri, Coşan'a karşı saygıda kusur etmemeye özen göstermeleri de oldukça anlamlıydı.

RP, İskender Paşa sayılmazsa, öteden beri yerel cemaatleri bağrında toplamıştı. MSP'de yer alan Nurcu grubun, genel af olayıyla birlikte partiden kopup Nizam Partisi'ni kurmaları bir yana bırakılacak olursa, çağdaş İslami ekollerden ziyade tarikatların sahiplendiği Milli Görüş hareketi, dinsel saiklerle kendisine gelenlere politik kimlik sunmakta başarılı oldu. Bir zamanların "Önce Nakşi sonra MSP'li" olanları, zamanla "Önce Milli Görüşçü sonra Nakşi"

oldular. Hatta bir cemaat bağlanmasından önce parti ile tanışanların önemli bir kısmı belli bir cemaate aidiyetin tadını başka yerlerde aramaz oldular.

Bu anlamda Milli Görüş hareketi, dindarları modernleştirici, hatta laikleştirici bir hareketti, tıpkı dünya çapındaki tüm İslami siyasal hareketler gibi. Milli Görüş, aynı zamanda muazzam bir tebliğ örgütlenmesi olduğu için ve 80'lerden sonra tebliğ stratejisinin esas olarak dindar olmayanları hedeflemesi nedeniyle ekonomiden, politikadan anlayan kadrolar yetiştirmeyi önceledi. Bu tutum, zaten içine girilen laikleşme sürecini daha da artırdı. Parti içi hiyerarşide dinsel konulara vâkıf olma yerine örgütçülük, teknik ve bürokratik konulara yatkınlık gibi beceriler belirleyici oldu.

RP için sorun, elinin altındaki cemaatleri korumak ve destek halkasına her geçen gün yeni cemaatleri eklemekti. Bu eklemeleri ise cemaat liderlerinin ayağına gitmek yerine, kendisini onlar için cazip kılacak adımlar atarak ortak bir noktada buluşarak gerçekleştirmeyi tercih ediyordu.

28 Şubat Ne Yaptı?

İslami cemaatlerin, özellikle de onların liderlerinin çoğu esas olarak Erbakan yüzünden Milli Görüş hareketine uzak kalmışlardır. Bunun en önemli nedeni, yukarıda açıkladığımız gibi, Erbakan'ın kendi siyasi otoritesini dinsel bir haleyle kuşatıp, cemaat liderlerine sembolik ve ikincil bir rol biçmesiydi. Diğer bir deyişle, her seçim öncesi onların destek ya da onayını isteme durumunda olmayan belki de tek sağcı lider olmasıydı.

Sadece cemaat liderleri değil, genel olarak Türkiye İslamcıları içinde Erbakan'dan hazzetmeyenlerin sayısının, hayranlarından fazla olduğu bile ileri sürülebilir. Ne var ki RP'ye, kitle partisi olma yoluna girdiği 1990'lı yıllarda sözünü ettiğimiz "Erbakansevmezler"den de katılanlar oldu. Bazı cemaatler, bütün tarihi kapışmaları bir yana bırakarak RP'ye yöneldi. Bunların içinde en şaşırtıcı olanı, 1995 seçimlerinde Süleymancıların RP listelerinden aday olmasıydı.[1] Fakat bütün bu kişi ve gruplar, altını çizerek "Refahçı" değil

1. Erbakan'a mesafeli duruşunu hep korumuş olan Fethullah Gülen, 28 Şubatçılara "Ben olsam, haklarında kapatma davası varken erken seçime gider, RP'yi sandıkta yener-

"Refahlı" olduklarını söylediler. Onların gözünde "Refahçılık" kayıtsız şartsız bir "Erbakancılık" demekti; halbuki kendilerinin RP'yle ilişkisi "eleştirel"di.

Fakat 28 Şubat süreciyle işler tamamen değişti. 28 Şubat sürecinin cemaatler üzerindeki izlerini ölçmek için, 18 Nisan 1999 seçimlerinden kısa bir süre önce *Milliyet* gazetesi adına Trabzon ve Rize'de araştırmalar yapmıştım. Bazı cemaat yetkilileri bizi kabul etmedi. Kabul edenlerinse önemli bir bölümü adlarını kullanmamızı istemedi. Bütün bunlar tek başına bu sürecin İslami camia için çok önem arz ettiğini ve sürmekte olduğunu gösteriyordu.

Görüştüklerimizin neredeyse tamamı bu süreci "dayatma" olarak niteledi. Kendilerini "Allah rızası için hizmet veren" gönüllüler olarak tanımlayan bu kişilere göre 28 Şubatçılar "millete rağmen" hareket ediyor ve "siyasi bir hareketi hedef alır gözükmekle birlikte cemaatleri sindirmek istiyorlar"dı.

İslamcıların 28 Şubat sürecine ilk ciddi itirazları sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitim uygulamasındaydı. Bu yolla önce imam hatiplerin orta kısımlarının, ardından tamamının kapatılmasının hedeflendiğini düşünüyorlardı. Yine sekiz yılla, Kuran kurslarına başlama yaşının yükseltilmiş olması da cemaatlerin tepkisini çekiyordu. Cemaatler; 28 Şubat'tan en çok, vakıf, dernek, şirket vb. gibi kurumları üzerine yapılan teftiş ve denetimlerden şikâyet ediyordu. Özellikle cemaatlere maddi katkıda bulunan işadamlarına açık veya örtük bir biçimde gözdağı verildiği ileri sürülüyordu. Onlara göre Batı Çalışma Grubu (BÇG) veya Sivil Çalışma Grubu (SÇG) tarafından yürütülen uygulamalarının çoğu keyfiydi.

"28 Şubat ne yaptı?" sorusuna çoğundan "Neler yapmadı ki!" karşılığını aldık. Onlara göre 28 Şubatçıların esas hedefi psikolojik sindirmeydi ve bunda büyük ölçüde başarılı olmuşlardı. Sayıları hayli kabarık olan bu kişiler, kanıt olarak, o yılki ramazan ayının cemaat etkinlikleri anlamında epey sönük geçmesini, velilerin çocuklarını imam-hatiplerden çekmeye başlamasını, birtakım Kuran kurslarının kapılarına kilit vurmasını gösterdiler.

Rize'de yerel bir Nakşi şeyhi "şevkimiz kırıldı" dedi ve devam

dim," mealinde kılavuzluk etmeye kalktı. Dinlemediler. Önce RP kapatılıp Erbakan yasaklı yapıldı; ardından tek bir video kasetle Gülen'in halen süren uzun "ABD hicreti"ne sebep olundu. İlginçtir, Gülen'e en çok sahip çıkanlar FP çatısı altındaki Milli Görüşçüler oldu.

etti: "Artık hizmetlerimiz için para toplamayı bıraktık. Bu yüzden hizmetlerimizi de azalttık. Başlarda, yaratılan tedirginlik nedeniyle derslerimize gelenlerin yüzde 60'ı ayağını kesti; ama zamanla toparlanma oldu ve tekrar gelmeye başladılar."

Nefes Almak İçin

Hemen herkes, yaklaşan seçimler nedeniyle cemaatler üzerindeki baskıların zamanla azaldığını düşünürken Rizeli bir Nakşibendi ileri geleni farklı bir tablo çiziyordu. Ona göre 28 Şubat süreci, bölgesine göre üç farklı gelişim izlemişti: "Bazı bölgelerde başlangıçtaki hız korundu; bazılarında baskı adım adım artırıldı; bazılarındaysa ilk olarak şiddetli bir baskı geldi ve bu zamanla azaldı."

Görüştüğümüz cemaat üye ve yetkilileri içinde 28 Şubat'tan açıkça Erbakan ve RP'yi sorumlu tutanla karşılaşmadık, ama hemen tümü Erbakan'ın bu süreci hızlandırmış olabileceğini ifade etti. Bu arada yakın bir zamana kadar kayıtsız şartsız Erbakan'ın liderliğini yaptığı partileri desteklemiş olan bazı cemaatlerin geçmişteki duruşlarını sorguladığını gördük.

"Cemaatlerin vitrini epey parlaktı. Ama 28 Şubatçılar bunun arkasında bir şey olmadığını gösterdi. İnsanlar korkak, hemen teslim oluyor" diyen Trabzonlu bir Nakşi önde geleni politik bir özeleştiri yapacaktı: "Artık doktora, mühendise ihtiyacımız yok. İslam ilimleri açısından can çekişiyoruz. Bu 12 Eylül'le, 28 Şubat'la alakalı değil, insanların politize olmasıyla alakalı."

Rize'de RP'ye oy vermiş bir kişi, FP'nin seçim stratejisini "halkımız mağdurları sever" düsturuyla 28 Şubat'ta ezilmiş olmaya oturtmasını ise şöyle değerlendiriyordu: "Halk mağduru sever, ama güçlüyü destekler. Bugün RP'ye acıyanlar taleplerinin gerçekleşmesini başka partilerden bekleyebilirler."

Trabzon'da bir Süleymancı lider de şöyle demişti: "28 Şubat süreci henüz bitmiş değil ve bunu da ancak başlatanlar bitirebilir. Hiçbir siyasetçinin harcı değil bunu bitirmek. Yaşasaydı Özal belki. Biz çatışma istemiyoruz. Ordu ülkemiz için vazgeçilmez bir unsurdur."

RP döneminde hiç kimsenin Erbakan'ı açıktan eleştirme güç ve cesaretine sahip olmadığı ortadaydı, fakat tam da bu sırada, sürekli artan karizmasıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Erbakansevmezlerin de gelecekteki lider adayı olarak parlamaya başlamıştı. Çünkü o Erbakan gibi, cemaat liderlerinin dini otoritesini kendi siyasi otoritesine tabi kılma niyetinde gözükmüyordu. Hatta bazı cemaat liderlerinin, gençliği ve kendilerine saygısı nedeniyle Erdoğan'ı denetimleri altına alma planları yapmış olduğu bile söylenebilir.

Erdoğan da cemaatlerle ilişki konusunda belli bir misyon üstlenmiş olduğunu gizlemeyecekti: "Toplumumuzun en önemli sivil toplum kuruluşu olan cemaatlerle ve onların liderleriyle, bugüne kadar ortaya konulmuş olan veyahut da aralarında örülmüş olan duvarları ortadan kaldırma görevinin, başta demeyeyim de bir kısmıyla bize düştüğüne inanıyorum. Belediye başkanı olmadan önce de bu gayretin içerisindeydim. Fakat belediye başkanı olmak bizim bu konudaki gayretimizi daha da kolaylaştırdı, daha etkin kıldı. Niçin bir Müslüman başka bir Müslüman ile dargın olsun veya görüşmesin? Bu konuların hepsini bir kenara koyup bizim gitmemiz lazım. Biz hep giden olalım. Biz bir davet hareketiyiz. Madem ki görevlisiyiz, sorumlusuyuz, o zaman bu daveti yapmak lazım, bu davetin dışında davet etmesi gereken mercilere de bu davette bize ne düşüyor, bunu hatırlatmamız lazım. Bu çalışmamız aynen devam edecektir."[2]

Bununla birlikte İslami camiada, Erdoğan ve onun liderliğindeki yenilikçi hareketin, kendilerine 28 Şubat badiresini atlatabileceği duygusu hiç uyanmadı. Erdoğan birkaç gün gecikmeyle de olsa FP'ye gitmiş, üstelik DGM kararıyla 28 Şubat'ın önde gelen mağdurlarından biri olmuştu. Sistemle kendi sorununu çözemeyen birisi, nasıl cemaatleri tekrardan merkeze çekebilirdi ki! Dahası Erdoğan bir türlü Milli Görüş'ten kopamıyordu.

Yenilikçilerin ayrı bir parti kurmaya girişmeleriyle birlikte dikkatler tekrar İslami kesime çevrildi. Cemaatlerin tabanları büyük ölçüde Tayyip Erdoğan'a sempati beslerken, liderlerinin genellikle

2. Mustafa Karaalioğlu, *Yeni Şafak*, 6 Ekim 1996.

mesafeli davrandığı gözlendi. Bu kişiler, 28 Şubat'ın aşılmasında Erdoğan ve arkadaşlarına önemli bir misyon yüklüyorlardı, fakat bunu kendi başlarına yapmalarının mümkün olmadığına inanıyorlardı. Ağır basan yaklaşım şu cümleyle özetleniyordu: "Baş değil gövde olun."

Bir iddiaya göre bu cümle Fethullah Gülen tarafından, kendisini ABD'de ziyaret ettiği ileri sürülen Tayyip Erdoğan'a söylenmişti. Böyle bir görüşme olup olmadığı ve böyle bir cümle sarf edilip sarf edilmediği kesin değil, fakat İslami camia kesinlikle, Milli Görüş'ün, Erdoğan liderliğinde merkez sağa hamle eden "light" bir versiyonunu arzulamıyordu. Bunun yerine, merkez sağda yer aldığı kesin olan yeni bir ismin öncülüğünde yenilikçileri de kapsayan yeni bir oluşumun hayalleri kuruldu.

Nitekim yenilikçilerin Afyon toplantısına katılan isimler ve *Yeni Şafak*'ta yer alan muhtemel kurucular listesi, Erdoğan hareketine az da olsa umut bağlayan birçok kesimi olduğu gibi cemaatleri de hayal kırıklığına uğrattı. Sonunda AK Parti kurucuları içinde, daha önce değindiğimiz gibi Süleymancıların bir kanadıyla, değişik cemaatlerle –özellikle de İskender Paşa ile– ilişkileri olmuş, ama kendilerinden başka kimseyi temsil etmeyen bazı akademisyenler yer aldı. AK Parti'nin bekleneni verememesiyle birlikte cemaatlerin önemli bir kısmı "yeni bir Beyaz atlı prens"in gelmesi umuduyla yönlerini iyice sağa çevirdiler.

Bu kitabın ilk bölümlerinde Recep Tayyip Erdoğan'ın cihad yılları ve o dönemdeki görüşleri ayrıntılarıyla anlatıldı. Aslına bakılacak olursa Erdoğan'ın mücahitlikten vazgeçmeye pek niyetli ve gönüllü olmadığı, bunun en azından uzun ve zorlu bir uyum süreci gerektireceği ortadadır. Örneğin 1991 seçimlerinde milletvekilliğini, daha fazla tercih oyu alan, yakın arkadaşı Mustafa Baş'a kaptırması üzerine kendisine sorulan bir soruyu Erdoğan şöyle yanıtlamıştı:

"Batı'daki yeni saflaşma ve stratejik değişiklikler karşısında Türkiye'deki siyasi partilerde bir telaş yaşandı. Bu, kendilerini Batılı ağalara ispat etme telaşıydı. Bu yeni dönemde, muhafazakârlar partilerden tasfiye edildiler. Vitrinler yeniden dekore edildi. İnananlar ise, vitrinin dışına atıldılar, daha doğrusu kapının dışına demek daha yerinde olur. Batı'nın yeni stratejisine ayak uydurma endişesine kapılanlar 20 Ekim'de listelerini laiklerden oluşturdular.

Halkı Müslüman olan toplumlarda, gücünü Batı'dan alan partiler yeni dönemde yalnızca dayanaklarını kaybetmekle kalmamış, moral desteği yitirmenin yanında, siyasi ve ekonomik olarak da topluma vaad edecekleri hiçbir şeyleri kalmamıştır. Bu yeni dönemde RP'nin adından söz ettirecek başarılar elde etmesi, özellikle son Kâğıthane seçimlerinde sağladığı yüzde 34'lük başarı bence Türkiye'de bizim dışımızdaki partilerin bittiğinin bir işaretidir. Türkiye'nin tarihi ve sosyolojik değerlerine dayanan RP'nin tükenen Batı taklitçisi partilerin karşısında bundan sonra tek gelişecek parti olduğunu artık rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yeni dünya düzeninde Hıristiyan Batı, kendine sağlam duvarlar örüp güvenlik sistemleri oluştururken, bugünden sonra, kendisi için asıl tehlikenin İslam dünyasından geldiğini açıkça ilan etti. Bütün bu gelişmeler emperyalist Batı'nın karşısında İslam'ın haklı çıkışının yer alacağı yeni bir dünyaya doğru gidildiğini gösteriyor."[1]

1. *Türkiye*, 26 Şubat 1992.

Yine de Tayyip Erdoğan kendi yolunu çizme konusunda kararlıydı. Yeni bir şey yapmak için ideoloji ve politikalarda köklü değişiklikler yapmak ve en önemlisi geleneksel tabanın dışındaki kesimlere açılmak gerekiyordu. Erdoğan da, daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, özellikle hapisten çıktıktan sonra, işe, Erbakan liderliğindeki hareketi ciddi bir şekilde eleştirmekle başladı. Adım adım eski katı İslamcı çizgisinden uzaklaşıp kendisine "globalist muhafazakâr" bir söylem inşa etmeye çalıştı. "Daha geniş tabanlı" bir oluşumu seslendirmeye başlayan Erdoğan, muhitini de değiştirdi. İslamcılık ve Milli Görüş'le hiçbir ilgisi olmayan birtakım isimleri kendisine danışman olarak aldı.

Bütün bu süreç boyunca Erdoğan'ın temel kaygısı siyasi ve ekonomik güç odaklarını ikna etmek oldu. En azından siyasi yasağının kaldırılması için bu çevrelerin onayına ihtiyacı vardı. Fakat Erdoğan'ın sisteme karşı tavrını "light"laştırması yalnızca, kendisini var eden Milli Görüş tabanındaki değil, İslamcı olmamakla birlikte sisteme karşı şu ya da bu nedenle öfkeli olan ve kendisine bir "umut" gibi bakan kesimler nezdindeki karizmasını da tehlikeye attı.

Yenileşen Erdoğan'ın Milli Görüş'ten uzaklaştığı açıktı: "Biz Milli Görüş davasına inandık ve bugüne geldik. O noktada, endişemiz yine yok ancak, orada eksiklerimiz vardı. Bu eksiklerin giderilmesi lazım. Toplumun gelişen ve oluşan gelenekleri var. Bunlar, Milli Görüş'ün özüyle çatışmıyorsa sizin bunlarla çatışmanız yanlıştır. Geçmişte bu yanlışa düştük, bugün de bu yanlışa düşelim dersek bu hareketi hiçbir zaman olması gerektiği yere getiremeyiz. Bizim Özalcılık diye bir kavgamız yok ama 12 Eylül sonrası, 1983-87 arası Özal'ın ülkeyi kapalı ekonomiden açık ekonomiye çıkarmada insanımızın kişiliğini ortaya koymada kazandırdığı o atmosferi reddetmek de insafsızlıktır. Şimdi bizim onu aynı şekilde bugüne taşımamız lazım. Bunu da yürüyerek yapamayız, sıçramamız lazım. Aynı şekilde Sayın Erbakan'ın artılarını da yarınlara taşımanın doğru olduğuna inanıyoruz. Sayın Ecevit'in de Sayın Demirel'in de artılarının yarınlara taşınması gerektiğine inanıyoruz."

Erdoğan bu artılarla ilgili olarak daha sonra "Atatürk'ten başlayarak, İnönü'nün, Menderes'in, Ecevit'in, Demirel'in, Çiller'in, Yıl-

maz'ın, Erbakan'ın artılarını birleştirip yeni bir siyaset kurmak istiyorum," diyecekti. Yeni çizgi arayışı zaman zaman onu güç duruma düşürecek, örneğin, "Bize sakallı ve iyi Kur'an okuyan adam değil işini iyi yapanlar lazım," sözü muhaliflerinin diline dolanacaktı. Ama bütün bunların üzerindeki bir gerçek, Erdoğan'ın yıldızını hep parlak tutmaya yetiyordu: Halk onu istiyordu.

"Şeriat mı? O da Ne?"

Erdoğan'ın "Kasımpaşalı tavizsiz İslamcılık"tan "globalist muhafazakârlığa" geçmesi ve bunu yaparken ikna edici olması gerekiyordu. Yeni dönem stratejisinin kamuoyuna açıklanması için *Zaman* gazetesi uygun bulundu. Erdoğan burada iki gün boyunca yayımlanan röportajda, laiklik, demokrasi ve şeriat devleti ile ilginç ve şaşırtıcı görüşler dile getirdi. *Zaman* gazetesi Erdoğan'ın değişme sürecini üstü kapalı da olsa "Niyet ettim Allah rızası için değişmeye," diyerek dalgaya aldı. Sorulara verilen cevaplar bir manifesto ilanı gibiydi. İşte bu söyleşiden önemli bölümler:

"Demokrasiyi bir araç olarak gördüğünüze ilişkin medyada tartışmalar yaşandı. Mesela Nilgün Cerrahoğlu'na verdiğiniz bir söyleşide bunu açıkça ifade ediyorsunuz. Hasan Cemal sizin demokrasiyi şeriat devletine gidiş için kullandığınızı iddia etti. Nedir sizin için demokrasi?

Demokrasiyi araç olarak gördüğüm saptaması, bağlamından koparılarak ve zorlamayla başka bağlamlara yerleştirilerek sunuldu. Türkiye'de hep amaçlar esas, araçlar ise arız görüldüğünden olsa gerek, benim demokrasiyi araç olarak tanımlamam küçümseyici bir tutum gibi algılandı. Halbuki ben amaçların meşruiyeti kadar araçların meşruiyetine de inanan bir insanım. Amaçlar ne kadar meşru ve haklı olursa olsun, eğer araçlar aynı meşruiyete sahip değilse, hiçbir hakiki sonuç elde edilemez.

Demokrasi meşru aracı ile anti-demokratik bir amaca ulaşmak istemediğinizi nereden bileceğiz?

Bakın çok net söylüyorum başka bir şeye ulaşmak üzere herhangi bir şeyi bağlamı dışında 'araçlaştırmayı' ben gayri ahlâki bulurum.

Yani demokrasiyi içselleştirdiniz mi?

Kesinlikle içselleştirdim.

Peki, demokrasiyi şeriat devletine ulaşmak için kullandığınız iddiası?

Hâlâ birileri çıkıp şeriat devletinden bahsederse, onu ciddiye almam.

O halde Türkiye'de siyasetin yumuşak karnı olan din-devlet ilişkisini ve bu çerçevede laikliği nasıl değerlendiriyorsunuz?

Din-devlet ilişkileri konusunda iki uçtan kaçınılması sorunun çözümü için şart. Birincisi devletin dini baskı altında tuttuğu 'Bizantinizm'den uzak durulmalıdır, ikincisi de dinin devleti baskıladığı 'teo-politizm'den. Hem Bizantinizm, hem de teokrasi, dinin de devletin de baş belasıdır. Bugün ülkemizde Bizantinizme, yaygın adıyla laikçilik denilen bazı uygulamalarda rastlıyoruz. Buna tepki olarak kimi münferit grupların teo-politik bir dil kullandıkları görülüyor. İki uç da dengesizlik doğurur. Hem bu milletin bünyesine uymaz, hem devletin işleyişinde sakatlıklar meydana getirir.

O halde çözüm laiklik değil mi?

Evet bizce tek çözüm laiklik. Devlet, dinler karşısında tarafsızlık ve dindarın dinsize karşı, dinsizin de dindara karşı hakkını koruma anlamındaki laiklik ilkesine göre örgütlenmesidir. Devlet en fazla minimum din hizmetlerinin verilmesini temin anlamında bir örgütlenmeye gitmelidir."[2]

***

İslamcılığa veda kervanına yenilikçilerin önde gelen isimleri, dönemin FP Genel Başkan adayı Abdullah Gül ile FP Grup Başkanvekili Bülent Arınç da katıldı. Din ve siyasetin yerlerini kalın hatlarla çizen yenilikçiler için gazeteler "siyasal İslamcılar yol ayrımında" yorumu bile yaptı. Arınç ve Gül'ün dikkat çeken sözleri şöyleydi:[3]

2. *Zaman*, 5-6 Şubat 2000.
3. Alıntılar *Hürriyet*, 8 Şubat 2000'den.

FP'nin referansı nedir, bu referansta İslam'ın yeri nedir?

ARINÇ: Bir defa referansı içerisinde İslam bir din olarak yer almıyor. Ben referans olarak partinin programını, tüzüğünü alıyorum. Bizim 'Gün Işığında Türkiye' isimli, seçimlerden çok kısa süre önce çıkarılmış bir kitapçığımız var, referansımız o olmalıdır. Bunun içerisinde din ağırlıklı olarak hiçbir zaman yer almaz, almamalıdır da. Din eşittir parti, din eşittir siyaset, din eşittir Fazilet Partisi, geçmişte din eşittir Refah Partisi, bunların hepsi yanlış. Eğer böyle konuşanlar olduysa yanlış konuşmuşlar, bunların arkasına sığınarak siyaset yapmış olanlar varsa yanlış yapmışlardır. Bana göre din hayatın çok büyük bir gerçeğidir ve siyasetin çok üstündedir. Bugüne kadar dini kendisine ana referans yapan bir parti olmadık ve bundan sonra da olmayacağız.

Türkiye'de siyasal İslam'ın temsilcisi olarak görülüyor FP...

ARINÇ: Bu da yanlış imajdan kaynaklanıyor. İslam devleti diye bir gayemiz yok. Teokratik bir parti değiliz. Ama dindarların da siyaset yapmasını, bir siyasi partinin dini hassasiyetleri gözeterek siyaset yapmasını dini referans almak ya da siyasal İslam olarak asla görmüyorum. Zaten herhalde aklı başında hiçbir kimse de bu işi böyle tarif etmez. Siyasal İslam'ın artık dünyada da gerilediğini ve toplumsal değişmenin böyle bir şeyin artık çok önünde olduğunu söyleyebilirim. Siyasal İslam artık eskisi gibi taraftar bulamaz.

GÜL: Bir 'din partisi'nin doğru olmadığına inanıyorum. Bir 'din partisi'nin o dine en büyük zararı vereceğine inanıyorum. Çünkü, seçimlerde o partiye çıkacak oylar doğrudan o dinin gücünü gösterdiği şeklinde değerlendirilecektir ki, bu da o dine yapılacak en büyük kötülüktür. Dinler evrenseldir ve zamanla da bağımlı değildirler. O bakımdan Müslüman ülkelerdeki Din ve İslam Partileri'ne bakarsak, mesela Pakistan'da, Bangladeş'te, vaktiyle Arap ülkelerinde, bunlar halktan hem en az oyu almışlardır, hem de hiçbir faydaları olmamıştır. Benim için önemli olan din hürriyetini kısıtlamayan bir ortamı oluşturmaktır. Siyasi partilerin dinle ilgisi de ancak, din hürriyetine gösterdikleri samimi alakayla ilgili olarak, bu kadar olmalıdır. Türkiye'deki sıkıntı, yani dinin politize oluyor gibi

görünmesi ise din hürriyetiyle ilgili baskılardan dolayıdır. Türkiye'deki politize olmuş birçok dindar insanın bir din devleti talebi yoktur. Marjinal gruplar hariç. Türkiye'deki geleneksel mücadele hep din hürriyetiyle ilgilidir."

14 Mayıs 2000'deki FP 1. Olağan Kongresi Tayyip Erdoğan ve yenilikçilerin güçlerini sınamaları için çok iyi bir fırsattı ve bunu çok iyi değerlendirdiler. Kongre, FP'nin en dinamik, en politik, en örgütçü kadrolarının çoğunun yenilikçilerin saflarına geçmiş olduğunu gösterdi. Kongrenin, "galip sayılır bu yolda mağlup" vecizesiyle özetlenebilecek sonuçları yenilikçilerin önünü iyice açtı, artık kopma her geçen gün daha da kaçınılmaz bir hal alıyordu.

Tam bu aşamada, 8 Eylül 2000 günü, FP Genel Başkanı Recai Kutan Erdoğan'la görüşmeye İstanbul'a, yani ayağına gitti. Görüşme sonrası, "Tam bir ağabey-kardeş gibi dostça ve eskiye dayanan hukukumuza dayalı bir sohbet yaptık. Tayyip kardeşim bana, basında çıkan parti kurma spekülasyonlarından rahatsız olduğunu söyledi. Zaten ben de onun bir parti kuracağına da, partiden ayrılacağına da hiç inanmadım," şeklinde konuştu.

Erdoğan ise toplantı çıkışında gazetecilere uzun bir açıklama yaptı. İlk bakışta Kutan'ı doğrular gibi görünen açıklama, iyi okunduğunda, tam tersine kopmanın yakında olduğunun işaretini veriyordu. Burada Erdoğan özetle, "Yeni bir parti değil, yeni bir siyasi hareket kurmaktayım" diyordu. Yani onun gözü FP'de değil Milli Görüş'te, Kutan'ın değil Erbakan'ın yerindeydi. Erdoğan'ın yeni siyasi güzergâhında yeni bir kilometre taşı olan bu açıklamanın tam metni şöyleydi:

"Son günlerde şahsım etrafında çeşitli basın yayın organlarında çıkan bazı spekülasyonları aydınlatmak ve FP Genel Başkanı Sayın Recai Kutan ile yaptığımız görüşmenin içeriği hakkında kamuoyunu bilgilendirmek için şu hususları dikkatinize sunuyorum:

Öncelikle Sayın Recai Kutan ile yaptığımız görüşmenin çok eski yıllara dayanan tanışıklığımız sebebiyle ve siyasi görüş alışverişinde bulunmak maksadıyla yapıldığını belirtmek isterim. Bu görüşmede hem çeşitli spekülasyonların aydınlatılması yönünde ve hem de siyasi hayatımızın öncelikli gündemlerine dönük görüşlerimi belirttim.

Uzun bir müddettir yeni bir parti çalışması içinde olduğuma dair çeşitli haber ve yorumlar basında yer almaktadır. Bu konuda benim ifade etmediğim bazı hususlar haber olarak sunulabilmiş ve ardından

olayları yeterince takip etmeyen bazı siyasiler tarafından çeşitli yorumlara tabi tutulmuştur.

Yeni parti kurma çalışması içinde olmadığımı bugüne kadar birçok kez belirtmiş bulunmaktayım. Zaten siyasi yasaklı olmam sebebiyle böyle bir çalışmanın içinde olmam fiilen mümkün değildir. Ayrıca yeni bir parti kurma çalışmasını bir 'emanetçi' vasıtasıyla gerçekleştirmek gibi bir niyetim olmadığı ve olamayacağı da açıktır. Her zaman söylediğim gibi tribünden maç izlemeyi severim. Ama maç yönetmeyi sevmem. Benim siyasi çizgimi yakından takip edenler, 'emanetçilik' uygulamasını Türk siyasetinin en kötü hastalıklarından biri saydığımı ve 'emanetçiler' vasıtasıyla siyaset yapılmasını milletimize karşı sorumluluk duygusundan uzak bir tavır olarak değerlendirdiğimi bilirler.

Siyasi yasaklı olmam sebebiyle seçilme hakkımı kullanamamam ise siyasetle ilgilenmemem ve ülke meselelerini takip etmemem anlamına gelmemektedir. Bugün de siyasi yasağımın olmadığı günlerdeki kadar yoğun bir şekilde ülkemizin meseleleri ile ilgiliyim ve seçilme hakkım olmasa da seçme hakkım olduğu için bu sorumluluğu yerine getirmek üzere gayret sarf etmekteyim. Bu nedenle, tıkanmış siyasi hayatımızı düze çıkaracak projeler geliştirme yönünde, arkadaşlarımızla sürdürdüğümüz çalışmalarımız süratle devam etmektedir. Ülkemizin gündemine yeni bir siyasi bakış açısı ile temellenen bir zihniyetin yaygınlaşması için çalışmalar yürütülmesini hayati önemde görmekteyim. Bu yeni zihniyetin geliştirilmesi anlamında ve ülkemizin yerel ve uluslararası sorunlarına yeni yaklaşımlar getirmek yönünde bir 'yeni oluşum' çalışması yürütmekteyim. Ama bu bir 'parti' çalışması değildir. Çalışmalarımız yeni bir siyaset anlayışının olgunlaştırılması esasında sürmektedir.

Şu anda dürüst, ilkeli, kapsayıcı, çözüm üreten vatanseverlik hassasiyetiyle donanmış ve gerçekten demokrat bir siyasi yaklaşımı toplumumuzda yaygınlaştırmak için uğraşıyorum. Bu doğrultuda, bu milletin bir evladı olarak zaman zaman seyahatler yapmakta ve bu seyahatlerde bütün toplum kesimlerinden ve bütün siyasi görüşlerden vatandaşlarımızın sorunlarını dinlemekteyim. Ayrıca bu temaslarım sırasında vatandaşlarımızla görüşlerimi paylaşmak fırsatı da bulmaktayım. Bu seyahatlerimde gördüğüm kadarıyla gerek FP'ye mensup vatandaşlarımızda ve gerekse herhangi bir partiye mensup olmayan vatandaşlarımızda yeni bir siyaset anlayışına karşı büyük ve yaygın bir ilgi vardır. Her toplum kesiminden ve her siyasi görüşten insanımı-

zın kendileriyle paylaştığımız yaklaşımlarımızı iştiyakla karşıladıklarını görmek, fevkalade sevindirici ve çalışmalarımızı teşvik edici olmaktadır.

Tamamen bu maksatla yaptığım seyahatlerin yeni bir parti kurma çalışması gibi değerlendirilmesi yanlıştır. Ayrıca seyahatlerimizin, bazı FP yöneticileri tarafından olumlu bulmadığım bir yaklaşımla ele alınmasını kabul edemeyeceğim de ortadadır. Bu nedenle Sayın Kutan'a, bazı FP yöneticilerinin, yeni bir siyaset anlayışını geliştirmek yönündeki temaslarımı ve seyahatlerimi çeşitli spekülasyonlara konu olacak şekilde ele almalarının yanlış ve temelsiz olduğunu belirttim.

Bazı parti yöneticilerinin benimle FP tabanı arasına girmeye kalkışması ise hem iyiniyetten, hem de gerçekçilikten ve siyasi basiretten uzak ve anlamsız bir teşebbüstür. İlk gençlik yıllarımdan beri içinde yer aldığım FP camiası ile benim aramda son derece sıkı, derin, coşkulu, sıcak ve kopmaz bağlar vardır. FP tabanının yıllardır büyük emeklerle, eşsiz ve engin fedakârlıklarla bu ülkeye hizmet etmiş isimsiz kahramanları ile paylaştığımız duygu ve düşüncelerin büyüklüğü herkesin malumudur. Bu nedenle benimle FP tabanı arasında kopmaz bağları siyasi ikballeri uğruna zedelemeye girişenlerin çabaları kesin bir başarısızlığa mahkûmdur. Çünkü yıllardır omuz omuza çalıştığımız, bu ülkeye hizmet etmek uğruna bir kara sevdayı paylaştığımız o isimsiz kahramanların içinde büyümüş ve bugünlere gelmiş bir kişi olarak bugün kamuoyunun önündeyim.

Bu hususlar benimle FP tabanının paylaştığı tartışılmaz gerçeklerdir ve bu hususların, bu bağlam ve üslup dışında ele alınmasının son derece yanlış olacağı Sayın Kutan'a tarafımdan iletilmiştir.

Ayrıca uzun yıllara dayanan dostluğumuz bulunan FP içindeki bazı arkadaşlarla ve çeşitli siyasi görüşlerden pek çok kimseyle görüşmemiz ve bazı etkinliklere beraber katılmamız da kimi FP yöneticileri, bazı medya yorumcuları ve belli siyasi çevreler tarafından FP'yi bölmeye çalışmak ya da yeni bir parti kurmaya uğraşmak şeklinde kasıtlı yorumlara zemin teşkil edecek tarzda kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın ülkemizin artık geride bırakması gereken 'kamplaşmacı' ve 'çatışmacı' siyaset anlayışının bir tezahürü olduğu açıktır. Bu ülkenin insanlarının birbirleriyle görüşmelerini gerçek olmayan zeminlere çekmeye çalışmak ve benim bu ülkedeki siyasi diyaloğu artırma çalışmalarımı FP'yi bölmeye uğraşmak ya da diğer partilerin içine eğilmek olarak değerlendirmek, olsa olsa artniyetten ya da bilgisizlikten kaynaklanır.

Üstelik herhangi bir partiyi bölme teşebbüsü ile beni yan yana zikretmek, hiçbir zaman 'bir bölen' olmayan, her zaman 'birleştiren' olan siyasi uygulamalarımızı kasten görmezden gelmek demektir. Bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da bütün siyasi çizgimiz 'bir bölen' olmaktan uzakta, ama dürüstlük, başarı, vatanseverlik ve demokraside 'birleştiren' olarak sürecektir. Bununla beraber, benim 'bir bölen olmam' şeklindeki beyanlarımı, hiç kimse, kendi yanlış, hukuk dışı ya da anti-demokratik uygulamalarına sessiz kalacağımın teminatı haline getirmeye çalışmamalıdır.

Ülkemizin içinden geçmekte olduğu bu önemli dönemde hükümete son derece büyük sorumluluklar düştüğü gibi, ana muhalefet partisi olarak FP'ye de büyük görevler düşmektedir. Çünkü ana muhalefet partisinden yoksun bir demokrasi her zaman eksik kalacaktır. Bu nedenle, bir zamanlar mensubu olduğum FP'nin ana muhalefet görevini yerine getiren uygulamalar yerine parti içi tasfiye teşebbüsleriyle gündeme gelmesinin hem FP, hem ülkemiz için son derece zararlı olduğu yönündeki düşüncelerimi Sayın Kutan'a açıkladım.

Türkiye'deki bütün kurumlar ve partiler gibi FP'nin de girilen yeni dönemde idari ve siyasi standartlarını yükseltme çabası içinde olması gerektiğini düşünmekteyim. Bu nedenle FP yönetiminin ortaya konulan eleştirileri dikkate almasında siyasi hayatımız ve ülkemizin geleceği için büyük faydalar vardır. Parti içi demokrasinin geliştirilmesi, yönetimde şeffaflık, karar süreçlerinin legalleşmesi ve karar mekanizmasının tabanın isteklerine göre şekillendirilmesi gibi konularda getirilen eleştirileri bir katkı saymak yerine tasfiye vesilesi addetmek FP için sıkıntılı bir sürecin başlangıcıdır. FP'nin parti içi demokrasi isteyenleri tasfiye etme görüntüsünden bir an evvel kurtularak, ana muhalefet partisi görevinin gereklerini yerine getirmek üzere yoğun bir çabaya girmesinin Türkiyemiz için ne kadar gerekli olduğuna dair görüşlerim, Sayın Kutan'la görüşmemiz sırasında hassasiyetle vurguladığım hususlardandır.

Gerek siyasi hayatımıza dair, gerekse FP'ye dönük düşüncelerimi ifade etmemin temelinde, milletimize karşı ömrüm boyunca ödemekle kendimi mükellef saydığım kutsal hizmet borcu vardır. Görüşlerimi FP camiasına ve ülkemin bütün vatandaşlarına karşı duyduğum sorumluluğun bir gereği olarak söylemekteyim ve söylemeye devam edeceğim.

Daha mutlu ve güçlü bir gelecek Türkiye'nindir...

Türkiyemizin dünyanın siyasi ve ekonomik cazibe merkezi haline gelmesi ve milletimizin her bir ferdinin, vatan topraklarının her karışında doyasıya mutlu ve huzurlu yaşaması için çaba gösteren herkese yüce Allah'tan üstün başarılar dilerim."

Artık El Öpme Yok

Bu randevudan kısa bir süre sonra Milli Görüş camiası, FP İstanbul İl Başkanı Numan Kurtulmuş'un oğullarının sünnet düğünü vesilesiyle, İstanbul Hidiv Kasrı'nda ne zamandır özlediği bir duyguyu tattı; birlik ve beraberlik içinde mutlu bir gece geçirdi. Oğlu Fatih ile Necmettin Erbakan, Recai Kutan, Recep Tayyip Erdoğan, Ali Müfit Gürtuna, Numan Kurtulmuş aynı çerçeve içinde medya ordusuna gülümsediler. Erbakan'la Erdoğan arasında oturan Kutan, sanki bir arabulucu, köprü gibiydi. Kameralar sık sık üçlünün samimi fısıldaşmalarını kaydetti. Milli Görüş'ün ağır topları mutlu bir aile fotoğrafı çektirdiler, ama çoğu ayrı ayrı mutsuzdu ve daha önemlisi araları eskisi gibi iyi değildi.

Zaten *Hürriyet* gazetesi de bu sünnetin Milli Görüş için yeni bir "milat" olduğunu ilan edecekti. Çünkü Erdoğan, uzun bir aradan sonra önceki akşam ilk kez bir araya geldiği Erbakan'ın yıllardır öptüğü elini bu kez öpmemiş, böylelikle "önemli bir mesaj" vermişti. Haber şöyle devam ediyordu:

"Erdoğan'ın, FP'liler arasında 'Dünyada eli, Hacerü'l-Esved taşından bile çok öpülen tek kişi' diye espri konusu yaptığı Erbakan ile karşılaştığında elini öpmeyip, kucaklaşmakla yetinmesi, FP kulislerinde de büyük yankı uyandırdı. Özellikle de, 'Milli Nizam'dan Fazilet'e uzanan 'Milli Görüş' çizgisinde 'el öpme'nin, lidere koşulsuz bağlılığı-teslimiyeti içeren 'biat'ın simgesi olduğuna dikkat çekiliyor. Kendi deyimiyle 'Milli Görüş'e 'kısa pantolonlu' olarak dahil olan Erdoğan'ın, Erbakan'ın yıllarca öptüğü elini artık öpmeyerek hem kendisine 'artık sana biat etmiyorum' mesajını verdiği, hem de kendisini artık onun 'altında-emrinde' biri olarak değil, Erbakan'la 'eşit' gördüğünün altını özenle çizdiği belirtiliyor."[1]

Büyük medya içinde Erdoğan'ı ve yenilikçileri en azından belli bir süre en çok kayıran kuruluş olarak dikkati çeken *Hürriyet*'e gö-

1. *Hürriyet*, 18 Eylül 2000.

re Abdullah Gül de kamuoyu önünde Erbakan'ın elini öpmemeye özen gösteriyordu: "Başından beri bu tavrı sergileyerek mesaj veren Gül'ün, sadece evinde yaptığı ziyaretlerde başbaşa oldukları takdirde 'Hocam' dediği Erbakan'ın elini öptüğü de FP kulislerinde konuşuluyor."[2]

19 Haziran 2001'de Erbakan ile Erdoğan arasındaki dostluğun da bittiğini gösteren bir olay yaşandı. Erbakan, kızı Elif'in İstanbul Çırağan Otel'de yapılan düğününe Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül'ü çağırmadı. Elbette bir yanlışlık değil, bilinçli bir planlama söz konusuydu. Erbakan, açıkça "Siz yolunuza ben yoluma. Artık bir düğünde bile bir araya gelemeyiz," diyordu. Kendisine "Tayyip'i neden düğüne çağırmadınız?" diye soranlara ise şunu söylüyordu: "Daveti erkek tarafı yaptı. Bize de ancak 200 davetiye verdiler. Tayyip'e kalmadı!"

Misyona Vefa

Tayyip Erdoğan, TBMM'den çıkartılan af yasasından sonra, kendisinin mahkûmiyetinin kaldırılması için iki ayrı yola başvurdu. Birincisi aftan yararlanarak cezasının kalkması, diğeri ise Diyarbakır DGM tarafından verilen cezasıyla ilgili haklarının iade edilmesiydi. İki konuda avukatları yoğun bir çalışma yaptılar. Hukuk adamlarından aldıkları içtihat olumlu çıkınca bir yandan hukuki çalışmaları, diğer yandan parti çalışmalarını hızlandırdılar.

Yeni parti-yeni kadro için Bolu-Abant'da bir zirve toplanmasına karar verildi. 19-21 Mayıs 2001'deki toplantıda yeni parti modeli tartışıldı. Üç ayrı oturum halinde düzenlenen toplantıya iş adamları ve temsilcileri, emekli askerler, eski ve yeni milletvekilleri, eski bakanlar, eski üst düzey bürokratlar, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile değişik illerden temsilciler katıldı. Başını Abdullah Gül, Abdüllatif Şener, Akif Gülle'nin çektiği yaklaşık 40 milletvekili de toplantıda hazırdı. Yeni kurulacak partinin amacı, programı, hedefleri ve kimleri kapsayacağı gibi konuların tartışıldığı toplantıda herkesin gözü kulağı Erdoğan'daydı. Erdoğan, demokrasi ve laikliliği içselleştirdiğini bir kez daha vurguladı ve özetle şöyle konuştu:

2. *Hürriyet*, 18 Eylül 2000.

• Parti çalışmalarımızda din referansımız olmayacak. Din ile bir kavgamız yok.

• FP tabanına ve oylarına talip değilim. Bizim hedef kitlemiz Fazilet tabanı olmayacaktır. Ancak her ne kadar bizler Fazilet'in mirasının üzerinde oturmuyorsak da Hoca'dan son kez görüş alınmalıdır.

• Biz diğer partilerin tabanına talibiz. Çünkü biz erdemli insanları partiye davet edeceğiz."

Erdoğan, yeni parti yolunda, ilk defa Erbakan'a karşı, onun anladığı dilden cevap veriyordu: "Hiçbir siyasi harekette şahısların vefası o hareketin misyonunun vefasının önüne geçemez. Misyonun vefası önemlidir, şahısların vefası değil. Aristo ile hocası Eflatun arasında geçen bir söz var: 'Hocam sizi çok ama çok seviyorum fakat doğruları sizden daha çok seviyorum!' Bunu birbirine karıştırmayacağız. Siz şahsı da seversiniz, ama doğruları ondan daha çok sevmek durumundasınız. Bu gelip geçicidir, ama o doğrular kalıcıdır."[3]

3. Fatma Aksu, *Akşam*, 12 Haziran 2001.

Her ne kadar, sürekli olarak "FP içindeki tartışmalarda hiçbir rolüm yok. Ben siyasi yasaklı biriyim. FP içindeki hizipler olduğu iddiasını öne süren haberler şahsımı da belli bir kategori içine sokmaya çalışıyor. Şahsım bütün bu çalışmaların dışındadır. Türk siyasi hayatımızın geneli için ortaya koyduğumuz yaklaşımlar FP için de geçerlidir. Siyasete ve siyasi tartışmalara gruplar ve kişiler temelinde değil anlayışlar ve uygulamalar çerçevesinde baktığım bütün kamuoyunca bilinmektedir. Bu ölçünün dışındaki yaklaşımlarla benim aramda herhangi bir bağ kurulamaz,"[1] şeklinde açıklamalar yapsa da Erdoğan'ın bilinçli, sistemli, örgütlü bir şekilde kendi liderliğindeki siyasi hareketin temellerini atmış olduğu, Anayasa Mahkemesi'nin FP'yi kapatmasının ardından yaşanan süreçte açık bir şekilde ortaya çıktı.

Yenilikçiler geleceklerini FP'nin kapatılacağı öngörüsü üzerine temellendirmişti. Hesapları çok basitti: Anayasa Mahkemesi FP'yi, muhtemelen RP'nin devamı olmaktan kapatacak, böylelikle Necmettin Erbakan'ın çizdiği yolun çıkmaz olduğu bir kez daha kanıtlanmış olacaktı. Yenilikçiler "FP bitti, nikâh da," mantığıyla hızla, Tayyip Erdoğan'ın genel başkanlığında, hazırlıkları büyük ölçüde tamamlanmış yeni partilerini kuracaklardı. Böylece "bölücü" suçlamasından da kurtulacaklardı. Bu partide FP'nin yenilikçi milletvekilleri ve belediye başkanlarına ek olarak, başta ANAP ve DYP olmak üzere, geçmişte diğer partilerde çalışmış isimler de yer alacaktı. Bunlara ek olarak, daha önce siyaset içinde yer almamış bürokrasi, iş, sanat, üniversite ve spor dünyasından bazı çarpıcı isimlerin de kurucular arasında olacağı söyleniyordu.

Yasağının kalkıp kalkmadığı muğlak olan Erdoğan, kurucu genel başkan olarak iki kuş birden vurmak istiyordu: Böylelikle hem durumu bir an önce netlik kazanacak, hem de zamanında kendisinin Necmettin Erbakan'a yönelttiği başkalarını "emanetçi" olarak kullanma suçlamasını daha işin başında bertaraf edecekti. Anayasa Mahkemesi, Erdoğan'ın yasaklı olduğuna hükmetse bile aradan en az yedi ay geçecek, bu arada kervan epey bir yol almış olacaktı.

1. *Yeni Şafak*, 29 Ekim 2000.

Ne var ki Yüce Mahkeme kapatma kararına esas olarak iki yenilikçi ismin söz ve faaliyetlerini gerekçe gösterdi: Nazlı Ilıcak ve Bekir Sobacı. Bu durum FP'nin her iki kanadı tarafından doğrudan yenilikçilere yönelik bir mesaj olarak algılandı. Ardından Genelkurmay, Erdoğan'ın kendileriyle temasa geçtiği yolundaki haberleri sert bir dille yalanlayınca yenilikçilerin keyfi iyice kaçtı.

Erdoğan'ın hukuki olarak yasaksız olduğunu iddia ettiği bir sırada, bu gelişmeler "siyaseten" hâlâ yasaklı olduğunun kanıtı olarak algılandı ve bütün dengeler altüst oldu. Her ne kadar Erdoğan'ın İstanbul kökenli ekibi başlangıçtaki planda ısrarcı olsa da çoğunluğunu milletvekillerinin oluşturduğu bazı yenilikçiler alarm zillerini çaldı. Onlara göre Erdoğan'ın yasaklı olup olmadığını parti kurarak sınaması sistemle boşu boşuna bir zıtlaşmaya neden olabilirdi. Bu noktada Merve Kavakçı'yı TBMM Genel Kurulu'na sokma denemesini örnek gösterip, "Daha baştan çatışmaya girmeyelim" dediler.

Onlara göre Tayyip Erdoğan acele etmemeli, yasağının kalkmasını beklemeli, bu arada yeni oluşum hızlı olmasa bile emin adımlarla yol almalıydı. Tam da bu aşamada Erdoğan'ın yerine kimin genel başkan olacağı sorusu yenilikçi kanadın hiç de tek parçalı olmadığını gösterdi. Son dönemde yenilikçilerin sözcülüğünü üstlenmiş gibi görünen Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener birçokları tarafından "Erdoğan'ın emanetçisi" olarak algılandı.

Şener'den daha şanslı olan, en azından FP kongresinde yenilikçilerin adayı olup önemli bir oy alan Abdullah Gül ise hiçbir zaman bir "emanetçi" gibi görülmedi. İddiaya göre Erdoğan, kendisine rakip olabilecek Gül'ün "liderliği" yerine Şener gibi bir ismin "genel başkanlığı"ndan yanaydı.

Yenilikçiler bir yandan kararsızlık, diğer yandan rekabet içinde bocalarken bir başka seçenek saflarında şaşırtıcı bir biçimde taraftar buldu: Manisa Milletvekili Bülent Arınç'ın liderliğinde bölünmeden tek partiyle gitmek. Fakat daha önce ayrıntılarıyla anlattığımız gibi, bu proje yürümedi; zaten kısa bir süre sonra da Erdoğan'ın yasağının kalktığı anlaşıldı ve yenilikçilerin liderlik sorunu da çözülmüş oldu.[2]

FP'nin kapatılmasının ardından, hareketin bölünmemesi için Bülent Arınç'ın liderliğini savunan "Üçüncü yol" girişimi yenilikçi kurmaylar tarafından Erbakan'ın kendilerini etkisizleştirmeye yönelik bir taktiği olarak algılandı, fakat kendi içlerinden de üçüncü yola geniş destek gelmesi yenilikçiler için şaşırtıcı oldu. Bunun görünüşteki nedeni, tabandan gelen "hareketi bölmeyin" talebiydi. Fakat ayrıntılı bir araştırma, Tayyip Erdoğan'ın liderliğinin yenilikçiler arasında ciddi bir tartışma konusu olduğunu gösteriyordu.

Uzun bir süre Erdoğan'a yakın olan bir isim "Ha Necmettin Erdoğan, ha Recep Tayyip Erbakan" sözleriyle her geçen gün güçlenmekte olan bir eleştiriyi özetliyordu. Gerçekten de yenilikçi hareket, önce RP, ardından FP'deki parti içi demokrasi talepleriyle yeşermiş ve dal budak salmıştı. Yenilikçiler uzun bir süre Erbakan'ı eleştirmeye cesaret edemeyip oklarını onun yakın çevresindeki Oğuzhan Asiltürk, Şevket Kazan, Fehim Adak, Ali Oğuz, Süleyman Arif Emre gibi "aksaçlılar"a yöneltmişlerdi. Fakat en ciddi atılımları da doğrudan ya da dolaylı bir şekilde Erbakan'a cephe almalarıyla gerçekleşmişti. Örneğin medyada çıkan Erbakan-Erdoğan gerilimi üzerine haber ve yorumlar genellikle yenilikçilerin artı hanesine işlenmişti.

Her ne kadar Abdullah Gül, FP kongresinde Recai Kutan'ın karşısına çıkıp oldukça iyi bir oy almış olsa da esas yarışın Erbakan ile Erdoğan arasında olduğu düşünülmüştü. Çünkü yenilikçi hareket Erdoğan'la özdeşleştiriliyordu, geleceği de onun karizmasına endekslenmişti. Sonuçta nasıl Milli Görüş hareketi "Erbakancı" bir hareketse, yenilikçi akım da "Erdoğancı" olarak algılanır oldu.

Erdoğan "liberalleşme" ve "globalleşme" yolunda o beklenen çıkışını yapmış ve sık sık Özal'a referans veriyor olsa da yakın çevresinde bile onun kendisine örnek olarak hep ustası ve hocası Erbakan'ı aldığı görüşü taraftar buluyordu. Parti kuruluş çalışmaları sırasında yenilikçilerin program esaslarından önce, tüzüklerinden söz etmeleri, liderlik sultasına izin vermeyeceklerini ısrarla belirtmeleri de bir ölçüde bu tartışmaların sonucuydu.

2. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun Erdoğan'ın parti genel başkanı olamayacağı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurması üzerine AK Parti içinde liderlik tartışmaları kuşkusuz yeniden başladı.

Geçmişi hızlı bir şekilde hatırlayalım: 7 Ekim 1990'da yapılan RP 3. Olağan Büyük Kongre'de başkanlığın tek adayı Erbakan 552 oydan 551'ini aldı. MKYK seçimlerine de tek liste katıldı ve itirazsız kazandı. 10 Ekim 1993'te yapılan 4. Olağan Büyük Kongre'de de Erbakan tek aday olarak 659 geçerli oyun tamamını aldı. MKYK'da ise biri ölen, diğeri de ağır hasta olan iki üyenin yerine Kayseri Milletvekili Abdullah Gül ile Sıvas Milletvekili Abdüllatif Şener'in gireceği, kongre öncesi yapılan MKYK toplantısında kararlaştırılmıştı, delegelere kongrede "yeni" listeyi oylamak düştü.

AK Parti'nin ilkeleri arasındaysa liderlik konusundaki şu vaatler özellikle dikkati çekmişti:

"Partimiz; demokrat ve interaktif bir liderlik anlayışını esas alır.

Partimiz; katılımı ve kolektif düşünmeyi temel kabul eden ve bu tür düşüncenin sonucuna uyan liderlik anlayışını benimser.

Partimiz; ilkeli olmayı esas kabul eden, gelişime ve değişime açık bir liderlik anlayışını savunur.

Partimiz; söylemlerinde açıklığı öngören liderlik anlayışını kabul eder.

Partimiz; güvenilir, inanılır, tutarlı ve şeffaf olmayı benimseyen bir liderlik anlayışından yanadır."

Peki sonra ne oldu? 16 Ağustos'ta toplanan AK Parti Kurucular Kurulu'nun yaptığı seçim sonucu Genel Başkanlığa tek aday olan Tayyip Erdoğan, oybirliği ile seçildi. 124 üyeden 121'i oy kullandı ve bu oyların tümünü Erdoğan aldı.

Ardından MKYK seçimine gidildi. 50 kişilik MKYK için çok sayıda aday çıkması üzerine kurucuların birbirini tanımadığı gerekçesiyle "çarşaf liste"den vazgeçilip Erdoğan'ın anahtar liste sunması önerildi. Çoğunluğu milletvekili olan bir grubun, bu öneriyi "anti-demokratik" bulup karşı çıkmasına rağmen Erdoğan'ın sunduğu liste seçildi. Bir iddiaya göre Erdoğan bu listeyi bir gece önce avukatı Hayati Yazıcı ve sağ kolu Ekrem Erdem ile birlikte hazırlamıştı. İddia sahipleri, "Erbakan'ın yanında en azından 5-6 kişi vardı; şimdiyse işler iki kişiyle görülüyor," diye yakındılar.

17 Ağustos'ta yapılan TBMM Grup yönetimi seçimlerindeyse Erdoğan'a karşı ilk ciddi çıkış gerçekleşti. Manisa Milletvekili Bülent Arınç, 50 milletvekilinin tamamının oylarını alarak Grup Başkanı seçildi, ama Grup Başkanvekili seçilen eski DYP'li Van Milletvekili Hüseyin Çelik 40, eski FP'li İstanbul Milletvekili Mehmet

Ali Şahin 38, eski FP'li Kayseri Milletvekili Salih Kapusuz da 27 oy aldılar. Erdoğan'a rağmen aday olan Yozgat Milletvekili Mehmet Çiçek 17, İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ise 19 oy aldı.

Bir diğer çekişme Başkanlık Divanı seçimlerinde yaşandı. Erdoğan'ın Genel Sekreter olmasını istediği Bolu Milletvekili İsmail Alptekin'in karşısına eski ANAP'lı Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır çıktı ve seçimi kazandı. Başkanlık Divanı şu isimlerden oluştu: Ertuğrul Yalçınbayır (Genel Sekreter), Abdullah Gül (Siyasi ve Hukuk İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Abdüllatif Şener (Teşkilattan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Vecdi Gönül (Seçim İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Murat Mercan (Tanıtım ve Medyadan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Yaşar Yakış (Dış İlişkiler ve Dış Temsilciliklerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Sadık Yakut (Sosyal İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Abdülkadir Aksu (Yerel Yönetimlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Ali Coşkun (Ekonomik İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Akif Gülle (Halkla İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Bülent Gedikli (Parti Mali ve İdari İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı), Hilmi Güner (Teknoloji ile Araştırma Geliştirme'den Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı).

Yasak Kalkınca

Gelenekçi kanat, bütün hesaplarını Recep Tayyip Erdoğan'ın yasağının sürmesi ihtimaline göre yapmıştı. Hatta FP'nin kapatılmasının hemen ardından Recai Kutan gazetecilere "Bir defa Tayyip Erdoğan bey yasaklıdır. Yasağının kalktığına dair yetkili kurullardan bir karar çıkmış değil. Dolayısıyla onun bir parti kurması bana göre söz konusu değil," demişti.

Yenilikçiler de pek umutlu değildi. Erdoğan'ın yerine kimin genel başkan olacağı tartışmaları Abdullah Gül, Bülent Arınç, Abdüllatif Şener ve hatta Melih Gökçek arasında ciddi bir rekabet doğurmuştu. Dolayısıyla Erdoğan'ın yasağının kalktığının kesinleşmiş olması her türden tereddüt ve çekişmeyi ortadan kaldırdı ve yenilikçilerin önünü büyük ölçüde açtı. Çünkü bu karar, bir şekilde sistemin Erdoğan'a icazet verdiği şeklinde algılandı.

Özellikle Milli Görüş tabanında bu yorum egemen oldu. Sis-

temle dövüşmekten ve hep kaybetmekten yorgun düşen bu taban ve daha önemlisi milletvekili, belediye başkanı gibi kadrolar için, yasaklı Erbakan ve onun "aksaçlı" emanetçileri yerine karizmatik, genç ve özgür Erdoğan daha cazipti. Nitekim gelenekçiler, Erdoğan'ın yasağının kalktığı an beş milletvekili fire verdi ve bu Saadet Partisi kurulduktan sonra da sürdü.

Sonunda yenilikçiler 1969'da temelleri atılan Milli Görüş hareketini sanki tam ortadan ikiye ayırdı. Fakat bu dalga sadece gelenekçileri değil diğer siyasi oluşumları da etkiledi ve etkilemeye devam ediyor. Daha Erdoğan'ın yasağı kalkmadan DYP, ANAP ve MHP'den milletvekilleri transfer eden yenilikçiler, "İri değil, diri parti" sloganıyla her isteyeni partilerine almayacaklarını ısrarla vurguladılar. Ve beş milletvekilinden sonra gelen olmadı, tam aksine ilk ve en şatafatlı transfer olan eski İçişleri Bakanı, DYP Kocaeli Milletvekili Meral Akşener, daha AK Parti kurulmadan "Değiştiklerini sanmıştım, yanılmışım," diyerek bağımsız milletvekili statüsünü korudu.

Erdoğan Kürtlere Bakıyor mu?

Tayyip Erdoğan, Erbakan'ın aksine ümmetçi bir tavır yerine Türk milliyetçiliği ağırlıklı bir politika izliyor. Hatta Milli Görüş hareketi içinde, hakkında "Laz milliyetçisi", "Karadenizcilik yapıyor" gibi eleştiriler de yer yer gündeme gelmiştir. FP içindeki yenilikçilerin DSP'nin af yasa tasarısına ilişkin endişeleri, büyük ölçüde MHP ile benzerlik gösteriyordu. Nitekim Erdoğan yaptığı tüm konuşmalarda "Türk milleti" ve "milli duruş" gibi kavramları ısrarla kullandı; hatta bunları söyleminin temeline oturttu. Zaten her ne kadar eski FP'li bazı Güneydoğulu milletvekilleri kendisiyle birlikte hareket etse de yeni oluşumunda, güçlü bir Kürt ayağı oluşturmak gibi bir gayrete gitmedi. HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak da 26 Temmuz 2001'de Elazığ'da halka hitap ederken "Kendilerini yenilikçi diye tanıtan eski politikacılara kanmamalarını" istedi.

Halbuki Erdoğan geçmiş dönemde Kürtlere ve dolayısıyla Kürt sorununa sıcak yaklaşan bir siyasetçiydi. Radikal çıkışları dikkat çekiyor, Kürt sorunu üzerinden sistemle hesaplaşma içine girmekten çekinmiyordu.

Örneğin Kuzey Irak'tan Türkiye'ye göçen Kürtlere yönelik ilk yardım kampanyasını RP içinde İstanbul İl Başkanı olarak Tayyip Erdoğan başlatmıştı. Bu kampanyanın sloganı "Kürt kardeşlerimize yediğimizden yedirmeli, giydiğimizde giydirmeliyiz," oldu. Ayni ve nakdi yardımların toplanabilmesi için oluşturulan komite, yiyecek-giyecek için iki ana depo kiralamış, para yardımları için de bankalarda hesap açmıştı. Komitenin toplayacağı yardımların Cizre'nin RP'li Belediye Başkanı Seyyid Haşim Haşimi tarafından Kürt sığınmacılara dağıtılacağı belirtiliyordu.[1]

Erdoğan 1991 seçimlerinde MÇP ve IDP ittifakıyla RP'ye küsen Kürt tabanını yeniden kazanmak amacıyla teşkilat bünyesinde, Mehmet Metiner başkanlığında, Ali Bulaç, Abdurrahman Dilipak, Altan Tan ve diğer İslamcı aydınlardan oluşturulan bir istişare kurulu oluşturdu. Bu kurul, RP İstanbul il teşkilatı adına bir "Kürt Raporu" hazırladı. Raporda öne çıkan hususlar şunlardı:

"Resmi ideoloji bütün bu noktalarda iflas etmiştir. Kürt gerçek-

1. *Milli Gazete*, 12 Nisan 1991.

liği 1980 askeri darbesiyle birlikte yeniden inkâr edilmiş, Kürtçe 2932 sayılı yasa ile yasaklanmıştır. Ancak dış dünyada meydana gelen değişmelerin içeride yol açtığı zorunlu zihinsel değişmeler ve en önemlisi de PKK ile sürdürülen geleneksel zora dayalı yönetimin başarısızlığa mahkûm olduğunun anlaşılması, Kürt sorununa 'tam demokrasi' ve 'kültürel çoğulculuk' temelinde yaklaşmayı beraberinde getirmişti. Cumhurbaşkanı Özal'ın ilk defa Kürt varlığını tanıdıklarını ilan etmesi ve sonraki günlerde 'Federasyon da dahil her konu tartışılmalıdır' türünden demeçler vermesi, Körfez Krizi esnasında Celal Talabani ve Mesut Barzani'nin temsilcisiyle en üst düzeyde görüşmeler yapması, Kürt sorununun yeni bir bakış açısı temelinde konuşulmasına rahat bir imkân sağlamıştır.

AGİK hükümeti olduklarını söyleyen DYP-SHP hükümeti ise Kürt gerçekliğini tanıdıklarını ilan ettiler. Başbakan Demirel ve Başbakan Yardımcısı İnönü'nün kuvvet komutanları ve çok sayıda bakanla birlikte Güneydoğu'ya düzenledikleri şefkat gezisinde, resmi ideolojinin 70 yıldır sürdürdüğü inkârcı, asimilasyoncu ve baskıcı yaklaşımların/politikaların artık terk edildiği, ülkede tam demokrasi ve çoğulculuk temelinde Kürt kültürünü geliştirme imkânı sağlanacağı, Kürt Enstitüsü'nün kurulabileceği resmen ilan edilmişti. Kürtçe gazete, dergi, kitap, tiyatro vb. etkinliklerin artık serbest olduğunun ilan edilmesi, Kürtçe'nin özgürce kullanılabileceğinin ve bir lisan olarak öğrenilebileceğinin ilan edilmesi, Kürt sorununda yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir. Mevcut hükümetin tam demokrasi ve çoğulculuk temelinde yerinden yönetimlere ağırlık vereceğini de açıklaması ayrıca yeni bir dönüşümün yaşanacağına işarettir. Yerel parlamentoların oluşturulması ve merkezi devletin küçülmesi Türkiye'de tam demokrasinin yerleşmesi için önemli adımlardır."

Söz konusu raporun "Bizim görüşümüz ve tavrımız ne olmalı?" başlıklı bölümünde şu öneriler sıralanmıştı:

1. Yeni dönemde RP olarak gelişmelerin gerisinde kalmak istemiyorsak, artık Kürt sözcüğünü rahatlıkla telaffuz edebilmeli, Türkiye'de Kürt halkının çektiği onca acıya ve sıkıntıya tercüman olabilmeliyiz.

2. Türkiye'de 75 yıldan beridir resmi ideolojinin Kürt meselesinde inkârcı, asimilasyoncu, baskıcı davrandığı açık seçik söylenmeli ve resmi ideolojiyi yüksek sesle sorgulayabilmeliyiz.

3. Türkiye'de Kürt kimliğinin tanınması ve Kürt kültürünün geliştirilmesi için engelleyici tüm yasaların kaldırılması gerektiğini, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Kürtçe'nin öğretilmesi için yasal imkânların hazırlanması gerektiğini, bütün bu hakların Türkiye'de yaşayan diğer halklara da –Laz, Çerkez, Gürcü, Arap vs.– tanınması gerektiğini, bu çerçevede Türkiye'nin kültürel bir çoğunluğa sahip olması gerektiğini savunmak.

4. Türkiye'de dileyen herkesin kendi anadilinde eğitim-öğretim yapabilmesini savunmak, kitle iletişim araçlarından yararlanmasını savunmak.

5. Türkiye'nin resmi ideolojisi ırkçı, asimilasyoncu ve baskıcı olmayan, Türkiye'de yaşayan herkesin eşit siyasal, sosyal ve kültürel haklar temelinde gönüllü bütünlüğünü bu gönüllü kardeşlik temelinde savunmak.

6. İnsan hakları konusunda herkesten çok duyarlı politika geliştirmek. Bu politikaları somut bir biçimde davranışlara dönüştürmek. Ne yazık ki partimiz bu konuda henüz istenen bir seviyede değildir. Konumuz Güneydoğu olduğu için örnekliği oradan vereyim: Güneydoğu'da kan gövdeyi götürse bile, orada yaşayan halk türlü baskılarla yüz yüze kalsa bile partimizin bu konuda somut adımlar atmadığını görüyoruz. Kınama düzeyinde bile partimiz diğer partilerden geri kalmaktadır. Oysa Güneydoğu'da yaşanan her türlü haksızlıkların karşısına dikilen parti RP olmalıdır. Bundan sonra bölgede ortaya çıkacak her türlü gelişmeyi yerinde ve zamanında en üst düzeyde heyetler göndererek değerlendirmek, insan hakları ihlalleri karşısında herkesten önce ve herkesten çok tepki göstermek. Bu tavrı bütün Türkiye'de göstermek gerekir ayrıca.

7. PKK terörünü kınadığımız kadar devlet terörünü de kınamak. Devlet-PKK çatışmasından devletçi bir safta gözükmemek, devletin eleştiri üslubunu benimsememek; "Bölücü", "Terörist", "Ayrılıkçı" vs...

8. Her türlü ırkçılığa karşı çıktığımızı, Türk ırkçılığına da, Kürt ırkçılığına da eşit ölçeklerle karşı çıktığımızı açık bir biçimde ilan etmek ve bunu davranışlarımızla göstermek.

9. Güneydoğu'da RP'nin diğer partilerden şanslı bir yanı var. O da inanç partisi olmasıdır. Müslüman Kürt halkının problemleriyle yukarıda belirttiğimiz yaklaşımlar çerçevesinde ilgilenildiği zaman RP büyük başarı kazanacaktır.

10. Güneydoğu'da ittifak dolayısıyla RP'ye küsen ve küstürülen insanlarımızın geri kazandırılmasını sağlamak. İttifakın getirip götürdüklerinin parti içinde özeleştiriden geçirilmesi ve bunun münasip bir dille kamuoyuna anlatılması gerekmektedir. RP, Türk ırkçısı MÇP ile işbirliği yapan milliyetçi muhafazakâr-sağcı bir parti şeklindeki eleştirilerden yakasını ancak böylelikle kurtarabilir. Bu özeleştiri veya değerlendirme süreci, ittifaktan dolayı RP'den kopan arkadaşları tekrar kazanmaya, hem de bölgeye dönük yeni taktik ve stratejilerin daha aklı başında bir biçimde belirlemesine imkân sağlayacaktır.

11. Artık RP'nin bir Kürt politikası olmalıdır. Bu konuda düzenlenecek parti içi tartışmalarla, yazarlarımız ve araştırmacılarımızla yapacağımız müzakerelerle ve düzenleyeceğimiz ilmi sempozyumlarla RP'nin Kürt sorununa nasıl baktığını ve sorunun çözümü için neler önerdiği açıklıkla ortaya konmalıdır. Bu çerçevede bir programa sahip olmalıyız.

12. Güneydoğudaki teşkilatlarımız daha disiplinli ve daha düzenli örgütlere dönüştürülmelidir. RP'nin yeni dönemde bölgede yeniden güç kazanması için ittifak dolayısıyla ayrılan arkadaşlarımızın bölgede önemli görevlere getirilmesi gerekir. Bölgede çalışma yapacak görevlilerin veya yetkililerin bölge sorunlarını çok iyi bilmeleri, kültürlü ve ağzı laf yapan insanlar olmaları ve teşkilatçılığı da artık modern bir biçimde götürebilecek evsafta olmaları gerekir."[2]

Erbakan raporu bir İstanbul gezisinden sonra Ankara'ya dönerken uçakta okudu. İner inmez Tayyip Erdoğan'ı aradı: "Tayyip, çok güzel bir rapor hazırlamışsınız elinize sağlık. Bu raporu iyi değerlendirmemiz lazım," diyerek memnuniyetini belirtti. Raporun hemen ardından RP Genel Merkezi bünyesinde Güneydoğu İzleme Komitesi kuruldu. Bölge milletvekilleri, MKYK üyeleri ve yazarlardan kurulu komite yer yer toplanarak ve bölgede çeşitli geziler yaparak Erbakan'ı sürekli bilgilendirdi.

2. Fehmi Çalmuk, *Erbakan'ın Kürtleri*, Metis, 2001, İstanbul.

Erdoğan hareketinin Kürt sorununa bakışı ne olacaktı? Erdoğan RP İl Başkanı iken gösterdiği cesareti on yıl sonra tekrarlayabilecek miydi? Genellikle, netameli tüm konularda olduğu gibi bu sorunda da yenilikçilerin açık politikalar geliştirmeyeceği düşünülüyordu. Bu arada, ilk seçimde HADEP ile ittifak yapmayı planladıkları ve bu nedenle Güneydoğu'ya yönelik çok ciddi çözümler hazırladıklarını ileri sürenlere de rastlanıyordu.

Nihayet AK Parti kuruldu ve programında "Doğu ve Güneydoğu" başlıklı bölümün ilk cümlesi ürkekliği açıkça ortaya çıkardı: "Kimimizin Güneydoğu, kimimizin Kürt, kimimizin de Terör sorunu dediğimiz olay maalesef Türkiye'nin bir gerçeğidir."

AK Partililer daha hangi adı koyacaklarını bile saptayamadıkları bu sorun karşısında "Toplum hayatımızda neden olduğu olumsuzlukların bilinciyle, bölge halkının mutluluğu, refahı, hak ve özgürlüklerini gözeten, Türkiye'nin bütünlüğünü ve üniter devlet yapısıyla birlikte bölgeyi tehdit eden terörün önlenmesinde zaaf yaratmayacak bir şekilde; gerçeğin tespitinin ötesinde kalıcı, tüm toplumun duyarlılıklarına saygılı, etkili ve sorunları kökünden çözmeye yönelik bir politika" izleyeceklerini taahhüt ediyorlardı.

Programda şu öneriler dikkati çekiyordu: "Bu bölgemizdeki kültürel farklılıklar, Partimiz tarafından zenginlik kabul edilmektedir. Resmi dil ve eğitim dili Türkçe olmak şartıyla, Türkçe dışındaki dillerde yayın dahil kültürel faaliyetlerin yapılabilmesini, Partimiz ülkemizdeki birlik ve bütünlüğü zedeleyen değil, güçlendiren ve pekiştiren bir zenginlik olarak görmektedir. Bölgenin geri kalmışlığından kaynaklanan kimi olumsuzlukların giderilmesini, bölgeye dönük özel düzenlemeler yoluyla değil, genel demokratikleşme projesi bağlamında düşünmektedir.

Uzun yıllardır yoğun dış destekle süren ve otuz bin insanımızın hayatına mal olan teröre rağmen, bölge halkının üniter devlet yapısına bağlı olması, halkımızın sağduyusu ile meselenin etnik bir çatışmaya dönüşmemesi, konunun iç meselemiz olarak çözülebilir olmasının delilidir. Partimiz, teröre tepki olarak maksadını aşan ve bölge halkını rahatsız eden bazı uygulamaların terk edilmesi ve uzun yıllardır devam eden OHAL uygulamasının tamamen kaldırılmasını hedeflemektedir. Suçlu insanlar karşısında caydırıcı ve ma-

sumları koruyucu bir tavır sergilemesi gereken devletimizin, suçsuz insanlara şefkatle muamele etmesi gerektiğine inanıyoruz."

Bununla birlikte esas vurgu ekonomik kalkınmaya ve "terörle mücadele"ye yapılmıştı: "Yoğun terör sonrası dönemde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde, bölgelerarası kalkınmışlık farkını yok edecek, en azından asgariye indirecek önemli bir adım atılmamıştır. Partimiz yöreye yönelik istihdamı arttırıcı ciddi ekonomik projeler devreye sokarak, terör ortamından şu veya bu şekilde zarar gören vatandaşlarımızın mağduriyetini giderecek uygulamaları devreye sokarak ihtiyaç duyulan rehabilitasyonu sağlayacaktır.

Hizmetlerin yetersiz olması, işsizlik, fakirlik ve baskı, terörün beslenmesine en müsait ortamlardır. Terör ve baskı karşılıklı olarak birbirini besler. Terörün sonuç olduğunu unutan her yaklaşım sadece baskı ile çözüm üretmeye yönelir. Oysa bu terörü daha çok güçlendirir. Bu nedenle terörü sona erdirmenin yolu, temel hak ve hürriyetlere saygılı bir devlet yaklaşımı ile ekonomik kalkınmayı ve güvenliği aynı bütünün parçaları olarak düşünmekten geçer.

Bölgenin ticari ve ekonomik faaliyetler açısından cazip hale gelebilmesi için, bölgenin bir çıkmaz sokak konumundan çıkartılıp, komşu ülkelerle sınır ticareti dahil dinamik bir ticaret ortamı oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla Partimiz, bölgedeki ticaretin artırılması için her türlü tedbiri alacaktır.

Bürokratik, otoriter devlet anlayışına yaslanan çözümler, sadece asayiş mantığına dayandığı için, uzun vadede sorunları daha da derinleştirmektedir. Buna karşılık demokratik devlet anlayışı çerçevesindeki yaklaşımlar, ilk anda endişeyle karşılansa bile, uzun vadede milletimizin birlik ve bütünlüğünü pekiştiren sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle bölgedeki sorunların sadece ekonomik kalkınma politikaları ile tam bir çözüme kavuşturulamayacağı, bütün bunların üstünde kültürel farklılıkları demokratik hukuk devleti ilkesi çerçevesinde tanıyan yaklaşımların etkili olması gerektiği sorunun çözümünde gerekli bir adımdır.

Kültürel farklılıklar bölge halkıyla olan müştereklikleri arka plana atmayı gerektirmez. Aksine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı toplumumuzun çimentosudur."

Mısır asıllı siyaset sosyoloğu Asaf Bayat, Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçildiği 1997 yılını İran için "post-İslamcı" dönemin başlangıcı olarak tanımladı. Pekâlâ aynı tanımı, 28 Şubat 1997'den itibaren Türkiye'ye ve Milli Görüş hareketine uyarlayabiliriz. Peki Türkiye'nin Hatemisi kim?

İlk akla gelen isim Recep Tayyip Erdoğan. Yenilikçiler hep ülkenin en ücra köşesindeki bir garibandan "Boğaz'daki villasında viskisini yudumlayan" işadamına, yılların ülkücüsünden HADEP'lisine, DYP'lisinden ANAP'lısına kadar herkesin nasıl "Tayyip" dediğini ve onun kuracağı partiyi beklemiş olduğunu anlattılar. Bunlarda abartı payı hiç de fazla değildi. Biz de gazeteci olarak, daha 1994 yılından itibaren, birbirleriyle alakasız kişilerin Tayyip Erdoğan'a bir umut gibi baktıklarını gözlemledik; kamuoyu araştırmaları da bu noktada önemli veriler sunuyor. Peki bütün bunlar Erdoğan'ı Hatemi gibi yüzde 70'leri aşan oy oranlarına taşıyabilir mi?

Hatemi Farkı

Her iki liderin benzerlikleri pek çok. Örneğin Erdoğan da Hatemi gibi radikal denebilecek bir İslamcı çizgiden demokrasi savunuculuğuna yöneldi. Fakat İran'da İslamcılar bir devlet tecrübesi yaşadılar, hâlâ yaşıyorlar. Hatemi de başından itibaren milletvekili ve bakan olarak devletin içinde pişti. Erdoğan ise asıl olarak teşkilatçı ve belediyeci. Kendi yakın arkadaşları bile onun en az bir dönem milletvekilliği yaparak devleti tanıması gerektiğini düşünüyorlar.

Erdoğan'ın karizmasında mahalleli olmasının önemi büyük. Seçimlerden önce kaçak gecekondusu olduğunu söylemesiyle ve kendisini küstahça sorgulamaya çalışan gazetecilere aynı üslupla cevap vermesiyle oylarını artırdığı biliniyor. Hatemi'nin de Erdoğan gibi bir "halk adamı" olduğunu biliyoruz. Fakat o bir seyyid, yani Peygamber soyundan geliyor ve aynı zamanda hüccetülislam, yani üst düzeyde bir din adamı. Diğer bir deyişle, köken itibariyle aslında "sıradan biri" değil.

Tam da bu noktada iki lider arasında çok çarpıcı bir fark ortaya çıkıyor: Hatemi halka doğru inerken, Erdoğan ters orantılı olarak,

özellikle 28 Şubat sürecinden sonra bir nevi statüsünü yükseltmeye, diğer bir deyişle halk adamlığından elitliğe sıçramaya çalışıyor. Gilles Kepel, İslamcı hareketlerin 30 yıllık bilançosunu çıkarttığı *Cihat*[1] adlı kitabında, İslamcılığın 1970 sonları ve 1980'lerde yaşanan yükselişini, orta sınıflarla kent yoksullarını aynı saflarda toplayabilmesine bağlıyor; 1990 ortalarından itibaren başlayan geri çekilmeyle bu aslında beklentileri birbirine zıt kesimlerin de yollarının ayrılmakta olduğunu saptıyor.

Bu önermenin Türkiye için geçerli olup olmadığını daha önceki *Derin Hizbullah*[2] kitabımızda tartışmıştık ve burada da tartışmayı sürdürmek isabetli olacak. Kepel'in bu değerlendirmesine ana hatlarıyla katılmakla birlikte, onun "gerileme" dediğine biz "yenilgi" demeyi tercih ediyoruz. Birçok İslam ülkesinde, Afganistan, Cezayir, Sudan, Mısır, Pakistan, İran ve tabii ki Türkiye'de yaşanan İslamcılığın açık ve kesin bir yenilgisidir. Ülkemizde 28 Şubat müdahalesi, İslamcılığın yenilme sürecini hızlandırdı, kesinleştirdi ve en önemlisi görünür kıldı. İslami hareketin bu yenilgi halinden kolay kolay sıyrılabilmesi mümkün gözükmüyor. Ve Kepel'in sözünü ettiği sınıf temelli ayrışma Türkiye'de de yaşanıyor.

Yenilgiyle birlikte, İslami hareket içinde uzun bir süre birlikte hareket etmiş olan ve kabaca uzlaşmacılar (genellikle orta ve yüksek sınıf kökenliler; diğer bir deyişle "beyaz Türkleşen" muhafazakârlar) ve muhalifler (genellikle yoksullar, diğer düşük statülü kesimler ve iflah olmaz İslamcılar) diye tanımlayabileceğimiz katmanlar yollarını iyice ayırmakta, fakat ülkede yaşanan sürekli kriz hali bu ayrışmayı bulanıklaştırıyor.

Bu noktada Erdoğan ve yenilikçiler merkezi bir rol oynuyorlar. Erdoğan yeni çizgisini oluştururken, "onları nasıl olsa bir yolunu bulur ikna ederim" diye düşünerek olsa gerek, yoksulları boşladı, yerli ve yabancı güç odaklarıyla sermaye gruplarına yöneldi. Erdoğan'ın, ulusal ve uluslararası sistemle barışma yanlısı kesimlerin sözcülüğü ve liderliğine soyunması aslında pek şaşırtıcı bir gelişme değil. Kuşkusuz bu arada sistemden şikâyetçi olanlarla ilişkilerini de koparmadı. Tam tersine, ne zamandan beri daha gür bir se-

1. Gilles Kepel, *Cihat, İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi*, Çev: Haldun Bayrı, Doğan Kitapçılık, Temmuz 2001, İstanbul.

2. Ruşen Çakır, *Derin Hizbullah, İslamcı Şiddetin Geleceği*, Metis, Mart 2001, İstanbul.

kilde dile getirilen "toplumsal patlama" kaygısını giderebilecek yegâne siyasetçi olma iddiasına sarıldı.

1990 başlarında, radikal İslamcılıkla daha fazla yol alınamayacağını düşünen bir grup İslamcı aydının "demokrasi, insan hakları, sivil toplum" gibi kavramları keşfetme sürecinde "merkez-çevre ilişkileri"ni tartışmak anahtar bir öneme sahipti. Bu dönemdeki yeni İslamcılığın temel önermesi, çevre güçlerinin merkeze taşınarak sistemin yeniden yapılandırılmasıydı. Sistemin dışladığı güçlerin (kent ve kır yoksulları, esnaf, Kürtler vb.) asgari müştereğinin İslam olduğu ön kabulünden hareketle, bu yeniden yapılanmayı ancak İslami vurgulu "yeni bir oluşum"un gerçekleştirebileceği savunuluyordu.[3]

Benzer kavramların Erdoğan ve yenilikçiler tarafından da kullanıldığına tanık oluyoruz. Fakat arada çok esaslı bir fark var. Daha denenemeden devre dışı kalan on yıl önceki arayış, çevrenin merkezi kuşatıp ona kendi rengini vermesi, yani iktidarın paylaşımıydı. Şimdiyse, gücünü çevreden alan yenilikçiler, kendilerine ve kendileri gibi bir kısım elite iktidardan pay verilmesi karşılığında çevrenin tehlike yaratabilecek öfke ve enerjisini rehabilite edip etkisizleştirmeye, hatta onların tepkisini birtakım başka hedeflere yönlendirmeye talipler.[4]

İnteraktif Lider

Radikal İslamcı bir çizgiden kısa sürede demokratlığa ve sivilliğe sıçrayan, Tayyip Erdoğan'ın en önemli danışmanlarından *Yeni Şafak* yazarı Ömer Çelik[5] şöyle yazıyor:

"Erdoğan, siyasi çizgisi 'interaktif' olarak oluşmuş bir liderdir. Bu nedenle son on yılda çıkmış tek organik liderdir. Halka birşeyler söylemiştir Erdoğan ve halk buna birşeyler 'ekleyerek' ya da bundan birşeyler 'çıkararak' tekrar Erdoğan'a iletmiştir. Böylece 'Erdoğan siyaseti' aşağıdan yukarıya dinamiklerle oluşmuştur.

3. Aynı dönemde ortaya çıkan Yeni Demokrasi Hareketi'nin de muhafazakâr kesimleri kapsama gibi bir derdi olduğu, ama içindeki "hassas laikler" nedeniyle bu noktada utangaç davrandığı biliniyor. Buna karşılık Aydın Menderes'in Büyük Değişim Partisi'nin yer yer RP'den bile daha İslamcı göründüğü de unutulmamalı.

4. Mehmet Bekâroğlu'nun yenilikçilere yönelik "Siz fakir sofralarında kazandığınız onuru maalesef zengin sofralarında bıraktınız," suçlamasını hatırlayınız.

Bu bakımdan, 'Erdoğan siyaseti', yerli değerleri temsil bakımından yoğunlaşmanın olduğu bir süreçtir. Bununla birlikte 'yerli değerleri' temsil eden diğer siyasi hareketlerdeki 'içe kapanmacı siyaset' Erdoğan siyasetinde görülmemiştir. Bir bakıma yerli değerlerle dışa açılma arasındaki 'uyumlulaştırma' inşa edilebilmiştir. 'Yerli değerlerin uluslararası dinamiklerle buluşması' bir siyasallaşma biçimi olarak genel hatlarıyla oluşmuştur.

Bunun yanı sıra 'devletçilik' ve 'piyasacılık' şemaları arasında sıkışmış olan Türk siyasal yaşamında Erdoğan'ın söylemleri, 'devletçilik' ve 'piyasacılık' dilemmasına düşmeyen bir 'kamuculuk' üretmektedir. 'Değişim siyaseti' ile 'sosyal gerçeklik' arasındaki paralelliğin gözetilmesi bu siyasetin esas koordinatı olarak vurguludur.

Aşağıdan yukarıya doğru ve interaktif olarak oluşmuş bu siyasallaşma tarzı, neticede siyasetin etkinliğinin artması kadar demokrasinin derinlik katsayısının yükselmesini de sağlayacak potansiyel barındırıyor. Bu siyasallaşmanın etkinleşmesi ile sadece özel bir siyasal ekibin ya da hareketin değil, tüm siyasal odakların 'siyasal zemin'inin sağlamlaşacağı görülecektir..."[6]

Çelik'in bu iddialı yazısı birçok görüşümüzü tekzip eder görünüyor. Ama öteden beri dile getirdiğimiz ve en çok da yenilikçilerin kabul etmeye yanaşmadığı bazı tespitlerimizi de doğruluyor. Ne zamandan beri Erdoğan'ın ayrılmaz bir parçası gibi davranan, onunla hemen hemen her fotoğraf karesine giren Çelik, birçok yazısında olduğu gibi burada da "patronu"nun, bilinçli ve sistemli bir şekilde Milli Görüş hareketinden kopup "kendi" hareketini inşa etmiş olduğunu onaylıyor. Daha önemlisi "taban demokrasisi"nden bahsedip "liderlik sultası"na karşı olmakla tarif edilmeye çalışılan yenilikçiliği "Erdoğan hareketi" olarak tanımlıyor.

Bizim iddiamız Çelik'in, "Halka birşeyler söylemiştir Erdoğan ve halk buna birşeyler 'ekleyerek' ya da bundan birşeyler 'çıkararak' tekrar Erdoğan'a iletmiştir. Böylece 'Erdoğan siyaseti' aşağıdan yukarıya dinamiklerle oluşmuştur," formülünün ne zamandır tersyüz edilmekte olduğudur. Abdullah Gül RP döneminde, Batılılara

5. Çelik nedense AK Parti kurucuları arasında yer almadı, hatta kuruluş toplantısına bile gelmedi. Bir iddiaya göre bu kendi tercihiydi. Bir diğer iddiaya göre, başka "danışmanlar" Çelik'in ipini çekti.

6. *Yeni Şafak*, 21 Temmuz 2001.

Milli Görüş'ü anlatırken "Türkiye'nin tek *grassroot* [köklere dönüş] hareketiyiz," derdi. Çelik'in yapmaya çalıştığı bu tespiti "interaktif"[7] sıfatıyla iyice modernleştirmek olsa gerek.

Çelik'in "Erdoğan hareketi" için "Yerli değerlerle dışa açılma arasındaki 'uyumlulaştırma' inşa edilebilmiştir," derken acaba, RP İstanbul İl Başkanı Tayyip Erdoğan'ın daha önce aktardığımız, Zeytinburnu gecekondularında attığı "Japonya milli değerlerini kaybetmeden sanayileşip ABD'ye rakip duruma geldi. Japonya bunu becerdiyse küçücük Söğüt kasabasından yola çıkarak koca bir imparatorluk kuran bu millet ne yapmaz ki?" nutuklarını mı kastediyor?

Ahmet Çiğdem soruyor: "Yerliliği nasıl 'pozitif' bir hareket olarak kurabiliriz?" Hemen ardından cevabını veriyor: "Bu sorunun cevabı, ancak 'hiçbir şekilde' olabilir. Çünkü yerlilik bir kere kurulmaya başlandığında, yani iradi ve hatta rasyonel bir inşanın konusu haline gelmeye başladığında, kendi muhtevasına taşıyabileceği bütün oluşumları araçsal bir kullanıma tabi tutması bir yana, tarihsel ve toplumsal olana karşı bir 'temizlik harekâtı'na girişmek zorunda kalacaktır."[8]

Sahicilik ve Samimiyet

Çiğdem aynı makalesinde şöyle yazıyor: "Yerlilik bir 'düşünce tarzı' değildir... Bir 'düşünce üslubu' da değildir... Herhangi bir bilim, disiplin veya bir alan yahut bunların kurucu bir öğesi olarak da somutlaşamaz. Ancak bir 'iddia' ya da 'tavır' olarak belirginlik kazanabilir –bir düşüncenin taşıdığı iddia ya da düşünsel tavır olarak. Ve bu türden bir iddia (...) seslendirildiğinde, kendi ayrıcalıklı konumunu sergilediğini zannettiğinde ve bundan dolayı bir ayrıcalık talep ettiğinde, taşıdığını umduğu sahiciliği kaybetmeye başlamıştır bile."[9]

7. Bu sıfatın yenilikçiler tarafından ne denli benimsenmiş olduğu şaşırtıcıdır. Örneğin önemli kararların bilgisayar şebekesi aracılığıyla tüm teşkilatlar tarafından "interaktif" olarak alınacağını söylüyorlar. AK Parti Programı'nda da "İnteraktif siyaseti hayata geçireceğiz" şeklinde açık bir taahhüt var. Bunun olup olmayacağını ve nelerin eklenip, nelerin çıkarılacağını yaşayıp göreceğiz.

8. Ahmet Çiğdem, "Yerlilik Üzerine Tezler", *Taşra Epiği, "Türk" İdeolojileri ve İslamcılık* içinde, Birikim, Temmuz 2001, İstanbul. S. 71.

9. *Agm*, s. 65-66.

Galiba Çiğdem'in değindiği "sahicilik" konusu Erdoğan ile Hatemi arasındaki en önemli farklardan birisi. Belki buna, çok ilintili olan "samimiyet"i de eklemek doğru olacaktır. Muhammed Hatemi, 2001 Haziran ayındaki seçimlerden önce 15-16 yaşlarındaki binlerce yeni seçmene "Asıl olan sizlersiniz," diye hitap etti. Zaten ikinci kez cumhurbaşkanı adayı olmamak için epey de direnmişti. Siyaseti istemeye istemeye yaptığına İran toplumunu her geçen gün daha fazla ikna eden Hatemi'nin karizması da buna paralel olarak artıyor. İranlıların çoğu, cumhurbaşkanlarını "sahiden ve samimi olarak kendileri için çırpınan" biri olarak görüyorlar – bu sahicilik ve samimiyet olgusu bizde de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, bir ölçüde Sadettin Tantan[10], bütün kara çalmalara ve deneyimsizliğine rağmen Kemal Derviş, bütün başarısızlıklarına rağmen Erdal İnönü ve Recai Kutan, Karaoğlan yıllarındaki Bülent Ecevit ile Deniz Gezmiş, Mahir Çayan gibi devrimci önderlerde karşımıza çıkıyor.

Tayyip Erdoğan ise çekirdekten siyasetçi ve bununla gurur duyuyor. O kendini halka neredeyse bir "lütuf" olarak sunuyor. Bu bakımdan onu daha çok Necmettin Erbakan'a, Süleyman Demirel'e, Alpaslan Türkeş'e, Tansu Çiller'e, Mesut Yılmaz'a, Deniz Baykal'a, Mehmet Ağar'a benzetmek yanlış olmayacaktır. Örneğin Erdoğan, uzun bir süre, halkın sorunlarından kurtulmasının kendi siyasi yasağının kalkmasına bağlı olduğunu söyledi. Yasağı kalktıktan sonra da, bir an önce parti kurulmasını isteyenlere "Yok, bu iş aceleye gelmez," dedi.

Yenilikçiler ya kendi aralarında Abant'ta, Gebze'de, Uludağ'da ve benzeri yerlerdeki otellerde program ve tüzük hazırladılar; gelenekçilerle tartıştılar; transfer görüşmeleri yaptılar; köşe yazarlarına konuk oldular ya da birtakım güç odaklarıyla açık veya gizli pazarlıklar yürüttüler. Kuşkusuz arada "halka gitmeyi" de ihmal etmediler. Halbuki bir zamanlar RP'liler de, tıpkı Hatemi'nin şimdi yaptığı gibi, belediyelerdeki "halk meclisleri" gibi uygulamalarla meşruiyeti doğrudan topluma verir, bu sayede geniş bir destek alırlardı. Belki de RP'yi diğer partilerden ayıran en önemli özellik buydu.

10. Yenilikçilere "dürüst, samimi ve kendisi" imajlı Tantan'ın değil de yakın bir zamana kadar sadece Tansu Çiller'e sadakatıyla tanınan Meral Akşener'in katılması ve hemen kurmay heyette yer alması çok anlamlı. Tabii aynı Akşener'in kısa sürede çekip gitmesi ise apayrı anlamlar içeriyor.

Ama ne zamandır halk meclisleri de yapılmıyor.

Kuşkusuz yenilikçiler bize itiraz edecek ve onları "yeni" yapanın tam da bu nokta olduğunu, kendilerinin siyasete "interaktivite" getireceğini söyleyeceklerdir. Fakat her türden teknolojik yeniliğe ayak uydurmak o sahiciliği ne derece yaratabilir?

Hatemi, suratından sahici gülümsemesini eksik etmiyor. Bizimkilerdeyse suratlar genellikle asık. İran'da genç kızlar "I love you Hatemi" diye pankart açıyor. Tayyip Erdoğan, eşi Emine Erdoğan'ın anlattığı "bir görüşte aşk" öyküsünü "Ben kimseye âşık olmadım," diye tekzip etmekten çekinmiyor. Şanar Yurdatapan'dan apardığı "Bu şarkı bitmez," beyitini kendine şiar edinen Erdoğan'ı şarkı söylerken gören var mı? Veya Erdoğan, Hatemi gibi, kendisini bir kafeye davet eden gençlere, eşini kastederek, "Kusura bakmayın, şu anda kız arkadaşım yanımda değil," cevabını verebilecek mi bir gün?[11]

Hatemi'nin en büyük destekçileri gençler, kadınlar ve aydınlar. Çünkü doğrudan onların en temel taleplerine, özgürlük isteklerine sahip çıkıyor. Tayyip Erdoğan ise kadın denilince başörtüsü sorununun çözümsüzlüğüyle felç oluyor. Ülkenin "büyük" sorunları üzerine kafa yormaktan ne kadınlara, ne gençlere ayrı bir önem veriyor. Aydınlarla ilişkileri ise bir-iki danışmanına havale etmiş durumda.

Kaldı ki Hatemi'nin kendisi başlıbaşına bir entelektüel. Kitapları var. Felsefeye ve ilahiyata hakim. Dili de çok iyi kullanıyor. Ayrıca yabancı dil de biliyor ki bütün bunlar Erdoğan'la arasındaki farkları artırıyor.

Nasıl İran Devrimi tüm dünyada ve bu arada Türkiye'de de, İslami hareketleri derinden etkilediyse, şimdi de Hatemi liderliğindeki reform hareketi –"Hatemi hareketi" değil–[12] İslam dünyasının gündemini belirlemeye aday. Nasıl geçmişte Milli Görüş hareketi

11. Bkz. Sami Oğuz (haz.), Nazila Nejad (çev.), *Gülümseyen İslam, Hatemi'nin Ağzından İran'daki Reform Hareketi*, Metis, Haziran 2001, İstanbul, S. Oğuz'un sunuş yazısı. Bizdeki İran ve Şia karşıtlarının bile Hatemi'ye çok fazla laf edememesiyle, yenilikçilerin çoğu dahil, birbiriyle alakasız nice muhafazakârın Erdoğan'a "kayıtsız şartsız" kefil olamamasında sahicilik ve samimiyetin varlığı ya da eksikliği rol oynamıyor mu?

12. Bkz. Sami Oğuz-Ruşen Çakır, *Hatemi'nin İranı*, İletişim, 2000, İstanbul ve Sami Oğuz (haz.), Nazila Nejad (çev.) *Gülümseyen İslam, Hatemi'nin Ağzından İran'daki Reform Hareketi*, Metis, Haziran 2001, İstanbul.

bütün gücüne rağmen, fazla milli ve de yerli, daha önemlisi eninde sonunda Erbakancılık olduğu için etkisiz kalmışsa, post-İslamcı dönemde de yenilikçi hareket ve Tayyip Erdoğan diğer İslam ülkeleri için önemli bir örneklik oluşturabileceğe benzemiyor.

Her ne kadar "Ben hep orta yolu seçmişimdir," dese de Erdoğan'ın siyasi sicilinde bir dizi "kriz tırmandırma" örneği dikkat çekiyor. Erdoğan hep hırçın, sinirli, sözünü esirgemez, kendinden emin bir profille hafızalarda yer etti; kuşkusuz kavgalarının ciddi bir kısmında haklıydı, ama kavgacıydı, uzlaşmaya, hele taviz vermeye pek yatkın değildi. Yani Hatemi'nin yumuşaklığı, arabuluculuğu, alçakgönüllülüğü onun semtine –Kasımpaşa?– pek uğramamıştı. Şimdi hem kendisiyle barışık bir imaj vermeye çalışıyor, hem de Türkiye'deki çatışan kanatları sorunsuz bir şekilde bir arada yaşatmayı vaat ediyor.

Meral Akşener'in yolunu ayırması, Erdoğan ve yenilikçilerin işinin hiç de sanıldığı kadar kolay olmadığını gösterdi. İlk günlerin heyecanıyla birçok iktidarı sarsan yenilikçilerin de sarsılma sırasının gelmesi kaçınılmazdı. Daha Erdoğan'ın yasağının kalktığı netleşmeden yenilikçi-ANAP, diğer bir deyişle, iki ayrı Rizeli, yani Tayyip Erdoğan ve Mesut Yılmaz savaşı iyice kızıştı. *Milliyet*'te peş peşe yayımlanan "Yenilikçi hortum" haberlerinin gerisinde, muhtemelen Anayasa Mahkemesi'nin Erdoğan lehine kararını kestirmiş olan ANAP liderinin olduğu ileri sürüldü.

Bu tür saldırların sadece ANAP'tan değil, DYP ve MHP'den, hatta bir ölçüde DSP'den de gelmesi şaşırtıcı olmayacaktı. Çünkü kimse, nice çabalarla elde etmiş olduğu iktidar nimetlerini, düne kadar sistemin içinde mi, dışında mı oldukları belli olmayan birilerine altın tepsi içinde sunmayacaktı.

Artık iki tür saldırı söz konusuydu: 1) Yenilikçilerin aslında değişmediğini göstermeye yönelik propaganda; 2) Yenilikçilerin aslında hiç de iddia ettikleri gibi "erdemli" olmadığına ilişkin yolsuzluk suçlamaları.

Tabii her geçen gün kan kaybeden ve bütün umutlarını Erbakan'ın siyasi yasağının kalkmasına bağlamış olan Saadet Partililer de boş durmayacaktı. Onlar da muhtemelen Erdoğan ve arkadaşlarının nasıl Yahudi ve Masonların oyununa geldiğini anlatacaklardı.

İşadamlarıyla yenilen yemeklerin haberleri; kendisinin sık sık yurtdışına çıkması ve Batılı diplomatların da onun hakkında sürekli bilgi ve kanaat toplaması Tayyip Erdoğan'ın hem yerli, hem de yabancı güç odaklarının desteğini aldığı söylentilerini de beraberinde getirecekti.

İlk olarak ANAP'lı Bülent Akarcalı'nm ortaya attığı, bazı gazete ve yazarların sıcak tutmaya çalıştığı, en nihayet Rahmi Koç'un iyice popülerleştirdiği "Erdoğan değirmeninin suyu nereden geliyor?" sorusu da aynı söylentileri pekiştirdi. Hatta bizzat yenilikçiler içinde bile Erdoğan'ın iki çocuğunu birden yurtdışında nasıl okutabildiği sorulur oldu.

Ama en büyük darbe Kanal D'de 20 Ağustos 2001 akşamı yayımlanan bir kasetle geldi. 1992 yılında RP İstanbul İl Başkanı

olan Tayyip Erdoğan, Ümraniye ilçe binasının açılışında, bugün kendine çizmeye çalıştığı imajın tam zıddı bir görüntü sergiliyordu. Daha önce 7 Temmuz 1998'te *Hürriyet*'e manşet olan ve takipsizlik kararıyla sonuçlanan konuşmadan önemli bölümler şöyleydi:

• Bizim ordumuz bu ülkenin bağımsızlığını korumak için var. NATO'nun kölesi olmak için değil. Bu ifadeyi kullanacak bir otorite yok bu ülkede. İnşallah bu adil düzen olur. Millet artık aktörleri değil, senaryoyu değiştirmeye talip. Biz bu düzenin koruyucusu olamayız. Bu düzeni değiştirmek her insanın amacı olmalı.

• Bunlar bu ülkeyi bu ifadelerle parçaladılar. Yahu milletin bütünlüğü ilkesi 'Ne Mutlu Türküm diyene' ifadesi ile sağlanır mı? Her kavmin mensubu rahatlıkla milletini söyleme hakkına sahiptir. Ancak benim kavim diğerinden üstündür diyemez, bu ayırımcılıktır, bu yıkımdır. 70 yıldır bu milleti ayakta tutabildiler mi? Tutamadılar. Bak işte millet birbirine girdi. Ben Yüksekova'daki Kürt Ahmet'i benim Müslüman kardeşim olduğu için seviyorum.

• Hem laik hem Müslüman olamaz. Korkunun ecele faydası yok. Televizyonlarda laiklik adına İslam'a saldırıyorlar. Ancak şunu bilmelisiniz ki bunların kurtuluşu da adil düzenden geçiyor. Bunun önünde basın önünde televizyonlar da duramaz, onlar da gelip televizyonlarını bize teslim edecekler.

• 1 Kasım bir dönüm noktasının adıdır. Zafer değil. Zafer böyle yakalanmaz. Şu anda daha henüz bir yoldayız. İnanıyorum ki yeşil ışıklar gözükmüştür. Fakat biliniz ki oraya kadar daha çok işaretler var. Ama inanıyorum ki zafer Allahın lütfuyla er geç bizim olacaktır. Çünkü vahyi ilahi böyledir bunun işaretleri gözüküyor. Biz Cezayir gibi olmayız. Biz hazmettire hazmettire geliyoruz. Allahın izniyle.

• Şu hanım kardeşlerimizin çalışması var ya! Aman Yarabbim! Bunu papatyaların yapması mümkün mü? Değil. Gelinciklerin yapması mümkün mü? Değil. Niye? Onlar, ancak beş yıldızlı otelde demlenirler. Onlar, ancak konken partilerinde demlenirler.

• Ermenistan'a 100 bin ton buğday gönderiyor. Kim? Şu andaki düzen. Manavgat'ta 90 milyon dolar harcamak suretiyle Manavgat suyunu rezerve ediyor. Nereye kullanmak için; İsrail'e. Kıbrıs'ı vermek istiyor. Nereye? Rumlar'a. Bir taraftan da şimdi Avrupa Topluluğu'na girmek için koşturuyor. Onlar bizi Avrupa Topluluğu'na almamayı düşünüyorlar. Eee!... Biz de girmemeyi düşünüyo-

ruz. Avrupa Topluluğu'nun asıl adı Katolik Hıristiyan Devletler Birliği'dir.

• Valilik ben Türküm diyen cenazeye gelsin dedi. Peki ben Lazım Kürdüm diyen ne olacak? Çünkü ben Hakkâri'nin Yüksekovası'ndaki Kürt Ahmet'i benim Müslüman kardeşim olduğu için seviyor ve bağrıma basıyorum. Hâlâ terörü Cudi Dağları'nda arıyorlar. Terörü Kuzey Irak'ta arıyorlar. Terör Meclis'te, Meclis'te yahu! Terör Bakanlar Kurulu'nda. Orada işi halledin. Değerli kardeşlerim maşa varken, ateşi biz tutmayacağız. Dolayısıyla bu hukuku hazırlayanlar, inşallah bu düzenin kaldırılışının da maşası olurlar. İnşallah. Evet maşası olacaklar. Bak beşer kendi putunu kendi yapar, kendi diker, kendi tapar, ondan sonra da kendi yıkar.

• Bir buçuk milyarlık İslam âlemi Müslüman Türk milletinin ayağa kalkmasını bekliyor. Kalkacağız. Şu anda işte onun ışıkları göründü. Allah'ın izniyle. Bu kıyam başlayacak. Koşmaya mecbursun. Çalışmaya mecbursun. Eğer çileyi çekmezsen gelmez. Eğer çocuklarınız, eğer mallarınız, eğer zevceleriniz sizi bu davadan gayretten alıkoyuyorsa bu zaferi beklemeyin değerli kardeşlerim. Bunu aşmaya mecbursun. Bunu aştığımız gün zaferin ışıkları bize yakın olacaktır. Ve o zaman hak nurunu tamamlayacaktır.

• Tutturmuşlar laiklik elden gidiyor, laiklik elden gidiyor. Yahu, bu millet istedikten sonra tabii elden gidecek yahu! Sen bunun önüne geçemezsin ki. Yani zorla bu milletin elinde tutmaya gücün yetmez. Millete rağmen bu yürümez zaten. Sonra nedir bu laiklik Allah aşkına. Bir tarif edin diyorsun, tarif etmiyor. Bugün her kavramın lügatta bir tarifi vardır. Ama çıkıyor içişleri bakanı devlet dine karışır. Eee!... Gerisini niye, söylemiyorsun. Din de devlete karışır niye demiyor.

• Bu ülkenin yüzde 99'u Müslüman. Hem laik, hem Müslüman olunmaz. Ya Müslüman olacaksın, ya laik. İkisi bir arada olduğu zaman adeta ters mıknatıslanma yapar. Mümkün değil, ikisinin bir arada olması. Durum böyle olunca ben Müslümanım diyenin tekrar yanına gelip bir de aynı zamanda da laikim demesi mümkün değil. Niye? Çünkü Müslümanın yaratıcısı olan Allah kesin hakimiyet sahibidir. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Bak yalan koskoca bir yalan.

• Kaptıkaçtı mı Maldıkaçtı mı o işte 1985 yılında Marmara Oteli'nde Anayasa'yı konuşuyoruz. Eski Maliye Bakanı Vural Arıkan,

o da kafası tam böyle zil zurna sarhoş ayakta duramıyor, o da akıl veriyor. 'Korkarım aynı masada hazırladınız bu Anayasayı' dedim. Adamlar ayık kafayla hazırlayamıyor bunu. Daha üç senede delik deşik bu da. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Bak. Burada işi iyi düşünün. Sandığa giderken milletindir. Ama maddede ve manada egemenlik kayıtsız şartsız Allahındır.

Tayyip Erdoğan, söz konusu konuşma hakkında hemen *Akşam* gazetesi yazarı Savaş Ay'a açıklama yaptı ve o konuşmayı günün şartları içinde, üyesi bulunduğu partinin söylemleri ve disiplini gereği gerçekleştirdiğini ifade etti. Laiklik hakkındaki sözlerini "Bazıları laikliği bir din gibi algılıyor. Eğer laiklik din olursa aynı anda Müslüman olunamaz. Yani iki dine mensup olamaz bir insan. Laiklik bir sistemdir asıl itibarıyla ve fertlerin değil, devletin laikliği söz konusudur. Dine mensup oluş ise ferdi bir tasarruftur. O manada söyledim," diye gerekçelendirdi.

Erdoğan sözlerini şöyle sürdürdü: "Yenilikten kastım fikirlerimi bu anlamda geliştirmek, yenilemek ve kitlelerin karşısına böyle çıkmaktır. Şimdi yepyeni, yenilikçi söylemle ortaya çıkan bir partinin başkanıyım. Birçok konuda fikirlerimi değiştirdim. Ben artık yeni Tayyip'im, O Tayyip değilim." Erdoğan'ın İslami terminolojide "başkaldırı, ayaklanma" anlamına gelen "kıyam" sözcüğü hakkında "Kıyam, namazda ayağa kalkmak demektir. Bunu ancak, kötü niyete çekmek isteyenler başka türlü değerlendirir,"[1] demesi özellikle dikkati çekti.

Başsavcı'dan Başvuru

Daha kaset tartışmaları yeni başlamışken Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu, Tayyip Erdoğan'ın AK Parti genel başkanlık görev ve yetkilerinin kullanılmasının tedbiren önlenmesi ve hatta üyelikten çıkarılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Kanadoğlu, partinin başörtülü altı kurucu üyesinin de üyeliğinin düşürülmesini talep etti. Kanadoğlu'nun büyük bir hızla, AK Parti'nin kurulmasının üzerinden bir hafta geçtikten sonra bu başvuruyu yapması, daha önce yaygın olan "Erdoğan sistemden icazetli" kanısının yerle bir olmasına neden oldu.

1. *Akşam*, 21 Ağustos 2001.

Zaten Erdoğan da hukuki durumunu netleştirmek için Hüseyin-Kezban Hatemi çiftine danışmış, Hatemiler de kendisinin yasalara göre parti başkanı ve milletvekili olamayacağını söyleyerek, daha baştan kenara çekilmesini öğütlemişlerdi. Anlaşılan Erdoğan şansını zorlamak istemişti.

Kanadoğlu'nun başvurusu, konuşma kasetinin etkisini kırmadı, aksine güçlendirdi. Çünkü kaset, Erdoğan'a bir türlü güvenmeyen, güvenemeyen, belki de güvenmek istemeyen kesimlere çok önemli bir koz, bir bahane sundu; Başsavcı'nın başvurusuysa onlara kaygılarında haklı olduklarını düşündürdü.

Ona sempati duyan kesimler ise, kasetle birlikte "Bu adamı yiyecekler" diye düşünmeye başlamıştı, ama Erdoğan'a yönelik engellerin sınırlarını kestiremiyorlardı. Hem kaset, hem Kanadoğlu'nun başvurusu 28 Şubat sürecinin sürmekte olduğunu ve Erdoğan ile arkadaşlarının buna karşı yeterince donanımlı ve güçlü olmadıklarını gösterdi.

Halka Açık Basın Toplantısı

Bütün bunların sonucunda, değiştiği konusunda kamuoyunu ikna etmesi için kendisine baskı yapılan AK Parti Genel Başkanı Tayyip Erdoğan daha fazla direnemedi ve 23 Ağustos 2001'de İstanbul Kalyon Oteli'nde bir basın toplantısı düzenledi. Aslında yapılana "basın toplantısı" demek doğru olmayacaktır. Salonda gazetecilerden çok AK Parti taraftarları vardı; Erdoğan bütün olup bitenlerden esas olarak medyayı sorumlu tuttu; taraftarları kendisini olur olmaz alkışlayıp gazetecilere kötü kötü baktı; Erdoğan çok az soru kabul etti, onları da cevaplamadı, hatta soruları soran muhabirlerle dalga geçti ve tabii ki toplantının hemen ardından bir köşe yazarını odasında özel olarak kabul etti.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC), konuyla ilgili yazılı bir açıklama yaptı: "Erdoğan'ın kimi cümleleri sonrasında parti yandaşlarının yaptıkları tezahürat ve yöneltilen sorularla ilgili küçümseyici tepkiler nedeniyle toplantı bir 'basın toplantısı' olmaktan çıktı. Daha önce kimi genel başkanların aynı yöntemi uygulaması eleştirilmiş ve olumlu sonuç alınmıştı. Dileriz bu yöntem, AK Parti tarafından da ilk ve son kez uygulanmış olsun." Benzer bir kınama Basın Konseyi'nden de geldi ve böyle bir durumda gazetecile-

rin salonu terk etmeleri önerildi.

AK Parti Genel Sekreteri Ertuğrul Yalçınbayır da "Bazı partililerin heyecanlarının dizginlenmesi bizim görevimiz. Toplantıya katılan partililerin o şekilde tavırları doğru değildi. Daha nezih basın toplantıları yapmalıyız," derken Erdoğan "Oraya gelenler partinin kayıtlı üyesi filan değil. Daha henüz parti örgütü diye bir şey yok. Dolayısıyla basın toplantısına gelen halktır. Halktan ürkmeyin,"[2] sözleriyle geri adım atmadı.

Kürsüdeki Erdoğan, RP İstanbul İl Başkanı olduğu günleri hatırlattı: Sinirli, kendine aşırı güvenli ve söz oyunlarını haddinden fazla önemseyen, ama usta olduğu tartışılmaz bir hatip. Konuştuğumuz birçok AK Parti yetkilisi kaset yayınının kendi işlerine yaradığını söyledi. Hatta bunlardan birine "O zaman yeni kasetler sürün piyasaya" dediğimizde, "Bunu bizim sızdırmadığımız ne malum" cevabını aldık. Ne var ki toplantının planlanandan iki gün önceye alınması ve Erdoğan'ın konuşma metni, AK Parti'nin olayı çok ciddiye aldığını gösteriyordu. İşte Erdoğan'ın konuşması:

"Bugün ülkemizin derin bir siyasi, ekonomik ve sosyal kriz içinde olduğu hepimizin malumudur. AK Parti işte böyle bir ortamda, başta yoksulluğa, işsizliğe, yolsuzluğa son vermek üzere, bütün sorunları çözmek kararlığıyla kurulmuştur. Partimiz bu sorunların çözümünde, uzlaşma, hoşgörü ve diyaloğu esas alarak, toplumsal barışı her alanda gerçekleştirmek azmindedir. Halkımız da, kavga ve çatışmaların ülkemizi nasıl darboğazlara sürüklediğinin bilincindedir.

Bizlere gösterilen büyük teveccüh, uzlaşma ve her zeminde diyalog mesajımızın içtenlikle benimsendiğinin açık bir göstergesidir. Biz de toplumun her kesiminden siyasi hareketimize gösterilen bu ilgi ve sevgiye layık olmak için, her zaman olduğu gibi kararlılık içinde yürüttüğümüz çalışmalarımıza devam etmekteyiz.

Aziz milletim, 14 Ağustos 2001 tarihinde ülkemizin temel ihtiyaçlarını gözetilerek kurulmuş bir sivil toplum örgütü olan AK Parti'nin ilk temel ilkesi, insan onuruna saygıyı esas alan hukuk devleti ilkesidir. AK Parti milletimizin büyük tarihi yürüyüşünün en önemli kazanımlarından birinin Cumhuriyetimiz olduğuna inanan kadroların kurduğu bir partidir.

2. *Radikal*, 25 Ağustos 2001.

Bu kadro, egemenliğin kayıtsız şartsız milletimize ait olduğunu, siyasal meşruiyetin yegâne yolunun halk iradesinden geçtiğini, insan haklarını, demokrasiyi, laikliği ve hukukun üstünlüğünü, devletin ve toplumun temel dayanakları olarak kabul etmektedir.

Anayasamızda ve ülkemizin de taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de yer alan bu ilkeleri gerek parti tüzüğüne, gerekse parti programına yazarak halkımızın karşısına çıkan AK Parti'ye ve genel başkanı olarak şahsıma karşı bir süreden beri haksız bir tartışma başlatılmıştır. Toplumun doğru bilgilendirilmesi ve bazı hususların açıklık kazanması bakımından bu basın toplantısının yapılması zorunluluğu doğmuştur.

Öncelikle belirtmek istiyorum ki, AK Parti'nin kuruluşundan önceki dönemde de siyasi haklarımı kullanmam konusunda bazı tartışmalar mevcuttu. Biz bu konuda öncelikle konunun uzmanı hukukçularla enine boyuna tartıştık. Hukukçular; Yüksek Seçim Kurulu, Yargıtay ve Danıştay'ın kararları ile cezaların ertelenmesine ilişkin kanunlardaki düzenlemelerin şahsımla ilgili herhangi bir hak kısıtlamasının bulunmadığını ortaya koyduğunu ifade ettiler.

Ayrıca bu sorun benimle aynı durumda olan sayın Hasan Celal Güzel'le ilgi olarak Anayasa Mahkemesi'nin gündemindeydi. Biz durumun berraklık kazanması için Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararını, hukukun üstünlüğüne duyduğumuz bir saygının gereği olarak ve birtakım spekülasyonların önüne geçmek için bekledik. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin sayın Hasan Celal Güzel hakkında verdiği karar ile, erteleme yasasından yararlananların siyasi hak yoksunluğunun bulunmadığı, hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde açıklığa kavuşmuştur.

İşte, gerek cezaların ertelenmesine ilişkin yasal düzenlemelerin, gerekse yüksek yargı organlarının kararlarının doğurduğu hukuksal güvenliğin ışığında AK Parti'nin kurucusu oldum ve genel başkanı seçildim. Bu açık hukuksal duruma rağmen, Sayın Yargıtay Başsavcısı bir başvuruda bulunmuş olup, bu konuda nihai kararı Anayasa Mahkemesi verecektir. Sayın Başsavcı yasal yetkisini kullanmıştır, bu konuda daha fazla söz söylemeyi gerekli görmüyorum. Ayrıca yargılama sürecine girmiş olan bu konuda herhangi bir yorumda bulunmak hukuken de doğru değildir.

Siyasi parti kurmak anayasamızda güvence altına alınmış temel siyasi haklardan biridir. Temel hakların sınırlanmasının ise ancak ya-

sayla olacağı yine anayasanın emredici hükmüdür. Bu açıdan bir partinin kuruluşunda kimlerin kurucu olamayacağı Siyasi Partiler Kanunu'nda açıkça sayılmış olup, bu sayılanlar arasında belirli bir kıyafet zorunluluğu öngörülmemiştir

Siyasi partiler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi, esas itibarıyla sivil toplum kuruluşu olduğundan, kanunda kıyafetle ilgili bir düzenlemenin bulunmaması da doğaldır. Biz de kanundaki bu hükümlerin ışığında ve kadın erkek eşitliği anlayışımızın gereği olarak mümkün olabildiğince çok sayıda kadın kurucuya partimizde yer vererek, ülkemizde bir ilki daha gerçekleştirdik.

Kadınlarımızın siyasete daha aktif katılımının, ülkemizdeki siyaset yapma tarzının yenilenmesine ciddi bir katkı yapacağına ve kalite getireceğine inanıyoruz. Bu nedenle kadınlarımızın partimizin her kademesinde daha çok yer almasını arzu ediyoruz. Bu anlayışın dışında hiçbir hassasiyet, kadınların partimizde kurucu olmasının ölçüsü olarak kullanılmamıştır. Partimize kurucu olan kadın üyelerimizin seçiminde yaşam tarzı tercihlerini ya da kılık-kıyafetlerini değil, siyasete katkı yapabilme konumunda olmalarını dikkate aldık sadece.

Partimiz, değişik yaşam tercihlerine sahip yurttaşlarımızı kurucu yaparak, uzlaşma ve diyalog kavramına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bunun Türkiye için her zaman bir kazanım olduğuna inanıyoruz.

Öte yandan kamuoyunda basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasının bir örneği olacak biçimde yayımlanan bazı kasetler dolayısıyla, şahsım ve partimiz hakkında başlatılan tartışmaya da açıklık getirmek istiyorum. Öncelikle belirtmeliyim ki, televizyonlarda yayımlanan kasetteki konuşmamla ilgili bazı yanlış ve eksik bilgiler verilmektedir.

Sözgelimi bu konuşma 1994 yılında değil 1992 yılında yapılmıştır. Ayrıca bu konuşma 7 Temmuz 1998 yılında Hürriyet gazetesinde gündeme getirilmiş ve bunun üzerine İstanbul DGM Başsavcılığınca başlatılan soruşturma takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır. Bu takipsizlik kararından sonra ayrıca, konferanslarda yapılan konuşmalarla ilgili olarak bir cezalandırmaya gidilemeyeceğine ve dava açılamayacağına ilişkin 4454 sayılı kanun 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna ve takipsizlik kararına rağmen aynı konuda soruşturma başlatılmasının ardındaki niyetleri kamuoyunun takdirlerine sunuyorum.

Bu noktada bir hususu daha hatırlatmak isterim. Türk siyasal hayatında epey zamandan beri, birtakım kasetler yoluyla çirkin bir siya-

set yapılmasına tanık olmaktayız. Bizimle ilgili kaseti gündeme getirenler hukuki bir sonuç alınamayacağını bilmektedirler. Ama buna rağmen maksatlı bir siyasi projenin aracısı olarak, belli zaman dilimlerinde ortaya çıkmaktadırlar.

Yayımlanan kasetler dolayısıyla, geçmişte söylediğimiz bazı sözler öne sürülerek bugünkü siyasi çalışmalarımız engellenmek istenmektedir. Doğrusu, milletimizin umudu haline gelmiş AK Parti'nin daha kurulmadan başlayan büyüme süreci karşısında bu tip taciz atışlarını bekliyorduk. Ama itiraf etmeliyiz ki, bu kadar aceleci davranılması bizim için de sürpriz oldu. Daha yeni kurulmuş bir partiye, henüz hiçbir davranışını gözlemlemeden, böylesi bir kampanya eşliğinde medya tacizine başlayan odakların ne yapmaya çalıştığını milletimiz çok iyi bilmektedir. Demek ki partimiz bizim tahminlerimizin ötesinde bir gelişme sürecine girmiş bulunuyor, aksi halde daha önce 7 Temmuz 1998 tarihinde Hürriyet gazetesinde zaten gündeme getirilmiş olan bir kasetin yeniden gündeme getirilmesinin ne anlamı olabilir?

Bunun tek anlamı var: siyasette haksız rekabet ortamı yaratmak ve bundan menfaat temin etmek. Oysa AK Parti yarışmacı bir partidir. Ekonomide olduğu gibi, siyasette de rekabetten yanadır.

Ancak AK Parti, haksız rekabetin her türlüsüne karşıdır. Türkiye'de haksız rekabet, en az ekonomi kadar, siyasette de yaşanmaktadır. Haksız rekabet, başta bir türlü değiştirilemeyen anayasadan, mevzuattan, uygulamalardan ve özellikle bazı basın organlarının yayımlarından kaynaklanmaktadır. İşte bu tür yayımlar siyasi alanda tesis edilmeye çalışılan haksız rekabet ortamını inşa faaliyetinden başka bir şey değildir. Bu faaliyetler; siyasette üretimi, verimliliği, etkinliği ve kaliteyi olumsuz etkilemektedir.

Siyasette kaliteyi yakalamak; ancak, özgür bir ortam oluşturmak ve demokrasiyi daha ileri götürmekle mümkündür. Bu nedenle, partimize karşı basın organları vasıtasıyla yaratılmak istenen haksız rekabet ortamını, siyasette kalite istemeyen ve nitelikli siyasetten korkan çevrelerin bir faaliyeti olarak görüyoruz.

Şu anda gündemde olan kasetleri yayımlayanlar, yayımlarının hemen ardından soruyorlar; 'Değiştiniz mi, değiştinizse ne kadar değiştiniz?' Burada milletimin huzurunda açıkça ifade etmek istiyorum ki; hayatın öğrettiklerinin gerektirdiği bir gelişimin neticesi olarak, ben de birçok insan gibi kendimi değişime açık tutuyorum ve değişmeyi bir erdem sayıyorum.

Fakat herkes bilmelidir ki, değişimden kastedilen; birtakım oligarşik güç odaklarının taleplerine uygun hale gelmekse, böyle bir değişim bizim yanımıza kesinlikle uğramayacaktır. Ait olduğumuz medeniyet ve tarih havzasının değerlerini taşımaktan her zaman olduğu gibi bugün de gurur duyuyoruz. Bu değerler bizim onurumuzdur.

Siyasete getirmek istediğimiz ahlak değerlerinde ve temel ilkelerimizde kesinlikle bir değişim söz konusu değildir. Bunları parti programımızda ve tüzüğümüzde açıkça belirttik zaten. Fakat hayat değişiyor, zaman akıyor ve buna bağlı olarak dünyayı algılama biçimimiz ve olayları yorumlama tarzımız tabii ki değişikliklere uğruyor.

Bu manada açıkça bir kez daha vurgulayarak diyorum ki, tecrübelerinden ders çıkarma erdemine sahip insanlar gibi ben de değişmeyi büyük bir erdem sayıyorum ve bu anlamda değişime açık olmayı ömrümün son nefesine kadar sürdürmeyi diliyorum.

Fakat bize 'Değiştiniz mi?' diye soranların, değişimden anladıklarının tam olarak bu olduğu yolunda kuşkularım var. Hatta bu soruları soran kimilerinin değişimi değil, yıllar öncesinde çakılıp kalmayı arzu ettiklerini görüyorum.

Birileri, adeta siyasi hareketimize 'vize' verme hakkını kendilerinde görerek bize değişip değişmediğimizi soruyorlar. Açıkça ifade ediyoruz ki; AK Parti mensupları olarak anayasamız ve seçmenlerin teveccühü dışında hiçbir makamdan 'vize' alınması gerektiğine inanmıyoruz. Partimiz anayasamızın sınırları içinde ürettiği siyasi çözüm önerileriyle milletimizin huzuruna çıkmanın dışında hiçbir akreditasyon ya da icazet arayışında değildir ve olmayacaktır.

Peki geçmişte yaptığımız konuşmalarımıza bugün nasıl bakıyoruz? Bu soruya cevap verirken, milletimize her zaman ve her zeminde hesap verme kaygısı dışında hiçbir kaygıya sahip olmadığımızı bütün samimiyetimle belirtmek isterim. Geçmişimiz, hatasıyla sevabıyla bizim geçmişimizdir. Dünkü söylediklerimizde kimi doğru unsurlar olduğu gibi, bugün yanlış bulduğumuz kanaatler de vardır.

Fakat kesin olan şudur ki; dün ve bugün ne söylüyorsak, bunu, milletimiz karşısında tam bir dürüstlükle söyledik. Milletimizin huzurunda her zaman en samimi, en şeffaf ve en açık halimizle olmaya özen gösterdik. Geçmişte yaptığımız konuşmalar; dünyada uzun yıllar hüküm sürmüş olan soğuk savaş şartlarına bağlı olarak şekillenmiş bir siyaset anlayışının etkisi altındaydı. Soğuk savaş şartlarında, iki kutuplu bir dünya düzeninde, bütün siyasi ortamları etkilemiş olan

'kutuplaşmacı siyaset' anlayışı, ulusal ve yerel siyasetleri de etkilemişti. Bizim o günkü siyasi üslubumuz da doğal olarak bu kutuplaşmanın etkisi altında biçimlenmiştir. O dönemin şartlarında, siyasi tartışmalar rasyonel zeminlerde gerçekleşmekten çok, siyasal retoriğin etkisi altında gerçekleşmekteydi.

Bizim o dönemde yaptığımız konuşmalardan, bugün hangisini savunduğumuz, hangisini reddettiğimiz zaten parti programımızda açıkça görülmektedir. Bu nedenle, ortaya çıkan ve bundan sonra da çıkacak olan malum kasetlerdeki tartışma noktalarını tek tek değerlendirmeyeceğim.

Fakat şu bilinmelidir ki, sizlere sunduğumuz parti programı masa başında hazırlanıp sizlere sunulmuş bir metin değildir. Parti programımız; benim ve arkadaşlarımın, siyasi hayatlarımızın bir muhasebesinin neticesidir. Bizler, geçmiş siyaset anlayışımızla, bugünkü dünya koşulları arasında yaptığımız derin mukayeselerin ve bunlardan kaynaklanan sancılı tartışmaların neticesi olarak vardığımız siyaset anlayışını; sizlerle, programımız ve tüzüğümüz vasıtasıyla paylaşıyoruz.

Soğuk savaş döneminin kalıntısı olan siyaset anlayışının ülkemize bir katkısı olacağını düşünseydik, yepyeni bir siyaset anlayışına yönelmez ve mevcut partilerden birinde siyasi hayatımıza devam etmeyi daha elverişli bulurduk. Fakat biz zor olanı seçtik. Milletimiz karşısındaki derin sorumluluk duygumuzun gereği olarak, geçmişimizden bugüne sancılı tartışmalarla geldik. Bu sancılı süreç, tek tek hepimizin kişisel hikâyelerinde derin izler bıraktığı gibi, siyasi yürüyüşümüzün haritasını da şekillendirmiştir.

Artık kutuplaşmaya ya da çatışmaya dayanan siyaset anlayışının ülkemize bir şey getirmeyeceğine inanıyoruz. Zaten o siyaset anlayışını belirleyen dünya konjonktürü de geçmişte kalmıştır. Bugün yeni bir siyaset anlayışını siyasi hayatımıza kazandırmaya çalışıyoruz. Kolektif bir siyasi akla dayanan, parti çıkarları adına uzlaşma zeminlerinin zedelenmesine göz yummayan ve ülkede uzlaşma ortamının tesis edilmesi ile ülke kalkınması arasındaki bağlantıları doğru kuran bir siyaset anlayışı, AK Parti ile gün yüzüne çıkmıştır.

Demokrasi, vatanımızın bölünmez bütünlüğü ve cumhuriyetimizin temel nitelikleri, üzerlerinde asla pazarlık kabul edemeyeceğimiz hususlardır. Bunlar dışındaki konularda, tartışma ortamının uzlaşma arayışı temelinde gerçekleşmesini arzu ediyoruz. AK Parti kendi varlık sebebini bu hususlara dayandırmaktadır ve üzerimize yönelen taciz

ne denli rahatsız edici olursa olsun, bu yolda ilerlemeye kararlıdır.

Değinmek istediğim bir başka husus da şudur: Bizlere sık sık laiklik meselesinde polemik konusu olacak tarzda sorular sorulmaktadır. Bu soruların hepsine en açık cevapları parti programımızda verdik. Laikliği, demokrasinin teminatı olarak görüyoruz. Din ve vicdan hürriyetini en iyi şekilde koruması gereken ilke de laiklik ilkesidir. Bu bakımdan din istismarına karşı olduğumuzu söylediğimiz gibi, laikliğin din düşmanlığı şeklinde yanlış yorumlanarak örselenmesine de karşı olduğumuzu programımızda belirttik. AK Parti'ye göre laiklik, her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerini, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarını; ancak inançsız insanların da hayatlarını bu doğrultuda tanzim etmelerini sağlayan bir ilkedir. Bu bakımdan laiklik, özgürlük ve toplumsal barış ilkesidir. AK Parti ve genel başkan olarak şahsım, laiklik konusunda kendimizi bu çerçeve ile bağlı sayıyoruz.

Şimdi bir noktaya çok dikkat etmenizi istiyorum. İnanıyorum ki, Aziz milletimiz bu söylediklerimi ta yüreğinde hissederek anlayacaktır. Bakınız, şu anda ben on yıl önceki bir konuşmamla ilgili açıklamalar yaparken, binlerce insanımız işsiz kalıyor.

Türkiye'nin ekonomik problemleri 'dramatik' bir haldeyken, kaset arşivlerinden Türkiye'nin sorunlarına çözüm üretileceğini zannedenler var. Dolar 1,5 milyon TL oldu, ama maalesef Türkiyemiz, insanların kafasının arkasında ne olduğunu araştırmakla vakit tüketiyor... Depremin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen, oralardaki insanlarımızı hâlâ perişanlık içinde yaşatıyoruz, ama bunları konuşmak yerine geçmiş dönemleri kurcalamaya harcanıyor ülkemizin enerjisi... Yolsuzluk ekonomisi almış başını yürümüş, habis bir ur gibi devletimizi sarmış olan yolsuzluklara karşı mücadelede ciddi bir mesafe alınabilmiş değil, ama bunları konuşturmamak için siyaset kurumunun başına suni gündemler sarılıyor.

Şimdi soruyorum herkese; bu sorunlar ve bunların çözümlerini konuşmak mı önemli, yoksa benim on yıl önce yaptığım bir konuşmayı ısıtıp ısıtıp yeniden gündeme getirmek mi? Eğer Türkiye, şu anda bize yapılan haksız iddialarla zaman kaybetme lüksüne sahipse, buyu-

run günler boyunca konuşalım bunları. Fakat bu yol çıkmaz bir yoldur. Bu yol vatanseverlik yolu değildir.

Millet ağır yükler altında inlerken, bu yükleri kaldırmakla görevli olanların sorumluluklarını yerine getirmemelerini örtbas edecek bir şekilde ve asıl gündemi örtmek niyeti ile kaset kampanyaları başlatmanın artık Türkiye'yi hiçbir yere götürmeyeceği kesindir.

Buradan herkese sesleniyorum ve diyorum ki: Geçmişe takılıp kalmayalım, bugünü ve geleceği konuşalım. Ülkemizi geçmişin labirentlerine çekecek tartışmaların, çocuklarımızın geleceğinden çaldığını bir an bile olsun aklımızdan çıkarmayalım. Artık geleceğe bakmak zorundayız. Bugünü doğru okumaya ve geleceği en iyi şekilde projelendirmeye mecburuz. Kısır siyasi tartışmalara girerek, bu aziz milletin daha çok eziyet çekmesine biz müsaade etmeyeceğiz. Bunu herkes bilsin!..

Şu anda partimizin tek hedefi, bu büyük milleti, layık olduğu yaşam standartlarına kavuşturabilmektir. Bunun için kaybedecek bir saniyemiz bile yok. Ve bizim yapacak çok işimiz var."

Konuşma metninden de görüleceği gibi Erdoğan, kendisinde nelerin değişip nelerin değişmediği konusunda açık ve net bilgiler vermedi. Laikliği demokrasinin teminatı olarak gördüklerini söyledi, ne var ki "Din istismarına karşı olduğumuzu söylediğimiz gibi, laikliğin din düşmanlığı şeklinde yanlış yorumlanarak örselenmesine de karşıyız" diyerek yeni bir muğlaklığa sebep oldu. Hakkındaki tartışmaları "suni gündem" diye tanımlayarak Refahyol hükümeti başbakanı Necmettin Erbakan'ı hatırlattı. Ondan farklı olarak "bir kısım medya" yerine "bazı basın organları" dedi.

Peki değişen neydi? Yenilikçi hareket RP'de ilk ortaya çıktığında üslupta daha modern, özde ise daha İslamcıydı. Kitap boyunca göstermeye çalıştığımız gibi süreç içinde İslamcılığı da büyük ölçüde terk ettiler ya da etmek ve demokrasiyi savunmak zorunda kaldılar. Ama Erdoğan'ın "halka açık basın toplantısı" AK Parti'nin bir üslup sorunu olduğunu, diğer bir deyişle yenilikçilerin yenileşmeye ihtiyacı olduğunu ortaya koydu. Erdoğan, sevenlerini tatmin etmeye, onların bozulan moralini düzeltmeye yönelik bir konuşma yapmış, ama kendisi hakkında şüpheleri olan kesimlere yönelik açık, net ve ikna edici şeyler söylememişti. Sonuçta Erdoğan'ın "Kasımpaşalı tavizsiz İslamcı" mı kaldığı, "globalist bir muhafazakâr"a mı dönüştüğü öğrenilemedi.

Sisteme Yeniden Meydan Okuma

Yenilikçi hareket ne zamandır yerli ve uluslararası sistemle barış yapmanın derdindeydi. Bütün muğlaklığına ve içerdiği çelişkilere rağmen Erdoğan'ın konuşmasının en dikkat çekici yönü ise, hiç kuşkusuz "oligarşi"ye kafa tutması, kimseden vize almayacaklarının altını çizmesiydi.

Bir diğer şaşırtıcı olan husus, yıllarca Türk solunu "medeniyetten nasibini almamışlar" olarak niteleyip aşağılamaya kalkışan Erdoğan'ın en sıkışık anında, Mahir Çayan ve THKP-C geleneğinin en temel kavramı olan "oligarşi"ye sarılmış olmasıydı. Bu yönüyle, yine yıllarca Türk solunu küçümsemiş olan PKK lideri Abdullah

Öcalan'ın İmralı'da "oligarşik cumhuriyete karşı demokratik cumhuriyet" demeye başlamasını çağrıştırıyordu.

Belirttiğimiz gibi Erdoğan ve arkadaşlarının derdi egemen sistemle kavga etmek değil, ona eklemlenmekti. Dolayısıyla böylesi çıkışlar bu entegrasyonu engellemese bile zorlaştırıp geciktirebilirdi. Tabii bu noktada, öncelikle Erdoğan'ın konuşmasında ne denli samimi olduğunu sorgulamak gerekiyordu.

AK Parti lideri "Oligarşik güç odaklarından neyi kastediyorsunuz?" sorusunu soran gazeteciye, "Bunu bilmiyorsanız niye gazetecilik yapıyorsunuz?" diye aşağılayıcı bir karşılık verirken pek de samimi değildi. Bir kere, "oligarşi" lafı öyle herkesin bildiği bir laf değildi. Kaldı ki Erdoğan'ın da yakın zamana kadar bunun anlamını bildiği şüpheliydi; en azından onun "oligarşi" dediği ilk kez duyuluyordu.

Erdoğan'ın, yakın zamanda kendisine en açık saldırıları yapan köşe yazarı ve Kanal D yöneticisi Tuncay Özkan'a uçakta gösterdiği nezaketi bu genç bayan gazeteciye göstermemesinde, samimiyetsizliğin dışında maçoluğunun da etkisi olduğu söylenebilirdi, fakat daha önemlisi, açık bir cevap vermemekle, oligarşi diye tarif ettiği egemen güçlere karşı ürkekliğini yansıtmasıydı.

Emperyalizmsiz Oligarşi

Oligarşi tespiti hep "Emperyalizme göbeğinden bağımlı yerli tekelci burjuvazi..." diye başlar. Ama Erdoğan'ın konuşmasında emperyalizmin esamisi okunmadı. Sonuçta Türkiye'de birileri, dünya sisteminden bağımsız olarak, kendi başlarına bir şeyler yapıyormuş gibi bir görüntü ortaya çıktı. Böylece, Batı aleyhtarlığı temelinde yükselen İslami hareketin has bir evladı olan Erdoğan, kendisine saldıranları, yalnızca millete değil –üstü kapalı da olsa– uluslararası sisteme de şikâyet etmiş oldu.

AK Parti lideri kimseden vize, akreditasyon ya da icazet arayışında olmadıklarını söyleyerek meydan okumasını sürdürdü. Halbuki kendisinin, partisini kurmadan önce ABD ve İngiltere başta olmak üzere Batı dünyasında mekik dokuduğu, bir dizi temaslar kurduğu; bununla da yetinmeyip ABD, İngiltere, Almanya başkonsoloslarıyla neredeyse mutad görüşmeler yaptığı biliniyordu. Bilinmeyen buralarda neler konuştuğuydu. Erdoğan'ın öncelikle bu

temasları hakkında toplumu aydınlatması, hiçbir uluslararası odaktan vize almadığı konusunda kamuoyunu ikna etmesi gerekiyordu.

Karmaşık Bir Denklem

Tayyip Erdoğan'ın bir lider adayı olarak ortaya çıktığı andan itibaren genellikle kolay açıklamalar yapıldı. İslamcılar ve Kemalistler elbirliğiyle "takiyye" önermesini kabullendiler. Her iki taraf da Erdoğan'ın iflah olmaz bir İslamcı olduğunu, kendini değişmiş gösterip 28 Şubat'ın, hatta Kemalist devrimlerin rövanşını almak için uzun vadeli bir strateji uyguladığını düşündü. Bu arada, laiklik duyarlığına bile tenezzül etmeyen bazı "Beyaz Türkler", Erdoğan'ı, bütün kötülüklerin anası olarak gördükleri "taşra"nın metropolü ele geçirme hareketinin öncüsü olarak gördü ve alarm zillerini çaldı.[1] Aslında önümüzde sanılandan çok daha karmaşık bir durum var.

Bir yanda öfkeli, ama gerçekçi bir "taşra" var: Yıllar süren gerginlikler ve 28 Şubat sürecinde yaşanan açık yenilgi, başta Milli Görüş hareketinin tabanı olmak üzere muhafazakâr kesimlerde radikalleşmeden çok siyasetten soğuma ve çözülmeye yol açtı. Ne kadar öfkeli olurlarsa olsunlar, içlerinde kavga isteyenlerin sayısı giderek azaldı – onlar da böylesi bir kavgadan galip çıkacaklarına hiç inanmıyorlar.

En temel talebi şu ya da bu tarihsel dönemin rövanşını almak değil, iş sahibi olmak, pahalılıkla baş etmek vs. olan bu kesimler garip bir şekilde, ekonomiden anladığı hayli şüpheli olan Erdoğan'a yöneliyorlar. Onun en fazla öne çıkardıkları özelliği "dürüstlüğü", yani "diğerleri gibi hortumcu olmaması". Bir diğer şaşırtıcı husus, kavgadan bıkmış bu kesimlerin, İslami kesimin en hırçın isimlerinden biri olan Erdoğan'ı umut olarak görmeleri.

1. Bkz. Serdar Turgut: "Türkiye büyük bir tehlikeye adım adım ilerliyor. Ülke tekrar göz göre göre taşralı siyasete teslim ediliyor. Taşra, bütün antidemokratik kimlikleriyle, tavırlarıyla, ufuksuzluğuyla, birikimsizliğiyle iktidara yürüyor. Ve böyle giderse bir şeyler yapılmazsa, alternatif oluşturulmazsa, ilk seçimde de iktidara gelecekler, bu kesin. Taşra tarafından iktidara taşınılacak yenilikçiler adı verilen oluşum, aslında değiştiler mi değişmediler mi tartışmasının dışında. Umurlarında değil kimin ne dediği. Bu tartışma sadece memleketin elit kesimlerini ilgilendiriyor... Onlar da bu arada taşraya konuşuyorlar." (*Hürriyet*, 2 Ağustos 2001.)

Kuşkusuz işin içinde çok daha başka aktör ve faktörler de var. Ama sadece bu ikili, Erdoğan ve onun hayranları arasındaki ilişkinin doğasını kavramak, hem Erdoğan hareketi, hem onun rakipleri, hem üçüncü şahıslar, hem de bizim gibi gözlemci/yorumcular için büyük önem arz ediyor.

Örneğin Erdoğan'ın eski günlerini andıran çıkışlar yapması kendi lehine mi olur aleyhine mi? Medyanın amansız saldırısına maruz kalması durumunda, Erdoğan, 1994 yerel seçimlerinde olduğu gibi bundan kârlı mı çıkar, zararlı mı?

Fare Doğuran AK Parti

Erdoğan'ın çıkışıyla birlikte birçok etkili isim Türkiye'de bir siyasi partinin iktidar olabilmesi için "sadece halk desteğinin yetmediğini" sık sık hatırlatır oldular. Çünkü farklı kamuoyu yoklamalarının da ortaya koyduğu gibi Erdoğan, halk nezdinde çok ciddi bir karizma ve desteğe sahip. Kuşkusuz parti başkanı olamamasının ve/veya milletvekili seçilememesinin kesinleşmesi durumunda AK Parti bundan çok ciddi biçimde, olumsuz olarak etkilenecekti. Ama hiçbir sorun olmaması halinde bile Erdoğan ve hareketinin sistemin olurunu alması şart olacaktı.

Tek taraflı bir barış mümkün değil ve önemli odakların ne düşündüğü tam olarak bilinmiyor. Bu amaçla, en çok da Silahlı Kuvvetler'in tavrını öğrenmek için AK Partililer her türlü yolu, haber kaynağını ve aracıyı kullanıyorlar. Bütün bunları yaparken de ezik ve özür dilemeci bir tavır içine girmemeye özen gösteriyorlar.

Şu ana kadar ortaya çıkan tablo şöyle: AK Parti kurulana kadar hemen hemen her iktidar odağı Erdoğan ve yenilikçileri önemsiyor, onları izliyor ve doğrudan ya da dolaylı bir biçimde onlarla temas içinde olmak istiyordu. Fakat bu ilişkilerin çoğunda, ilk ve en çok adımı yenilikçilerin attığı gözleniyordu.

Çok farklı odaklar tarafından cesaretlendirilmelerine rağmen yenilikçilere açıkça destek veren, onlarla birlikte hareket eden çok kişi ve kurum yoktu. Büyük işadamlarıyla görüşmüş olsalar da finans kaynağı olarak bilinen tek ciddi kuruluş Albayraklar'dı. Her biri kendi kriziyle boğuşan İslamcı holdinglerin zaten çok önemli katkıları olması beklenmiyordu.

İslamcı olmayan kesimler, sevseler de sevmeseler de yenilikçi-

leri, en azından yılların Milli Görüş hareketini bölmüş oldukları için takdir ediyor ve bunu açık açık dile getirmekten de çekinmiyorlardı. Bu da onların İslami hareket içinde bir "Truva atı" gibi algılanmalarına neden olabiliyordu. Zaten yenilikçiler de bazı çevrelerin İslami hareketi "böl, parçala, yönet (veya seyret)" politikalarına alet olmaktan çekiniyorlardı.

İşin temelinde güven sorunu ve yenilikçilerin kendi başlarına bir siyasi hareket oluşturma noktasındaki tecrübesizlikleri yatıyordu. Açık söylemek gerekirse bazıları, hâlâ 27 Mart 1994 gecesi ve sonraki birkaç gün uykularını kaçırmış bir kişiye güvenemiyordu. Bazıları da yenilikçilerin içine düştükleri durumu aynı 27 Mart'ın rövanşını almak için suiistimal etmek istiyordu.

Milli Görüş tabanı, Erdoğan'ın ve yenilikçilerin sistemle iyi ilişki içinde olduğuna kesin bir şekilde ikna olmak isterken, egemen güçler de onun bu tabana ne kadar hakim olduğunu ve İslami kesimi sistem lehine yönlendirip yönlendiremeyeceğini tartışmasız bir şekilde görmek istiyordu.

İslamcılar ve iktidar sahipleri dışında kalan geniş bir çoğunluk ise büyük bir merakla yenilikçilerin ne kadar yeni olduğunu anlamaya çalışıyordu. En çok merak edilen Tayyip Erdoğan'ın yeni bir Turgut Özal olmaya mı çalışacağı, yoksa hocası Erbakan'ı mı taklit edeceğiydi. Diğer bir deyişle "light" ama "daha tehlikeli" bir RP/FP mi çıkacaktı, yoksa Özal'ınki gibi bir ANAP mı?

Dolayısıyla Erdoğan ve ekibinin geleceğini kestirebilmek için partilerini kurup kendilerini yollara vurmalarını, bu arada programlarını yazıp gerçekte ne isteyip ne vaat ettiklerini görmek gerekiyordu.

Yenilikçiler beş milletvekili transfer ederek ciddi bir çıkış yaptılar, fakat arkası gelmedi. Milletvekili olmayan çok çarpıcı isimlerin yeni partide kurucu olacağı söylendi. Akabinde, yenilikçilerin yayın organı gibi görünen *Yeni Şafak* muhtemel kurucular listesini yayımladı. Liste yenilikçi milletvekillerine ek olarak çok sayıda eski milletvekili ve akademisyen, birkaç da popüler isimle bezenmişti. En popüler isimlerden birkaç fireyle kurucu adayları Afyon'da bir kaplıca otelde toplandılar.

Ortaya çıkan tam bir hayal kırıklığıydı ve bunu Cengiz Çandar çok açık bir şekilde dile getirdi: "Mesut Yılmaz'ın yeniden ANAP Genel Başkanlığı'nı kazanması halinde, kongre sonrası ANAP'tan

kopuşlar ve kopan parçalarla 'Yenilikçiler'in daha da büyümesi ve daha geniş yelpazeye oturması tahminleri yapılıyordu. Eğer 'Yenilikçiler', ANAP Kongresi'nin hemen ardından, *Yeni Şafak*'a yansıyan isimlerle gelecek hafta başında 'kurucular listesi'ni ilan ederlerse, Mesut Yılmaz, ANAP Genel Başkanlığı'nı kazansa da, ANAP'tan kendilerine doğru hiçbir kopuş ve katılım olmaz. Çünkü söz konusu liste, günler öncesinden bir 'temel yanlış' olarak altını çizdiğimiz 'Fazilet fraksiyonu' görüntüsünü veriyor. Böyle bir liste, Fazilet'i kapatarak, 'karpuzu ortadan ikiye bölmek' ve bölünen her iki parçanın 'seçim barajı' altında kalmasını sağlayarak 'Siyasal İslam'ı Türkiye'nin 'siyaset denkleminin dışına çıkartmaya yönelik 'sistem hesabı'nın teyidi anlamına geliyor. 'Yenilikçiler', böyle bir listeyle kendilerine işaret edilen ve 'tuzak' olarak nitelenen 'sistem pususu'na, üstelik AİHM kararından sonra uygun adım yürümeye niyetli bir aymazlık sergilemiş oluyorlar... Dediğimiz gibi, eğer yayınlanan liste, gerçekten 'kurucular kurulu' olarak ilan edilirse... Listeye ekli birkaç eski DYP'li veya ANAP'lının, fazlaca bir önemi yok. 'Fazilet fraksiyonu'nun üzerine iğreti biçimde iliştirilmiş birer 'yama' olmaktan öteye 'Fazilet fraksiyonu görüntüsü'nü değiştirecek halleri yok."[2]

Yenilikçiler durumu kurtarmak için şöyle bir formül geliştirdiler: Hiçbir milletvekili ve eski milletvekili kurucu olmayacaktı. Zaten partiye üye olur olmaz kurucularla eşit haklara sahip olacakları için milletvekilleri bu formüle itiraz etmedi. Ne var ki onların yerine de parlak isimler konulamadı: 74 kişilik kurucular kurulu 14 Ağustos günü medyanın karşısına çıktığında ilk akla gelen yorum "Dağ fare doğurdu" oldu.

Kurucular arasında eski ve yeni milletvekilleri yoktu, buna karşılık RP ve FP'de görev yapmış, milletvekili adayı olup da seçilememiş isim çoktu. Bol sayıdaki akademisyenin çoğu muhafazakâr kimlikleriyle zaten tanınıyordu. Geriye bir-iki işadamı, büyükelçi Yaşar Bakış, artist Tamer Yiğit ve eski pop şarkıcısı Yasemin Kumral'm da dahil olduğu, altısı türbanlı toplam 13 kadın kalıyordu.

Partinin adı uzun (Adalet ve Kalkınma Partisi); kısaltması karışık (AKP mi, AK Parti mi, AK Partisi mi?); amblemi yadırgatıcı (ampul); temel sloganı "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık"

2. *Yeni Şafak*, 3 Ağustos 2001.

eyleminden aparma ("Aydınlığa açık, karanlığa kapalı") idi.

"Türkiye Partisi" kurduklarını iddia ettiler; ama kurulan, birkaç transferle yenilikçilerin partisiydi. Aslına bakılırsa yenilikçilerden ziyade Tayyip Erdoğan partisiydi. Çünkü tüm AK Partililer "Anadolu Tayyip diyor"dan başka pek bir şey söylemiyorlardı. Olup biten, RP'nin 1993'te başlattığı "vitrin transferleri" atağını hatırlatıyordu. Zaten o dönemde de başı İstanbul İl Başkanı Tayyip Erdoğan çekmiş, sarışın dişçi Filiz Ergün ve eski manken-yeni Adnan Hocacı Gülay Pınarbaşı gibi isimleri partiye katarak epey sansasyon yaratmıştı. Ardından birtakım emekli askerlerin ve nihayet bazı muhafazakâr ANAP'lıların transferi gerçekleştirilmişti. Ama bunların hiçbiri RP'yi RP olmaktan çıkarmamıştı. Tıpkı FP kurulurken "bir üniversite dolusu" akademisyenin partiye doldurulmasının pek fazla şeyi değiştirmediği gibi.

Erdoğan'ın liderliğe hazırlanışını adım adım izlemiş olan Serpil Yılmaz AK Parti'nin durumunu *Milliyet*'teki köşesinde şöyle yorumladı: "Erdoğan, kendine siyasette 'değişti' dedirtecek kesimle bağını istemeden de olsa koparmış durumda. İstemeden diyorum çünkü, teklif giden isimlerden Fenerbahçe Kulübü eski yöneticilerinden ve tekstilci Abdullah Kiğılı, Bisse gömleklerinin sahibi İbrahim Kefeli, ekonomist Mahfi Eğilmez, sanatçı Orhan Gencebay gibi merkezdeki isimlerden 'ret' yanıtı aldı. Bu isimler içinde siyaset dünyasına en yakın olanı, Kiğılı. 1984-1990 döneminde İstanbul ANAP İl Başkan Yardımcılığı yapmıştı. Faziletliler partinin programını, çatısını kurmuş, kendilerine 'vitrin' olacak isimlere de 'Gel' diyorlar. Bu koşullarda kimse gitmez! Gitmiyor da."[3]

Alevileri Kucaklamadılar

Milliyet'te 1995'te yayımlanan "Alevi Hareketi" başlıklı dizide RP'li İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sık sık tekrarladığı "Alevilik Hz. Ali'yi sevmekse ben de Aleviyim" sözünün Alevi kimliğini reddetmenin en veciz ifadesi olduğunu yazmıştık. Erdoğan da *Yeni Şafak* gazetesine yolladığı açıklamayla bizi "kötü niyetli" olmakla suçlamıştı.

İhsan Yılmaz ile birlikte Ağustos 2001'de *Milliyet*'te yayımlanan "Yolunu Arayan Alevilik" dizisi kapsamında Alevilerin önde

3. *Milliyet*, 14 Ağustos 2001.

gelen temsilcilerine Tayyip Erdoğan ve onun hareketini de sorduk. Yaptığımız araştırmalar sonucunda, Alevilerin ezici bir çoğunun Erdoğan'ın değişmiş olduğuna inanmadıklarını gözlemledik. Kaldı ki yenilikçiler de Alevileri ikna etme, onları kucaklama yolunda ciddi bir çaba içinde değillerdi.

Halbuki yenilikçilerin çok büyük bir çıkış yapmasının beklendiği günlerde bazı Alevilerin de adı geçmişti. Örneğin Alevi dedesi Muharrem Naci Orhan. Katıldığı Abant Toplantısı'nda Erdoğancı milletvekilleriyle görüşen Orhan bize şunları söyledi: "Abant'ta Bülent Arınç benden Alevilik hakkında bilgi aldı. Konuşmasının bir yerinde de 'Muharrem Dede, Peygamberimiz soyundan gelmesi nedeniyle hepimizin dedesidir,' diyerek bana saygı gösterdi. Ama ben politikayla uğraşmıyorum. Zaten onların şimdiye kadar hayra kalem çaldığını görmedim. Bana öyle geliyor ki takiyye yapıyorlar. Bunu Abant'ta da gördüm. Hâlâ laikliği zorluyorlar."

Orhan "Yenilikçilere katılan Alevi olur mu?" sorumuzu ise şöyle yanıtladı: "Belli olmaz, girerler. Geçen seçimlerde FP bana teklif getirmişti. Bana sorsalar 'girin' derim. Böyle bir yakınlık, kaynaşma olmaz, şu anki stres devam ederse çok kötü şeyler olabilir. Alevi-Sünni kavgasına meydan vermemek için Sünni İslam'ın, devletin Aleviliği olduğu gibi kabul etmesi lazım. Alevilerin de Sünnileri tanıması lazım."

Erdoğan'ın partisine girebilecek isimlerden biri olarak kabul edilen, 1999 seçimlerinde FP'den aday olan Dünya Ehl-i Beyt Vakfı Başkanı Fermani Altun da "Sağ olsunlar, hepsinden de teklif geldi, ama siyaset dışında kalmak istiyoruz. Tabii seçim olsa bazı arkadaşlarımız yer alacaktır" açıklamasını yaptı.

Fakat bütün bunlardan daha önemli bir girişim DYP'den istifa edip Erdoğan hareketine katılan Kocaeli Milletvekili Meral Akşener tarafından yapılmıştı. Önemli bir Alevi şahsiyetle yemek yiyen Akşener, muhatabını partinin kurucuları ve hatta yöneticileri arasında görmek istediklerini söyledi ve onu Erdoğan'la görüşmeye ikna etti.

Erdoğan da bu gelişmeye sevindi ve bir an önce başdanışmanı Ömer Çelik'in de katılacağı dörtlü bir yemek ayarlamasını Akşener'den rica etti. Ne var ki öngörülen tarihte Erdoğan Trakya'da bir Milli Görüşçünün oğlunun sünnet törenine gitmeyi tercih etti. Akşener'in, "Değiştiklerini sanmıştım, yanılmışım" diye Erdoğan'la yollarını ayırmasında bu olayın da belli bir katkısı oldu.

Tayyip Erdoğan, cezaevi sonrası "Temel ilkelerim saklı kalmak şartıyla değiştim ve değişmeye devam edeceğim," demişti. Erdoğan'ın değişim sürecinde ne kadar edilgen olduğunu ortaya koyan değişik beyanları var. Örnek olarak belediye başkanı seçilmesinden sonra, başkanlık lojmanlarına taşınmamasını şöyle açıklamıştı: "Göreve geldiğimizden bu yana aynı evde oturuyorum. Belediyenin başkanlık köşklerine taşınmadım (Florya'daki, Bebek'teki). Kişiliğin üzerinde meydana getirebileceği farklılıklar olabilir diye. Kasımpaşa'da oturduğum ev iki odalıydı. Dört kardeş Anadolu'dan gelen akrabalarla aynı odada gecelediğimiz oldu. Bu havadan tamamen sıyrılırsam, farklı bir hava teneffüs etmeye başlarsam yaşayanlardan koparım. Halkımla daha iç içe yaşamalıyım. Haremlerde oturmaktan sıkılıyorum. O duvarlar, halkla aramıza getirilmiş duvarlar."[1]

Ve Erdoğan sözlerini şöyle sürdürüyordu: "Eğer yükseleceksen hazımlı olmalı, ne oldum delisi olmamam lazım. Lüks otellerdeki toplantılara da katılıyorum. Ülkenin gerçeğinden kopmamak için. Hayatımızı salonlarda, haremlerde geçirirsek, ülke geleceğine şekil veremeyiz."[2]

Erdoğan'ın Kuran'ı güzel okuduğuna değinmiştik. Hatta bir röportajında "Ezberlediğiniz Kuran'ın anlamını da öğrenmeye başladığınızda, sizin bir defa muhakeme kabiliyetiniz zenginleşir. Ve zenginleşmiştir, İstanbul'a da Belediye Başkanı olmuşumdur,"[3] demişti. Ne var ki aynı Erdoğan, Haziran 2001'in ilk haftasında Gebze'de yeni parti hakkında, "Sakalı düzgün ve iyi Kuran okuyan insanlara değil, Türkiye'yi iyi yönetebilecek kadrolara ihtiyaç var," diyecektir.

1. Gülden Aydın, *Hürriyet*, 20 Ekim 1996.
2. Gülden Aydın, *Hürriyet*, 20 Ekim 1996.
3. Musa Ağacık, *Milliyet*, 2 Nisan 1997.

Ne zamandır Erdoğan, İslam'ın bir tür katı ve uzlaşmaz siyasi yorumundan sıyrılmak ve kendini "liberal ve aynı zamanda muhafazakâr" bir lider olarak benimsetmek için yoğun bir çaba sarf ediyor. Bir zamanlar alay konusu ettiği laikliği savunuyor; istendiği zaman binilip inilecek bir tramvaya benzettiği demokrasiyi içselleştirdiğini söylüyor; şeriat devleti taleplerini ciddiye almıyor; kendisini Özal'ın, hareketini 1983 ANAP'ının devamı olarak göstermek isteyenlere itiraz etmiyor.

Erdoğan ve diğer yenilikçi arkadaşları ağızlarını "değiştik" diye açıyor, "değiştik" diye kapıyorlar. Erdoğan'ın 32 yıllık siyasi hayatı, bu kitapta ana hatlarıyla çizmeye çalıştığımız gibi çarpıcı bir dönüşümün öyküsüdür. Son hızla süren ve nasıl noktalabileceğini –belki kendisi de dahil– kimsenin kestiremediği bu dönüşümü anlamak içinse başa dönmek gerekiyor. Erdoğan, daha 15 yaşındayken, Necmettin Erbakan'ın Milli Görüş'ün temellerini attığı 1969 yılında İslami hareketin saflarına katıldı. Kısa sürede lider özellikleri taşıdığı için sivrildi. Değişik kademelerde görev aldı ve sürekli yükseldi. Zirveye 1994'te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile çıktı.

Hiç kuşkusuz hırslı biri olan Erdoğan bununla yetinmedi, gözünü daha yükseklere dikti; başbakan olmayı arzuladı. Türkiye'de –ara rejimler sayılmazsa– başbakan olmak için bir siyasi partinin genel başkanı olmak gerekiyor. Bu nedenle Erdoğan, "ustam" dediği Erbakan'ın yerine kendini hazırladı. Bunun fark edilip dillendirilmeye başlandığı andan itibaren de karşısına kendi hareketi içinden, çoğunu Erbakan'ın bizzat kotardığı engeller çıkartıldı. Ama en büyük engel DGM'nin hakkında verdiği mahkûmiyet ve siyasi yasak kararı oldu. Bunun da kalktığının anlaşılmasıyla Erdoğan önünün tam olarak açıldığını düşünüp kolları sıvadı.

Dünyada ve Türkiye'deki İslami hareketleri, bu arada özellikle Milli Görüş'ü yakından izlemeye çalışan, "yenilikçi" hareketin ismini koymuş biri olarak Erdoğan ve arkadaşlarının büyük çoğunluğunun değiştiğini, hatta daha ötesi dönüştüklerini düşünüyorum. Herkes, kendi bulunduğu yerden bu dönüşümü beğenir veya beğenmeyebilir. Kimilerine göre Erdoğan davasına ihanet etmekte, kimilerine göre, edindiği tecrübeler ışığında nihayet doğruları gör-

mektedir. Bütün bunları "takiyye" olarak değerlendirip ciddiye almayanların sayısının da hayli yüksek olduğu da ortada.

Yenilikçilerin, değiştikleri noktasında Türkiye toplumunun bütün kesimlerini ikna edemeyecekleri de tartışmasız bir gerçek. Şeriatçı akımlara endişeyle yaklaşan kesimlerin, örneğin Abdullah Gül'den ziyade Tayyip Erdoğan'a bir türlü güvenemediği gözleniyor. İşte tam bu noktada Erdoğan'a karizmasını sağlayan o ünlü duruşu karşımıza çıkıyor. Diğer bir deyişle onu Sünniler nezdinde karizmatik yapan özellikleri Alevileri, milliyetçi-muhafazakârlar nezdinde öne çıkartan özellikleri Kürtleri, solcuları ve laiklik yanlılarını, varoşlarda popüler kılan yönleri de orta sınıfları ürkütüyor.

"Karizmayı Çizdirmek"

Hasan Cemal, "Tayyip'e soru sormak günah mı?" başlıklı yazısında tam da bu meseleyi açık ve net bir şekilde gündeme getirdi. Cemal, "Tayyip Erdoğan'a özellikle siyasal geçmişiyle ilgili soru sormak caiz değilmiş gibi bir hava estiriyorlar. Soranlarsa peşin yargılı, samimiyetten yoksun olmakla suçlanabiliyor," deyip devam ediyor: "Bakın, Tayyip Erdoğan çok iddialı geliyor. Herhangi bir kişi değil. Türkiye'yi yönetmeye talip. Böyle bir siyaset adamının mazisi kurcalanır, didik didik edilir. Varsa eski defterleri de açılır. Bundan rahatsızlık niye ki?"

Cemal, Türker Alkan'ın bir gün önce *Radikal*'deki köşesinde sorduğu soruları tekrarlayıp "Tayyip Erdoğan'ın gerçekten değiştiğini gösterebilecek açıklamalar böylesi sorulardan geçiyor. Değiştiyse, bu soruları yanıtlar. Değiştiyse, bu sorulardan çekinmez. Değiştiyse, geçer televizyon kameralarının, basının karşısına açık yüreklilikle, ikna edici şekilde cevap verir böylesi sorulara... Değiştiyse eğer, 'Geçmişte böyle düşünüyordum, hataymış; şimdi öyle düşünmüyorum' diyemez mi insan? 'Geçmişte yanlışlarım oldu' demek niçin o kadar güç olsun ki?" diye yazdı.

Hasan Cemal'e göre Erdoğan'ın suskunluğunun üç nedeni olabilirdi: "1. Tayyip Erdoğan ya değişmedi, o yüzden bu konularda konuşmak istemiyor. 2. Ya değişti ama kendi karizması çizilmesin, delikanlılığına halel gelmesin diye susuyor. 3. Ya da değişti ama siyasal oportünizm nedeniyle, yani oy kaybetme korkusu ile değiştiğini açıkça kabullenmeye yanaşmıyor. Bir yerde dinle oyna-

maya açık kapı bırakıyor. Bir başka deyişle: İslamcı ya da şeriatçı hareketin seçmen tabanından, Milli Görüş'ten oy tırtıklamak için geçmişinden ve geçmiş yanlışlarından o kadar açık dille söz etmek işine gelmiyor belki de..."[4]

Hasan Cemal'in Erdoğan'a yönelik soruları başka köşe yazarları ve gazeteler tarafından da dillendirildi. AK Parti'nin kurulduğu 14 Ağustos akşamı sırasıyla Star, Show ve Kanal 7'ye konuk olan Erdoğan, hakkındaki "1 milyar dolar" ve "değişti mi?" sorularını, "Benimle değil, partiyle ilgili soru sorun," diye geçiştirdi. Tabii ki partisini anlatırken "Yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatıdır," deyip kendisinin belediye başkanlığı dönemindeki icraatını anlattı.

Kanal D'de yayımlanan kasetle birlikte soruları cevaplamak kaçınılmaz bir hal alınca 23 Ağustos'ta İstanbul Kalyon Oteli'ndeki "halka açık basın toplantısı" düzenlendi ve tam metnini yayımladığımız konuşmasında değişip değişmediği hususunda muğlak açıklamalar yaptı.

Hürriyet'in 27 Ağustos günkü sayısındaysa "Muhafazakâr demokratım" başlığını gördük. Bir daha bu konuları konuşmayacağı sanılan Erdoğan, anlaşılan "sözde basın toplantısı"nın yarattığı infiali gidermek için güvendiği bir köşe yazarına, Cüneyt Ülsever'e, yazarın ifadesiyle, "bugüne kadar cevapsız kalan hakkındaki tüm soruları" yanıtlamıştı.

Ülsever, "Erdoğan bir tek benimle konuşacağını beyan ettiğinde çok heyecanlanmıştım. Kabul edersiniz, bu kadar gündemde olan bir insanla, bu kadar çok tartışılan bir insanla söyleşi yapmak belki bir ayrıcalık, ama açıkça bir risktir," derken hiç de haksız sayılmazdı. Erdoğan'ın "devletçiliği" reddetmesini coşkuyla karşılayan "liberal" Ülsever Kanal D'nin yayımladığı kaset hakkındaki sorusunu şöyle soruyor: "O konuşma bir proje konuşmasından çok, bir tepki konuşması mıydı?"

Erdoğan yanıtlıyor: "Bir tepki konuşması, yani laikliğin din olarak algılanmasına karşı bir konuşma. Maalesef bunu da adeta oradan kaçma olarak görenler oluyorsa, öyle anlıyorlarsa bunu benim yanlış ifade etme şeklim olarak alabilirler. Ama benim burada kesinlikle anlatmak istediğim şey az önce anlattığım tariften kaynaklanıyor. Yani bunu böyle görenler var. Buna bir cevap olsun diye söylü-

4. *Milliyet*, 26 Temmuz 2001.

yorum. Ve laikliği ben tüm dinlere eşit uzaklıkta olan bir yönetim sistemi olarak gördüğüm için orada zaten bizim herhangi bir problemimiz yok. Öyle bir derdimiz yok. Ve bunu da biz programımıza tüm bu özellikleriyle yazdık. Yani gerçek laik sistemde zaten Müslüman Müslümanlığını hisseder. Yani ate olan da istediği gibi yaşar. Ve yeter ki bu, diyoruz, bu şekliyle ülkemizde uygulanabilsin."

Ülsever yine soruyor: "Peki çok-hukuklu sistem laikliğin içinde olabilir mi?" Erdoğan'ın cevabı çok açık: "Hayır. Olamaz. O zaman da zaten bunu savunmadık, bugün de savunmuyoruz. Söz konusu değil."

Ve en çarpıcı bölüme geliyoruz: "Samimi bir soru sorayım. 92 yılında ve daha öncesi dönemde de dini esaslara dayalı bir devlet düşünmüyor muydunuz?" Erdoğan'ın cevabı yine çok açık: "Bakın o gün de yine bizim bu şekilde düşüncemiz yoktu, kesinlikle yoktu."[5]

O konuşmanın yapıldığı 1992'de Cüneyt Ülsever nerede yaşıyor, ne yapıyordu, Tayyip Erdoğan'ı biliyor, tanıyor ve önemsiyor muydu; bilmiyoruz. Ama bu kitabın iki yazarı da Erdoğan'ı biliyor, tanıyor ve önemsiyordu. Tayyip Erdoğan'ın, geçmişte de "İslam devleti" istememiş olduğu yolunda ısrar etmesini anlayamıyoruz. Erdoğan'ın geçmişini çok "kara" imiş gibi aklamaya ya da gizlemeye çalışması yadırgatıcı. "Evet şeriatçıydım, artık değilim," dese ne olur ki![6]

Biz Erdoğan'ın İslamcı/şeriatçı bir geçmişe sahip olduğunu biliyor, tanıklık ediyoruz. Ama onun ister kendi rızasıyla, ister zorunlu olarak bir dönüşüm yaşadığını da düşünüyoruz. Bu kitapta da onun dönüşüm serüvenini belgeleriyle anlatmaya çalıştık. Erdoğan, yaşadığı dönüşümü, "Hâlâ birileri çıkıp şeriat devletinden bahsederse, onu ciddiye almam," sözleriyle özetliyor. O zaman, birileri de çıkıp "Tayyip Erdoğan bile şeriat devletini ciddiye almıyorsa, onu bundan böyle niye ciddiye alalım ki!" demeye hak kazanıyorlar.

5. *Hürriyet*, 27 Ağustos 2001.

6. Örneğin Bülent Arınç bunu yapıyor. Aynı gün Derya Sazak'ın sorularını yanıtlayan AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül de öyle: "Dini ağırlıklı siyaset yapmanın, dindar insanlara ve Türkiye'ye bir faydası olmadığını gördük. Siyasi parti bir tebliğ aracı değildir. Parti hizmet aracıdır. Ben dindar olma gayretinde bir insan olabilirim ama bana oy veren insan bu nedenle değil, ülkeyi daha iyi yönetebileceğime güveniyorsa destek sağlamalıdır." (*Milliyet*, 27 Ağustos, 2001)

Ek

Dört Metinde Laikliğin Serüveni

AK Parti tüzük ve programına büyük önem verdi. Birbirinden farklı kişi ve grupların ayrı ayrı yürüttüğü çalışmalar, yenilikçi hareketin kurmay heyeti tarafından uzun uzun tartışıldı, titiz bir yeniden yazım çalışmasına gidildi ve ortaya partinin tüzük ve programı çıktı. Biz burada dört ayrı metinde, tartışmalı konuların başında gelen "laiklik"in nasıl bir evrim geçirdiğini göstermek istiyoruz. Metinlerden ilki, bir grup İslamcı kökenli aydın tarafından hazırlanan ve Erdoğan'a iletilen "Milli Siyaset Manifestosu". İkincisi bir akademisyene ısmarlanan ve içinden bazı bölümlerin medyada "Tayyip Erdoğan'ın başucu kitapçığından" diye yayımlanan "Türkiye Projesi". Üçüncü metin, Gebze'de yenilikçi kurmayların ortaya çıkardığı "Program Taslağı" ve sonuncuysa "AK Parti Programı."

1. Milli Siyaset Manifestosu'ndan

Özgürlükçü Laiklik

İnanç, ideoloji, din, dünya görüşü ya da benzeri kavramsal soyutlukları dayanak yaparak yönetme yetkisini talep eden politik yönelimler, siyasi ve sosyal mücadeleyi amacından saptırmakta ve içinden çıkılamayacak sorunlara kapı açmaktadır.

Laiklik; bir inanç, ideoloji, din, ya da dünya görüşü adına tarihin ve toplumun dışında duran baskıcı yönetim anlayışlarının iktidarı ele geçirmesi ve istismar etmesini engellemenin yöntemidir.

Laiklik kavramının kendisi de dogmatik bir ideoloji olarak, iktidarı bir zümrenin çıkarı lehine elde tutmanın aracı haline gelebilmektedir. İnsan hak ve özgürlükleri mücadelesi sürecinde gelişen laikliğin, baskıcı ve daraltıcı bir siyasi mücadele aracı haline dönüştürülmesi tarihi bir sapmadır. Laiklik, yeniden bireyin aklını, vicdanını ve eylemini özgür kılacak yöntem olarak kendi asli yörüngesine oturtulmalıdır.

Bu çerçevede insanın aklını ve eylemini tarihin ve toplumun tutsaklığından kurtarıp, insan olmanın bilincini geliştirmeyi hedefleyen din ile totaliter inançların egemenliğini engellemeyi hedefleyen laikliğin çatışmayıp, birbirini tamamladığı kanaatindeyiz.

Din, doğrudan siyaset değildir. Din önemini, özgürlük, adalet ve eşitlik arayışındaki insanın kişiliğinin ve erdeminin oluşması ve gelişmesinin temeli olmasından alır. Din, insan içindir; insanın bu dünyadaki varoluşuna yol gösterir. İnsan, din için değildir. İnsanın dinin vasıtası konumuna indirgenmesi, onun tutsaklaştırılmasıyla ve aklı, vicdanı ve eyleminin yok sayılmasıyla sonuçlanır.

Dinin gerçek anlamını, akıl ve erdem sahibi özgür insanda bulduğu muhakkaktır. Bu nedenledir ki, dinimizde Allah ile insan arasına girerek insanın aklını ve özgürlüğünü bertaraf etmeyi içeren her tür aracılık en büyük günah olarak sayılmıştır. Öyleyse dinin muhatabı akıl sahibi ve iradesini kullanan insandır. Kutsal kitabımızda din akıl ile başlatılmaktadır. Çünkü aklı olmayan sorumluluk sahibi de değildir. Günahı ve sevabı kişinin kendisine aittir; insan iyiliğini ve kötülüğünü kendi çabasıyla elde eder. Aksi halde, cennet, cehennem ve yargılama gününün anlamı kalmayacaktır.

Din, Tanrının köleliği ve tutsaklığı hiç değildir. Zira din, insanı ilahi özgürlük ve adaletin yeryüzündeki temsilcisi olarak tarif etmektedir.

Bu bağlamda din ile devletin ilişkilerinin tanımlanacağı zemin kişinin din ve vicdan özgürlüğünü temin edebilmelidir. Bu noktada müesses din ile müesses siyaset, yani devletin alanları ayrıştırılmalıdır. Laiklik, müesses dinin devlet üzerinde ve devletin müesses din üzerinde denetim kurmasını engelleyici bir mekanizma olarak işlev görmelidir. Bu kurumlar düzeyinde ve pratik-işlevsel bir ayrımdır. Devlet ve siyaset her türlü inanç, anlayış, felsefe ve vicdani kanaate eşit uzaklıkta olmalıdır. Demokratik ve laik siyasal düzen, bu kelimelerin felsefi anlamları kâmilen pratiğe yansıtıldığında sadece teokrasiye değil her türlü "kredokrasiye" (inanç ve felsefenin iktidarına) karşıt bir konum alır.

Şüphesiz, siyasi hareketlerin, partilerin, ve diğer toplumsal örgütlerin siyasi inanç ve felsefeleri olabilir. Ancak hiçbir inanç bizatihi kendi doğrularından kalkarak milletin iradesinin yerine geçemez; bizatihi milletin iradesini temsil ettiği iddia edilemez. Bunu tespit etmenin bugüne kadar bilinen ve üzerinde uzlaşılmış tek objektif yolu vardır: Serbest seçim. Millet o inancı ve onun rakiplerini seçim sandığında değerlendirerek içlerinden birine iktidar olma hakkı tanır. Ancak bu iktidar da rejimin doğası gereği sınırsız olamaz; daima millet tarafından demokratik denetimden geçirilmelidir.

Öte yandan bireyin kendi zihniyet dünyasının bir parçası olan dini

inançlarını ve beklentilerini özgürce ifade edebilmesi kişinin fikir ve vicdan hürriyetinin bir koşulu olarak görülmelidir.

Bu çerçevede laikliğin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar inanç ve vicdan özgürlüğü temelinde çözüme kavuşturulmalıdır. Kurumsal düzeyde ise laikliğin gereği olarak Diyanet İşleri Başkanlığı özerkleştirilmelidir. Özerk hale getirilen kurumun Başkanı ve Genel Kurulu bağlılarının oluşturduğu cemaat tarafından seçim yoluyla belirlenmelidir. Yapılacak bir yasal düzenlemeyle Kurumun yapısı isteyenin üye olmasına açık kılınmalıdır. Dini konularda Diyanet İşleri Başkanlığı hakem kabul edilmelidir.

2. Türkiye Projesi'nden

Din-Devlet İlişkisi /Laiklik

Giriş: Partimiz, ideolojinin ve dinin devletinin olamayacağına inanır; ideolojilerin ve dinlerin devleti olamaz. Fakat, dine ve dindarlara saygılı olmayan ve keza dinsizlere saygısı olmayan bir devlet demokratik olamaz. Partimiz inanma hakkının temel insan haklarından biri olduğunu savunur. İnanç hürriyeti bütün hürriyetlerin anasıdır ve o olmaksızın diğer hürriyetler de olamaz. Dinin ve seküler ideolojilerin devletlerinin olabileceği fikri reddedilmelidir. Politikacı dindarlar adına konuşabilir, fakat din adına konuşamaz. Din adına konuşmak yalnızca din bilginlerinin ayrıcalığıdır.

a) Din, iktidar ve devlet

Dinin insan ve toplum hayatı içindeki yeri ile bir iktidar formu olarak devletin insan ve toplum hayatı içindeki yeri radikal ölçüde birbirinden farklıdır. Devlet hayatın katı gerçeği diye adlandırılabilecek "gerçeklik" alanında, yani "varolan şeyler" alanında yer alan bir fenomenken, din, "olması" gereken şeyler alanında ikamet eder. Gerçeklik alanı şimdiye imada bulunur; oysa dinin yer aldığı "olması gereken" şeyler alanı gelecekle ilişkilidir.

Hayat dediğimiz fiili gerçeklik, özellikle de toplum hayatı bir rekabet ve kavga arenasıdır: militer rekabet, ekonomik rekabet, siyasi rekabet vb. Devlet içeriği mücadele ve rekabet olan bu katı gerçeklikte ikamet eder. Bu gerçeklik alanında büyük balık küçük balığı yutar. Darvinci doğal seleksiyon burada işbaşındadır. Burada her şey varlı-

ğını sürdürebilmek, hayatta kalmak için mücadele etmek zorundadır. Burası iktidarların, iktidar ilişkilerinin arenasıdır. Hayatta kalmak için güçlü olunması bir mecburiyettir. Devlet, bu rekabet kavga arenasındaki sayısız iktidar örgütünden biridir; meşruiyeti tescil edilmiş iktidar örgütüdür. Devletin yapısı gereği en temel misyonu, varlığını ve iktidarının bekası için mücadele etmektir. Aksi takdirde hayatta kalamayacaktır.

Oysa din, hayatın mevcut katı ve acımasız gerçekliği karşısında yükselen vicdanın, ahlaki ve etik değerlerin sesidir. Büyük balık küçük balıkları, güçlüler zayıfları yememelidir. Din bu noktada yalnız değildir; mitoloji ile ideoloji, günümüzde sıkça başvurulan ve demokrasilerin vazgeçilmez şartı sayılan "etik" de fiili gerçekliğe itirazın sesidir.

Partimiz, dinin iktidarların emrinde kullanıma amade bir "araca" dönüştürülmesini reddeder; din iktidarların sesi olmamalıdır. Din ve etik, siyasetin üstünde durmalıdır. Tanrı'nın partisi, Tanrı'nın devleti olamaz. Hiçbir kişi, grup veya parti, iktidar kaynağının meşruiyet temelinin din ve dolayısıyla Tanrı olduğu iddiasında bulunamaz; çünkü toplumda, aynı taleplerde bulunan birden fazla parti, hatta dünyada Tanrı'nın devleti olma talebinde bulunan birden fazla devlet olabilir. Hiçbir kişi veya grup, Tanrı adına iktidar talebinde bulunamaz. Çünkü, tarihteki sayısız örnek göstermiştir ki, dinler ve ideolojiler diktatörlerin ve totaliter rejimlerin cinayetlerini meşru göstermeye yarayan araçlar olarak kullanılmışlardır.

Partimiz bir başka nedenle daha dinlerin devletinin olamayacağı görüşünü benimser: modern devlet, modernite diye nitelendirdiğimiz "sekülarizasyon" (dünyevileşme, öte dünya ya da ahiretle ilgilenmeme, yalnızca bu dünyaya dönük olma) sürecinde tarih sahnesine çıkmıştır. Günümüz dünyasında, hem kendi toplumunda hem de uluslararası arenada seküler devlet türü dışında herhangi bir başka devlet modelinin meşruiyet kazanması neredeyse imkânsızdır. Hele Türkiye şartlarında bütünüyle imkânsızdır.

Dinlerin devletleri olamaz; çünkü devlet sekülerdir; yani yalnızca bu dünyayla ilgili bir kurumdur ve insanların "öte dünyalarıyla" ilgilenmez. Oysa din, özellikle de kitaplı dinler insanların öte dünyalarıyla da ilgilenirler ve insanın bu dünyasına onu öte dünyaya hazırlamak için müdahale etme talebinde bulunurlar. Din iktidar ilişkileri arenasına çekildiğinde, kaçınılamaz şekilde, bu dünya için mücadele eden güçler arenasındaki güçlerden birine dönüşür ve dünyevileşir.

Sekülerleşmiş bir din artık ilahi ve ruhani içeriğini yitirmiş bir dindir ve bir din olması dolayısıyla insana verebileceği pek az şeyi kalmıştır.

Partimiz dinlerin devleti olamayacağına inanır; çünkü, siyaset mantığı ve yapısı gereği seküler bir faaliyettir; siyaset bu dünya için iktidar mücadelesidir. Eğer din ilahi ve ruhani içeriğini kaybetmek istemiyorsa, bu seküler mücadele arenasının siyasi aktörlerinden birine dönüşmemelidir ya da dönüştürülmemelidir.

Partimiz dinlerin devletinin olamayacağına inanır; çünkü dinde merkezi konumda bulunan şey Allah'ın vahyi ve mutlak hakikatidir; oysa politikada merkezi öneme haiz şey iktidar mücadelesi, siyasi vaziyet alışlar, kanaatler ve çıkarlardır. Politik hayat, özellikle de demokratik bir toplumda siyasi hayat mutlak hakikatlerle yürümez. Politik hayatta kesin doğrular olamaz. Politik hayata kesin doğrular girdiğinde, buradan diktatörlük doğar. Siyasi programları kesin hakikatlere dayanan kadrolar, iktidara geldiklerinde, kesin hakikatleri adına muhatapları olan halklara zulmetmişlerdir.

b) Pagan dinler, kutsal dinler ve seküler dinler

Partimiz din fenomenini üç kategoride ele alır. Günümüzün dünyasında üç türlü dinin varlığından söz edilebilir:

1) Pagan dinler: günümüzün tek Tanrılı dinleri öncesinde toplumda yaygın olduğu kabul edilen dinler; şamanizm, maniheizm gibi. Pagan dinler, günümüz dünyasında siyaset için bir sorun teşkil etmezler. Çünkü, modernite süreci bir "paganizme" dönüş sürecidir.

2) Kutsal ya da kitaplı dinler: bunlar tek Tanrılı dinlerdir; Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam. Bu dinler seküler siyasetin ilgi odağında yer alırlar. Hıristiyanlık, dünyevi iktidar konumundaki modern devletle sorununu çözmüştür ve Batı'da din devlet ilişkisi konusunda artık bir uzlaşma söz konusudur. Batı'da devlet, halktan çok daha geç sekülerleşmiştir. Çünkü Batı'da sekülerleşme aşağıdan yukarıya doğru sekülerleşmedir. Oysa Türkiye gibi ülkelerde, tarihin zaruretleri gereği durum tam tersidir; sekülerleşme yukardan aşağıya doğrudur.

3) Seküler dinler: ateizm, pozitivizm, ortodoks marksizm. Seküler dinler, kutsal dinleri radikal bir biçimde toptan reddederler ve dinin toplumdaki konumuna talip olarak, yani dinin fonksiyonlarını yüklenerek dine dönüşürler. Onlar günümüz dünyasında dine dönüşmüşlerdir; çünkü dinin cevabını verdiği insanın ve insanlığın kaderiyle ilgili,

nereden geldik nereye gidiyoruz, evrenin ve hayatın anlamı nedir, bir öteki dünya var mıdır gibi "büyük" sorulara cevap vermek amacındadırlar. Seküler dinler, modern dünyamızla bir çelişki oluşturmazlar; fakat kendileri dışındaki dinleri reddettiklerinde, totaliter ideolojilere dönüşürler ve demokratik toplumun ruhuyla bağdaşmazlar.

Partimiz, inanma hakkı diye adlandırdığı insan hakkını ve inanç hürriyetini yalnızca kutsal dinlerle sınırlı tutmaz; birer inanç formu olarak bu hakkın seküler dinler için de geçerli olduğunu savunur.

c) Din ve demokrasi

Partimiz toplumda herhangi bir mezhep, tarikat, grup veya kişinin dini hakikatin tekelini elinde bulundurma talebini reddeder. Çünkü bu tekel talebi, dine inanan farklı insan ve grupların, dini istedikleri tarzda yorumlama, dini istedikleri gibi uygulama haklarının ihlali anlamına gelir ve bu yüzden ne insani ne de demokratiktir.

Partimiz dini hakikatin tekeli yolundaki talepleri reddeder; çünkü, Tanrı'nın kelamı, Tanrı mutlak varlık olduğu için mutlaktır. Oysa kul kusur demektir ve insan sınırlı bir varlıktır. Sınırlı bir varlık olarak insan, Tanrı'nın mutlak kelamını bütünüyle anlayabileceği iddiasında bulunamaz. Sınırlı bir varlık olarak insan, Tanrı'nın mutlak kelamını sınırlı bir ölçüde kısmen kavrayabilir. Tanrı'nın kelamının farklı şekillerde yorumlanabilmesi, dindar insanların ve dolayısıyla dinin "demokrasiye" açılmasına temel bile sağlayabilir. Demokrasi bir farklılıklar rejimi, bir farklılıklara saygı rejimidir. Dini hakikatin tekeline sahip olma iddiası hem insani değildir ve hem de antidemokratiktir. Tekelleşme zulüm ve baskı doğurur ve inanma hakkını ihlal eder.

Partimiz mutlak ve kesin hakikate ya da doğrulara sahip olduğunu iddia eden ve hakikatin tekelinin kendilerinde olduğunu iddia eden tutumu, kesinlik talebi demokrasiyle bağdaşmayacağı için reddeder.

d) Din adamları ve siyaset adamları

Partimizin devleti kim yönetmelidir, din adamları mı, bilim adamları mı, siyaset adamları mı, sorusu karşısındaki cevabı ve tutumu açıktır: Siyaset, siyaset adamlarının işidir.

Partimiz, bir "mollalar" devletine veya "bilim adamları" devletine karşıdır; çünkü, bu iki siyaset etme tarzı da demokrasiye aykırıdır ve totalitarizmle sonuçlanır. Gerçekte Türkiye'de bir "mollalar" sınıfı, veya Ortaçağ batısındaki gibi bir "ruhban" sınıfı yoktur ve partimiz, "din

devleti" fikrinin Türkiye'nin sosyal ve siyasi şartlarına elverişli olmadığına inanır.

Partimiz, siyasi partilerin, devlet örgütünün kendisi dahil siyasi örgütlerin ve onların mensuplarının din adına, özellikle de dinin içeriği hakkında konuşamayacaklarını, bunun seküler devlet anlayışına aykırı olduğunu savunur. Politikacı dindarlar adına konuşabilir, ama din adına konuşamaz. Din işleri din âlimlerinin ve dini kurumların bürokrasilerinin işleridir.

Partimiz dinin politik amaçlarla örgütlenemeyeceğini, politik taleplerde bulunamayacağını, fakat aynı amanda devletin de, hem kutsal dinler hem seküler dinler bağlamında dini taleplerde bulunamayacağını savunur. Buna bağlı olarak, din politik amaçlara alet edilmediği takdirde, devletin dine ve dini hayata müdahalesinin, seküler devlet anlayışıyla bağdaşmadığını savunur. Dini konularda karar vermek din adamlarının işidir, siyaset adamlarının değil.

Partimiz, devletin dine, modern Batıdaki örneklerinden ilham alarak, devletin dine ve dini kurumlara kısmi özerklik tanıması gerektiğine inanır.

e) Siyasi programlar ve din

Partimiz, kendi içinde tutarlı bir siyasi icra programının, ideoloji ya da din devletine karşı çıkarken, kendisinin bir ideoloji veya din devleti talebinde bulunamayacağını savunur. Sözün gelişi Türkiye'de "laikçiler" şeriat devleti fikrini şiddetle reddederler; ancak onların bu reddiyelerinin arkasında bir "seküler din devleti" talebi vardır. Partimiz bunun bir çelişki ve çifte standart olduğunu düşünür ve bu tutumu reddeder.

Partimiz, bu "seküler şeriat" talebinin mensuplarının kafasındaki hayalet olan "şeri İslam devleti"nin bir yansıması olduğunu düşünür. Türkiye'de bazı siyasi seküler grupların "şeriat devleti"ne açtıkları savaş, seküler bir şeriat devletinin politik hayatımızdaki yansımasıdır. Bu seküler dinin Müslümanlık ve Müslümanlar hakkındaki fikri, ülkemiz gerçeğinin karikatürü bile değildir, karikatürünün karikatürüdür. Apaçıktır ki, bu tür bir karikatürün, Türkiye'de, savunucuları her kim olursa olsun, hayata geçirilmesi imkânsız bir şeydir.

Türkiye'de din-siyaset ilişkisinin problemler üretmesinin nedenlerinden biri, resmi devlet ideolojisinin (Aydınlanma zihniyeti, pozitivizm ya da bilime tapınma) kendisini dinin yerine ikame etmesidir. Devletin

resmi ideolojisi, evrensel, bilimsel, nötr ve kesin hakikat olduğu iddiasındadır. Bu bir seküler monoteizm formudur. Buradan şöyle bir mantık doğmaktadır; resmi ideoloji doğrudur ve bu ideolojiyi benimsemeyen herkes, seküler bir dinin dogmalarını çiğnemektedir ve cezalandırılmalıdır. Bilim dinin yerine ikame edilemez. Bilimin dinin yerine ikame edilmesi bilime aykırıdır, çünkü bilimi din statüsüne yerleştirir. Devletin meşruiyet kaynağının "bilim" olduğunu söyleyen bu ideoloji, demokratik bir toplumda meşruiyet kaynağı olamaz. Çünkü demokrasilerde siyasi iktidarın meşruiyet kaynağı halktır; bilim değil. Üstelik, bu ideolojinin sözünü ettiği "bilim," bilimin kendisi değil, çarpıtılmış biçimidir. Tıpkı din gibi bilim de, devletin meşruiyet kaynağı olarak görülemez. Böyle görüldüğünde, bilim siyasetle eşitlenmiş ve politikaya dönüştürülmüş olur.

Partimiz, demokratik rejimlerde siyaset karşısında dine ve dini kurumlara verilecek özerkliğin, o dini yaşayanlara verilmiş bir özerklik olduğuna inanır. Aksi durumda, partimizin temel insan haklarının en önemlilerinden biri olarak gördüğü inanma ve inandığı dini özgürce yaşama hakkı çiğnenmiş olacaktır. Hakiki demokrasiler bunu yapmak istemezler, çünkü eninde sonunda "demokrasiye inanç" da bir inanç formudur.

3. Gebze Program Taslağı'ndan

Laiklik

Partimiz, "laiklik" ilkesinin demokratik hukuk devletinin vazgeçilemez şartı olduğuna inanır; ancak, bu ilkeyi dine müdahale şeklinde algılayarak "demokratik hak ve özgürlükler" aleyhine mutlaklaştıran "laikçiliği" reddeder. "Laikçiliğin" kendisi laikliğe aykırıdır.

Partimiz istediğine inanma, istediği gibi inanma ve bu inanca göre ibadet etme hakkının, düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüğü ile teşebbüs özgürlüğü kadar temel hak ve özgürlüklerden biri olduğuna, inanma hak ve özgürlüğünün diğer hak ve özgürlüklerden koparılarak yok sayılamayacağına inanır.

Din ve dince kutsal sayılan değerler, karakteri itibarı ile dünyevi olan siyasi rekabetin bir unsuru haline getirilemez. Çünkü siyaset insanların "öte dünyaları" ile ilgilenmez. Buna karşılık, devlet vatandaşlarına dini veya dinsizliği buyuramaz. Dindar vatandaşların dinle ilgili talepleri, sivil vatandaşlık hakları arasında görülmelidir.

Partimiz, laik devlet rejimlerinde, dini geleneklere ve dindarlara, demokratik hak ve özgürlükler çerçevesinde kendilerini gerçekleştirme hak ve özgürlüğü tanınması gerektiğine inanır.

4. AK Parti Programı'ndan

• Düşünce ve ifade özgürlükleri uluslararası standartlar temelinde inşa edilecek, düşünceler özgürce açıklanabilecek, farklılıklar birer zenginlik olarak görülecektir.

• Partimiz, dini, insanlığın en önemli kurumlarından biri; laikliği ise demokrasinin gerekli şartı, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür. Laikliğin, din düşmanlığı şeklinde yorumlanmasına da, örselenmesine de karşıdır.

• Esasen laiklik her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerini, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarını; ancak inançsız insanların da hayatlarını bu doğrultuda tanzim etmelerini sağlayan bir ilkedir. Bu bakımdan laiklik özgürlük ve toplumsal barış ilkesidir.

• Partimiz, kutsal dini değerlerin ve etnisitenin istismar edilerek siyaset malzemesi yapılmasını reddeder. Dindar insanları rencide eden tavır ve uygulamaları ve onların, dini yaşayış ve tercihlerinden dolayı farklı muameleye tabi tutulmalarını anti-demokratik, insan hak ve özgürlüklerine aykırı bulur. Öte yandan, dini, siyasi, ekonomik veya başka çıkarlara alet etmek veya dini kullanarak farklı düşünen ve yaşayan insanlar üzerinde baskı kurmak da kabul edilemez.

—

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

5 **BİZ VE ONLAR**
TÜRKİYE'DE ETNİK AYRIMCILIK
Şengün Kılıç
Şubat 1992

6 **NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ**
REFAH PARTİSİNİ ANLAMAK
Ruşen Çakır
Nisan 1994, 2. Basım

7 **GÖZALTINDA KAYIP, ONU UNUTMA!**
Yıldırım Türker
Kasım 1995

8 **DAĞDAKİLER**
BAGOK'TAN GABAR'A 26 GÜN
Kadri Gürsel
Haziran 1996, 4. Basım

9 **OĞLUM KIZIM DEVLETİM**
EVLERDEN SOKAKLARA TUTUKLU ANNELERİ
Ece Temelkuran
Eylül 1997

10 **TÜRKİYE SİZİNLE GURUR DUYUYOR**
TÜRK SİYASAL KÜLTÜRÜNDEN PORTRELER
Yıldırım Türker
Kasım 1998

11 **MEHMEDİN KİTABI**
GÜNEYDOĞU'DA SAVAŞMIŞ ASKERLER ANLATIYOR
Nadire Mater
Eylül 2001, 5. Basım

12 **DİRENİŞ VE İTAAT**
İKİ İKTİDAR ARASINDA İSLAMCI KADIN
Ruşen Çakır
Kasım 2000

13 **EYMÜR'ÜN AYNASI**
ESKİ MİT YÖNETİCİSİ ANLATIYOR
Ferhat Ünlü
Şubat 2001, 2. Basım

14 **DERİN HİZBULLAH**
İSLAMCI ŞİDDETİN GELECEĞİ
Ruşen Çakır
Mart 2001

15 **ERBAKAN'IN KÜRTLERİ**
MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN GÜNEYDOĞU POLİTİKASI
Fehmi Çalmuk
Nisan 2001

16 **HORTUM**
EGEBANK NASIL SOYULDU?
Murat Kelkitlioğlu
Mayıs 2001

17 **AMİRAL BATTI**
CAN ATAKLI'NIN TANIKLIĞIYLA
SABAH GRUBUNUN ÖYKÜSÜ
Serkan Seymen
Ağustos 2001, 3. Basım

18 **BATMAN'DA KADINLAR ÖLÜYOR**
Müjgân Halis
Mayıs 2001

19 **RESMEN İŞKENCE**
TBMM İnsan Hakları Komisyonu Raporları
Devrim Sevimay
Haziran 2001

20 **KEMAL DERVİŞ**
Bir "Kurtarıcı" Öyküsü
Sefa Kaplan
Temmuz 2001, 2. Basım

21 **TEPEDEN TIRNAĞA YOLSUZLUK**
Nedim Şener
Eylül 2001, 2. Basım

22 **HÜSAMETTİN ÖZKAN**
Bir İktidar Öyküsü
Cengiz Kuşçuoğlu
Temmuz 2001

23 **KOLİCİ**
Bir Seri Katilin Öyküsü
Sevinç Yavuz
Temmuz 2001

24 **SADETTİN TANTAN**
Bir Savaş Öyküsü
Ferhat Ünlü
Ağustos 2001

25 **SABAH İLE NURETTİN**
Bir Aşk Öyküsü
Suna Aras
Eylül 2001

26 **RECEP TAYYİP ERDOĞAN**
Bir Dönüşüm Öyküsü
Ruşen Çakır • Fehmi Çalmuk
Eylül 2001

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

1980 SONRASI İSLAMİ HAREKET 2

DERİN HİZBULLAH

İSLAMCI ŞİDDETİN GELECEĞİ

Ruşen Çakır

17 Ocak 2000 tarihinde İstanbul Beykoz'da yapılan Hizbullah operasyonu televizyonlardan canlı olarak yayımlandı. Kazılan her mezar ev, bulunan her ceset, domuz bağları, işkenceli sorgu kasetleri, Hizbullah'ı Türkiye gündeminin ilk sırasına yerleştirdi. Bir yıl sonra, 24 Ocak 2001 tarihinde Diyarbakır'da, ilin Emniyet Müdürü Gaffar Okkan ve beş meslektaşı aynı örgüt tarafından öldürüldü. Bu suikast, örgütün belini kırdıklarını iddia eden yetkililere çok sert bir tekzip oldu; aynı zamanda Hizbullah hakkındaki senaryoların daha da artıp karmaşıklaşmasına yol açtı.

Bu süre boyunca her kafadan bir ses çıktı, bilgi eksikliğiyle enformasyon bolluğu ve dezenformasyon faaliyetleri elele gitti. Ne var ki, ister belli siyasal pozisyon ve manevralardan kaynaklansın, ister dehşet duygusundan uzaklaşmak, beladan uzak durmak için gösterilen bir refleks olsun, bu senaryoların gerçekten Hizbullah'ın ne olduğunu ve İslamcı şiddeti anlamakta hiç bir yararı yok.

İşte Ruşen Çakır'ın farklı ve başarılı bir gazetecilikle ısrarla işaret edip görmemizi istediği budur. 1980 Sonrası İslami Hareket dizisinin ikinci kitabı olan Derin Hizbullah, örgütü başka odaklarla kurduğu "derin ilişkiler" temelinde değil, bizzat kendi derinliği içinde ele alıyor. Örgüt ve lideri Hüseyin Velioğlu hakkında gün ışığına çıkmamış bilgiler de içeren kitapta, Mısır, Cezayir, Afganistan gibi ülkelerde yaşananlardan hareket ederek dünyada ve Türkiye'de İslamcı şiddetin geleceği tartışılıyor.

1980 SONRASI İSLAMİ HAREKET 3

RECEP TAYYİP ERDOĞAN

"Demokrasi bir tramvaydır, gittiğimiz yere kadar gider, orada ineriz."
"Demokrasi ve cumhuriyetimizin temel nitelikleri, üzerlerinde asla pazarlık kabul edemeyeceğimiz hususlardır."

"Elhamdülillah şeriatçıyım."
"Şeriat devleti lafını ciddiye almıyorum"

"Tutturmuşlar laiklik elden gidiyor. Yahu, bu millet istedikten sonra tabii elden gidecek!"
"Laiklik, özgürlük ve toplumsal barış ilkesidir."

"Emperyalist Batı'nın karşısında İslam'ın haklı çıkışının yer alacağı yeni bir dünyaya doğru gidiyoruz."
"Amerikan Başkonsolosu ile Türkiye ile ilgili konuları ve ekonomiyi konuştuk."

Türkiye, bir süredir Recep Tayyip Erdoğan'ı ve onun değişip değişmediğini tartışıyor. "Yenilikçilerin neresi yeni?" sorusu hâlâ ortada duruyor. **Recep Tayyip Erdoğan, Bir Dönüşüm Öyküsü**, bu ve benzeri soruların cevabını vermek için, Erdoğan'ın Kasımpaşalı İslamcılıktan globalist muhafazakarlığa uzanan serüvenini, ilginç ayrıntılarla anlatıyor.

Kitap, Erdoğan'ı ve onun kısa süre önce ikiye böldüğü Milli Görüş hareketini en yakından takip eden iki deneyimli gazeteci, **Ruşen Çakır** ile **Fehmi Çalmuk**'un ortak ürünü. Yazarlar bir siyasetçinin portresini çizmenin dışında Türkiye'de İslami hareketin son otuz yılını irdeliyor ve bundan sonra olabilecekler hakkında önemli ipuçları sunuyorlar.

Metis Siyahbeyaz
ISBN 975-342-333-0

9 789753 423335

Metis Yayınları, İpek Sokak 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul